SUOMEN VANHAN TYÖVÄENPUOLUEEN HISTORIA

Antti Hyvönen

SUOMEN VANHAN TYÖVÄENPUOLUEEN HISTORIA

Kansankulttuuri Oy
HELSINKI

Kuopio 1959
Kustannusosakeyhtiö Savon Sana

LUKIJALLE

Suomen vanhan työväenpuolueen taisteluhistoria käsittää vuosien 1899 ja 1918 välisen ajan. Perustamisajan puoluetta luonnehtii parhaiten Eetu Salinin tunnettu iskulause: »Irti porvareista!» Tätä tunnusta seuraten kehittyi Suomen työväenpuolueesta, joka v. 1903 Forssan edustajakokouksessa otti nimekseen Sosialidemokraattinen Puolue Suomessa, suuri työväen joukkojen kokooja, herättäjä ja kasvattaja. Samassa edustajakokouksessa vahvistettiin puolueelle periaateohjelma, josta muodostui maamme työväestön aatteellisen kasvatuksen perusta. Suomen työväenpuolueen johdolla työväenluokka yhdessä maaseudun köyhälistön kanssa ja Venäjän vallankumousliikkeen ratkaisevasti asiaan vaikuttaessa murti porvarillisen vastustuksen äänioikeusuudistuksen tieltä vuosien 1905—1906 vallankumouksellisten joukkoliikkeiden avulla. Jo ensimmäisissä yksikamarisen eduskunnan vaaleissa puolueen luokkataisteluohjelma keräsi taakseen sankat työväen ja maaseudun köyhälistöjoukot.

Venäjän tsaarinvallan hyökätessä maamme perustuslaillisten oikeuksien kimppuun työväenliike asettui päättä-

vään vastarintaan ja työväenpuolueen edustajat toivat pelotta esiin työväen vastustuskannan. Työväen taloudellisessa ja poliittisessa taistelussa, puolueen edustajakokouksissa ja suurissa joukkomielenosoituksissa hahmottui puolueen taistelulinja valtiollisen itsenäisyytemme toteuttamiseksi. Porvariston saadessa apua tsaarin hallitukselta taistelussaan työväen uudistuspyrkimyksiä vastaan työväenpuolueen keskuudessa syntyi vakaumus, että taistelussa vierasta sortovaltaa vastaan on työväen luotettava ennen muuta omiin voimiinsa. Taistelun täytyi suuntautua sekä vierasta että omaa sortajaa vastaan. Liittolaisena tässä taistelussa saattoi olla vain Venäjän vallankumouksellinen työväenliike, joka käydessään taistelua tsaarinvallan kumoamiseksi ja demokraattisen tasavallan pystyttämiseksi samalla julisti ja puolusti kansojen itsemääräämisoikeuden periaatetta. Tämän taistelun tuloksena Suomi sai itsenäisyytensä v. 1917.

Vanhan työväenpuolueen historiassa on nähtävissä sama sisäinen taistelu työväenliikkeen suunnasta, joka nähdään tänäkin päivänä. Puolueen oikeistosivusta vastusti työväen joukkoliikkeisiin nojautuvaa luokkataistelulinjaa ja koetti viedä puoluetta luokkasovinnon tielle. Puolueen vasemmistosivusta torjui nämä yritykset ja nojaten Marxin oppeihin piti kiinni työväenliikkeen itsenäisen taistelun kannasta.

Suomen vanhan työväenpuolueen taisteluhistorian kohokohdaksi muodostuivat vuosien 1917—1918 vallankumoustapahtumat. Suurimmat voitot, kahdeksan tunnin työpäivä ja kunnallisen harvainvallan murtaminen, saavutettiin suurissa luokkataisteluissa. Vanhan työväenpuolueen tie päättyi v. 1918 vallankumoustaistelun tappioon.

Näistä tapahtumista ja tämän taisteluhistorian kokemuksista kertoo kirjamme. Se on syntynyt elävästä tarpeesta kertoa työväenliikkeen nykypolvelle sen oman liikkeen historiallisesta tiestä. Historian tuntemukseen, sen kokemusten hyväksikäyttöön rakentuvat myös tämän päivän taistelun menestyksen ehdot. Suomen vanha työväenpuolue oli taistelupuolue. Taistelu nosti sen työväen johtajaksi, järjestäjäksi ja kasvattajaksi. Tämän päivän työväenliikkeen edessä on voimain yhdistämisen ja järjestämisen tehtävä, muutenhan työkansa ei voi edes itseään puolustaa, saati sitten päästä etenemään vanhan työväenpuolueen asettamaan päämäärään, sosialismiin. Toivon tämän kirjan auttavan työväenliikkeen miehiä ja naisia heidän ponnistellessaan eteenpäin raskaasta nykyhetkestä valoisampaan tulevaisuuteen.

Teoksen lopulliseen muotoon saattamisessa olen saanut altista apua monilta tovereilta, jotka ovat teokseen tutustuneet sen valmisteluasteella. Heille kaikille yhteinen kiitos. Erityisesti toveri Tuure Lehénille olen kiitollinen monista ansiokkaista neuvoista ja siitä, että hän on suuresti auttanut kirjan saattamisessa lopulliseen muotoonsa.

Tekijä

I luku

TYÖVÄENLIIKKEEN ALKUVAIHEET

1. Teollisuuskapitalismin esiinmurtautuminen

Teollisuuden synty

Suomen teollisuuden alku juontaa juurensa jo 1500- ja 1600-luvuilta. Sen ajan teollisuus oli kuitenkin merkitykseltään vähäistä. Oli olemassa muutamia salpietarikeittimöitä sekä rautaruukkeja ja lisäksi joitakin pieniä vesivoimalla käyviä sahoja ja verkakutomoita. Todella kapitalistisesta markkinatuotannosta paremmin kuin varsinaisesta teollisuusproletariaatistakaan ei voida puhua ennen kuin 1800-luvulla, jolloin alettiin perustaa ensimmäisiä kutomotehtaita. V. 1817 perustettiin Forssan tehtaat ja v. 1830 Finlaysonin tehdas Tampereelle.

Samoihin aikoihin alkoi syntyä myöskin konepajoja, joista huomattavimmat olivat Fiskarsin (1837) ja Turun Konepaja (1842), josta myöhemmin kehittyi Crichton-Vulcanin laivaveistämö. Valtio tuki voimakkaasti teollisuusyrityksiä. Niiden perustajia olivat useimmissa tapauksissa ulkomailta saapuneet yrittäjät. Nämä teollisuuslaitokset olivat varsin vaatimattomia nykyaikaisiin verrattuna. Teollisuuden osuus kansantaloudessa pysyi aivan mitättömänä 1800-luvun toiselle puoliskolle asti. Maamme oloille luontaisten teollisuudenalojen kehitystä jarruttivat

erilaiset vanhentuneet lait ja kiellot, kuten esim. sahateollisuuteen kohdistettu kielto höyryvoiman käytöstä. Ammattikuntalaitos ja työläisten liikkumisvapautta koskevat rajoitukset puolestaan estivät vapaan työvoiman syntymistä.

Mutta kapitalismin kehitys ulkomailla heijasti vaikutuksensa myös Suomeen. Höyrykone raivasi tiensä maahamme 1840-luvulla, ja sen käytäntöönotto puolestaan sysäsi eteenpäin myös varsinaisten työkoneiden käytäntöönottoa. Suomessa saatiin vaikutteita teollisesti kehittyneimmistä maista, erityisesti Saksasta, Ruotsista ja Englannista, joista maahamme saapui kapitalistisia yrittäjiä. He alkoivat käyttää hyväkseen maamme miltei koskemattomia luonnonrikkauksia, metsiä ja koskia, sekä halpaa työvoimaa kapitalistisen tuotannon palvelukseen.

Maailmanmarkkinoilla syntyi jo aikaisemmin tapahtuneen voimakkaan teollisen kehityksen vaikutuksesta edulliset markkinasuhteet puutavaralle, jota maassamme oli runsaasti saatavissa. Rakennusteollisuuden kehittyminen teollisuuden kasvun yhteydessä sekä puun käyttö teollisuuden raaka-aineena nostivat puutavaran hintoja ja lisäsivät kysyntää. Tästä seikasta johtuen, varsinkin kun kotimarkkinat olivat varsin suppeat maatalousväkemme eläessä suuressa määrin vielä luontoistalouden tilassa, maamme suuntautui 1850-luvun jälkeen voimakkaasti ulkomaisiin markkinoihin nojautuvaan puutavarateollisuuteen. Halpa raaka-aine ja puoli-ilmainen työvoima tekivät tämän teollisuuden erittäin kannattavaksi.

Nämä seikat vaikuttivat myös siihen, että valtiovalta ryhtyi nousevan kapitalistiluokan tarpeiden ja toivomusten mukaisesti toimenpiteisiin poistaakseen teollisuuden kehityksen tiellä olevia lainsäädännöllisiä ja muita esteitä.

Höyrysahojen perustamista koskeva kielto kumottiin v. 1857 ja v. 1861 koko sahaliike vapautettiin sen kehitystä estävistä säännöksistä. Maan tullipolitiikka, jota oli ohjattu maatalouden etujen mukaisesti, muutettiin teollisuuden kehitystä suosivaksi. Niinpä alennettiin tai poistettiin kokonaan raaka-ainetullit; vilja- ja vientitullit lakkautettiin. Ammattikuntalaitoksen tuottamia haittoja alettiin helpottaa jo v. 1859. Ammattikuntapakko poistettiin v. 1868. Elinkeinovapaus toteutettiin viimein v. 1879. Näin helpotettiin työvoiman siirtymistä teollisuuteen.

Nousevan teollisuuden etuja silmälläpitäen alettiin 1850-luvun jälkeen kehittää voimakkaasti maan liikenneoloja. Aluksi ryhdyttiin rakentamaan kanavia ja pian myös rautateitä. Saimaan kanava valmistui v. 1856, Helsingin—Hämeenlinnan rautatie v. 1862. Suurten nälkävuosien aikana 1868—1870 rakennettiin Pietarin—Riihimäen rata. Tämän radan rakentaminen liittyi Venäjän teolliseen nousuun, joka tapahtui Krimin sodan ja maaorjuuden lakkauttamisen (1861) jälkeen. Venäjän valtion suorittamat suuret rautatierakennukset ja niiden yhteydessä tapahtunut metalliteollisuuden nousu avasivat maamme teollisuudelle markkina-alueita. Sentakia Riihimäen—Pietarin radan valmistuminen oli maamme kapitalistiselle kehitykselle ensiarvoisen tärkeä. Suomen vienti Venäjälle muodosti jo vv. 1850—52 36 % koko viennistämme ja samoina vuosina 40 % tuonnistamme tuli sieltä.

Suomen tehdasteollisuuden kasvusta 1800-luvun lopulla saa kuvan mm. seuraavista luvuista:

Kun v. 1849 oli tehtaita yhteensä 130, niiden työntekijämäärä 2588 ja niiden tuotannon arvo 3,8 miljoonaa markkaa, niin v. 1869 oli tehtaita 339, niissä 10.114 työntekijää ja tuotannon arvo 24,9 miljoonaa markkaa. V. 1899 oli

tehtaita 1757, työntekijöitä 75.900 ja tuotannon arvo 224,5 miljoonaa markkaa. Tästä kehitys jatkui edelleenkin samanlaisena. Niinpä teollisuustyöläisten lukumäärä v. 1913 oli 106.803 ja teollisuudesta sai silloin tulonsa yhteensä 357.000 henkilöä. Teollisuuden rinnalla tapahtui myös nykyaikaisen pankkiliikkeen kehitys maassamme. Yksityispankkien osakepääomat kasvoivat vuodesta 1860 vuoteen 1900 2,1 miljoonasta markasta 33,3 miljoonaan markkaan, talletukset yksityispankeissa lisääntyivät samaan aikaan 1,8 miljoonasta markasta 284,2 miljoonaan markkaan.

Maanomistusolot

Kasvavalle teollisuudelle oli 1800-luvun loppupuolella saatavissa riittävästi vapaata työvoimaa. Maanomistusoloissa vallinneita epäkohtia luonnehtivat selvimmin erittäin suurilukuinen irtain, ilman vakituisia ansiomahdollisuuksia oleva tilaton väestökerros sekä torppariväestön aseman huononeminen. Kapitalismin kasvu saattoi koko torpparilaitoksen mitä vaikeimpaan kriisiin.

Teollisuuden kehityksen yhteydessä tapahtunut metsän arvon kohoaminen ja samanaikainen maan hinnan nousu sekä maatalouden suuntautuminen viljan viljelyksestä karjatalouteen teki maanomistajat haluttomiksi antamaan uusia torpanpaikkoja. Entistenkin torpparien asema huononi. Heidän metsänkäyttö- ja laiduntamisoikeuttaan alettiin voimakkaasti rajoittaa ja päivätyövelvollisuuksia kiristettiin erityisesti työtahdin jouduttamisella. Samanaikaisesti lisääntyivät maanomistajien pyrki-

mykset päästä kokonaan eroon torppareista häätämällä heidät tiloiltaan. Kun tämän lisäksi 1860-luvun nälkävuodet aiheuttivat itsenäisten viljelijäin joukkoluontoista tiloiltaan sortumista, alkoi maaseudulla nopeasti muodostua tavattoman suuri tilattoman väestön joukko.

Vuosisadan vaihteessa ei-vapaiden vuokraviljelijäin ja tilattomien lukumäärä muodosti enemmän kuin kolme neljäsosaa maaseudun ruokakuntien lukumäärästä. Varsinaisia suurtiloja muonamieskasarmeineen ja laajoine torpparilääneineen oli v. 1901 1855. 11 % viljelmistä omisti puolet viljellyn maan alasta. Liian vähän maata omistavat kääpiöviljelijät olivat riippuvaisia tilan ulkopuolelta saatavista ansioista.

Kapitalismin tunkeutuminen maatalouteen näkyy erityisesti huomattavien maaomaisuuksien kerääntymisenä tukkiyhtiöiden haltuun. Käyttäen hyväkseen talonpoikien hätää ja kokemattomuutta varsinkin nälkävuosina yksityiset keinottelijat ja tukkiyhtiöt saivat haltuunsa suuria maa-alueita, jotka aikaisemmin olivat kuuluneet talonpojille. Vuoden 1901 tilaston mukaan yhtiöille oli jo joutunut 983.952 ha maata.

Vuosisadan vaihteeseen mennessä valtavasti suurin osa torppareista keskittyi suurille aatelistiloille ja suuryhtiöitten maille. Yli 10 torppaa omistavia suurmaanomistajia oli maassamme 476. Torpparien suurorjuuttajina tunnettiin mm. Ahlström-yhtiö, joka omisti n. 500 torppaa, Gutzeit-yhtiö ja Jokioisten kartano, joilla molemmilla oli yli 300 torppaa, sekä Köyliön ja Vuojoen kartanot, Fiskarsin ruukki ja Rosenlew-yhtiö, joilla kaikilla oli yli sata torppaa. Torpparien pääriistäjinä olivat täten kapitalistiset yhtymät ja aateliset maanomistajat. Torpparien oloja koskevassa tutkimuksessa kävi selville, että suurtiloilla

olevien torpparien asema oli paljon kurjempi kuin talonpoikien mailla asuvien.

Pahimmin rasitti torpparien elämää heidän asemansa epävarmuus. Kirjallisia sopimuksia ei yleensä ollut, ja torpparien asema perustui enimmäkseen suulliseen välipuheeseen. Kirjalliset sopimuksetkin olivat useimmissa tapauksissa vain luetteloita vuokramiehen velvollisuuksista. Häätöuhka painoi alati torppareita. Niinpä v. 1912 tehdyn tilaston mukaan 50 vuotta aikaisemmin olleista torppareista oli silloin jäljellä enää vain 37 %. Yli 60 % torppareista oli korvauksetta menettänyt raivauksensa suurmaanomistajien hyväksi.

Torpparien suorittamista parannuksista ei maanomistajalla ollut korvausvelvollisuutta. Tavallisesti kävikin niin, että kun torppari sai maansa kuntoon, hänen veronsa korotettiin ja häntä alettiin ahdistaa pois tiluksiltaan. Työpäivät kartanoissa olivat rajoittamattomat. Yleensä tehtiin 16 ½—17-tuntisia työpäiviä ja työtahtia kiristettiin äärimmilleen. Tavallisesti kartanon vouti oli hyvin ruokittujen ja levänneiden hevosten kanssa pelloilla näyttämässä työtahtia.

Työväen olojen kehittyminen

Teollisuuteen oli maaseudulta saatavissa työvoimaa miten paljon tahansa. Tämä työvoima oli täysin luokkatiedotonta ja vailla kaikkea järjestötottumusta. Sitä eivät suojanneet lait, ja kun suoranainen nälkä pakotti hakeutumaan tehtaiden ja sahojen porteille, saattoivat työnantajat näissä oloissa kehittää työväestön riiston äärim-

milleen. Sitä tehtiin työpäivää jatkamalla, työpalkkoja alentamalla ja työoloja kiristämällä. Koneiden käyttö teki mahdolliseksi aikuisten työn korvaamisen lasten työllä.

Työpäivä oli yleensä lailla rajoittamaton niin maataloudessa kuin teollisuudessakin. Helsingin Työväenyhdistyksen keräämän tilaston mukaan oli v. 1886 lyhin työpäivä 11 tuntia, mutta yleensä tehtiin pitempää työpäivää. Suutarien työpäivä oli 14—16 tuntinen. Eräissä teollisuuslaitoksissa ja leipomoissa tehtiin 18 tunnin työpäiviä. Yötyötä teetettiin työnantajien mielen mukaan minkäänlaisten suojeluslakien sitä rajoittamatta. Maataloudessa oli työpäivä yleensä kesällä auringon noususta sen laskuun. Talvella ja muina pimeinä aikoina rajoitti valon puute työpäivää, jota kuitenkin jatkettiin päre- ja öljyvalaistuksessa tehtyjen puhdetöiden muodossa.

Työnantajat pitivät keskinäisiin sopimuksiinsa nojautuen pitkän aikaa yllä ns. palkkataksajärjestelmää, jolla he estivät kilpailun työvoiman palkkauksessa. Palkkataksajärjestelmä oli jäännös ammattikuntalaitoksen ajoilta, jolloin kukin työntekijä oli tarkasti sidottu omaan ammattikuntaansa työehtoineen ja palkkoineen, ja sen vuoksi se oli omiaan hajottamaan työväen taistelua palkkojensa parantamisen puolesta.

Vuoteen 1868 asti oli työväen olojen järjestely tapahtunut vuodelta 1770 peräisin olevan hallisäännön pohjalta. Sen mukaan työläiset olivat tehtaan omistajan »laillisen suojelun» alaisia. Heiltä vaadittiin nöyrää alistumista tehtaan omistajan määräyksiin. Vielä hallisäännön kumoamisen jälkeenkin jatkui tehdastyöläisten holhouksenalainen asema. Tehtaissa otettiin käytäntöön ns. järjestyssäännöt, joihin sisältyi työnantajien oikeus kiristää työläisiä milteipä mielin määrin. Sakkojärjestelmä oli eräs

työläisiä ankarasti painava vitsaus. Sitä työnantajat käyttivät sekä yksilöllisenä rangaistusmuotona että myöskin kollektiivisena painostuskeinona kokonaisen työosaston työläisiä vastaan. Pienimmistäkin »rikkomuksista» sakotettiin, ja työosaston työläiset pantiin yhdessä korvaamaan työnantajille muka aiheutettuja vahinkoja. Tämän järjestelmän avulla koetettiin saada työläiset kiristämään toinen toisiaan.

Teollisuustyö yksinkertaisti työprosessit niin, että tehtaisiin voitiin palkata suuret määrät ammattitaidotonta työvoimaa. Erityisesti alettiin teollisuuteen vetää alaikäisiä ja naisia. Työnantajat ottivat ikäänkuin armosta työssä olevien vanhempien lapsetkin työhön laitoksiinsa. Todellisuudessa vanhempien palkat oli poljettu niin alas, ettei niillä ollut mahdollistakaan ylläpitää perhettä, vaan lapset oli pantava »maksamaan itsensä».

Samalla kun lasten lukumäärä lisääntyi teollisuudessa, alettiin sen palveluksessa käyttää entistä suuremmassa määrin myös naistyövoimaa. Kokonaiset perheet saattoivat työskennellä samoissa teollisuuslaitoksissa.

Pitkät työpäivät, huonot palkat, kurjat asunto-olot ja tyly kohtelu olivat syntyvän työväenluokan osana kapitalismin nousun vaiheessa. Tähän yhtyi vielä täydellinen poliittinen ja yhteiskunnallinen oikeudettomuus. Työväestöä hallitsivat ideologisesti entisen talonpoikaisen syntyperän mielialat tai keskiaikaisen ammattikuntalaitoksen kastihenki. Yhtenäisestä työväenluokasta ja sen pyrinnöistä ei voi vielä tuona aikana puhua. Tietämättömyys ja saamattomuus löivät leimansa syntymässä olevaan työväenluokkaan.

Vallassaolijat eivät suinkaan koettaneet herättää työväestöä tästä tilasta, päinvastoin. Uskonnollisella pimityk-

sellä, jota työnantajat suosivat, pyrittiin korvaamaan työväen henkiset harrastukset, ja kapakat avasivat ovensa riistääkseen työläisten markat. Niistä tuli monien työläisten maallisten harrastusten kohde.

Tätä taustaa vasten saattaa helposti ymmärtää, miksi työväenliikkeen syntyvaiheessa, sen itsenäistymisen sarastuksessa kiinnitetään niin suuri huomio uskonnon ja kirkon vastaiseen valistustyöhön sekä raittiuskysymykseen. Sen kautta ikäänkuin raivattiin tietä luokkataistelulle.

2. *Maan valtiollinen asema*

Suomen autonominen asema

Suomi kuului vuodesta 1809 alkaen Venäjän alaisuuteen. Sen asema poikkesi suuresti muiden Venäjän keisarikunnan kansallisten alueiden asemasta. Se perustui keisari Aleksanteri I:n Suomen säädyille maaliskuun 22 pnä 1809 antamaan juhlalliseen vakuutukseen, joka turvasi »maan uskonnon ja perustuslait sekä ne eri- ja muut oikeudet, jotka itse kukin sääty erittäin ja kaikki sen asujamet yhteisesti, niin ylhäisemmät kuin alhaisemmat, tähän asti, valtioasetuksen (= perustuslain) mukaan ovat nauttineet». Suomen säädyt puolestaan tekivät keisarille uskollisuuden- ja kuuliaisuudenvalan. Keisari oli Suomen suuriruhtinas ja hän hallitsi maata Ruotsin vallan aikaisten perustuslakien pohjalta. Tällaisia perustuslakeja olivat valtiopäiväjärjestys vuodelta 1617, hallitusmuoto vuodelta 1772 sekä yhdistys- ja vakuuskirja vuodelta 1789. Näiden mukaan hallitsija ei saanut säätää uutta lakia eikä kumota

vanhaa eikä myöskään määrätä uusia veroja säätyjen tietämättä ja suostumuksetta.

Suomen erikoisasema uudistettiin aina hallitsijan vaihdoksen yhteydessä annetuilla vakuutuksilla. Aleksanteri I ja Nikolai I eivät kuitenkaan enää vuoden 1809 Porvoon valtiopäivien jälkeen kutsuneet edes säätyjä koolle. Sensijaan Aleksanteri II kutsui ne taas koolle ja hänen aikanaan syntyi v. 1869 Suomen uusi valtiopäiväjärjestys, jonka mukaan valtiopäivät tulivat määräaikaisiksi.

Kapitalismin nousun yhteydessä alkoi erityisesti Venäjällä nostaa päätään kiihkokansallinen suuntaus, joka halusi kumota Suomen valtiollisen erikoisaseman ja alistaa Suomen niin sanotun yleisvaltakunnallisen lainsäädännön ja hallinnon puitteisiin. Ensimmäinen huomattava tätä koskeva toimenpide oli v. 1890 julkaistu postimanifesti, jolla maamme postilaitos alistettiin Venäjän sisäasiainministeriön alaiseksi ja sen virkailijoilta alettiin vaatia venäjän kielen taitoa. Nikolai II:n noustua Venäjän valtaistuimelle v:n 1894 lopulla seurasi kokonainen hyökkäysten sarja Suomen erikoisasemaa vastaan. Hyökkäykset saavuttivat huippunsa Bobrikovin kenraalikuvernöörikautena (vv. 1899—1904).

Porvaristo työväenliikettä holhoamassa. Wrightiläinen kausi

Työväenliikkeen kannalta on merkityksellistä, että suomalaiskansallinen liike alkuvaiheissaan, taistellessaan maan ruotsalaisen yläluokan etuoikeuksia vastaan, vetosi suomalaiseen kansaan, ennenkaikkea talonpoikiin, mutta

myös muodostumassa olevaan työväenluokkaan. Suomalaiskansallisen liikkeen toimesta alettiin järjestää työväen keskuuteen lukuseuroja, laulukuoroja ym. kulttuuritoimintaa.

Tämä toiminta työväen »sivistämiseksi» jäi ikäänkuin herrasväen hyväntekeväisyysliikkeeksi. Koetettiin levittää siivompia tapoja ja antaa yleishyödyllisiä tietoja työväestölle. Siinä tarkoituksessa suostuttiin kuulumaan samoihin seuroihin työläisten kanssa tai ainakin kutsumaan heitä mukaan näihin seuroihin.

Tällä askertelulla ei ollut merkitystä työväen luokkatietoisuuden herättämisessä. Toiminta jäi etupäässä herrasväen keskinäiseksi kerhoiluksi, varsinkin kun työläiset usein karttoivat näitä rientoja.

Työväenluokan kasvu, yhä räikeämmäksi käyneet yhteiskunnalliset epäkohdat, työväen aseman huononeminen, valtiollinen oikeudettomuus, torppariluokan hätä sekä toimeentulomahdollisuuksia vailla olevan tilattoman maaseutuväestön lisääntyminen nostivat esiin kokonaisen ratkaisua vaativan kysymysten sarjan. Tämä alettiin nähdä myös valistuneimmissa porvarillisissa piireissä, joissa työväenkysymysten esiinnousua vielä jouduttivat hätkähdyttävät esimerkit työväen luokkataistelun kehittymisestä kapitalistisesti edistyneimmissä maissa. Eräät porvaristoon kuuluvat henkilöt tahtoivat estää maassamme työväen luokkataistelun kehittymisen. Tässä tarkoituksessa he pyrkivät lievittämään räikeimpiä työväen asemassa esiintyviä epäkohtia lainsäädännön kautta sekä vetoamalla työnantajapiireihin. Samalla he tekivät itse aloitteen työväen järjestötoiminnan herättämisestä maassamme.

Ensimmäiset työväenyhdistykset perustettiin v. 1884 Helsinkiin ja Vaasaan. Helsingin työväenyhdistyksen

puuhaajain johdossa oli huonekalutehtailija V. J. von Wright, jonka mukaan koko työväenyhdistysliikkeen alkuvaihe on saanut nimensä.

Perustamispuuhassa ei ollut mukana varsinaisia työläisiä. Työväenkysymyksen ajankohtaisuutta osoitti kuitenkin, että yhdistysten koejäsenmerkinnässä niihin liittyi varsin runsaasti jäseniä. Niinpä Helsingin työväenyhdistyksen jäseniksi ilmoittautui v. 1883 yli 700 eri kansankerroksiin kuuluvaa henkilöä. Senaatti antoi Helsingin työväenyhdistyksen perustamiseen luvan tammikuun 18 päivänä 1884 ja vahvisti sen säännöt. Maaliskuun alussa valittiin yhdistyksen johtokunta. Wrightistä tuli sen ensimmäinen puheenjohtaja. Yhdistyksen jäseniksi liittyi tehtailijoita, käsityöläismestareita, liikkeenharjoittajia, opettajia, yliopiston professoreja ja virkamiehiä. Jäsenistön enemmistö oli kuitenkin käsityöläisiä ja työmiehiä.

Wrightiläisen kauden työväenyhdistystoimintaa ei voi pitää varsinaisena työväenliikkeenä, vaan sivistyneistön ja porvariston toimintana työväestön keskuudessa. Liikkeen tarkoitusperät käyvät ilmi mm. porvariston aloitteesta perustettujen työväenyhdistysten säännöistä. Niinpä Helsingin työväenyhdistyksen tarkoitusperät määrättiin säännöissä siten, että sen tulee olla yhdyssiteenä Helsingin ammattilaisten kesken ja edistää heidän parastaan sekä henkisessä että aineellisessa mielessä. Tätä tarkoitusta varten piti perustaa lukusali, jossa yhdistyksen jäsenet saattaisivat tutustua ammattikirjallisuuteen ja muutenkin kartuttaa sekä yleistä että ammatillista sivistystään. Tehtäväksi asetettiin valistavien luentojen, esitelmien ja huvien, säästö- ja sairaskassatoiminnan järjestäminen sekä ravintoyhdistyksen perustaminen. Työväen yhdistys otti aluksi tehtäväkseen vieläpä työpaikkojen vä-

littämisen sekä kiertävien työläisten majoittamisen. Yhdistystoiminnan luonnetta kuvaa myös sääntöjen määräys että työväenyhdistyksen johtokunnan jäsenistä tuli vähintäin puolet olla työmiehiä tai työnjohtajia.

Helsingin työväenyhdistys saavutti alusta alkaen johtavan aseman maan työväenyhdistysten joukossa. Se teki aloitteet eri työväenyhdistysten keskeistä yhteistoimintaa varten ja sen esimerkin mukaisesti järjestettiin muiden työväenyhdistysten toimintaa.

Wrightiläisen työväenliikkeen tarkoitusperät ja henki käyvät selvimmin esille Wrightin omista muistelmista. Ne julkaistiin Tampereen työväenyhdistyksen kustantamassa Työväen Kalenterissa v. 1894. Tällöin hän selvitti pyrkimyksensä juontaneen juurensa hänen ulkomaanmatkoilla saamistaan vaikutelmista. »Ulkomailla oloni aikana törmäsivät työnantajain ja työntekijäin edut jyrkästi vastakkain. Sain täten yleissilmäyksen siitä tilasta, joka syntyy ellei ajoissa ryhdytä toimenpiteisiin työmiesten tilan parantamiseksi.»

Erityisen selvästi Wrightin pyrkimykset kuvastuivat hänen puheessaan Helsingin Työväenyhdistyksen ensimmäisessä kuukausikokouksessa huhtikuun 27 pnä 1884, jossa hän selitti, että työväenyhdistyksissä seisovat työväki ja työnteettäjät toinen toisensa rinnalla. »Velvollisuutemme on... korostaa ja vahvistaa työväenluokkaa kaikin tavoin edistämällä säännöllisyyttä, säästäväisyyttä, sopua ja hyvää oloa, koulunkäyntiä, sanomalehtien lukemista, esitelmien kuuntelemista ja tietojen etsimistä kirjoista ja keskusteluista.»

Wrightin mielestä työväestö ei voinut saavuttaa valtiollisia oikeuksia »ennen kuin sen sivistys on kohonnut ja se on saanut oppia yhdyselämässä — valtiollisen toimen

koulussa — jossa kansalaiset kasvatetaan julkista elämää varten.» Wrightin pitämässä puheessa työväenyhdistysten ensimmäisessä edustajakokouksessa (1893) ilmenee pyrkimys väheksyä, jopa suorastaan kieltää luokkavastakohtien syntyminen Suomessa. Tällöin hän selitti, että »persoonalliset kärsimykset ja niiden synnyttämä katkeruus eivät olekaan painaneet leimaansa maamme työväenliikkeeseen. Se ei esiinny yhtä selväpiirteisenä kuin ulkomailla, jossa monissa paikoin työväki koettaa saada nykyistä yhteiskuntajärjestystä hajoitetuksi, vaan työskentelemme saadaksemme poistetuksi työväkeä rasittavia epäkohtia, kuten tietämättömyys, pitkä työaika, taloudellinen perikato sairauden tai tapaturman sattuessa, valtiollinen alaikäisyyden tila, eli sanalla sanoen: edistääksemme yhteiskunnan luonnollista kehitystä nykyisyyden pohjalla.»

Wright selitti valistustyön tarkoituksena olevan sellaisten henkilöiden kasvattamisen, jotka voivat pidättää nuorempia tovereitaan »joutumasta liiallisuuksien uhriksi, jotka usein ovat ulkomaalaisten työmiesten vaatimusten tunnusmerkkinä ja jotka siellä ovat jouduttaneet tärkeitä parannuksia, mutta joiden esiintymisestä meillä voisi olla mitä ikävimmät seuraukset koko isänmaallemme ja joita meidän siis siitä syystä täytyy kaikella huolella välttää.»

Wrightin ajatuksia seurattaessa ei voi välttyä toteamukselta, että hän pyrki antamaan Suomen oloista paremman kuvan kuin mitä ne todellisuudessa olivat. Tämä pyrkimys pantiin merkille myös työväenluokan etujoukon keskuudessa. Edvard Valpas kirjoitti Työmies-lehden juhlanumerossa maaliskuun 2 pnä 1915 työväenliikkeen alkuaikoja muistellessaan wrightiläisyydestä seuraavasti:

»Jo yli kolmekymmentä vuotta sitten olikin työväen äärimmäisen kuristamisen seurauksia ulkomailla tunte-

maan oppineilla Suomen herroilla älyä asettua jonkinlaiselle tarkastelevalle ja tuhojen tuloa ennakolta ehkäisevälle kannalle. Se Wrightien & kumppanien teko oli epäilemättä kiitettävä yhtä hyvin herrasluokan kuin työläistenkin kannalta. Samoin oli kiitettävää, että he tuossa tarkoituksessa tosiaan tahtoivat toimittaa työläisille pikkaraisen työajan lyhennyksen ja valistusmahdollisuutta, mutta sitten ei enää ollut kiitettävää, että he koettivat uskotella silloin olevat epäkohdat monin kerroin lievemmiksi ja köykäisemmiksi, kuin ne todella olivat, ja varmaankin sillä viivyttivät niitä pois tahtovan, valistuneen, järjestyneen liikkeen laajentamista.»

Wrightin toimittamana alettiin julkaista »Työmies-Arbetaren» nimistä suomen- ja ruotsinkielistä pienoislehteä. Lehden suomenkielinen laitos painettiin Uuden Suomettaren alanurkkauksessa ja levitettiin pienenä erikoispainoksena. Lehden ruotsinkielinen laitos ilmestyi ruotsinkielisissä lehdissä. Lehti ilmestyi vähän yli kolme vuotta (vv. 1886 — 1889). Sen kirjoituksissa kuvastuivat myös Wrightin katsomukset ja pyrkimykset. Niinpä ohjelmakirjoituksessaan lehti syyskuun 4 päivänä 1886 selitti:

»Työmies-Arbetaren aikoo ujostelematta, vaan samalla siivosti koettaa puhua Suomen työmiehistön puolesta ja sen ohessa, pitäen tarkasti kiinni laillisuudesta, saada toimeen sellaisia muutoksia, jotka voivat parantaa työmiesten asemaa ja aikaansaada hyvää suhdetta työntekijäin ja työnantajain kesken.»

Lehden toimituskunta selitti vuosiselostuksessaan toimineensa tämän kantansa mukaisesti. Samalla se vakuutti, että vaikka se oli arvostellutkin oloja, se ei ollut tahtonut »kylvää vihaa ylhäisten ja alhaisten kesken, vaan kun olemme näyttäneet, että epäkohtia on olemassa, olemme

sen tehneet sen vuoksi, että ne saataisiin poistetuksi ja siten myöskin tyytymättömyyden aiheet vähennetyksi». Samassa yhteydessä todetaan pahoitellen työmiesten katselevan usein lakia laativan ja hallitsevan vallan toimia epäluulolla ja syyttävän, että valtio on syypää heidän huonoon tilaansa. »Toimittajakunta on kuitenkin sitä mieltä, että hyvä tahto on säätyjä ja hallitusta elähdyttänyt heidän järjestäessään työväenolojamme. Mutta kun työmiehet ovat murisseet, olemme arvelleet paremmaksi, että valitukset tulevat julkisen arvostelun alaiseksi, kuin että ne, muiden yhteiskuntaluokkain arvostelematta, miehestä mieheen kuiskaillaan».

Työmies — Arbetaren-lehden levikki jäi kuitenkin pieneksi eikä sillä siten ollut sanottavaa merkitystä. Sen ajan wrightiläinen politiikka ei voinut tyydyttää työväenluokkaa, jonka oman asemansa takia oli pakko nousta luokkataisteluun porvaristoa vastaan.

Kuten aikaisemmin mainittiin, perustettiin Vaasan työväenyhdistys samana vuonna kuin Helsingin. Se hyväksyi itselleen samanlaiset säännöt. Wrightiläisen liikkeen pohjalta syntyi joukko muitakin työväenyhdistyksiä. Oulun työväenseura perustettiin v. 1886. Turkuun, Tampereelle, Poriin ja Savonlinnaan perustettiin työväenyhdistykset v. 1887, Hämeenlinnaan, Jyväskylään, Kotkaan, Joensuuhun, Porvooseen ja Viipuriin v. 1888.

Wrightiläisen kauden lopulla v. 1895 toimi maassamme 34 työväenyhdistystä, joissa oli yhteensä noin 4500—5000 jäsentä. Työväenyhdistysten toiminnalla wrightiläisellä kaudella ei ollut taistelun luonnetta. Kerättiin tilastoja työväen oloista, palkoista, työpäivän pituudesta jne. Yhdistykset tekivät alamaisia aloitteita ja anomuksia sekä antoivat lausuntoja työväen oloja koskevista kysymyk-

sistä. Ne lähettivät työnantajille pyyntöjä työajan lyhentämisestä ja palkkojen kohottamisesta. Kaikille näille pyrkimyksille oli luonteenomaista, että vedottiin vallassaolijoihin ja työnantajiin, koetettiin saada nämä vakuuttuneiksi olosuhteiden korjaamisen välttämättömyydestä ja luotettiin siihen, että tätä tietä saadaan korjausta pahimpiin epäkohtiin.

Työväenyhdistysten yhteistoiminta alkaa

Samoina aikoina alkoi työväenluokan herääminen. Siihen vaikutti ensinnäkin työväenluokan aseman tukaluus. Työpalkkojen pienuus, työpäivän pituus ja alati uhkaava työttömyys olivat omiaan horjuttamaan uskoa wrightiläisen anomuspolitiikan tuloksellisuuteen. Työväestö pyrki vaistonvaraisesti hakeutumaan omiin järjestöihinsä ja omin voimin puolustamaan itseään kapitalistien riistoa vastaan. Työväestön vaistomaista pyrkimystä itsenäiseen toimintaan kuvastavat wrightiläisellä kaudella työväenyhdistysten yhteyteen perustetut ammattiosastot, joihin työläiset liittyivät usein mieluummin kuin varsinaisiin työväenyhdistyksiin, joissa herraskaiset olivat suunnan näyttäjinä. Selvimmin työväen vaistonvarainen herääminen näkyi erilaisten ns. ulkotyöväen yhdistysten perustamisessa. Ne saivat proletaarisemman luonteen kuin työväenyhdistyksillä alussa oli.

Ulkotyöväen yhdistyksiin liittyi pääasiassa rakennusym. työläisiä, jotka eivät työskennelleet tehtaissa. Näitä yhdistyksiä perustettiin mm. Tampereelle jo v. 1893 ja sen jälkeen useille muille paikkakunnille. Ne ja työläisten

omien ammattiosastojen perustamiset olivat ensimmäisiä merkkejä työväen pyrkimyksistä luokkajärjestäytymiseen. Hyvin pian myös työväenyhdistysten piirissä heräsi sisäinen taistelu. Työväen taholta alettiin esittää omia vaatimuksia ja tämä johti ristiriitaan näitten järjestöjen sisällä. Työväen vaistonvarainen pyrkimys saa tietoisen suunnan vasta sen jälkeen, kun sosialismin aatteet alkavat tunkeutua maahamme ja levitä ensimmäisten työväenliikkeen taistelijoitten mukana joukkoihin.

Työväenyhdistysten välinen yhteistyö sai alkunsa jo v. 1891 kesällä, jolloin yritettiin kutsua kokoon työväenyhdistysten edustajakokousta. Mutta sillä kertaa yritys raukesi, kun kenraalikuvernööri kreivi Heiden ei antanut lupaa sen pitämiseen. Vasta v. 1893 syyskuun 12 pnä saatiin pitää ensimmäinen työväenyhdistysten edustajakokous. Kokouksen valmistelu ja itse kokouskin sujui vielä wrightiläisessä hengessä, vaikka työväestö alkoikin jo vallitsevan pulan kourissa lähteä ensimmäisiin joukkoesiintymisiin porvaristoa vastaan.

Ensimmäisessä edustajakokouksessa asetettiin erityinen työväen valtuuskunta yhdistysten toiminnan yhdyssiteeksi.

Kokouksessa hyväksyttiin ohjelma, jossa esitettiin vaatimus työväen kunnallista äänioikeutta estävien rajoitusten poistamisesta. Työväelle vaadittiin äänioikeutta valtiollisissa vaaleissa. Vielä ei kuitenkaan esitetty vaatimusta yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta, vaan tyydyttiin vaatimaan ääniasteikon supistamista. Se tarkoitti porvarissäädyssä vallitsevan varallisuuteen perustuvan ääniasteikon lieventämistä niin, että olisi asetettu yläraja varakkaimpien kansalaisten omaamalle äänimäärälle vaaleissa.

Työväen työaikakysymyksessä tyydyttiin vaatimaan lakisääteistä 10-tuntista työpäivää teollisuudessa ja eri ammattialoilla. Kuitenkin myönnettiin oikeus pitempäänkin työpäivään erikoisaloilla, jos työläisille varattaisiin vastaava loma. Kokouksessa esitettiin myös yleisen koulupakon vaatimus ja esitettiin kansakoulujen muodostamista pohjakouluksi.

Maakysymykseen nähden asetuttiin sille kannalle, että maaseudun irtainta väestöä olisi kiinnitettävä maahan siten, että maan palstoittamista helpotettaisiin. Tämän kysymyksen nouseminen esiin johtui siitä, että maaseudun suurilukuinen irtain väestö muodosti miltei rajattoman työvoimareservin, jonka ansiosta työväen olosuhteita saatettiin miltei mielin määrin kiristää.

Toivomuksena esitettiin, että on kerättävä tilastoa työväen oloista, parannettava sen asunto-oloja, asetettava säästöpankit ja muut talletuslaitokset valtion tarkastuksen alaiseksi, perustettava työväenyhdistyksiä ja edistettävä ammattiyhdistysten perustamista, maksettava naisille samasta työstä sama palkka kuin miehillekin, vastustettava väkijuomain käyttöä, edistettävä ja suosittava kotimaista teollisuutta. Näistä ohjelmatavoitteista keskusteltaessa herätti väittelyä työpäiväkysymystä koskeva kohta. Useat edustajat vastustivat 10-tuntisen työpäivän vaatimusta. Eräät selittivät, että työmiehet ovat 10-tuntista työpäivää vastaan, koska pelkäävät, että palkka samassa suhteessa vähenee. Ursinin* mielestä 10-tuntisen työpäivän joh-

---

* af Ursin, Nils Robert, s. 18. 4. 1854 Kuopiossa. Fil. tohtori. Toimi opettajana. Joutui vainonalaiseksi suomalaisuuden asian ja demokraattisten mielipiteittensä vuoksi. Toimi vv. 1899—1900 Turun työväenyhdistyksen puheenjohtajana, 1895—1896 Työmiehen toimituksessa ja oli v. 1899 III Työväenyhdistysten edustajakokouksen puheenjohtaja. Puoluehallinnon jäsen vv. 1899—1905. Eduskunnan jäsen 1907—1908. Kirjoittanut ja suomentanut suuren määrän sosialismia, kulttuuria yms. käsitteleviä kirjoituksia. Siirtyi v. 1918 Neuvosto-Venäjälle. Palasi Suomeen 1922. Kuoli 1936.

dosta esitetty toivomus oli liian lievä ja hän esitti ohjelmassa sanottavaksi: »Työväki ajaa pontevasti 10-tuntista lain määräämää työpäivää jne». Ohjelmakohta hyväksyttiin suurin piirtein Ursinin ehdotuksen mukaisesti.

Tällaiset tavoitteet kuvastivat yleistä ajattelutapaa työväenyhdistyksissä. Kun vaatimattomienkaan esitysten taakse ei voitu eikä haluttu asettaa työväen omakohtaista voimaa, jäivät sekä vaatimus- että anomusohjelmakohdat pelkiksi hurskaiksi toivomuksiksi. Vallassaolijat ja työnantajat olivat niille kuuroja. Työläisten keskuuteen levitessään ne kuitenkin kiinnittivät huomiota vallitseviin epäkohtiin ja loivat siten pohjaa myös työväen omakohtaiselle toiminnalle.

1890-luvun alkuvuosina Suomen työväenluokka eli ankaran pulan kourissa. Varsin raskaana pula tuntui Helsingissä, missä varsinkin rakennustyöläisten elämä oli kovaa. Työnantajat käyttivät hyväkseen pula-ajan tilannetta ja alensivat työläisten palkkoja. Työttömien lukumäärä kohosi ennenkuulumattoman suureksi. Niinpä Helsingin työväenyhdistyksen keräämän tilaston mukaan talvella 1894 oli työttömänä noin 500 rakennustyöläistä. Työttömyys ulottui muillekin työaloille. Tammikuun alussa 1894 työttömät alkoivat liikehtiä. Helsingissä toimeenpantiin mm. suuri mielenosoitus Senaatin torilla. Sieltä työttömät marssivat raatihuoneelle esittäen kunnallispormestarille valituksiaan ja vaatien työtä. Työttömien aseman lieventämiseksi valtuusto asetti määrärahan työttömyystöiden järjestämistä varten. Mutta sepelinhakkuu, jota järjestettiin, oli niin raskasta, että teollisuudessa työskennelleet työläiset eivät siitä suoriutuneet. Työttömien mieliala kärjistyi ja liikehtimiset jatkuivat. Luonnonvoimaisten liikehtimisten syyksi esitti mm. Uusi Suometar -lehti

»kiihotuksen». Todellisuudessa liikehtimiset osoittivat, että wrightiläinen työväenliike ei enää kyennyt tyydyttämään työväestöä ja työväestö alkoi siirtyä omatoimisuuteen. Liikehtiminen ei kuitenkaan vielä ollut järjestynyttä työväenliikettä, mutta se oli ilmaus sovittamattomista ristiriidoista, jotka astuivat esiin kapitalismin kehityksen mukana.

Työväestön itsenäistymisen merkkejä

Pulakausi päättyi v. 1895 ja työväenliike alkoi elpyä uudella pohjalla. Työväestö alkoi yhä enemmän siirtyä järjestyneeseen toimintaan ja turvautua omaan luokkavoimaansa. Tässä vaiheessa työväen keskuudessa alkavat vaikuttaa mm. Eetu Salin, Taavi Tainio ja Vilho Virta, jotka olivat saaneet sosialistisia vaikutteita ulkomailta ja ryhtyivät niiden pohjalta tekemään herätystyötä työläisten keskuudessa.

Työlakkoja alkoi syntyä yhä useammin. Niinpä Helsingin rakennustyöläiset ryhtyivät keväällä 1896 lakkoon 10-tuntisen työpäivän aikaansaamiseksi. Lakon aikana työnantajat värväsivät noin 100 rakennustyöläistä Venäjältä rikkureiksi. Työläisten ei onnistunut saada kokonaisuudessaan läpi vaatimuksiaan. Työaika saatiin kuitenkin lyhenemään 11-tuntiseksi. Seuraavana vuonna työläiset saivat yhteistoiminnallaan työajan supistetuksi 10-tuntiseksi. Rakennustyöläisten lakkoliike herätti huomiota koko maassa. Porvarilliset sanomalehdet asettuivat yleensä tuomitsemaan lakkotaistelun, ja tämä vierotti työläisiä porvareista. Papit pauhasivat kirkoissa Helsingin raken-

nustyöläisten lakkoa vastaan. Mutta mikään ei auttanut, lakkoliike vain levisi. Niinpä v. 1896 lakkoja oli kaikkiaan 19, kun aikaisempina vuosina niitä oli ollut 1 — 3.

Työväen lakkoliikkeen kehittymisen yhteydessä vilkastui myös työväen järjestötoiminta. Muodostettiin ammattiyhdistyksiä, ja työväenyhdistysten piirissä syntyi keskustelua muistakin kuin taloudellisista kysymyksistä. Erityisesti alettiin pohtia äänioikeuden laajentamismahdollisuutta, varallisuuteen perustuvan ääniasteikon alentamiskysymystä. Porvaripuolueitten kesken syntyi tässä kysymyksessä erimielisyyksiä. Ruotsalainen yläluokan puolue piti jatkuvasti kiinni 25 äänen asteikosta*, suomettarelaiset kannattivat äänioikeuden laventamista ja asteikon alentamista 10 ääneen. Nuorsuomalaiset sensijaan siirtyivät »ääni mieheen»-kannalle, mutta pitivät edelleen välttämättömänä varallisuussensuksen asettamista. Työväestön keskuudessa nuorsuomalaisten kanta sai kannatusta. Suomettarelaiset ja muut porvarilliset leimasivat nuorsuomalaisten kannan mahdottomaksi toteuttaa.

Työväenyhdistysten 2. edustajakokous v. 1896

Näissä olosuhteissa kokoontui työväenyhdistysten toinen edustajakokous Tampereella heinäkuun 9 — 11 päivinä 1896. Siinä oli edustettuna 34 työväenyhdistystä.

Edustajain enemmistön muodostivat nuorsuomalaiset, jotka tänä aikana pyrkivät kalastamaan työväen tukea itselleen ja siinä mielessä asettuivat puoltamaan porvaris-

* Äänimäärä porvarissäädyn vaaleissa riippui kunnallisverotuksessa maksuun pantujen äyrien määrästä. Varakkaat äänestivät rahan voimalla.

säädyn vaaleissa ääni mieheen -kantaa. Tohtori Ursin esiintyi kokouksessa ääni mieheen -kannan selvimpänä puoltajana. Hän oli jo tuolloin omaksunut sosialistisen maailmankatsomuksen ja sen edustajana hän ennakoi uutta vaihetta Suomen työväenyhdistysten kehityksessä. Niissä alkoivat sosialistiset aatteet saada jalansijaa ja työläisten vaikutus kasvaa.

Tärkeimpänä kysymyksenä edustajakokouksessa oli äänioikeus porvarissäädyn vaaleissa. Tohtori K. J. Ståhlberg, josta tuli myöhemmin Suomen ensimmäinen presidentti, ehdotti alustuksessaan varallisuuteen perustuvan ääniasteikon poistamista kokonaan ja äänioikeuden laventamista siten, että äänioikeutta vaille jäisivät vain laillisesti pestatut, isännän ruoassa olevat palkolliset ja vakinaisen sotaväen miehistö. Toisena alustajana oli tohtori Kustavi Grotenfelt, joka ehdotti äänioikeuden rajoittamista 10 ääneen. Ståhlbergin ehdotusta vastustivat mm. vielä toimittaja Ansas, rehtori Högman ja kultaseppä Saha.

Päivälehden ympärillä olevat radikaalit nuorsuomalaiset puolustivat yhden äänen kantaa. Wright sensijaan vastusti sitä.

Ståhlbergin ehdotus hyväksyttiin miltei sellaisenaan. Siitä poistettiin kuitenkin rajoitus pestattujen palkollisten kohdalta ja nämä luettiin äänioikeutettujen joukkoon. Äänioikeuden ehdoksi hyväksyttiin kuitenkin 400 markan vuositulot. Tässä vaiheessa ei vielä esiintynyt kysymystä koko säätylaitoksen poistamisesta.

Kokoukselle oli tehty eri työväenyhdistysten toimesta suuri määrä aloitteita. Työväenvaltuuskunta oli kuitenkin hylännyt suuren osan aloitteista. Hylättyjen aloitteiden joukossa oli myös kysymys työväenpuolueen perustami-

sesta, jota useat työväenyhdistykset olivat esittäneet. Ursin yritti vielä kokouksen aikana saada esiin tämän kysymyksen, mutta se hylättiin.

Työpäivän lyhentämiskysymyksen alustajana oli Wright. Alustuksessaan hän ehdotti, vedoten siihen vastarintaan, jota vaatimus 10-tuntisesta työpäivästä oli aiheuttanut, että v. 1893 laadittuun työväen ohjelmaan tehtäisiin seuraava lisäys:

»Siksi kuin työpäivän pituus tulee lain kautta rajoitetuksi, tulee työväen virittämällä yleinen mielipide vaatimustensa puolelle ja lujasti organiseerattujen yhdistysten esittämien vaatimusten kautta koettaa saada työaikaa lyhenemään.»

Asiallisesti Wrightin kanta tiesi hänen luopumistaan 10-tuntisen työpäivän vaatimuksesta. Alustuksessaan hän kyllä esitti mahdollisena keinona työnantajain vastustuksen voittamiseksi työlakkoa, mutta hän esitti lakon vahingollisuudesta niin paljon perusteluja, että se merkitsi itse asiassa lakon vastustamista. Kokous asettui kuitenkin vaatimaan 10-tuntista työpäivää.

Kokouksen lopussa suoritettiin työväen valtuuskunnan vaalit. Myös Wright valittiin, mutta hän kieltäytyi. Hän sanoi kuuluvansa miehiin, jotka eivät tavoittele mahdottomia. Työväenliikkeessä oli nyt ilmennyt jyrkkä suunta, jota hän ei voinut hyväksyä, eikä hän liioin tahtonut kantaa sen tuottamaa edesvastuuta. Työväenvaltuuskunta muodostui kokouksen vaalien perusteella pääasiassa nuorsuomalaisten edustajista, jotka äänioikeuskysymyksessä puolustivat ääni mieheen -kantaa porvarissäädyn vaaleista puheen ollen.

Työväenliike oli kuitenkin kulkemassa jo omia teitään itsenäistymistä kohden. Työväen taistelut johtivat sitä

luokkajärjestäytymiseen, ja sosialistiset aatteet alkoivat tunkeutua työväen keskuuteen. Ajatus itsenäisestä työväenpuolueesta, joka toimisi omalla ohjelmallaan, alkoi saada yhä enemmän kannatusta.

3. Työväestö herää

Työmies-lehti, Suomen itsenäisen työväenliikkeen tienraivaaja

Työväenyhdistysten toisen edustajakokouksen jälkeen työväenliikkeessä tapahtui nopea kehitys kohti itsenäistymistä. Työväen valtuuskuntaan valitut nuorsuomalaiset eivät voineet tätä kehitystä estää. Varsin merkitykselliseksi tapahtumaksi muodostui Työmies-lehden perustaminen. Sen ensimmäinen numero ilmestyi maaliskuun 2 päivänä 1895, jo ennen toista edustajakokousta. Lehden päätoimittajana oli aluksi nuorsuomalaisiin lukeutunut opettaja A. Karvonen. Toimitustyöhön osallistuivat myöskin Ursin ja Vilho Virta, jotka jo tuona aikana olivat sosialisteja.

Työmies-lehdellä ei vielä perustamisvaiheessaan ollut selvää sosialistista kantaa. Kuitenkin sen kanta poikkesi jo selvästi wrightiläisellä kaudella ilmestyneen Työmies — Arbetaren -lehden kannasta. Työmies selitti, että ei voitu odottaa porvarilehtien ajavan työväen asiaa. Johtavassa kirjoituksessa se ilmoitti ohjelmakseen:

»Työmies koettaa kaikin voimin työskennellä maamme työväestön tilan parantamiseksi». — »Meilläkin on työväestön asema hyvin epävarma ja useassa paikoin sen toimeentulo sangen tukala. Ei siis ole viisasta, että odote-

taan epäkohtien kehittymistä pahimmilleen. Ajoissa on koetettava keksiä keinoja työväestön aineellisen toimeentulon parantamiseksi ja sen saattamiseksi vakavammalle kannalle. Työmies aikoo herättää työväestön ja muun yleisön huomiota tätä koskeviin kysymyksiin.»

Kokonaan uusi sävy entiseen wrightiläiseen pyytelemiseen ja anelemiseen verraten tuntuu saman kirjoituksen loppuosassa. Siinä syytetään yhteiskunnan parempiosaisia, etteivät nämä olleet tehneet mitään todellista työväen hyväksi. »On vain neuvottu säästäväisyyteen. Niin hyvä ja varteen otettava neuvo kuin se onkin, ei se suuria parannuksia seurattunakaan tuota, sillä mistä se säästää, jolla ei ole säästettävää. Työväestön ja yhteiskunnan muitten luokkain on ryhdyttävä yksissä neuvoin epäkohtia korjaamaan. — Työmies koettaa herättää työväestön välinpitämättömyydestä», lehti selitti.

Lehti oli vahvasti työläisten käsissä. Sen johtokunnan muodostivat pääasiassa ammatillisiin järjestöihin järjestäytyneet työläiset, ja lehteä julkaisevan yhtiön osakkeet kuuluivat joko yksityisille työläisille tai työväen omille järjestöille. Alusta alkaen Työmies-lehti kohotti äänensä lakkotaisteluun ryhtyneitten työmiesten puolesta.

Työväestö tunsi Työmiehen omakseen. Lehteä julkaistiin työväen keräämillä varoilla. Suuret vaikeudet voittaen sille hankittiin kirjapainot ja muut varat. Työläiset keräsivät lehdelle varojen ohessa myöskin tilauksia ja ilmoituksia. Lehti levisi pääasiassa työväestön piiriin. Tilaajamäärä pysyi alkuvuosina verraten vaatimattomana. Vuosisadan vaihteeseen mennessä lehti saavutti kuitenkin jo 5.000 levikin ja siitä alkaen lehti valtasi nopeasti puolelleen yhä laajemmat työväen joukot.

Syksyllä 1896 liittyi Työmiehen toimitukseen aputoi-

mittajaksi kirjailija Matti Kurikka*. Päätoimittaja Karvosen erottua seuraavana vuonna Kurikasta tuli päätoimittaja. Kurikka ei ollut tieteellisen sosialismin kannattaja, vaan ideologiselta pohjaltaan häntä on lähinnä pidettävä jonkinlaisena kristillisenä sosialistina. Valtiokirkkoa ja papistoa vastaan Kurikka esiintyi jyrkästi. Työmiehen toimittajana ollessaan hän myöskin innostuneesti ajoi raittiusasiaa. Hän esiintyi omistavien luokkien riistopyrkimyksiä vastaan kristillisyyteen vedoten. Helsingin työväen mielenosoitusretkellä keväällä 1897 hän puhui työväestölle jo sosialismista. Tällöin hän kuitenkin selitti, etteivät sosialidemokratian perustajia olleet Karl Marx ja Lassalle, vaan Jeesus Nasarealainen. Kurikan mielestä nykyajan työväenliike oli Jeesuksen opin toteuttaja. Huolimatta ideologisesta epäselvyydestään puhe herätti työväen keskuudessa omanarvontuntoa. Samalla se sai aikaan paheksumista yläluokan keskuudessa.

Työväen itsenäistä luokkataistelua ja sosialismia kannattavat henkilöt alkoivat ryhmittyä Työmies-lehden ympärille. Eetu Salin** antoi oman panoksensa lehden palstoille, samalla kun hän teki agitaattorina herätystyötään.

---

* Kurikka, Matti, inkeriläisen talonpojan poika, s. Tuutarissa 24. 1. 1863, k. 4. 10. 1915 Yhdysvalloissa. Suoritti ylioppilastutkinnon Suomessa. Omisti yhteen aikaan Viipurin Sanomat -nimisen lehden, jota toimitti yhdessä A. B. Mäkelän kanssa. Työmiehen toimittajana ollessaan vaikutti osaltaan työväenliikkeen irtautumiseen porvarien johdon alaisuudesta. Erotettiin 1906 SSDP:n jäsenyydestä.

** Salin, Johan Edvard, suutarin poika, s. 18. 3. 1866 Lappeenrannassa. Opetteli itsekin suutarin ammatin. Liittyi Tampereella työväenyhdistykseen 1885. Siirtyi Helsinkiin 22-vuotiaana. Osallistui aktiivisesti vv. 1893—96 lakkojen järjestämiseen. Vanhan työväenliikkeen tunnetuimpia puhujia, eduskuntamiehiä ja ensimmäisiä itsenäisen luokkataistelun tienraivaajia maassamme. Salinin monivaiheinen elämä päättyi valkoisen Suomen vankilassa v. 1919.

Samoin tekivät monet muut itsenäisen työväenliikkeen esitaistelijat, joiden vaikutuksesta Työmiehestä tuli sosialismin ja luokkataistelun ensimmäinen lipunkantaja.

Keväällä 1898 Työmies innosti työläisiä yhtymään kautta maan juomalakkoon. Siitä muodostui todellinen kansanliike, johon otti osaa noin 70.000 kansalaista pääasiassa työväestön piiristä. Kun ottaa huomioon, että kirkko ja kapakat olivat tähän asti olleet työväen miltei ainoat harrastuskohteet, merkitsi tällainen liike tien raivaamista työväen toiminnalle.

Vaalilakkokysymys v. 1898

Työmies-lehti oli työväenliikkeen itsenäisyyden kannalla. Kun säädyt heinäkuussa 1898 kutsuttiin valtiopäiville säätämään uutta asevelvollisuuslakia, oli tämän johdosta suoritettava uudet valtiopäivämiesvaalit. Tällöin Kurikka ehdotti Työmiehessä, että työväestön piti tarjota ehdokkaitaan ruotsalaisten listoille. Siinä tapauksessa, että nämä eivät suostuisi valitsemaan heitä edusmiehiksi, Työmies kehotti työväestöä julistamaan vaalilakon. Tämä kanta hyväksyttiin Helsingin työväestön yleisessä kokouksessa. Kun sitten Helsingissä voimakkaimpana esiintynyt ruotsalainen puolue ei ottanut työväen kokouksen asettamia ehdokkaita listoille, päätettiin julistaa vaalilakko.

Päätös synnytti riitaa sanomalehdistössä. Työväen valtuuskunnan porvarillinen enemmistö kiirehti julkaisemaan vastalauseen vaalilakkopäätöksen johdosta.

Työväen esittämä vaalilakkouhka leimattiin kansalliseksi petokseksi. Niinpä opettaja A. H. Karvonen julkaisi 1. 10. 1898 Työmies-lehdessä kirjoituksen vaalilakkoaja-

tusta vastaan. Porvareitten syyttelyitä vastaan Eetu Salin esitti lokakuun 2 päivänä Helsingin työväentalon (Yrjönkatu 27) pihalla yleisessä kokouksessa pitämässään alustuksessa työväenliikkeen miesten puolesta seuraavaa:

»Sanottaneen, että täten heikonnamme valtiopäiväimme asemaa, mutta se pelko on aiheetonta, sillä kyllä se on Venäjälläkin tiedossa, että valtiopäivämme eivät edusta kansaa, vaan ainoastaan etuoikeutettuja kansanluokkia».

Riidan yhteydessä päätti Helsingin työväestö yleisessä kokouksessaan, jonka Helsingin työväenyhdistys kutsui koolle, julistautua itsenäiseksi paikalliseksi työväenpuolueeksi 9 päivänä lokakuuta 1898. Helsingin työväen esimerkkiä seurasivat eräiden muidenkin paikkakuntien työläiset. Tämä osoitti selvästi työväenliikkeen itsenäistymisajatuksen leviämistä ja kypsymistä.

Työväestö lehtensä puolesta

Asetuttuaan itsenäisen luokkataistelun kannalle joutui Työmies-lehti porvarillisen kostoraivon kohteeksi. Sanomalehdeltä kiellettiin painokoneen käyttämiseen tarvittava sähkö. Mutta sillä ei voitu estää työväen lehteä ilmestymästä. Työläiset muodostivat keskuudestaan vapaaehtoisia ryhmiä, jotka käsivoimin kävivät pyörittämässä painokonetta. Paperikauppiaat kielsivät Työmies-lehdeltä paperinsaannin. Aina sanavalmis A. B. Mäkelä* lausui tämän

* Mäkelä, August Bernhard (A. B.), s. Kustavin saaristossa 12. 7. 1863 maanviljelijän perheessä. Suoritti yliopistossa opintoja, mutta joutui varattomuuden takia keskeyttämään. Toimittuaan kolme vuotta kansakoulun opettajana hän antautui sanomalehtialalle ja kirjoitteli »Kaapro Jääskeläisen» nimellä. V. 1899 hän tuli toimittajaksi Työmieheen. V. 1901 lähti Amerikkaan, jossa myöhemmin oli työväenlehtien toimittajana. Vuosisadan vaihteessa A. B. Mäkelä toimi tarmokkaasti itsenäisen työväenliikkeen luomiseksi Suomessa. K. 29. 2. 1932 Kanadassa.

johdosta tuonaikaisia työväen mielialoja kuvaavat sanat: »Jos paperi loppuu, painetaan Työmies vaikka vanhoihin paitoihin».

Loppujen lopuksi porvariston hyökkäykset Työmies-lehteä vastaan johtivat lehden aseman lujittumiseen. Työläiset keräsivät lahjavaroja lehdelle ns. »pennilistojen» avulla. Lehden tilaajamäärä kasvoi hyökkäysten yhteydessä 1.200:lla. Tällä tavalla porvaristo itse omalla menettelyllään kiirehti itsenäisen työväenliikkeen syntymistä maassamme.

Kurikan erottua Työmies-lehden vastaavan toimittajan paikalta keväällä 1899 hänen tilalleen tuli A. B. Mäkelä. Hänessä porvaristo sai vastaansa paljon selvemmän itsenäisen työväenliikkeen edustajan kuin mitä Kurikka oli ollut. Mäkelä oli jo tuolloin omaksunut sosialismin ja edusti jyrkkää itsenäisen työväenliikkeen kantaa. Poliitikkona hän oli myös johdonmukaisempi kuin Kurikka. Hänen purevat pakinansa tuottivat monta harmia Suomen porvaristolle. Kurikkaa vastaan käymällään ajojahdilla porvarilliset ajoivat itsensä niinmuodoin ojasta allikkoon. Ajojahti kohdistettiin senjälkeen luonnollisesti Mäkelää vastaan.

Erityisesti Työmies-lehden kirjoitukset Helsingin leipurilakon yhteydessä raivostuttivat porvareita. Keväällä 1899 Helsingin leipomotyöntekijät vaativat yötyön poistamista ja 10-tuntisen työpäivän käytäntöönottamista. Kun suurimmat työnantajat eivät suostuneet vaatimukseen, alkoi lakko, jonka aikana työnantajat hankkivat työvoimaa Venäjältä. Työmies julkaisi luettelon kaikista työnantajista, jotka olivat hankkineet ulkolaista työvoimaa. Tätä käytettiin syynä lehden lakkauttamiseen kuukauden ajaksi. Suurelta osalta Työmiehen ansiosta yleinen mieli-

pide kääntyi suosiolliseksi leipomotyöntekijöiden palkkataistelulle ja he voittivat loppujen lopuksi lakkonsa. Syksyllä v. 1900 päätoimittajana ollut Mäkelä erosi toimitustehtävistä ja hänen tilalleen tuli Edvard Valpas*, jonka aikana Työmiehestä todellakin tuli Suomen työväenliikkeen pää-äänenkannattaja.

Suomen työväenpuolueen perustaminen

Suomen työväenliikkeessä käyty taistelu porvariston holhousta vastaan valmisti maaperää itsenäisen työväenpuolueen perustamiselle. Se tapahtuikin työväenyhdistysten III edustajakokouksessa Turussa 17 — 20 pnä heinäkuuta 1899. Työväenpuolueen perustamisen kannalle oli asettunut jo enemmistö työväenyhdistyksistä, joista huomattava osa oli vapautunut porvarillisesta holhouksesta. Kokoukseen oli saapunut edustajia 34 työväenyhdistyksestä. Pääkysymyksenä oli työväenpuolueen perustaminen.

Kokouksen työlle antoivat leimansa ennen muuta työväenliikkeen omat miehet, kuten Salin, A. B. Mäkelä,

* Hänninen, Edvard Valpas, s. 6. 9. 1873 Saarijärvellä maanviljelijäperheessä. Oppikoulun keskeytettyään harjoitteli itsenäisesti maanmittariksi. V. 1896 siirtyi Helsinkiin muurarinoppiin ja liittyi muurarien ammattiosastoon ja Helsingin työväenyhdistykseen. Tuli Työmies-lehden toimittajaksi huhtikuussa 1899 ja Mäkelän jälkeen päätoimittajaksi. Sittemmin Suomen vanhan työväenpuolueen huomattavimpia johtohenkilöitä. Siirtyi Suomen työväen vallankumouksen tappion jälkeen 1918 Neuvosto-Venäjälle. Palattuaan Suomeen seuraavana vuonna tuomittiin elinkaudeksi kuritushuoneeseen. Vapautui 1924, minkä jälkeen toimi S. Ammattijärjestöjen teknillisenä sihteerinä. Kuoli 11. 1. 1937.

Taavi Tainio* jne. Kokouksessa oli kuitenkin vielä porvarillisiakin edustajia, jotka joko suoranaisesti vastustivat työväenpuolueen perustamista tai tahtoivat lykätä puolueen perustamisen kauaksi tulevaisuuteen. Puolueen perustamista koskeva keskustelu oli kiivas ja suuntaa antava. Siinä tapahtui loppujen lopuksi välienselvittely itsenäisen työväenpuolueen perustamista kannattavien ja sitä vastustavien ainesten kesken.

Kysymyksen alustajana oli kirjapainon omistaja J. V. Hellberg, joka päätti alustuksensa ehdotukseen, että työväestön on muodostettava oma puolueensa, jonka tulee pyrkiä osallisuuteen vallasta kunnallisella ja valtiollisella alalla. Toisena alustajana oli A. Usenius, joka pelkäsi puolueen perustamisesta koituvan hajaannusta työväenliikkeelle, koska kaikki työväenyhdistykset eivät yhtyisi puolueeseen. Puolueella ei hänen mielestään ollut mahdollisuutta silloisten äänioikeusolojen vallitessa saada vaatimuksiaan toteutettua valtiopäivillä eikä kuntain hallinnoissa. Eetu Salinin oli määrä alustaa kysymys »työväen yhdistysjärjestelmän kehittämisestä», mutta itse asiassa hänenkin alustuksensa liittyi puolueen perustamiskeskusteluun, joskin siinä päähuomio keskitettiin ammatillisten yhdistysten järjestämiseen.

Keskustelun yhteydessä tohtori Lyly selitti olevansa ensimmäisen alustajan kannalla, koska pätevät syyt vaativat puolueen perustamista. Mutta koska ohjelma vaati tarkkaa harkintaa, hän ehdotti puolueen perustamista ja

* Tainio, Taavi, s. 25. 6. 1874 torpparin perheessä. Käytyään 4 luokkaa oppikoulua hän toimi liikeapulaisena. Liittyi Helsingin työväenyhdistykseen v. 1894. Kirjoitteli myöhemmin Työmieheen. V. 1899 tuli Länsi-Suomen Työmiehen toimitussihteeriksi. Toimi aktiivisesti itsenäisen työväenpuolueen luomiseksi. Myöhemmässä vaiheessa kuului puolueen oikeistosiipeen. Kuoli 1929.

ohjelman laatimista varten uuden kokouksen koollekutsumista, jonka sitten tuli julistaa, että uusi puolue on perustuslaillisuuden pohjalla.

Puolueen perustamista puolustavien pääpuhujina esiintyivät Taavi Tainio, Eetu Salin, Matti Kurikka ja A. B. Mäkelä. Eetu Salin arvosteli varsin myrkyllisesti tohtori Lylyn esitystä ja selitti, että tämän tarkoituksena oli saada puolueen perustaminen viivytetyksi ja uittaa työväenpuolueeseen siihen kuulumattomia aineksia.

Eräät kokouksen osanottajat pelottelivat työväenliikkeen hajaantumisella. Niinpä opettaja Karvonen selitti: »Yhdistyksiin liittynyttä työväkeä on noin 8.000, niistä voi 3.500 jäädä puolueen ulkopuolelle, ellei varovaisuutta noudateta.»

Kysymyksen palattua valiokunnasta suoritettiin laajan käsittelyn jälkeen äänestys puolueen perustamisesta. Puolueen perustamisen puolesta annettiin 55 ääntä ja perustamista vastaan 3 ääntä. Kun äänestettiin Lylyn ehdotuksesta, joka tarkoitti puolueen perustamisen lykkäämistä, sai se 5 ääntä 53:n äänestäessä sitä vastaan.

Kokouksessa tehtiin myös päätös, että puoluehallinto asetetaan Turkuun. Puoluehallinnon sijoittamista Turkuun perusteltiin sillä, että tohtori af Ursin oli tuon ajan tunnetuin työväenliikkeen johtomies ja asui Turussa. Wrightin erottua työväenliikkeestä tunnettiin ilmeisesti tarvetta saada johtoon henkilö, jolla oli nimeä muissakin piireissä kuin työväen keskuudessa. Päätöstä vastaan äänesti 9 edustajaa, jotka olivat Helsingin kannalla. Salin ja eräät muut eivät ottaneet osaa äänestykseen. Salin ei yleensä hyväksynyt puoluehallinnon siirtämistä Turkuun. Hänen sydämellään oli erityisesti Suomen ammattijärjestön perustamiskysymys. Hän ilmeisesti epäili, että Ursi-

nin johdolla toimiva puoluehallinto ei tarpeellisella tarmolla työskentelisi ammatillisen keskusjärjestön perustamisen puolesta. Hän ehdotti, että työväen valtuuskunta oli jätettävä toimintaan ammattijärjestön edustajakokouksen koollekutsumista varten. Lopuksi päätettiin äänestyksen jälkeen poistaa työväen valtuuskunta kokonaan ja ammattiyhdistyskongressin kokoonkutsuminen jätettiin puoluehallinnon tehtäväksi.

Kokouksessa hyväksyttiin myöskin ensimmäinen työväenpuolueen ohjelma. Entisiä ohjelmavaatimuksia tehostettiin ja esitettiin uusia vaatimuksia. Ohjelman perusteluissa sanotaan: »Suomen työväenpuolue, joka perustuu yleisen työväenliikkeen periaatteisiin yhteiskuntakehityksen suhteen, pyrkii kaikissa suhteissa Suomen työväen taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen vapauttamiseen.» Samalla huomautettiin, että perusedellytyksenä ohjelman toteuttamiselle oli Suomen kansallisen itsenäisyyden säilyttäminen ja suojeleminen. Tämä tarkoitti Suomen erikoisaseman säilyttämistä sellaisena kuin se oli ollut ennen tsarismin sortotoimenpiteitten alkamista. Ohjelmassa vaadittiin mm. yleistä, yhtäläistä ja välitöntä vaali- ja äänestysoikeutta kaikille 21 vuoden ikäisille Suomen kansalaisille sukupuoleen katsomatta kaikissa vaaleissa ja äänestyksissä ja suhteellista vaalijärjestelmää sekä lainsäädäntö- ja verotusoikeutta kansalle eduskunnan kautta. Vaadittiin myös täydellistä yhdistymis-, kokoontumis-, lausunta- ja painovapautta. Työaikaa vaadittiin 8-tuntiseksi. Samoin vaadittiin yleistä koulupakkoa ja maksutonta opetusta kaikissa oppilaitoksissa sekä kansakoulua kaikkien ylempien oppilaitosten pohjakouluksi. Kokous vaati myös sotilastaakan vähentämistä ja rauhanaatteen ajamista. Naisille vaadittiin täydellistä yhdenvertaisuutta.

Yleisen kieltolain vaatimus otettiin myös ohjelmaan. Edelleen vaadittiin työväen suojelulainsäädännön kehittämistä ja ammattientarkastuksen tehostamista, asteittain nousevan tulo- ja omaisuusveron voimaansaattamista ja kaikkien välillisten verojen poistamista.

Ohjelmassa siirryttiin pitkä askel eteenpäin työväenyhdistysten II edustajakokouksen ohjelmasta. Vaatimus yleisen, yhtäläisen ja välittömän äänioikeuden toteuttamisesta kaikille Suomen kansalaisille sukupuoleen katsomatta ja suhteellisen vaalijärjestelmän vaatimus tähtäsivät paljon kauemmaksi kuin porvarissäädyn äänioikeusolojen korjaamiseen tähtäävä ohjelma.

Puheenvuoroissa mm. A. B. Mäkelä selitti, että »yksikamarijärjestelmä on se päämäärä, johon on pyrittävä». Lain määräämän 8-tuntisen työpäivän vaatiminen tiesi yhtymistä kansainvälisen työväenliikkeen keskeisimpään vaatimukseen.

Kun kokouksessa keskusteltiin keinoista, joilla äänioikeusasiaa olisi ajettava edelleen, korostivat useat edustajat, etteivät pelkät anomukset ratkaise asiaa. Tainio selitti, etteivät joukkoanomukset vaikuta hallituksen mielipiteisiin. Niistä saattaa kuitenkin itse anojille olla hyötyä. Ne ovat heille kiihottimena, kun ei niitä oteta huomioon. Tehokkaimpana keinona Tainio suositteli yleistä työlakkoa, jota ulkomailla oli käytetty hyvällä menestyksellä. Siihen olisi Suomessakin viimeisenä keinona turvauduttava.

Mäkelän esitys yksikamarisesta eduskunnasta muotoiltiin kokouksessa seuraavasti: »Työväki pitää pyrintöpäämääränään, että nykyinen nelisäätyinen edustuslaitos olisi muutettava yksi- tai kaksikamarijärjestelmäksi.»

Keskustelussa työpäiväkysymyksestä esitti alustaja, nuorsuomalainen tohtori Tekla Hultin, että kokous lau-

suisi toivomuksenaan, ettei täysi-ikäisellä työntekijällä olisi säännöllisesti 10 tuntia pitempää työpäivää ja että sunnuntai- ja ylityöt kiellettäisiin kaikissa tapauksissa, joissa se teknillisistä syistä ei ole välttämätöntä. Eetu Salin ja muut itsenäisen työväenliikkeen miehet asettuivat päättävästi 8-tuntisen työpäivävaatimuksen kannalle. Se tulikin kokouksen päätökseksi huolimatta siitä, että eräät työläisedustajatkin yhtyivät 8 tunnin työpäivävaatimuksen vastustajiin.

Työväenpuolueen perustava kokous kiinnitti huomiota myös työläisnaisten asemaan. Osoitettiin, että työläisnaiset ovat vieläkin surkeammassa asemassa kuin miehet. Järjestymättöminä he ovat täydellisesti työnantajan mielivallasta riippuvaisia. Kokous korosti, että saadakseen asemaansa parannuksia on työväen vedettävä myös työläisnaiset luokkataisteluun. Työväenpuolueen perustava kokous tunnusti ohjelmassaan naiset täydellisesti tasa-arvoisiksi miesten kanssa ja harrastusten herättämiseksi yhteistoimintaan työläisnaisten kanssa kokous päätti, että on ryhdyttävä innokkaaseen agitaatioon keskustelukokousten, kirjallisuuden ym. keinojen avulla. Puolueyhdistysten ja osastojen velvollisuudeksi asetettiin tukea ja kannattaa vaatimuksia naisten työpalkkojen korottamisesta ja heidän työpäivänsä lyhentämisestä. Samalla kehotettiin perustamaan työväenyhdistysten keskuuteen naistyöntekijäin ammattiosastoja ja valitsemaan naisia yhdistysten luottamustoimiin.

Torpparikysymystä käsiteltiin myöskin puolueen perustavassa kokouksessa maisteri Aksel Warénin alustuksen pohjalta. Warén oli itse suorittanut laajan torpparioloja koskevan tutkimuksen ja siinä paljastanut torpparien aseman kurjuuden. Kokous vaati torpparien vuokra-

ajaksi 50 vuotta, kirjallisia välisopimuksia sekä vuokraajien tekemien parannusten huomioonottamista.

Tällä tavoin muodostettiin Suomen itsenäinen työväenpuolue. Ohjelmallisesti puolue ei vielä julistautunut avoimesti sosialismin kannattajaksi, vaikka ohjelman perusteluissa sanottiin asetuttavan yleisen työväenliikkeen periaatteiden kannattajiksi yhteiskuntakehityksen suhteen. Osa porvarillisia aineksia jäi vielä työväenliikkeeseen koettaen jarruttaa alkanutta kehitystä ja pyrkien käyttämään työväenliikettä porvariston puoluepoliittisiin tarkoituksiin.

Kokouksen jälkeen kiihtyi työväenyhdistyksissä ja ammattiosastoissa tilinteko porvarillisten ainesten kanssa. Tämä johti yleensä porvarien eroamiseen tai syrjäyttämiseen työväenjärjestöissä.

Tunnus »Irti porvareista» kannusti työläisiä rakentamaan itsenäistä puoluettaan.

Sosialistiset aatteet levisivät jo laajempienkin työväenjoukkojen keskuuteen. Niitä saatiin ennenkaikkea Työmiehen ja vähän myöhemmin perustettujen toisten työväen lehtien välityksellä. Ulkomailla kierrelleet ammattityöläiset saivat sosialistisia vaikutteita ja toivat niitä kotimaahan. Erityisen suuri merkitys oli Eetu Salinin, Taavi Tainion, A. B. Mäkelän ja Ursinin työllä sosialismin levittämiseksi.

Kuitenkin on todettava, että sosialistiset opit tulivat meille usein välikäsien kautta. Lännen sosialidemokraattisten puolueiden ohjelmallinen epäselvyys ja näiden puolueiden käytännössä tapahtunut vierautuminen marxilaisesta vallankumouksellisesta sosialismista painoivat leimansa maassamme levitettyihin käsityksiin sosialismista. Useimmissa tapauksissa tuo sosialismi käsitettiin ikään-

kuin uskontunnuksena sitä syvemmin punnitsematta ja tutkimatta. Mutta joka tapauksessa sosialistisen katsomusten heräämineen merkitsi laajassa mitassa tapahtunutta entisen käsityksen muuttumista siitä, että kapitalistinen yhteiskunta on ikuinen ja että köyhät on luotu köyhiksi sekä rikkaat rikkaiksi eivätkä ihmiset mahda sille mitään. Alkoi levitä käsitys, että työväenluokka voi yhteisvoimin puolustaa etujaan ja muuttaa olot uusiksi.

Mutta niin suuri edistysaskel kuin puolueen perustaminen olikin, jäi perustettu puolue sekä ohjelmallisesti että järjestöllisesti heikoksi. Jo se seikka, että puoluehallinto asetettiin Turkuun, osoittautui myöhemmin suureksi heikkoudeksi. Puolueen järjestöllinen rakenne jäi tarkemmin suunnittelematta ja yksityisten henkilöiden jäsenyys puolueessa määrittelemättä. Menettelytapoja ei tarkemmin määritelty. Selvän periaateohjelman puuttuminen johti luonnollisesti siihen, että osavaatimukst jäivät epäselviksi. Vaikka äänioikeuskysymyksen yhteydessä nyt korostettiinkin työväen omakohtaisen taistelun merkitystä asettamalla mm. työlakon uhka yhdeksi taistelukeinoksi, jäi kysymyksen selvitys vielä hataraksi.

II luku

PUOLUE OMAKSUU SOSIALISTISEN OHJELMAN

1. Bobrikovilaiskausi ja työväenliike

Hyökkäys alkaa

Kuten aikaisemmin on jo mainittu, oli Suomella aina Venäjään liittämisestä (1809) alkaen erikoisasema Venäjän valtakunnan muihin alueisiin verrattuna. Se kuului suuriruhtinaskuntana Venäjän yhteyteen ja sitä piti hallita sen omien perustuslakien pohjalla. Tsaarinvallan taholta ryhdyttiin ankarasti hyökkäämään Suomen erikoisasemaa vastaan viime vuosisadan lopulla. Tsaarin hallitus asettui silloin ns. valtakunnallistamisen tielle. Se tarkoitti Suomen sulattamista kiinteästi Venäjän valtakuntaan. Tätä politiikkaa toteuttamaan nimitti tsaari 29. 8. 1898 Suomen kenraalikuvernööriksi Nikolai Bobrikovin, joka oli sitä ennen laatinut ja keisarille esitellyt laajan suunnitelman Suomen erikoisaseman hävittämisestä.

Heti maahan saavuttuaan 12. 10. 1898 uusi kenraalikuvernööri selitti Suomen korkeimmille virkamiehille pitämässään puheessa, että Suomi on liitettävä tiukemmin valtakunnan yhteyteen. Tammikuun 19 päivänä 1899 kokoontuneiden valtiopäivien ns. valtaistuinpuheessa Bobrikov antoi ymmärtää, että asevelvollisuuslakia, jolla Suomen siihen asti erillinen sotalaitos asiallisesti aiottiin lak-

kauttaa ja saattaa suomalaiset palvelusvelvollisiksi Venäjän armeijassa, ei aiottu antaa Suomen valtiopäivien ratkaistavaksi.

Tätä seurasi sitten tsaari Nikolai II:n helmikuun 15 päivänä antama julistuskirja, joka on tullut tunnetuksi helmikuun manifestin nimellä. Se sisälsi uuden lainsäädäntäjärjestyksen kaikille niille laeille, jotka ovat voimassa koko keisarikunnan alueella ja myös niille laeille, joita käytetään suuriruhtinaskunnan rajoissa, mikäli ne koskevat yleisiä valtakunnan etuja tai ovat yhteydessä keisarikunnan lainsäädännön kanssa. Asianomaiselle venäläiselle ministerille, Suomen ministerivaltiosihteerille tai kenraalikuvernöörille jäi aloitteenteko-oikeus tällaisiin lakiesityksiin. Säätyjen myötävaikutus kaikkien puheenaolevien lakien syntyyn supistettiin lausunnon antamiseen.

Tsaarinvallan toimenpide synnytti suurta kuohuntaa kotimaassa ja ulkomaillakin. Erityisen päättävästi asettui Lenin Venäjän vallankumouksellisen liikkeen puolesta tuomitsemaan sortohyökkäystä. Hänen kirjoituksensa »Suomen kansan vastalause» eli »Iskra»-lehdessä marraskuun 20 päivänä 1901. Sen yhteydessä julkaistiin kokonaisuudessaan ns. suuri adressi, josta tuonnempana tulee puhe.

Helmikuun manifestista, jonka mukaan saatettiin säätää maalle uusia lakeja ilman valtiopäivien suostumusta, sikäli kuin ne koskivat yleisvaltakunnallisia tarpeita tai liittyivät valtakunnan lainsäädäntöön, Lenin kirjoitti:

»Se oli huutavaa perustuslain loukkaamista, se oli suoranainen v a l t i o k a a p p a u s, sillä jokaisesta laistahan voidaan sanoa, että se koskee yleisvaltakunnallisia tarpeita!» Mutta Lenin ei tyytynyt vain toteamaan ja tuomitsemaan tsaarin laittomuutta, vaan esitti kirjoituksensa lopussa voimakkaan vetoomuksen Venäjän kansalle:

»Kahden ja puolen miljoonan suomalaisen ei tietenkään ole ajattelemistakaan kapinaa, mutta kaikkien meidän, venäläisten kansalaisten, on ajateltava sitä häpeää, mikä päällemme lankeaa. Me olemme yhä vielä siinä määrin orjia, että meitä käytetään muiden kansojen orjuuttamiseen. Me siedämme yhä maassamme sellaista hallitusta, joka ei ainoastaan tukahduta pyövelin julmuudella jokaista vapauspyrkimystä Venäjällä, vaan sitäpaitsi käyttää venäläistä sotaväkeä käydäkseen väkivaltaisesti toistenkin vapauden kimppuun!» (V. I. Lenin: Teokset, 5 osa, s. 300, suom.).

Välittömästi helmikuun manifestin julkaisemisen jälkeen tapahtui Suomen porvarillisissa puolueissa uusi jakautuminen. Jo aikaisemmin oli suomalaiskansallinen liike jakautunut edistysmielisiin nuorsuomalaisiin ja taantumuksellisiin vanhasuomalaisiin. Näistä edelliset olivat ryhmittyneet Päivälehden ja jälkimmäiset Uusi Suometar-lehden ympärille. Molemmat ryhmät olivat aikaisemmin esiintyneet ruotsalaista puoluetta vastaan. Nyt muodostivat ruotsalaisen puolueen ja nuorsuomalaisten johtomiehet ns. perustuslaillisen ryhmittymän, joka ryhtyi vastustamaan tsaarin sortotoimenpiteitä. Vanhasuomalaiset sensijaan asettuivat sovittelukannelle tsaarin sortotoimenpiteisiin nähden. Perustuslailliset omaksuivat passiivisen vastarinnan kannan, joka tarkoitti sitä, että Suomen perustuslakeihin vedoten oli kieltäydyttävä taipumasta tsaarin laittomuuksiin ja virkamiesten oli kieltäydyttävä noudattamasta niitä. Suomettarelaiset sensijaan selittivät, että laittomuuksia ei saanut vastustaa, vaan niihin mukautumalla oli yritettävä säilyttää virkapaikat suomalaisten käsissä ja estää välien rikkoutuminen tsaarinvallan kanssa.

Molempien suuntien välillä alkoi kiihkeä suuntataistelu. Perustuslailliset joutuivat laillisuuskantansa takia monien sortotoimenpiteiden kohteeksi; monet heistä menettivät virkansa, monia karkotettiin maasta. Suomettarelaiset, jotka matelivat tsaarinvallan edessä, eivät vain säilyttäneet entisiä virkapaikkojaan, vaan vieläpä miehittivät nekin, joista perustuslailliset oli karkotettu. He osallistuivat virkamiehinä tsaarinvallan laittomuuksien toteuttamiseen.

Oli selvää, että tämä aiheutti syvän välien rikkoutumisen porvariston keskuudessa. Samaan aikaan tapahtui, kuten on jo edellä kerrottu, Suomen työväenliikkeen itsenäistyminen ja itsenäisen työväenpuolueen perustaminen v. 1899.

Suuri adressi ja työväenliike

Heti helmikuun manifestin jälkeen porvaristo, erityisesti perustuslailliset, ryhtyi keräämään edellä mainittua suurta kansalaisadressia. Siinä käännyttiin hallitsijan puoleen alamaisella anomuksella, että lailliset olot palautettaisiin maahan. Adressista muodostui valtava Suomen kansan yhteistahdon ilmaus. Sen allekirjoitti kaikkiaan 473.363 täysi-ikäistä maan kansalaista. Kun ottaa huomioon, että koko maan asukasluku oli siihen aikaan vain kaksi ja puoli miljoonaa, voi täydellä syyllä todeta, että tsaarin sortotoimenpiteet, jotka koskivat koko Suomen kansan oikeuksia, olivat aiheuttaneet suuren herätyksen kansan keskuudessa.

Suuren adressin keräyksen alkuvaiheessa kehittyi kärkevä ristiriita työväenliikkeen itsenäisyyttä korostavan Työmies-lehden ja porvariston välille. Porvarilliset ryh-

mät, enempää myöntyväisyyssuunnan kannattajat kuin perustuslaillisetkaan eivät ottaneet huomioon muutosta, joka työväen etujoukon keskuudessa oli tapahtunut ja joka oli saanut ilmauksekseen oman työväenlehden syntymisen ja paikallisen puolueen muodostumisen Helsingissä. Porvarillisten järjestämiin neuvotteluihin adressipuuhan edellä ei kutsuttu työväen itsenäisen toiminnan miehiä. Työväen johtohenkilöiden syrjäyttäminen herätti luonnollisesti suurta närkästystä. Kun porvarilliselta taholta ei tahdottu ottaa työväen edustajia mukaan adressipuuhaan tasavertaisina sopimuskumppaneina, julkaisi Työmies 3. 3. 1899 Matti Kurikan kirjoituksen »Haaksirikkoon jouduttua». Siinä tuomittiin aivan oikein itsenäisen työväen omien edustajien syrjäyttäminen neuvotteluista ja vaadittiin, että työväestö oli otettava huomioon muussakin kuin vain allekirjoituksia pyydettäessä.

Työmiehen kirjoituksessa, joka saattoi porvarilliset piirit raivon valtaan, on pohjalla itsenäisen työväenliikkeen ääni. Toisetkin itsenäisen työväenliikkeen edustajat asettuivat Työmiehen kannalle. Itsenäisen työväenliikkeen esitaistelijat eivät suinkaan vastustaneet suurta adressia, vaikka he tuomitsivat sen perustuslaillisten menettelyn, joka pyrki eristämään työväenliikkeen miehet tästä toimenpiteestä.

Työväenliikkeen itsenäisen toiminnan kannattajat vaativat, että työväenliike oli otettava huomioon itsenäisenä tekijänä. He korostivat, että jos tahdotaan saada työväestö ja muut oikeudettomat kansankerrokset todella puolustamaan maan sisäistä riippumattomuutta ja vapautta, täytyy näille kerroksille antaa välttämättömät kansalaisoikeudet. Myöhemmässä vaiheessa tämä kanta kiteytyy kiinteäksi äänioikeusuudistusvaatimukseksi.

Porvariston taholla selitettiin tällaiset vaatimukset yleistä kansallista rintamaa hajottaviksi. Vaatimukset säätylaitoksen poistamisesta tulkittiin siten, että niillä muka pyrittiin heikentämään Suomen valtiollisen aseman puolustamista venäläistämistoimenpiteitä vastaan. Todellisuudessa tässä oli pohjalla etuoikeutettujen piirien pelko ja viha itsenäistyvää työväenliikettä kohtaan. Se sai osan porvaristoa etsimään sovintoa tsaarin kanssa (suomettarelaiset), jotta kansan työtätekevät kerrokset eivät pääsisi taistelemaan omien etujensa puolesta.

Kun Työmies-lehti oli työväenliikkeen itsenäisyyden asiaa ajaessaan astunut porvarillisten poliitikkojen varpaille, sai se osakseen myöskin näiden piirien vihat. Vihan kohteeksi joutui henkilökohtaisesti lehden toimittaja Kurikka, jonka kiihkeäsävyinen kirjoitus adressikysymyksen yhteydessä selitettiin hyökkäykseksi yhteistä kansallista toimintaa vastaan. Työväestön keskuudessa suhtauduttiin asiaan aivan päinvastoin. Porvariston häväistysryöpyn alaiseksi joutuneen Kurikan puolesta järjestettiin mielenosoitus maaliskuun 19 pnä 1899. Mielenosoitukseen osallistui n. 3.000 henkilöä. Syksyllä 1901 julkaistiin helmikuun manifestin hengen mukainen uusi asevelvollisuuslaki, jolla Suomen oma sotalaitos lakkautettiin ja suomalaiset määrättiin palvelemaan venäläisissä joukko-osastoissa. Sortolakia vastaan jätettiin senaatille ns. asevelvollisuusadressi, jonka oli allekirjoittanut lähes 475.000 henkilöä, ja toimeenpantiin seuraavana vuonna kutsuntalakko, jolloin n. 60 % kutsutuista jäi saapumatta kutsuntapaikalle. Työväestö osallistui liikkeeseen pontevasti.

Paitsi Suomen erikoisasemaa koskevaa ristiriitaa, jonka tsaarinvallan sortopolitiikka nosti esiin terävänä ja joka aiheutti porvariston hajaantumisen, oli suomalai-

sessa yhteiskunnassa, kuten edellisestä selvisi, olemassa syvä sisäinen ristiriita. Kansan perusjoukot olivat vailla valtiollisia oikeuksia. Kun perustuslaillisten taholta tsaarin laittomuuksiin vedoten tahdottiin kieltää työväen itsenäisen taistelun oikeutus ja vaadittiin yleisvaltiolliseen vaaraan vedoten, että työväenliike ei nostaisi tässä vaiheessa esiin äänioikeus- ym. vaatimuksia, merkitsi se luokkataistelun kärjistymistä työväestön ja porvariston välillä. Työväen miehet vaativat kansalle oikeuksia. He katsoivat, että vain siten saataisiin todellinen kansan vastarinta tsaarin sortotoimenpiteitä vastaan.

2. Menettelytapakysymys esillä Viipurin kokouksessa

Työväenpuolueen perustamisen jälkeen jatkui työväenjärjestöjen sisällä taistelu itsenäisen työväenpuolueen kannattajien ja niiden välillä, jotka jatkuvasti yrittivät pitää työväestöä porvarillisten johdon alaisena. Työväenyhdistys toisensa jälkeen vapautui porvarillisista holhoojistaan, mutta useassa yhdistyksessä porvarit pitivät varsin sitkeästi puoliaan. Porvareita oli edelleen jäseninä niissäkin monissa yhdistyksissä, jotka olivat liittyneet työväenpuolueeseen. He koettivat ehkäistä työväenpuolueen menettelytapojen selvenemistä uskotellen, että vain turvautumalla porvarillisten, erityisesti perustuslaillisten apuun, voisi työväestö ajaa omaa asiaansa.

Nämä kaksi suuntaa iskivät vastakkain työväenpuo-

lueen ensimmäisessä varsinaisessa edustajakokouksessa, joka pidettiin Viipurissa heinäkuun 17—20 pnä 1901.

Puoluekokous oli kokoonpanoltaan ehyempi kuin vuoden 1899 edustajakokous. Tärkeimpänä asiana oli menettelytapakysymys. Alustaja A. Nieminen vastasi alustuksensa otsikkokysymykseen Miten työväen puolueohjelma voidaan parhaiten toteuttaa? asettumalla puolustamaan työväen itsenäistä kantaa: »Työväen puolueohjelma voidaan parhaiten toteuttaa työväen oman toiminnan ja lainsäädännön avulla.»

Keskustelun aikana eräät kokouksen edustajat olivat sitä mieltä, että pitää voittaa osa yläluokasta työväen ohjelman toteuttamisen puolelle. Sitä varten täytyisi työväen ohjelmaa ja työväen hyviä tarkoituksia selvittää näille piireille. K. F. Hellsten selitti:

»On paljon yläluokkalaisia, jotka eivät tiedä työväenliikkeestä mitään. Heidän tietonsa supistuu muutamiin haukkumasanoihin. Mutta kun heille perusteellisesti selvitetään ohjelmamme, kasvaa monessa uusi katsantokanta. Sentähden olisi ponsiin lisättävä, että agitatsioni on ulotettava vastustajiinkin.»

R. Drockila uskotteli porvarillisiin liittymisen avulla saavutettavan parhaita tuloksia. Kun puhuja väitti, että ulkomaitten työväenpuolueet ovat tällaisella taktiikalla saaneet suuria tuloksia, alustaja vastasi: »Ei minkään maan työväen historia todista, että vallassa olevilta olisi saatu etuja ilman pakkoa. Sittenkin se on oma voima, johon on luottaminen.» Kokouksen enemmistö asettui samalle kannalle kuin alustaja. Keskustelu koski myöskin osallistumista säätyvaltiopäivä- ja kunnallisvaaleihin. Eräät edustajat suosittelivat, että olisi koetettava saada

läpi omia miehiä ja yhteistoiminnassa porvarillisten kanssa koetettava ajaa työväen etuja.

Suurin osa edustajista piti kuitenkin kiinni siitä, että työväenluokan menettelytapoja oli selvennettävä ennen kaikkea työväestölle ja muille työtätekeville. Samalla korostettiin, että oli luotettava omaan voimaan. Niinpä M. Hälleberg* (Paasivuori) lausui: »Puolueen on tultava toimeen omin voiminsa, agitatsionia yläluokille ei tarvita. Osa heistä siirtyy puolueeseemme kun rivimme ovat siksi vahvat, että ne voivat turvata heidät sitä sortoa vastaan mitä nyt harjoitetaan yksityisiä puolueeseen siirtyneitä kohtaan heidän luokkansa taholta.» Yrjö Mäkelin**

---

* (Hälleberg) Paasivuori, Matti, s. 5. 5. 1866 Kuopiossa maatyöläisperheessä. Aloitti 8-vuotiaana ansiotyöt, ensin paimenena, sitten renkinä ja opetteli itse työn ohessa lukemaan. Sitten kierteli eri puolilla maata sekatöissä. V. 1892 liittyi Helsingin kirvesmiesten ammattiosastoon, 1898 Helsingin paikalliseen työväenpuolueeseen. Toimi pääasiassa ammatillisessa liikkeessä. Eduskunnan jäsen v:sta 1906 kuolemaansa 1937 saakka.

** Mäkelin, Yrjö Esaias, s.1. 6. 1875 Tampereella. Käytyään vuoden kansakoulua Ruovedellä ryhtyi isänsä ammattiin suutariksi. Liittyi 16-vuotiaana Porin työväenyhdistykseen. Liikkui Porin ja Tampereen seuduilla puhujana vuosisadan vaihteessa herättäen erityisesti kiinnostusta äänioikeustaisteluun. Oli 1899 yhdessä Salinin kanssa Porin työväenyhdistyksen edustajana puolueen perustavassa kokouksessa. V:n 1890 lopulla alkoi kirjoitella Porin kirjeitä Työmies-lehteen siten aloittaen kirjallisen toimintansa. Kansan Lehden päätoimittaja v. 1900. Omasi yhteyksiä aktiivisen vastarinnan miehiin. Kannatti kansallisen vastarinnan takia yhteistoimintaa perustuslaillisten kanssa ja joutui senvuoksi erimielisyyksiin työväen itsenäistä toimintaa ajavan ns. helsinkiläisen ryhmän kanssa. Tuli erityisesti tunnetuksi Forssan äänioikeusjulistuksen ja ns. Punaisen julistuksen laatijana. Puoluehallinnon jäsen 1899—1906, puolueneuvoston jäsen 1906—1917. Sai kuolemantuomion osallistumisesta v. 1917—18 vallankumoustapahtumiin, tuomio muutettiin elinkautiseksi. Vapauduttuaan vankilasta 1922 liittyi vasemmistolaiseen sosialistiseen työväenpuolueeseen ja oli Pohjan Voiman toimittajana. Liittyi myös SKP:n jäseneksi v. 1922. Sai 1923 surmansa epäilyttävissä oloissa ohranan vankikopissa.

korosti samaa: »On pysyttävä erillään muista puolueista ja tultava toimeen omin voimin. Sopivassa tilanteessa voi kyllä apua vastaan ottaa, mutta laskuja älköön tehtäkö siltä varalta. Vaaleissa on esiinnyttävä puhtailla listoilla eikä alistuttava yhteisiin listoihin, saadakseen joitakin pikku etuja, kuten jonkin edustajan valituksi. Se vain vaikeuttaa lopullisen päämäärän saavuttamista.» Mäkelin piti kuitenkin mahdollisena tehdä agitaatiota myöskin vastustajain riveissä, koska siitä saattaisi olla apua.

Eetu Salin asettui niiden kannalle, jotka luottivat työväen omiin voimiin, »sillä on naurettava luulotella, että vastustajamme ryhtyvät ajamaan meidän asiaamme». Sitten Salin totesi, että »meillä ei ole kuin yksi puolue, jonka vaatimukset ovat selvät. On vain me ja meidän vastustajamme. Ja vastustajaimme kanssa meillä ei voi olla mitään yhteistä».

Kokouksen päätökseksi menettelytapakysymyksestä hyväksyttiin laajat ponnet, joissa lausuttiin mm., että ohjelmansa toteuttamiseksi on työväenpuolueen luotettava omaan voimaansa, jonka tehokkuutta on edistettävä kehittämällä valtiollisia ja ammatillisia järjestöjä. Senvuoksi on köyhälistö enemmän kuin tähän saakka saatava käsittämään työväen puolueohjelman tarkoitusta. Samalla kehotettiin muodostamaan paikallisia puoluehallintoja sinne, missä ne katsotaan tarpeellisiksi. Niiden oli työskenneltävä puoluehallinnon johdon alaisena sekä pidettävä vireillä paikkakunnallaan työväestön kunnallisia ja valtiollisia harrastuksia. Niinikään annettiin kehotus ammattiyhdistysten perustamisesta kaikkialle, missä vain oli sen verran ammattityöläisiä, että he kykenisivät pitämään järjestöt koossa.

Erillisenä menettelytapa-asiana kokouksessa käsiteltiin kysymys »Mille kannalle on työväenpuolueen asetuttava muihin puolueisiin nähden?» Valiokunta esitti kokouksen hyväksyttäväksi asiasta seuraavan ponnen:

»Työväenpuolueen pitää aina pysyä tarkasti puolueohjelmansa pohjalla, mutta niissä asioissa, missä se puolueohjelmaansa sivuuttamatta voi yhtyä toisten puolueitten kanssa yhteistoimintaan, voipi se sen tehdä.»

Kokous hyväksyi valiokunnan mietinnön yksimielisesti.

Menettelytapakysymykseen liittyi myöskin kokouksessa suoritettu äänioikeusasian käsittely. Sitä pohdittiin K. F. Hellstenin alustuksen pohjalla. Alustaja esitti, että äänioikeusasian eteenpäinviemistä varten olisi tehtävä anomuksia valtiopäiville, toimeenpantava mielenosoituksia sekä ryhdyttävä valmistelemaan yleistä koko maata käsittävää työlakkoa.

Yleisen työlakon ajatus tuotiin esiin jo v. 1899 pidetyn Turun kokouksen päätöksissä. Nyt syntyneessä keskustelussa Valpas asettui vastustamaan yleisen työlakon ottamista ohjelmaan. Hän selitti, että yleisen lakon toteuttamiseksi tulisi koko työväestön järjestyä yhdistyksiin ja siihen kuluisi aikaa useamman miespolven ikä. Yleisen työlakon tilalle puhuja ehdotti ammattikuntien järjestämiä yleisiä lakkoja. Nekin olivat hänen mielestään mahdollisia »vasta sitten, kun ammattikunnallinen ja valtiollinen järjestäytyminen on saavuttanut korkeimman kehityksen».

Kokous hyväksyi kuitenkin valiokunnan esittämät ponnet 29 äänellä 12 vastaan. Niissä kehotettiin yleisen äänioikeuden saavuttamiseksi ryhtymään yleisen koko maata käsittävän työlakon valmisteluun ja puoluehallinto vel-

voitettiin aloittamaan viipymättä tätä tarkoittava aatteellinen kasvatustyö.

Päätöksessä kuvastuu samassa kokouksessa yleisiä menettelytapoja koskevaan kysymykseen otettu kanta, joka korostaa työväen omakohtaisen taistelun merkitystä. Omalla luokkavoimallaan työväenluokan piti puolustaa oikeuksiaan. Kun oli kysymyksessä eduskuntauudistus, joka merkitsi valtiollisten oikeuksien hankkimista työväestölle ja muille oikeudettomille kansankerroksille, osoittaa yleislakon uhan asettaminen vaatimuksen tueksi työväestön piirissä kasvanutta epäluottamusta porvariston kykyyn ja tahtoon ratkaista tämä kysymys. Samalla siinä korostetusti vedotaan työväenluokan voimaan. Taistelukeinona yleinen työlakkouhka kohdistui omistavia kansankerroksia, erityisesti kapitalisteja vastaan. Taistelumuotona sen esittäminen merkitsi siirtymistä entisestä valtiollisesta anomuskamppailusta työväen omaan toimintaan.

Suurlakkoaseen vallankumouksellista luonnetta ei kuitenkaan selvitetty. Se käsitettiin jonkinlaisena uhkana porvariston vastustuksen murtamiseksi äänioikeusasiassa. Joka tapauksessa suurlakkoajatus alkoi kypsyä ja levitä äänioikeustaistelun kehittymisen yhteydessä. Ja loppujen lopuksi Venäjän vallankumoustapahtumien vaikutuksesta ja niiden avulla siitä tuli tosi marraskuussa v. 1905.

Viipurin puoluekokouksessa käytiin myös laaja keskustelu puolueen agitaatio- ja valistustyön järjestämisestä. Päähuomio keskustelussa kohdistui siihen, miten hankittaisiin varoja valistustoimintaa varten. Vähemmän huomiota sensijaan kohdistettiin valistustyön laatuun ja sen aatteelliseen sisältöön. Kuitenkin on todettava, että useat kokousedustajat korostivat nimenomaan sosialististen

aatteiden levittämisen tärkeyttä työtätekevien joukkojen keskuudessa.

Päätöksessään puoluekokous asetti tehtäväksi mm. erikoisten kurssien järjestämisen agitaatiovoimien kouluttamista varten. Näillä tuli myös valmentaa eri paikkakunnille puhujia. Tärkeä päätöksissä esitetty ajatus oli, että »tulee ylläpitää harrastusta sosialidemokraattisten aatteiden levittämiseen». Puoluehallinnolle lausuttiin toivomus, että sen on toimitettava erityisiä lentokirjasia, joissa selvitetään puolueen periaatteita helppotajuisessa muodossa.

Puolueen •periaatteellinen kypsymättömyys kuvastui puoluekokouksen keskustelussa puolueen yleisestä mielenosoituspäivästä. Kysymyksen käsittelyn yhteydessä puoluekokouksen enemmistö luonnon- ym. esteihin vedoten asettui sille kannalle, että »Suomen työväestön on pantava toimeen mielenosoitusretket kesäkuun ensimmäisenä sunnuntaina.»

Vasta Tainion, Valppaan, Salinin ja Hällebergin sitkeän todistelun jälkeen hyväksyttiin vapunpäivä työväen mielenosoituspäiväksi. Äänestyksessä tämä kanta voitti vain kolmella äänellä. Päätökseen ilmoitettiin vastalause, jossa todistellaan, kuinka mahdotonta on viettää maassamme vapunpäivää yleisenä mielenosoituspäivänä. Tästä vuodesta alkaen Suomen työväestö alkoi kaikista epäilyksistä huolimatta marssia yhtä jalkaa kansainvälisen työväenliikkeen kanssa toukokuun 1 päivänä.

Viipurin edustajakokouksessa käsiteltiin vielä monia muitakin asioita. Niinpä verotuskysymyksessä asetuttiin asteittain ylenevän verotuksen kannalle ja vaadittiin mm. välillisten verojen poistamista sekä alimman verotettavan tulonrajan määräämistä.

Vuosisadan vaihteessa suomalainen yhteiskuntaelämä oli latautunut täyteen suuria kysymyksiä. Kapitalismin kehittyminen vuosisadan loppupuolella nosti esiin työväenkysymyksen kaikessa kärkevyydessään. Sama syy järkytti myös maatalouden perusteita. Torpparilaitoksesta, joka oli syntynyt suurmaanomistuksen työvoimatarpeen tyydyttämiseksi 1700-luvulla, muodostui kapitalismin esiinrynnistyksen yhteydessä ratkaisua vaativa kehityksen jarru. Torpparien aseman epävarmuus ja muut heitä painavat epäkohdat samoin kuin maaseudun suurilukuinen tilaton väestö, joka eli suorastaan epätoivoisessa asemassa, muodostuivat suoranaiseksi uhaksi vallitsevalle järjestelmälle.

Samassa yhteydessä kävi erittäin räikeästi ilmi maamme valtiollisen elämän jälkeenjääneisyys säätyjärjestelmineen. Tämähän merkitsi kansan enemmistön miltei täydellistä oikeudettomuutta pienen etuoikeutetun kansankerroksen rinnalla. Samaan aikaan maamme joutui myös ulkopuolelta uhkaavan vaaran eteen. Tsaarinvallan kiihkeä hyökkäys maamme itsehallinto-oikeuksia vastaan asetti koko kansallisen olemassaolomme vaakalaudalle. Porvariston pääosa (suomettarelaiset) petti kansalliset edut ja alistui nöyrästi palvelemaan tsaarin sortopolitiikkaa. Passiiviseen vastarintaan yhtyneet perustuslailliset porvarit eivät puolestaan tahtoneet ottaa huomioon itsenäistyvää työväenliikettä ja sen vaatimuksia. Päinvastoin sitä pelätessään he usein rajoittivat oman laillisuustaistelunsa vain muodolliseksi uskaltamatta vedota kansan työtätekevien kerrosten joukkovoimaan. Valtiollisia oikeuksia vailla oleva, tavattoman ahtaissa oloissa elävä työ-

väenluokka ja torppariväestö alkoi kuitenkin työväenliikkeen vaikutuksesta lähteä liikkeelle sekä painaa oman leimansa suurten yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisuun.

Työväenliikkeen järjestymiselle asetti vallitseva taantumus monia esteitä. Niinpä julkisia kokouksia varten piti heinäkuun 2 pnä 1900 annetun laittoman asetuksen mukaisesti hakea aina viranomaisten lupa. Viranomaisilla oli mahdollisuus kieltää kokoukset tai rajoittaa niiden kestoaikaa. Työväen sanomalehdet ja kirjallisuus olivat ankaran sensuurin alaisia. Työväenyhdistysten sääntöjä ei vahvistettu. Tämän takia liittyivät useat suomenkieliset työväenyhdistykset ruotsalaisen työväenliiton alaiseksi, koska tämä oli saanut toimiluvan. Julkiset ja salaiset poliisikätyrit tunkeutuivat järjestöjen kokouksiin ja synnyttivät luonnollisesti hermostuneisuutta ja arkuutta jäsenistön keskuudessa.

Omat kotimaiset sortajat käyttivät tsaarin sortovaltaa hyväkseen monella tavalla. Niinpä tehtailijat, tietäen virkavallan nurjuuden työväen toimintaa kohtaan, kielsivät usein omilta työläisiltään järjestymisoikeuden työpaikan menettämisen uhalla. Tällä tavoin mm. Billnäsin tehtaan johto pakotti työläisensä eroamaan työväenyhdistyksestä. Samanlaista vainoa harrastivat Fiskarsin tehtaan valtias, vuorineuvos von Julin ja Högforsin tehtaitten herra V. Ramsay. Samalla työnantajat kielsivät työläisiään tilaamasta omia sanomalehtiään. Perustuslaillinen sanomalehdistö, joka mielellään saarnasi työväestölle, että sen piti luopua vaatimuksistaan kansallisen eheyden nimissä, ei nähnyt työläisiä vastaan kohdistetussa mielipidesorrossa mitään paheksuttavaa, olipa siihen usein yllyttämässäkin.

Tsaarin virkavalta oli puolestaan varsin kärkäs tukemaan vainotoimenpiteillään taantumuksellisia työnantajia näiden kahlitessa työläistensä järjestäytymisvapautta. Niinpä Varkauden tehtailla viranomaiset häätivät joulukuussa 1903 lähes 200 työväenyhdistykseen liittynyttä ja siitä eroamasta kieltäytynyttä työläistä asunnoistaan. Voikkaan tehtaalla alkoi seuraavana vuonna katkera työtaistelu erään työnjohtajan raiskattua työläisnaisen. Lakon aikana virkavalta vangitsi työväen toimihenkilöitä ja osallistui joukkohäätöjen suorittamiseen.

3. Forssan puoluekokous

Sosialistinen ohjelma hyväksytään

Pahimman bobrikovilaisen taantumuksen riehuessa kokoontui Suomen Työväenpuolueen toinen varsinainen edustajakokous elokuun 17—20 pnä 1903 Forssassa. Jo se seikka, että edustajakokous jouduttiin pitämään maaseudulla, kuvastaa vallitsevia oloja. Kuten edellä jo mainittiin, työväen kokoontumismahdollisuudet oli laittomalla asetuksella tehty varsin ahtaiksi. Monien yritysten jälkeen saatiin lopuksi lupa edustajakokouksen pitämiseen Forssassa. Lupaa myönnettäessä vaadittiin, ettei paikkakunnan työväestölle saanut pitää puheita eikä esitelmiä. Kokouksessa oli läsnä virkavallan edustajina Hämeen läänin varalääninsihteeri ja nimismies sekä eräitä poliiseja.

Kokouksessa oli edustettuna 44 työväen- ja ammattiyhdistystä. Samoin oli saapuvilla puoluejohdon ja muiden järjestöjen edustajia, niin että kokouksessa oli lähes sata

osanottajaa. Forssan kokoukseen mennessä olivat useimmat työväenyhdistykset liittyneet puolueeseen porvarillisten ainesten vastarinnasta ja jarrutuksesta huolimatta. Kaikkiaan kuului puolueeseen 59 yhdistystä. Puolueen ulkopuolella oli noin 30 — 40 yhdistystä, joista suurin osa oli aivan vastikään perustettuja tai heikosti toimivia maaseudun pieniä yhdistyksiä. Puolueen jäsenmäärä nousi edustajakokouksen aikana noin kolmeentoistatuhanteen.

Puolueen saamasta kannatuksesta ei jäsenmäärä anna oikeaa kuvaa. Koko Suomen työväestön ja torppariväestön keskuudessa oli Forssan kokouksen aikoina alkamassa suuri herääminen, joka ilmeni runsaana osanottona puolueen järjestämiin esitelmä-, puhe- ja mielenosoitustilaisuuksiin. Työväenliikkeen julkaisemilla sosialismia käsittelevillä kirjoilla oli myöskin hyvä menekki. Suuri määrä uusia työväenyhdistyksiä oli perustamisvaiheessa. Näin ollen Forssan edustajakokous sattui ajankohtana, jolloin Suomen työväenliike oli kohoamassa valtavaksi joukkoliikkeeksi. Voitonvarmuus ja usko työväen omaan voimaan oli kasvamassa ja se löi leimansa historiallisen kokouksen päätöksiin.

Työväenliikkeen kehityksen kannalta tärkeimpänä kysymyksenä Forssan kokouksessa käsiteltyjen monien asioiden joukossa on pidettävä puolueen periaateohjelman hyväksymistä sekä puolueen nimen muuttamista »Sosialidemokraattiseksi Puolueeksi Suomessa». Ajankohtaisuutensa takia oli tärkeä myös äänioikeuskysymys, joka tuli esille kokouksessa Yrjö Mäkelinin voimakashenkisen manifestiluontoisen alustuksen muodossa.

Forssan kokoukselle esitetty luonnos puolueen periaateohjelmaksi oli laadittu Itävallan sosialidemokraattisen puolueen ohjelman pohjalla. Luonnos takavarikoitiin vir-

kavallan toimesta keväällä 1903. Ainoastaan tamperelainen Kansan Lehti sai sen julkaistuksi. Koska oli pelättävissä, että edustajakokoukseen runsaslukuisena saapunut virkavalta voisi keskeyttää kokouksen periaateohjelman takia, lykättiin sen käsittely kokouksen loppuun. Osaksi tästä syystä ohjelman käsittely supistui kokouksessa suhteellisen vähäiseksi asian tärkeyteen katsoen. Mutta sitä oli ennen kokousta käsitelty puolueen järjestöissä ja sen pohjalta selvitelty välejä järjestöissä vielä pysytelleiden porvarien kanssa.

Forssan kokouksen hyväksymä periaateohjelma loi ideologisen perustan Suomen työväenpuolueelle vuosikymmenien ajaksi. Ilman ohjelmaa, jossa määritellään työväenluokan ja muiden riistettyjen kansankerrosten asema ja perustehtävät, ei itsenäistä työväenliikettäkään olisi syntynyt.

Ohjelmassa luonnehdittiin kapitalistisen tuotantojärjestelmän oleelliset piirteet ja paljastettiin sen perusristiriita, tuotannon välineiden yksityisomistus, joka antaa mahdollisuuden pienelle kapitalistiselle riistäjäin ryhmälle orjuuttaa ja riistää kaikkia niitä, jotka joutuvat myymään työvoimaansa, sekä muitakin omasta työstään eläviä vähävaraisia kansankerroksia.

Ohjelmassa osoitetaan edelleen, että kapitalistiset tuotantosuhteet ja niiden kehitys luovat myös edellytykset kapitalismin itsensäkin poistamiselle. »Samalla kun kehitys luo välttämättömät henkiset ja aineelliset edellytykset uusille yhteiskuntamuodoille, joiden perustuksena on, että yhteiskunta omistaa tuotantovälikappaleet», selitettiin ohjelmassa, työväenpuolueen tehtävänä on »kannattaa ja jouduttaa tätä kehitystä» ja »tuotantovälikappaleitten siirtyminen yksityisomistuksesta kansan omaisuudeksi tulee

olla sen päämääränä, valtiollisen vaikutusvallan valloittaminen keinona sen taistelussa työväenluokan vapauttamiseksi». Ainoastaan luokkatietoisuuteen herännyt ja luokkataisteluun järjestynyt köyhälistö voi olla tämän välttämättömän kehityksen kannattajana. »Köyhälistön järjestäminen, sen kohottaminen tajuamaan asemansa ja tehtävänsä, sen tekeminen henkisesti ja aineellisesti taistelukykyiseksi on siis sosialidemokraattisen puolueen Suomessa varsinaisena ohjelmana, jonka toteuttamiseksi se käyttää kaikkia tarkoituksenmukaisia ja kansan luonnollista oikeudentunnetta vastaavia keinoja».

Puolueen luokkakantaisuutta korostettiin ohjelmassa vielä selittäen, että puolue vastustaa tarmokkaasti kaikkea luokkavastakohtien himmentämistä. Yhteistoiminta porvaripuolueiden kanssa sallittiin vain silloin »kun se voi tapahtua puolueohjelmaa sivuuttamatta».

Puolue julistautui tässä ohjelmassa kansainvälisen työväenliikkeen edustaman internationalismin kannattajaksi.

Ennen puoluekokousta tapahtuneen ohjelmaehdotuksen käsittelyn yhteydessä olivat miltei kaikki puolueeseen kuuluvat järjestöt hyväksyneet ehdotuksen. Poikkeuksen tekivät Helsingin ruotsalainen työväenyhdistys, joka piti parempana säilyttää ohjelman johdannon v. 1899 hyväksytyssä Erfurtin ohjelman mukaisessa muodossa, sekä Limingan työväenyhdistys, joka vaati puolueen nimen pitämistä entisenä ja vaati ohjelman menettelytapaa koskevassa osassa vakuutusta, että puolue »käyttää kaikkia laillisia keinoja».

Puoluekokouksessa suoritetussa keskustelussa asetuttiin yleensä ohjelmaluonnoksen kannalle ja torjuttiin sekä Helsingin ruotsalaisen työväenyhdistyksen että Limingan työväenyhdistyksen ehdotukset, jotka olisivat merkinneet

ohjelman laimentamista. Kun Edvard Valpas-Hänninen asettui vastustamaan ohjelman periaatteellista puolta ja ehdotti, että puoluehallinnon tehtäväksi jätettäisiin periaatteellisen puolen perusteleminen, sai hänen ehdotuksensa vain 8 ääntä ja ohjelmaehdotuksen puolesta annettiin 63 ääntä. Kokouksessa vallinnutta mielialaa kuvastaa Eetu Salinin Valppaalle osoittama myrkyllinen kysymys: »Minä kysyn Valppaalta, kehtaatko kutsua itseäsi sosialidemokraatiksi, kun väität, ettei muka pidä kutiansa vaatimus, että tuotannon välikappaleet on tehtävä yhteisomaisuudeksi. Sehän on sosialidemokratian a ja o, sen kulmakivi. Ellei se tule ilmi ohjelman periaatteissa, ei ohjelmalla ole mitään arvoa.»

Periaateohjelman hyväksymisellä Suomen työväenliike teki ideologisen eron porvareista ja asetti perustavoitteekseen sosialistisen yhteiskunnan luomisen. Se merkitsi suurta edistysaskelta. Menettelytapakysymyksissä ohjelma taas jäi eräissä suhteissa epäselväksi ja väljäksi. Siksi se ei pakottanut todelliseen tilintekoon puolueen riveihin jääneiden reformististen ainesten kanssa. Nämä saattoivat tulkita ohjelmaa omalla tavallaan selittämällä mm., että »kansan oikeudentuntoa» vastaavat menettelytavat ohjelmassa tarkoittivat kaikenlaisesta väkivallasta kieltäytymistä. Sen sijaan jyrkemmällä kannalla olevat puolueen jäsenet selittivät ohjelman velvoittavan työväkeä nousemaan itsenäiseen luokkataisteluun. Jälkimmäinen tulkinta ilmeisesti vastasi Suomen työväenliikkeessä tuolloin nousemassa ollutta mielipidettä. Sitähän osoittaa mm. ohjelmassa oleva vakuutus siitä, että »Sosialidemokraattinen puolue Suomessa tulee aina vastustamaan tarmokkaasti kaikkea luokkavastakohtien himmentämistä sekä työntekijäin käyttämistä porvarillisten puolueiden hyväksi.»

Kun ohjelmassa ei kuitenkaan selvästi määrätty menettelytapoja, joiden kautta puolueen päämäärä, kapitalistisen tuotantotavan poistaminen ja yhteiskunnalliseen omistukseen perustuvan tuotantotavan voimaansaattaminen toteutetaan, jäi Suomen työväenliikkeen osavaatimusohjelmakin osittain epäselväksi. Useat tärkeät kysymykset jäivät vähemmän tärkeitten vaatimusten varjoon. Suomen työväestön tärkeimmäksi osavaatimukseksi nousi äänioikeusuudistusvaatimus Forssan kokouksessa.

Äänioikeusjulistus

Forssan edustajakokouksessa hyväksyttiin Yrjö Mäkelinin alustuksen pohjalla erityinen äänioikeusjulistus, jossa määriteltiin työväen kanta Suomen työväenliikkeen tärkeimpään osavaatimukseen.

Julistuksessa selitetään, että puolue ei voi tunnustaa Suomen valtiosäätyjä koko kansaa edustavaksi laitokseksi niin kauan kuin syntyperään, pariin hyvätuloiseen ammattiin, aineelliseen varallisuuteen ja kansalta riistettyihin maapalasiin perustuva valtiollinen edustusoikeus antaa valtiollisen vallan muutamille harvoille ja jättää kansan valtavan enemmistön kokonaan sitä vaille.

Samasta syystä ei työväelle myöskään voida asettaa minkäänlaisia siveellisesti sitovia kansalaisvelvollisuuksia, kun siltä kerran on riistetty juuri se, mikä tekee ihmiset kansalaisiksi.

»Tämän perusteella», sanottiin julistuksessa, »puolue katsoo ei yksin oikeudekseen, vaan myöskin vakavaksi velvollisuudekseen työskennellä siihen suuntaan, että syntyperän, ammatin, rahan, maa-alueitten perusteella yksilöille annettu yhteiskunnallinen valta tulisi mitä pikimmin

poistetuksi ja kaikkien kansalaisten yhtäläinen itsehallintooikeus sijaan asetetuksi.»

Puolue vaati julistuksessaan nelisäätyisen eduskunnan muuttamista yksikamariseksi edustuslaitokseksi, johon edustajia valittaessa jokainen 21-vuotias kansalainen, niin mies kuin nainen, saisi nauttia yhtäläistä äänioikeutta.

Edustajakokous selitti, että vaatimuksen läpiviemiseksi puolue tulee »käyttämään kaikkia mahdollisia ja tarkoituksen mukaisia keinoja. Se tulee höllentämään kansaan juurrutettuja käsitteitä luokkaetuoikeuksien loukkaamattomasta pyhyydestä ja kiihoittamaan kansaa yhä voimakkaampaan luokkataisteluun aina siksi kunnes vaatimus on kokonaan perille ajettu.»

Samalla puoluekokous asettui vastustamaan säätylaitoksen paikkaamissuunnitelmia. Kokous oli sitä mieltä, että näillä suunnitelmilla vallassa olevat piirit halusivat pelastaa säätylaitoksen muutamien pienten korjausten avulla.

Äänioikeusuudistusvaatimus kiteytettiin seuraavaan muotoon: »Yleinen, yhtäläinen ja välitön vaali- ja äänioikeus kaikille 21 vuoden ikäisille Suomen kansalaisille sukupuoleen katsomatta kaikissa vaaleissa ja äänestyksissä sekä kunnallisella että valtiollisella alalla. Suhteellinen edustus ja yksikamarijärjestelmä. Salainen äänestys.»

Käytännön ohjelman toisessa kohdassa esitettiin vaatimus välittömästä lainsäädäntöoikeudesta kansalle lakien esittämis- ja hylkäämisoikeuden kautta. Vaatimus sisälsi todellisuudessa pitkälle tähtäävän ajatuksen tsaarin holhousvallan lakkauttamisesta maassamme. Suuriin demokraattisiin uudistusvaatimuksiin kuului myös käytännön ohjelman vaatimus täydellisestä yhdistymis-, kokoontumis-, lausunto- ja painovapaudesta. Näitä vaatimuksia

voidaan täydellä syyllä pitää laajana demokraattisena uudistusohjelmana.

Suomen työväenliike kohotti täten valtiollisen kansanvallan lipun sellaisella selvyydellä, että se oli meidän maassamme aikaisemmin tuntematonta. Tämän lisäksi Forssan ohjelmassa on suuri joukko muita uudistusvaatimuksia, jotka koskevat kouluoloja, verokysymystä, sosiaalista lainsäädäntöä, kieltolain voimaansaattamista jne. Työväen suojelulainsäädäntöä koskevassa kohdassa vaadittiin 8 tunnin työpäivää, minimipalkkaa, yötyön kieltoa, naisten sekä lasten työn suojelua, kansanvakuutuksen toteuttamista jne.

Hyväksytyssä maatalousohjelmassa asetuttiin vastustamaan valtion ja kuntien maiden antamista vuokraoikeudella osuuskunnille ja yksityisille, jotka niitä viljelivät. Torppareille ja maanvuokraajille vaadittiin käyttö- ja myyntioikeutta vuokraamansa maan viljelystuotteille sekä täyttä korvausta vuokra-aikana tehdyistä maan arvoa kohottavista parannuksista. Samoin vaadittiin pienviljelystä tukevia toimenpiteitä valtion taholta.

Forssan edustajakokous merkitsi suurta askelta eteenpäin. Se merkitsi työväenliikkeen astumista maan demokraattisten uudistustehtävien johtoon. Forssan kokouksesta alkaen työväenliike lähtee kasvamaan valtavalla voimalla. Se tuli ratkaisevaksi tekijäksi valtiollisissa uudistuksissa, jotka ajettiin voittoon Venäjän vallankumouksellisen liikkeen nousun yhteydessä vuosina 1905 — 1906. Järjestöllisesti puolue jäi vielä tässäkin vaiheessa varsin heikoksi. Puoluejohdon sijoittaminen edelleenkin Turkuun ja seikka, että siinä jäivät määräävään asemaan reformistiset ainekset, oli omiaan heikentämään puolueen otetta kehittyvissä vallankumouksellisissa taisteluissa.

III luku

PUOLUE VALLANKUMOUKSELLISEN NOUSUN KAUDELLA vv. 1904-05

1. Äänioikeustaistelun kehitys

Säätylaitoksen kriisi

Kapitalismin esiinmurtautuminen saattoi maassamme voimassaolleen säätyjärjestelmän sovittamattomaan ristiriitaan syntyneiden yhteiskunnallisten luokkasuhteiden kanssa. Säätyvaltiopäivät edustivat vain murto-osaa maan väestöstä. Niinpä v. 1890 säädyissä edustettuina olleisiin yhteiskunnallisiin kerroksiin kuului vain kolmasosa koko väestöstä. Säädyt muodostuivat aatelistosta, johon kuului 0,12 prosenttia, pappissäädystä, johon kuului 0,26 prosenttia, porvarissäädystä, johon kuului 3,11 prosenttia ja talonpoikaissäädystä, johon kuului 26,15 prosenttia maan väestöstä.

Aatelissäädyn edustajia ei lainkaan valittu, vaan sukujen päämiehet olivat ilman muuta säätynsä edustajia. Pappissäädyssä olivat arkkipiispa ja piispat itseoikeutettuja valtiopäivämiehiä.

Äänioikeus oli kaikissa säädyissä vain miehillä. Pappissäädyn vaalissa äänesti kukin säätyyn kuuluva yhdellä äänellä. Porvarissäädyssä kunkin valitsijan äänimäärä riippui kunnallisverotuksessa taksoitettujen veroäyrien

lukumäärästä. Talonpoikaissäädyssä äänimäärä riippui maaomaisuuden manttaaliluvusta ja vaalit olivat välilliset; ne toimitettiin erityisten valitsijamiesten välityksellä tuomiokunnittain. Porvaris- ja pappissäädyt sensijaan valitsivat edustajansa välittömästi.

Kapitalismin kasvun yhteydessä syntynyt suomalaiskansallinen liike, joka perustui suomalaisen porvariston nousuun, nosti esiin kysymyksen vaaliuudistuksesta porvaris- ja talonpoikaissäädyissä. Varakas ruotsalainen yläluokka vastusti porvarissäädynkin äänioikeussäädösten uudistamista, koska rajoitettu ja erilainen ääniasteikko antoi sille mahdollisuuden turvata porvarissäädyssä enemmistön itselleen. Suomalaiskansallisen liikkeen vaatimus äänioikeusuudistuksesta ei ulottunut porvaris- ja talonpoikaissäätyjä pitemmälle. Suomalaiskansallisen liikkeen jakauduttua nuorsuomalaisiin ja vanhasuomalaisiin edelliset asettuivat mm. toisessa työväenyhdistysten edustajakokouksessa kannattamaan porvaris- ja talonpoikaissäädyissä yhtäläisen äänioikeuden toteuttamista. Sensijaan vanhasuomalaiset tyytyivät vain varallisuuteen perustuvaan ääniasteikon rajoittamisvaatimukseen. Sitävastoin nouseva työväenliike itsenäistyessään ja irtautuessaan porvariston vaikutuspiiristä asettui selvästi vaatimaan täydellistä äänioikeusolojen uudistamista, kuten aikaisemmin on jo esitetty.

Forssan äänioikeusjulistuksen pohjalla maassa alkoi kehittyä voimakas liike äänioikeusuudistuksen puolesta. Työväenliikkeen toimesta järjestettiin eri puolille maata joukkokokouksia ja mielenosoituksia. Forssan äänioikeusjulistus, jota oli levitetty n. 100.000 kappaletta kansan keskuuteen, sai kaikkialla työläisten ja muiden oikeudettomien kannatuksen. Mutta porvarillisissa piireissä se

herätti närkästystä ja pelkoa. Se leimattiin yllytykseksi laillista hallitusvaltaa vastaan, ja eräillä paikkakunnilla viranomaiset yrittivät estää sen levittämistä.

Säätylaitoksen paikkaussuunnitelmat

Rauhoittaakseen työväestön keskuudessa kasvavaa tyytymättömyyttä äänioikeusoloissa vallitsevien epäkohtien johdosta laati senaatti, jossa noina valtiollisen taantumuksen vuosina olivat vallassa suomettarelaiset, esityksen vuosien 1904 — 05 valtiopäiville eräiden säätylaitoksen pahimpien epäkohtien poistamiseksi. Siinä esitettiin ääniasteikon poistamista ja äänioikeuden laajentamista porvaris- ja talonpoikaissäädyissä. Äänioikeus olisi kuitenkin riippuvainen määrätynlaisesta verotettavasta tulosta ja naiset olisivat yhä jääneet sitä vaille. Säätyjärjestelmä itse olisi jäänyt yhä voimaan, mikä todellisuudessa olikin esityksen tarkoitus.

Aatelisto kokonaisuudessaan jarrutti uudistusesityksen käsittelyä, ja porvarissäätykin kieltäytyi käsittelemästä sitä loppuun perustellen kantaansa sillä, että maassa ei laittomien olojen takia ollut mahdollisuutta rauhalliseen lainsäädäntötyöhön. Perustuslaillisten kanta merkitsi näissä oloissa tosiasiassa äänioikeusuudistuksen jarruttamista.

Työväenpuolue ja säätyvaltiopäivävaalit 1904

Vuoden 1904 syksyllä oli määrä suorittaa valtiopäivämiesvaalit. Koska tiedettiin, että senaatin valmistaman

esityksen äänioikeusolojen uudistamisesta piti tulla esiin seuraavilla valtiopäivillä, esitettiin eräillä paikkakunnilla vaatimus, että olisi kutsuttava koolle ylimääräinen puoluekokous päättämään yhtenäisestä menettelytavasta edessä olevissa vaaleissa. Työväenliikkeessä oli jo aikaisemmin tehty päätöksiä siitä, miten piti suhtautua yhteistoimintaan porvarillisten puolueiden kanssa. Viipurissa pidetyssä puoluekokouksessa oli päätetty, että yhteistoimintaan voitiin ryhtyä vain siinä tapauksessa, että se tapahtui puolueen ohjelman pohjalla. Oli kuitenkin epäselvyyttä siitä, pitikö osallistua ja millä perusteilla säätyeduskunnan vaaleihin.

Puoluekokouksen koollekutsumista vaati erityisesti Helsingin järjestöväki. Edvard Valpas korosti Työmieslehdessä puoluekokouksen koollekutsumisen välttämättömyyttä. Tamperelaiset ja turkulaiset johtavat puoluetoverit vastustivat tätä ajatusta. Puoluehallinnossa syntyi päätös ylimääräisen puoluekokouksen pitämisestä, kun osa tamperelaisia puoluehallinnon jäseniä ei ollut saapunut kokoukseen.

Puoluehallinto sijoitti kokouksen työjärjestykseen toisenkin riidanalaisen kysymyksen. Tämä koski tamperelaisten toverien menettelyä kenraalikuvernööri Obolenskin vieraillessa Tampereella. He olivat Yrjö Mäkelinin johdolla käyneet esittämässä kenraalikuvernöörille työläisten kannan maassa harjoitetusta politiikasta. Helsinkiläiset olivat leimanneet toimenpiteen »kumarrusmatkaksi», ja nyt Tampereen työväenyhdistys vaati puoluehallinnon lausuntoa tapauksen johdosta.

Ylimääräinen puoluekokous Helsingissä v. 1904

Ylimääräinen puoluekokous pidettiin Helsingissä syyskuun 25 pnä 1904. Siinä oli edustettuna 70 puolueeseen kuuluvaa yhdistystä, jotka olivat lähettäneet yhteensä 90 edustajaa. Näiden lisäksi olivat läsnä puoluehallinnon ja lehdistön edustajat.

Kokouksen alussa käsiteltiin kysymys tamperelaisten toverien menettelystä. Pitkän ja kiivaan keskustelun jälkeen hyväksyttiin asiasta seuraava lausunto:

»Tampereen Työväenyhdistyksen kysymykseen, onko yhdistys menetellyt hyvin tai pahoin lähettämällä lähetystön kenraalikuvernöörin luokse, vastaa puoluekokous:

Ettei Tampereen Työväenyhdistyksen tekoa voida katsoa miksikään 'kunnianosoitukseksi' hallitusta kohtaan, sitä vähemmän 'suosiontavoitteluksi'*, mutta koska tällaiset hallitusmiesten luona käynnit eivät yleensä sovellu sosialidemokraattisiin periaatteisiin, kieltää puoluekokous jyrkästi, ettei tämänsuuntaisiin toimenpiteisiin saada vastaisuudessa ryhtyä ilman puoluehallinnon suostumusta...»

Suurta kohua herättänyt tamperelaisten työläisten vierailu kenraalikuvernöörin puheilla ei ollut kuitenkaan ainoa laatuaan. Myös Turussa ja eräillä toisillakin paikkakunnilla kävi työläisten lähetystöjä. Kiista tamperelaisten lähetystöstä johtui monistakin syistä. Näistä ei suinkaan vähäisin ollut se nurkkakuntalainen ja työväenliikkeen kypsymättömyyttä osoittava riita, joka vallitsi toisaalta tamperelaisten, oululaisten ja turkulaisten sekä toisaalta helsinkiläisten työväenjohtajien välillä. Helsinkiläiset pyrkivät enemmän tai vähemmän tietoisesti saamaan työ-

* Työmies-lehti oli tehnyt tällaisen syytöksen.

väenliikkeen painopisteen pääkaupunkiin. Tamperelaiset ja muut vastustivat tätä pyrkimystä. Tässä oli myös idussaan kaksi eri käsitystä menettelytavasta, joka koski suhtautumista kansalliseen taisteluun tsaristisia sortotoimenpiteitä vastaan.

Helsinkiläiset joiden huomattavin johtomies oli Työmiehen toimittaja Valpas, korostivat enemmän työväen luokkataistelukysymyksiä omaa kotoista porvaristoa vastaan ja tämän takia he asettuivat vastustamaan yhteistyötä perustuslaillisten kanssa. Mäkelin sensijaan asetti kansallisen itsepuolustustaistelun ensisijaiseksi ja antoi sen useasti määrätä menettelytapalinjansa. Tältä pohjalta hän asettui kansallisissa kysymyksissä yhteistoimintaan perustuslaillisten ja myöskin aktiivisen vastarinnan miesten kanssa. Helsinkiläisten kannalla oli suuri merkitys työväenpuolueen itsenäistymiselle ja se oli omiaan korostamaan työväestön luokkatietoisuutta.

Mäkelinin puhe, joka esitettiin Tampereen työväen yleisen kokouksen valtuuksin Obolenskille, kulki asiallisesti samalla linjalla kuin perustuslaillisten laillisuustaistelukin.

Siinä paljastettiin rohkein sanoin (rohkeammin kuin perustuslailliset itse) tilanne, mihin sortovalta oli maan saattanut ja pyydettiin viemään tämä hallitsijan tietoon. Puheessa vakuutettiin mm:

»Vapautta nauttiessaan tulisi kansa olemaan oma poliisinsa ja oma santarminsa; eikä silloin tarvitsisi mahtikäskyillä määrätä lippuja rakennusten harjoille eikä juhlatulia akkunoihin, sillä kansa juhlisi käskemättäkin.»

Perustuslaillisten taholta Mäkelinin esiintyminen sai varauksettoman tunnustuksen. Mutta työväenliikkeen piirissä ilmeni voimakkaana käsitys, että tuontapaiset esiin-

tymiset olisivat omiaan synnyttämään harhakuvitelmia, että moisilla laillisuusvetoomuksilla voitaisiin maamme asiaa auttaa.

Helsingin ylimääräinen puoluekokous tuomitsi siis tamperelaisten menettelyn. Samalla se kuitenkin hyvitti Mäkeliniä ja hänen kannallaan olevia siten, että torjui näihin kohdistetut syytökset »kumarrusmatkasta» ja persoonallisten etujen tavoittelusta. Todelliseksi suuntataisteluksi ei keskustelu tästä kysymyksestä muodostunut. Valpas enempää kuin muutkaan hänen kannallaan olleet eivät vielä kyenneet itsekään selvittämään työväenliikkeen ohjelmallisia menettelytapakysymyksiä. He tyytyivät ylimalkaisesti korostamaan liikkeen itsenäistä asennetta porvareihin nähden jättäen tarkemmin määrittelemättä, miten tsaarin sortotoimenpiteitä olisi parhaiten voitu vastustaa esim. sellaisella kansan joukkoliikkeellä, jolle suunnan olisi antanut työväenliike ja joka olisi kulkenut käsi kädessä Venäjän vallankumouksellisen sosialidemokratian kanssa.

Pääkysymyksenä Helsingin kokouksessa oli, kuten jo mainittiin, työväenliikkeen kannan määritteleminen edessäoleviin säätyvaltiopäivien vaaleihin. Tässä enempää kuin muissakaan käytännöllisissä taistelukysymyksissä ei ollut aikaisemmin ollut yhtenäistä menettelytapaa. Vaalilakkoa oli kyllä eräissä tapauksissa käytetty painostuskeinona äänioikeusasian ajamisessa säätyvaltiopäivävaaleissa.

Kysymyksen alusti kokouksessa Eetu Salin. Laajassa, terävästi äänioikeusoloja arvostelevassa puheessaan alustaja tuomitsi säätylaitoksen historian rikkatunkiolle. Hän osoitti myös, että senaatin tekemä ehdotus valtiopäivien uudistamiseksi oli todellisuudessa yritys pönkittää sääty-

laitoksen asemaa. Esitys on ovelasti valmistettu syötti, johon lyhytnäköiset ja herkkäuskoiset, ainoastaan nykyhetken tilannetta silmälläpitävät puoluetoverimmekin on houkuteltu tarttumaan, Salin lausui. Hän torjui ajatuksen että äänioikeusuudistus voitaisiin toteuttaa kehittämällä säätylaitosta kansanvaltaiseen suuntaan.

Salin neuvoi, että vallitseva tilanne vaati säätylaitoksen poistamista eikä sen paikkaamista. Seuraava lause antaa kuvan Salinin menettelytapaohjeesta: »Täytyy vaatia köyhälistölle oikeuksia juuri silloin, kun vastustajammekin ovat pakotettuja myöntämään edes sen verran, että me olemme periaatteessa kyllä oikeassa, vaikka ei muka nyt ole aika toteuttaa niitä käytännössä.»

Porvariston syytöksiä vastaan, että työväenliike olisi asettanut luokkaedut isänmaan yleisten etujen yläpuolelle, Salin esitti porvaristolle itselleen vaatimuksen: »Osoittakaa kerrankin luopuvanne luokkaetuoikeuksistanne. Se on ainoa keino, jolla voitte riistää meiltä aseet. Kunnes näin on tapahtunut, kunnes sääty- ja luokka-etuoikeudet ovat poistetut, ei meillä ole eikä saa olla muuta vastuunalaisuuden tunnetta kuin se, että vaadimme köyhälistölle oikeuksia käyttäen siinä tarkoituksessa kaikkia tarkoituksenmukaisia ja kansan luonnollista oikeudentunnetta vastaavia keinoja.» Salin ehdotti vedoten Forssan edustajakokouksessa hyväksyttyyn kantaan, että puolue vaatii äänioikeusuudistusta ja selittää säätyvaltiopäivien vaaleihin osallistumisen merkitsevän poistettavan säätylaitoksen tukemista. Siksi oli jyrkästi kiellettävä puoluetta tavalla taikka toisella ryhtymästä minkäänlaisiin vaalipuuhiin.

Siltä varalta, että toiset puolueet valitsisivat joitakin työväenpuolueen miehiä valtiopäiville, oli heitä pidettävä

porvariston eikä sosialidemokraattisen puolueen edustajina, »sillä he ovat, joko sitä tahtovat tai ei, porvarillisten välikappaleina todellisen kansanedustuksen, yksikamarijärjestelmän, vastustamistyössä», Salin selitti.

Edvard Valpas sanoi, että työväenliikkeen henkilöiden olisi yleensä vältettävä yhteistyötä porvarillisten kanssa. Hänen mielestään oli vaikutettava etupäässä työväen keskuudessa poliittisen ja ammatillisen järjestäytymisen edistämiseksi. Mutta suhtautumisesta valtiopäivämiesvaaleihin Valpas oli sitä mieltä, että työväen olisi tarjottava yhteistyötä porvarillisille puolueille ja jos ne eivät tähän suostuisi, tehtävä vaalilakko. Yrjö Mäkelinin mielestä työväen piti ottaa osaa vaaleihin ja yrittää saada valtiopäiville omia edustajiaan perustuslaillisten listoilla porvarissäädyn vaalissa. Hän väitti, että tällainen menettely ei merkitsisi siunauksen antamista vanhentuneelle säätylaitokselle. Hänen mielestään oli tärkeää päästä valtiopäiville esittämään työväen asiaa omien edustajien suulla.

Kiivaan keskustelun jälkeen asia lähetettiin valiokuntaan. Siellä se ei kuitenkaan selvinnyt, koska kaikki kolme suuntaa piti kiinni omasta kannastaan. Silloin Salin teki yllättävän täyskäännöksen. Hän ehdotti, että annettaisiin puolueen paikallisille osastoille vapaus itse määrätä toiminnastaan. Salin esitti tämän kannan valiokunnan päätöksenä, joka asiallisesti merkitsi yhtymistä Mäkelinin kantaan.

Kokouksen enemmistö hyväksyi kuitenkin Valppaan ehdottamat ponnet, joissa selitettiin, että työväki oli valmis kannattamaan vaaleissa sellaista puoluetta, joka suostuisi asettamaan työväenpuolueen paikallisten järjestöjen kanssa sopien ehdokkaita ja joka kannattaisi porvaris- ja

talonpoikaissäädyissä yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta kaikille 21 vuotta täyttäneille kansalaisille. »Sen varalta, ettei Suomessa löytyisi ainoatakaan tuolla tavalla valtiopäivien asemaa vahvistavaa ja kansamme syvien rivien kehitykselle valtiopäivillä tilaa antaa tahtovaa puoluetta, päättää kokous, että puolueeksi yhtynyt työväki on kannattamatta valtiopäivämiesvaaleja ja antamatta puoluemiehiään niille valittavaksi», sanottiin ponsissa lopuksi.

Käytännössä päätös merkitsi vaalilakkokantaa, sillä Suomessa ei ollut sellaista porvarillista puoluetta, joka olisi suostunut työväenpuolueen ehtoihin. Tosin sekä suomettarelaiset että nuorsuomalaiset perustuslailliset lupasivat vaalien edellä periaatteessa hyväksyä yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden — kalastaessaan työväen ääniä — mutta muihin työväen ehtoihin ne eivät suostuneet.

Todellisuudessa Helsingin ylimääräisen puoluekokouksen päätöksestä ei tullut puolueelle toimintaohjetta. Jo heti päätöksen tultua hyväksytyksi Salin ilmoitti vastalauseensa väittäen, että puolueen jäsenet eivät olleet velvollisia päätöstä noudattamaan. Kokouksen jälkeen turkulainen Länsi-Suomen Työmies ja tamperelainen Kansan Lehti ryhtyivät vastustamaan puoluekokouksen päätöstä. Turussa, Tampereella ja Oulussa porvarit äänestivät kolme sosialidemokraattisen puolueen jäsentä valtiopäiville. Porin sosialidemokraatit äänestivät nuorsuomalaista kansakoulunopettajaa Mikko Latvaa. Kotkassa sosialistit yrittivät saada edustajansa omilla listoilla valtiopäiville. Puolue osoittautui siis vielä niin järjestymättömäksi, että minkäänlaista yhtenäistä menettelytapaa ei saatu aikaan.

Menettelytapakysymystä pohdittiin Helsingin ylimääräisessä edustajakokouksessa vielä erityisen alustuksenkin pohjalla. Valpas joka alustuksen esitti, osoitti, että

vasta yhteinen menettelytapa saattoi muodostaa puolueen. Suomessa ei täten voitu puhuakaan todellisesta puolueesta. Puolueen päämääristä oli kyllä sovittu puolueen perustavassa kokouksessa v. 1899 ja Forssan kokouksessa v. 1903, mutta yhteiseen menettelytapaan ei ollut vielä päästy. Sen saavuttamista vaikeutti, että puolueen järjestöt eivät pitäneet ohjeenaan puoluehallinnon eivätkä edes puoluekokouksen päätöksiä, niinkuin Eetu Salin puheenvuorossaan totesi. — Varsinainen keskustelu menettelytapa-alustuksesta koski pääasiassa helsinkiläisten ja tamperelaisten välisiä riitoja sekä sanomalehtityötä.

Tärkeä oli tässä yhteydessä tehty päätös, että yhteistoimintaa porvarillisten puolueitten kanssa oli yleensä vältettävä, paitsi jos se koski kunnallisilla aloilla työskentelemistä.

Ottaen huomioon tarkoituksen, jota varten Helsingin ylimääräinen puoluekokous oli kutsuttu koolle, nimittäin yhtenäisen menettelytavan määräämisen säätyvaltiopäivien vaaleja ja muita edessä olevia tehtäviä varten, on todettava, että kokous ei johtanut tulokseen. Kuten jo mainittiin, yleistä vaalilakkoa ei saatu aikaan. Vaaleissa valituiksi tulleet kolme sosialidemokraattia edustivat siis puoluepäätöksen mukaan perustuslaillisia, jotka olivat heidät valinneetkin.

Työväenliikkeen sisäistä työtä heikensi suuresti kissanhännän veto, joka oli käynnissä helsinkiläisten ja toisaalta turkulaisten ja tamperelaisten välillä ja joka puoluekokouksen jälkeen jatkui entistä kiihkeämpänä. Pahinta riidassa oli, että se ei johtanut menettelytapojen selvenemiseen. Puolue jäi edelleenkin erilaisten perusjärjestöjen hataraksi yhteenliittymäksi, joka muodollisesti tunnusti yhtenäisen ohjelman, mutta ei tosiasiallisesti muodostanut

kiinteää järjestöä, joka olisi voinut tarjota nousevalle kansanliikkeelle varman johdon.

Puolueen johtavat henkilöt eivät ymmärtäneet tilanteen vakavuutta. Suomen työtätekevien keskuudessa oli työväenliikkeen herätystyön ansiosta alkanut kasvaa oman voiman tunto, ja samaan aikaan oli Venäjällä nopeasti kehittymässä vallankumouksellinen tilanne, joka pani tsaarinvallan perusteet horjumaan. Tämä taas oli omiaan aktivisoimaan Suomen työväestön taistelua. Tässä vaiheessa puolueen olisi pitänyt selvästi kyetä näyttämään tavoitteet, joihin pyrittiin. Menettelytavan määräämisen ydinkysymys ei suinkaan ollut suhde säätyvaltiopäivävaaleihin, vaan suhde lähestyvään vallankumoukselliseen tilanteeseen, Venäjän vallankumoukseen. Työväestön aktiivisuuden kasvu ei voinut purkautua säätylaitoksen vaaleissa, sillä vain murto-osalla työväestöä oli äänioikeus. Vaalilakko taas olisi ollut tehokas, jos se olisi tapahtunut kasvavan vallankumouksellisen joukkoliikkeen kehittämisen yhteydessä. Tilanteen kehitys Helsingin ylimääräisen edustajakokouksen jälkeen pakotti työväenliikkeen hakemaan ratkaisua äänioikeuskysymykseen kansanjoukkojen aktiivisesta liikkeestä, kadun parlamentilta.

2. Taistelu kärjistyy

Laillisuuskysymys säätyvaltiopäivillä 1904 — 05

Säätyvaltiopäivien kokoontuessa joulun edellä 1904 pidettiin Helsingissä ja eräillä muilla paikkakunnilla työväen mielenosoituksia äänioikeuden puolesta. Mutta nämä olivat vain myrskyn lähenemisen merkkejä. Porvaris-

säädyssä valtiopäiville valituksi tulleet sosialidemokraattisen puolueen jäsenet tekivät anomuksen **normaalityöpäivästä**. Anomuksen ponsissa esitettiin, että hallitus asettaisi komitean laatimaan asetusta aluksi 10- sekä myöhemmin 8-tuntisen työpäivän voimaansaattamisesta. Samoille valtiopäiville tehtiin myös esitykset kieltolaista ja leipurien ylityön rajoittamisesta. Eniten huomiota herätti kuitenkin senaatin esitys äänioikeusolojen korjaamisesta.

Valtiopäivien kokoontumisen aikaan Venäjän vallankumousliikkeen voimistuminen helpotti jo jonkin verran maamme asemaa. Tämän tuntien olivat säädyt valmistaneet keisarille anomuksen laillisten olojen palauttamisesta maahamme. Siihen yhtyivät jopa suomettarelaisetkin, jotka vaaleissa olivat saaneet tuta kansan tuomion karvasta esimakua vaalitappion muodossa. Tilanteen kehitys pakotti tsaarin ottamaan huomioon eräitä laillisuusanomuksessa esitettyjä toivomuksia. Asevelvollisuuskutsunnat, jotka osittain olivat epäonnistuneet kutsuntalakon takia, peruutettiin toistaiseksi. Mutta kaikkein pahin Suomen oikeuksien loukkaus, joka tuli tunnetuksi ns. diktatuuriasetuksen nimisenä, jäi voimaan. Tällä asetuksella oli kenraalikuvernööristä tehty maan todellinen itsevaltias, joka saattoi Suomen laeista ja hallitus- ja virkaelimistä piittaamatta keisarin edustajana valvoa maan elämää, määrätä paino-oloista, koululaitoksesta, erottaa ja nimittää virkamiehiä, estää tuomioistuimen toimintaa jne. Tämän lisäksi säilytettiin santarmilaitos eikä venäjän kielen pakollista käyttöä virastoissa poistettu.

Vaikka valtiopäivillä enemmistönä olleet perustuslailliset olivatkin suuren anomuksen yhteydessä asettuneet jarruttamaan kaikkea varsinaista lainsäädäntötyötä vaatien laillisten olojen palauttamista maahan, he olivat kui-

tenkin valmiita sovitteluihin sortovallan kanssa. Heidän johtomiehensä matkustivat Pietariin hieromaan sovintokauppoja asevelvollisuusasiassa. Siellä he tarjosivat 10 miljoonaa markkaa vuodessa Suomen valtion varoista maksettavaksi Venäjän valtion kassaan sotilastarkoituksiin vastikkeena siitä, että Suomesta ei otettaisi asevelvollisia. Tämän pohjalla tehtiin säätyvaltiopäivillä esitys tällaisen veriveron maksamisesta. Venäjän hallitus tietenkin katsoi tämän myöntyvyyden voitokseen ja otti rahat vastaan, mutta säätyjen anomuksessa vaadittua laillisten olojen palauttamista ei tapahtunut.

Äänioikeustaistelu kasvaa valtavaksi joukkoliikkeeksi

Senaatti oli siis tehnyt esityksen äänioikeusolojen järjestämisestä säätylaitoksen säilyttämisen pohjalla. Esityksen mukaan äänioikeutta olisi laajennettu erityisesti talonpoikais- ja porvarissäädyn vaalissa. Äänioikeuden ehtona olisivat kuitenkin talonpoikaissäädyssä 500 markan ja porvarissäädyssä 800 markan tulosta maksetut kunnallisverot. Ehdotuksessa oli luovuttu ääniasteikosta. Säätyjen perustuslakivaliokunta poisti tulosensuksen sekä esitti äänioikeuden, mutta ei vaalikelpoisuuden myöntämistä naisille.

Helsingin työväenyhdistys oli asettanut erityisen äänioikeuskomitean, jonka piti seurata asiain kehitystä ja ohjata työväen esiintymistä äänioikeuskysymyksessä. Sen toimesta oli järjestetty mielenosoituksia säätyjen kokoontuessa. Helmikuun 20 päiväksi 1905 äänioikeuskomitea kutsui suuren mielenosoituskokouksen Senaatintorille.

Sankat työtätekevien joukot hyväksyivät komitean laatiman äänioikeusjulistuksen, jonka Matti Hälleberg (Paasivuori) tilaisuudessa luki.

Julistus sisälsi jyrkän vastalauseen senaatin esittämään säätylaitoksen paikkaussuunnitelmaan. Siinä vaadittiin äänioikeusikärajan alentamista 21 vuoteen, tulosensuksen poistamista kokonaan, talonpoikaissäädyn vaalien muuttamista välittömiksi, äänioikeuden ulottamista palkollisiin ja naisiin. Käyttääksemme julistuksen sanoja, lakia vaadittiin sellaiseksi, »että se takaa kaikille 21 vuotta täyttäneille hyvämaineisille Suomen kansalaisille yleisen, yhtäläisen ja välittömän valtiollisen ääni- ja vaalioikeuden sukupuoleen, ammattiin ja varallisuuteen katsomatta».

Lisäksi vaadittiin, että säädyt hyväksyttyään aluksi hallituksen ehdotuksen korjattuna työväen vaatimusten mukaan, valmistaisivat uuden anomuksen nelisäätyisen luokkaeduskuntalaitoksen poistamisesta ja yksikamarijärjestelmän toteuttamisesta.

Vaatimustensa tueksi työväestö uhkasi, että elleivät säädyt täytä kansan alempien kerrosten oikeutettua vaatimusta, ne vapauttavat alemmat kansankerrokset kaikista niistä siveellisistä velvollisuuksista, jotka nämä kerrokset ovat sorrettuina ja osattominakin tähän saakka uskollisesti täyttäneet. »Luonnollinen seuraus kansan oikeuksien polkemisesta on se, että kansa alkaa polkea polkijoitaan», selitettiin päätöksessä. Varoitettiin, että »yläluokka tulee vielä ennen pitkää katkerasti katumaan sitä, kun ei se otollisen ajan ollessa antanut kansan vaatimuksille tarpeeksi suurta huomiota».

Äänioikeusuudistuksen viipyessä kärsimättömyys alkoi levitä työtätekevien joukkojen keskuuteen. Vaatimukset

kohdistettiin kuitenkin yhä säädyille, joiden loppujen lopuksi vielä uskottiin ratkaisevan kysymyksen. Vaatimusten toteuttamisen välttämättömyyttä tehostettiin uhkauksilla.

Edellä esitetystä äänioikeusvaatimuksesta niinkuin Forssan kokouksen antamasta julistuksestakin kuultaa läpi toivo, että pelkästään äänioikeusuudistuksen kautta voitaisiin hävittää jopa luokkaristiriidatkin. Työväenliikkeen johdossa ei silloin vielä ollut täysin selvitetty, millainen äänioikeusuudistuksesta pitäisi tulla. Oltiinpa eräillä tahoilla valmiita tinkimään yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden periaatteistakin. Työväenliikkeen silloiset tunnetut toimihenkilöt Kari, Lindroos ja Salminen kirjoittivat säätyvaltiopäivien koollaoloaikoihin kirjasen Pelätäänkö kahdenkin säädyn kansanvaltaistuttamista. Kirjasessa tingittiin työväen äänioikeusvaatimuksesta ja puollettiin kruunun verojen suorittamista äänioikeuden saamisen ehtona. Oli selvää, että tällainen kannanotto, varsinkin kun J. K. Kari oli puolueen sihteeri, katsottiin sopimattomaksi, koska se oli omiaan heikentämään työväen äänioikeusliikkeen kehittämistä. Siksi Työmies-lehti arvostelikin ankarasti mainittujen kirjoittajien menettelyä.

Säätyjen häpeäpäivä

Työtätekevän kansan nousu taisteluun oikeuksiensa puolesta kävi yhä voimakkaammaksi. Helsingin työväenjärjestöt asettivat uuden toimikunnan valmistelemaan uutta mielenosoitusta päiväksi, jolloin äänioikeuskysymys tulisi säädyissä esiin.

On todettava, että tähän aikaan työläisten keskuu-

dessa tunnettiin vielä luottamusta säätyihin, uskottiin niiden ottavan huomioon työläisten toivomukset äänioikeusasiassa. Esimerkiksi Helsingin työväenyhdistyksen kokouksessa ei sallittu pienintäkään säätyjen arvostelua. Työtätekevien joukkojen luottamus säätyihin oli ilmeisesti jonkin verran lisääntynyt säätyjen ryhdyttyä edellämainitun suuren anomuksen yhteydessä (jossa vaadittiin laillisten olojen palauttamista maahan) jarruttamaan varsinaista lainsäädäntötyötä. Nyt oli kuitenkin jo tunnettua, että säädyt olivat itse taipuneet tinkimään laillisuuskannastaan, kuten edellä on kerrottu.

Säädyissä äänioikeuskysymyksen käsittely siirrettiin tahallisesti valtiopäivien viimeiseen istuntoon. Perustuslailliset aikoivat suurempaa kohua välttäen ratkaista kysymyksen oman kantansa mukaisesti valtiopäivien lopussa. Mutta työväestön piirissä saatiin tietää aikeesta ja Työmies-lehti suoritti hälytyksen. Huhtikuun 13 päivän iltana 1905 Helsingin työväenyhdistyksen kokous päätti kutsua seuraavaksi päiväksi yleisen mielenosoituksen Rautatientorille. Olemattomasta valmisteluajasta huolimatta Helsingin työväestö saapui kokoukseen määräaikana sankoin joukoin. Tehtaitten pyörät pääkaupungissa pysähtyivät nyt ensi kerran työväestön lähtiessä liikkeelle valtiollisten oikeuksiensa puolesta. Rautatientorilta mielenosoitusvyöry lähti Säätytalolle. Työmies-lehden mukaan kulkueen ohimarssi kesti tunnin ja neljänneksen. Riveissä laskettiin kulkeneen noin 11.000 miestä ja 5.000 naista. Kulkueen mukana ja edellä käveli suuria ihmisjoukkoja katujen täydeltä Senaatintorille. Sinne ehdittäessä olivat Nikolainkirkon valtavat portaat täpötäynnä väkeä, ja pian täyttyi koko tori. Sanotaan torille saapuneen kaikkiaan noin 35.000 — 36.000 ihmistä.

Ottaen huomioon työväenliikkeen nuoruuden sekä vallitsevat olosuhteet voidaan sanoa, että mielenosoitus oli todella kansan pohjakerrosten mullistava liikkeelle lähtö. Mielenosoitus kulki seuraavanlaisten tunnusten takana: Alas äänioikeuden vastustajat! Yleinen, yhtäläinen ja välitön ääni- ja vaalioikeus! Alas laki, joka riistää naisilta ihmisyyden! Kansan tahto on korkein lakimme! Yksikamarijärjestelmä! Kansan valta on kansan turva! Alas matelijat! Alas luokkaedut! Eläköön sosialidemokraatit! Pois laittomat olot! — Vaatimukset alkoivat siis kiteytyä yhä selvemmiksi käytännön tavoitteiksi. Kansanjoukot olivat selvästi irronneet harmaasta arkisesta aherruksestaan ja tempautuneet ottamaan osaa suuriin valtiollisiin ratkaisuihin. Se merkitsi työväenliikkeen astumista kansanvaltaisuuspyrkimysten johtavaksi voimaksi.

Päivämielenosoituksen pääpuhuja Matti Hälleberg esitti työväen vaatimukset seuraavasti: »Me tunnustamme kaiken sen mitä säädyt ovat tehneet laillisten olojen palauttamiseksi, mutta emme voi hyväksyä, että kansan elinkysymyksiä syrjäytetään. Emme katso laittomien olojen poistamisen hyötyvän siitä, että jarrutetaan äänioikeus- ja raittiusasian ratkaisua.» Hälleberg esitti työväen kantana, että harvainvaltainen säätyeduskunta ei voi antaa tarpeellista tehokkuutta edes laillisuustaistelulle, ja siksi se oli poistettava. Esitys jonka säätyvaltiopäivien perustuslakivaliokunta oli laatinut porvaris- ja talonpoikaissäädyn vaalioikeuden laajentamiseksi, osoitti, että säädyissä ei tahdottukaan äänioikeusoloja todella uudistaa. Siksi Hälleberg esitti työväen vaatimuksena, että koollaolevien valtiopäivien on valmistettava äänioikeuslaki, jonka mukaan kaikilla 21 vuotta täyttäneillä Suomen kansalaisilla olisi valtiopäivämiehiä valittaessa yksi

ääni ja että kaikki äänioikeutetut olisivat samalla vaalikelpoisia ja vaalit toimitettaisiin välittömästi sekä salaisesti.

Koska epäiltiin, että säädyissä ei oteta työväen kantaa huomioon, oli nostettava taistelua sellaisen uudistuksen puolesta, että maa olisi jaettava äänestyspiireihin, joissa kussakin olisi lähimain yhtä paljon 21 vuotta täyttäneitä kansalaisia, ja niiden kansalaisten pitäisi valita yhtälaisellä äänioikeudella kansalliskokous, joka säätäisi Suomelle kansanvaltaiset perustuslait ja yksikamarisen kansaneduskunnan, johon kukin 21 vuotta täyttänyt kansalainen olisi oikeutettu äänestämään edustajia.

Hällebergin esittämä kanta hyväksyttiin mielenosoituksessa suuren innostuksen vallitessa.

Saman päivän iltana oli uusi mielenosoitus. Yhä suuremmat joukot kokoontuivat nyt Rautatientorille, mistä työväestön tunnusten ja punaisten lippujen alla marssittiin Säätytalolle. Kaikki Säätytalolle johtavat kadut täyttyivät mielenosoittajista, ja juuri istuntojaan pitämässä olleet säädyt joutuivat siten kansan piirittämiksi. Työmies-lehti selostaa tätä Suomessa ennennäkemätöntä tapahtumaa seuraavasti: »Paikallaan seisoi yhä musta ihmismuuri säätytalon ympärillä. Talon suurilla rappusilla seisoivat lippujen ja kilpien kantajat riveissä. Punaisten kilpien kirjoitukset olivat käännetyt niin, että säätytalosta tullessa sai jokainen silmiensä eteen nuo voimalauseet. Mielenosoitus oli valtava, jopa tärisyttävä. Vähän väliä kuului mahtava kansan ääni paksujen kivimuurien läpi aivan säätyjen istuntosaleihin muistuttaen kansan oikeuksien vastustajille, että heitä tulee kansan ja historian tuomio kohtaamaan, jos eivät nyt luovu ajamasta yksityisiä luokkaetujaan.»

Mutta säätyvaltiopäivillä enemmistönä olevat perustuslailliset eivät halunneetkaan kuunnella kansan tahtoa. Heidän puheensa laillisuudesta ja Suomen oikeuksista osoittautuivat pelkäksi luokkaitsekkyyden verhoksi. Vain kansanjoukkojen mukaan tempaamisen kautta saattoi Suomen oikeustaistelu tsaarinvaltaa vastaan saada sellaisen voiman, että sillä olisi ollut todellista tehoa. Äänioikeusuudistus jota työväestö vaati ja joka olisi merkinnyt porvarillisen demokratian toteuttamista maassamme, olisi kehittänyt kansanjoukkojen aktiivisuutta taistelussa sortovaltaa vastaan. Mutta Suomen porvarit vetäytyivät muodollisen laillisuusvaatimuksen verhon taakse ja kieltäytyivät antamasta äänioikeusuudistusta. Tuloksena aatelis- ja porvarissäätyjen yhteisestä jarrutuspolitiikasta, joka nyt oli kääntynyt taisteluksi kansanvaltaa vastaan, säädyt päättivät nuorsuomalaisen puolueen puheenjohtajan, tohtori Heikki Renvallin esityksestä, että valtiopäivät eivät ryhdy käsittelemään äänioikeuskysymystä näillä valtiopäivillä, koska maassa vallitsivat laittomat olot. Porvarissäätyyn valitun J. K. Karin ehdotus, että kysymys olisi ratkaistu nyt, sai vain 14 ääntä Renvallin esityksen saadessa 51 kannattajaa.

Kun Säätytaloa piirittävät kansanjoukot kuulivat tämän päätöksen, jyrisi voimakkaana vastalauseena ilmoille tuhansien mielenosoittajien huuto »Alas porvarit!»

»Säätyjen häpeäpäiväksi» nimitetty tapahtuma johti suureen selkenemiseen työtätekevien keskuudessa. Käsitettiin, että säädyiltä ei voitu odottaa myönteistä ratkaisua. Porvaristo ja sen puolueet eivät kyenneet raivaamaan keskiaikaisuuden jätteitä Suomen valtiollisesta elämästä. Odotetun ratkaisun saattoi tuoda vain työväestön ja muiden oikeudettomien kansankerrosten yhteiskunnalli-

nen taistelu, joka liittyi läheisesti samaan aikaan kehittyvään Venäjän vallankumouksellisen liikkeen nousuun. Tämä merkitsi yhtäaikaista taistelua sekä Suomen porvaristoa että tsaarin sortovaltaa vastaan.

Luottamus jota työväen keskuudessa oli vielä tunnettu perustuslaillisia kohtaan, oli nyt saanut lopullisen iskun. Työtätekevien taistelun pelottamina porvarilliset puolueet kiiruhtivat säätyjen häpeäpäivän jälkeen rauhoittamaan työväestöä, joka oli kuohuksissaan porvariston petoksesta. Porvarilliset puolueet lupailivat yleistä yhtäläistä äänioikeutta siinä tapauksessa, että työväestö ryhtyisi kannattamaan niitä yleisvaltakunnallisissa kysymyksissä. Työväen itsenäisen taistelukannan selkeneminen näkyi myös käytännössä. Monet niistäkin, jotka aikaisemmin olivat kannattaneet yhteistyötä perustuslaillisten kanssa, tuomitsivat nyt näiden menettelyn. Niinpä Yrjö Mäkelin piti Turussa kesäkuun alussa puheen, jossa hän katkeroituneena tuomitsi jyrkästi yhteistoiminnan porvarien kanssa. Hän lausui mm:

»Jakautuneet yläluokkalaiset ovat syytelleet toisiansa isänmaan pettämisestä, mutta tuosta syyttelemisestä huolimatta jää kuitenkin surulliseksi tosiasiaksi se, ettei kumpikaan yläluokkalaispuolue ole osoittautunut halukkaaksi todenteolla palvelemaan kansan ja maamme yhteistä asiaa.

Kummankin puolueen toiminnan perimmäisenä määrääjänä on ollut oma etu: suomettarelaiset ovat tahtoneet puolustaa kurjilla keinoilla saavuttamiaan valta-asemia, puolustaa millä hinnalla hyvänsä, ja vastapuolue, joka on onnistunut saamaan taistelulleen jalon ja kauniin värityksen, on nyttemmin pätevällä tavalla osoittanut, että sen taistelun todellisena tarkoituksena on vallan saavut-

taminen, jota valtaa ei missään tapauksessa tultaisi jakamaan varsinaisen kansan kanssa. Puhe isänmaan onnen valvomisesta, jota näinä aikoina olemme niin useasti kuulleet, on osoittautunut ontoksi sanahelinäksi: niin pian kuin tuli kysymys vallan luovuttamisesta kansalle, saivat isänmaan onni ja pyhiksi julistetut periaatteet jäädä syrjään, sillä nyt olivat kysymyksessä omat edut, luokkaedut, kurjat etuoikeudet».

Mäkelin päätti puheensa työväestölle osoitettuun kehotuksen valmistautua suurlakkoon. Ajatus suurlakosta alkoi muutenkin tässä vaiheessa saada todellisuuspohjaa, sillä työväenjoukkojen aktiivisuus kohosi jatkuvasti samaan aikaan kuin vallankumousliike Venäjällä ryntäsi eteenpäin. Tsaarin virkavalta ja sen suomalaiset asiamiehet yrittivät kyllä vielä kiristää otettaan rajoittamalla kokoontumisvapautta, mutta Venäjän vallankumousliikkeen voimistuminen herpautti tsaarinvallan otetta Suomessa. Tämä antoikin mahdollisuuden siihen, että vallankumouksellinen kuohunta pääsi maassamme purkautumaan mahtavaksi suurlakoksi.

Joukkoliikkeiden kehitys »säätyjen häpeäpäivän» jälkeen

Äänioikeustaistelusta kehittyi v:n 1905 syksyyn mennessä suuri kansanliike, joka tempasi mukaansa työväestön lisäksi maaseudun oikeudettomat kerrokset, torpparit ja koko tilattoman väestön. Torpparit olivat alkaneet voimakkaasti liikehtiä jo v. 1903 kesällä, joka tunnetaan torpparilliikkeessä »työpäivän lyhennyskesän» nimellä. Sadoissa tapauksissa torpparit ja osa päiväläisiäkin saa-

vuttivat taistellen 11- tai 11½-tuntisen, eräissä tapauksissa lyhyemmänkin työpäivän entisen, auringon noususta auringon laskuun kestäneen sijaan. Liikehtiminen auttoi välittömästi noin puolta koko torppariväestöstä pääsemään lyhennettyyn työpäivään. Myös maatyöläisten työaika lyheni. Taistelussaan maaseudun työtätekevät olivat seuranneet työväenliikkeen antamaa esimerkkiä. Samalla he olivat alkaneet tajuta järjestyneen yhteistoiminnan merkityksen. Luonnollinen seuraus oli yhtyminen työväenliikkeen johtamaan äänioikeustaisteluun, josta kehittyi kaikkien työtätekevien oikeustaistelu.

Äänioikeustaistelu sai lisää voimia vielä siitäkin, että raittiusliike asettui tukemaan työväenliikettä. Raittiusväki joka jo silloin alkoi ajaa kieltolain aikaansaamista, ei saattanut toivoakaan saavuttavansa tavoitettaan ilman yleisen äänioikeuden voittoa.

Tähän aikaan kehittyi myös naisten keskuudessa pääasiassa työläisnaisliikkeen vaikutuksesta laaja joukkoliike naisten äänioikeuden puolesta. Tässä taistelussa rakentui jonkin verran yhteistoimintaa porvarillisen ja sosialistisen naisliikkeen välillä. Työläisnaisten äänioikeusvaatimukset tähtäsivät pitemmälle kuin porvarillisten naisten. Työläisnaiset pyrkivät samaan päämäärään kuin työväenpuoluekin, yleiseen, yhtäläiseen äänioikeuteen. Sensijaan suuri osa porvarillisia äänioikeusnaisia olisi tyytynyt siihen, että naisille olisi myönnetty äänioikeus, jota olisi voitu rajoittaa määrätyllä varallisuussensuksella, ja osa kannatti kaksikamarijärjestelmää, olisipa osa tyytynyt pelkästään jonkinlaiseen parannettuun säätyvaltiopäivälaitokseenkin, jonka porvaris- ja talonpoikaissäätyjen vaaleissa olisi annettu naisille äänioikeus. Porvarilliset naiset näkivät äänioikeuskysymyksen pelkästään

niin sanottuna naisasiana, kun se työläisnaisille oli luokkataistelukysymys.

3. Marraskuun suurlakko

Venäjän vallankumouksellisen liikkeen vaikutus

Syksyllä 1905 pidettiin maassa lukuisia työväen äänioikeuskokouksia. Tämän liikehtimisen yhteydessä alettiin yhä selvemmin tajuta, että äänioikeuden kohtalo riippui ratkaisevalla tavalla vallankumousliikkeen kehityksestä Venäjällä. Verisunnuntaina, tammikuun 9 pnä 1905 tsaarin hallitus ammutti Pietarissa Talvipalatsin torille saapunutta valtavaa väkijoukkoa, jolloin toistatuhatta työläistä sai surmansa ja yli kaksituhatta haavoittui. Sitä seurannut Venäjän työläisten ja talonpoikain myrskyisä nousu horjutti tsaarin sortojärjestelmän perusteita. Suomen työväenliikkeen taholla tunnettiin tarvetta lähentyä Venäjän vallankumouksellista liikettä. Venäjän sosialidemokraattisen puolueen johtamissa työväen taisteluissa nähtiin voima, joka saattoi auttaa kansaamme sen oikeustaistelussa ja samalla myös työväenliikkeemme kansanvaltaisuustaistelua.

Suomen työväestön liikehtiminen kulki tammikuun verisunnuntain jälkeisinä aikoina Venäjän vallankumouksellisen liikkeen vanavedessä. Mutta Suomen työväen taistelu ei vielä kohonnut samalle poliittiselle tasolle. Venäjän työläiset asettuivat bolševikkien vaikutuksesta Venäjän tsaarinvallan kukistamisen ja demokraattisen tasavallan tunnuksen taakse jo kesällä ja syksyllä 1905. Syksyllä Venäjän työväenliike astui jo aseellisen kapinan

käytännöllisen valmistamisen vaiheeseen. Suomessa tiukkenivat samaan aikaan työväestön äänioikeusvaatimukset ja työväestö heitti esiin myös muut demokraattisen vapauden vaatimukset.

Vallankumouksellinen tilanne Venäjällä kärjistyi voimakkaasti syys- ja lokakuussa. Poliittiset lakot ja mielenosoitukset sekä kapinat seurasivat toistaan. Lokakuun lopulla liikehtimiset kehittyivät suureksi yleisvenäläiseksi poliittiseksi suurlakoksi. Koko maan elämä pysähtyi. Venäjän hallitus oli voimaton. Vallankumouksellinen joukkoliike pakotti tsaarinvallan lupaamaan niin sanotussa lokakuun manifestissa (joka julkaistiin 30. 10. 1905) kansalle »kansalaisvapauksien järkkymättömät perusteet: todellisen persoonallisen loukkaamattomuuden, omantunnon-, sanan-, kokoontumis- ja yhdistysmisvapauden».

Lisäksi tsaari lupasi kutsua koolle lakia säätävän duuman, ja vaalioikeutta luvattiin laajentaa. Tilanne merkitsi jonkinlaista voimien tasapainon hetkeä, jolloin — käyttääksemme Leninin sanoja — proletariaatti ja talonpoikaisto pakotettuaan tsaarin antamaan manifestin eivät vielä jaksaneet kukistaa tsaarinvaltaa, mutta tsaarinvaltakaan ei enää voinut hallita yksinomaan entisin keinoin, vaan sen oli pakko luvata sanoissa »kansalaisvapaudet» ja »lakiasäätävä duuma».

Suurlakko

Venäjällä levinnyt vallankumouksellinen tilanne ei voinut jäädä seurauksia vaille Suomessakaan. Tiedot Venäjän tapahtumista kuohuttivat mieliä. Suurlakon uh-

ka, jonka Suomen työväenliike kohotti esiin jo 1899 Turun edustajakokouksessa, oli tähän saakka leijaillut ilmassa vailla todellisuuspohjaa. Nyt näytti, että oltiin joutumassa todellisen suurlakon pyörteisiin. Äänioikeustaistelu oli porvariston säätyjen häpeäpäivänä tekemän petoksen takia joutunut umpikujaan, josta saatettiin päästä vain siirtymällä paljon päättävämmän taistelun linjoille uudistuksen läpiviemiseksi. Yleensä työväenliikkeessä alettiin käsittää, että porvarilliset puolueet eivät tule toteuttamaan äänioikeusuudistusta ilman pakkoa.

Suurlakon puhkeaminen Suomessa tapahtui ikäänkuin solidaarisuuden ilmauksena Venäjän työläisten taistelua kohtaan. Venäjän yleislakosta huolimatta olivat Pietarin Suomen-varikon rautatieläiset jääneet lakon ulkopuolelle ja jatkaneet Pietarin—Helsingin välistä liikennettä. Tämä herätti närkästystä varsinkin Viipurin rautatien konepajalaisten ja Helsingin työläisten keskuudessa. Työväen kokouksissa vaadittiin rautatieliikenteen pysäyttämistä ja yhtymistä Venäjän työläisten lakkoliikkeeseen. Näiden vaatimusten ansiosta Pietarin ja Viipurin välinen liikenne lakkasi lokakuun 29 päivänä. Seuraavana päivänä pysähdyttivät Tampereen työläiset junaliikenteen kaupungissaan. Helsinkiläiset seurasivat heidän esimerkkiään muutaman tunnin kuluttua. Pian koko maan rautatieliikenne oli lakkotilassa. Eri puolilla maata muodostettiin paikallisia lakkokomiteoita, jotka alusta alkaen ottivat kontrolliinsa koko rautatieliikenteen.

Lokakuun 30 päivän aamuna monet helsinkiläisten työpaikkojen työläiset ryhtyivät lakkoon. Myöhemmin päivällä päätti koko pääkaupungin työväestö yleisessä kokouksessaan yhtyä lakkoon. Työläiset marssivat Rautatientorille suoraan työpaikoilta kesken työajan. Suurko-

kouksessa hyväksyttiin lakkojulistus, jossa lausuttiin: »Antaen sydämellisen kannatuksensa Venäjän kansan nykyiselle taistelulle vapautensa ja inhimillisten oikeuksiensa puolesta, kehoittaa kokous Suomen työväestöä yli maan lakkaamaan työstä, ja asettaa valiokunnan valmistamaan suunnitelmaa kansan tulevaa toimintaa varten». Kokouksessa asetettiin lakkokomitea, johon aluksi varattiin paikkoja myös perustuslaillisille porvareille, mutta kun näiden kanssa ei päästy yksimielisyyteen, muodostui suurlakon johto yksinomaan työväenliikkeen henkilöistä.

Lakko levisi yli maan. Eräissä toisissa kaupungeissa perustuslailliset olivat aluksi yhteistoiminnassa työväestön kanssa ja osallistuivat lakkokomiteoiden työhön. Helsingissä yhteistyöhankkeet ajautuivat karille jo lakon alkuvaiheessa, kun työväestön taholla vaadittiin takeita äänioikeusuudistuksen toteuttamisesta. Perustuslailliset vetäytyivät tällöin muodollisen laillisuuden palauttamisvaatimuksen taakse. Tässä vaiheessa porvarit eivät vielä tahtoneet kuullakaan yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta ja yksikamarijärjestelmästä. Siksi työväen edustajat jo näiden neuvottelujen yhteydessä esittivät vaatimuksen kansalliskokouksen koolle kutsumisesta perustuslakien muuttamista varten.

Lakon alkaessa oli muodostettu kansalliskaarti ja se aloitti toimintansa heti. Se valtasi Helsingissä rautatien keskusaseman lokakuun 31 päivänä. Saman päivän iltana vallattiin poliisiasemat. Kaarti järjestäytyi komppanioittain. Yleensä työväestö oli kansalliskaartin kantavana voimana. Porvarilliset, etupäässä ylioppilaat ja pikkuvirkamiehet, perustivat myös aluksi kansalliskaartin yhteyteen joitakin osastoja, joiden miesluku jäi kuitenkin pieneksi. Ristiriitaa porvarillisten kanssa syntyi jo ensi päi-

vinä kaartin päällystöä valittaessa. Porvarilliset yrittivät vallata kaartin johdon oman miehensä käsiin, mutta työläiset valitsivat kaartin päälliköksi kapteeni Johan Kockin, jonka tiedettiin suhtautuvan myötämielisesti työväestön vaatimuksiin ja jolla oli yhteyksiä Venäjän vallankumouksellisiin.

Kansalliskaartin osastoja syntyi joka puolelle maata. Lakon kestäessä porvarilliset irtautuivat niistä ja alkoivat eräillä paikkakunnilla perustella omia ns. suojeluskaartejaan, joita työväestön keskuudessa alettiin kutsua »lahtarikaarteiksi». Työväestön perustamat kaartit ottivat Punaisen kaartin nimen. Punaisesta kaartista muodostui voimakas tekijä suurlakkotapahtumissa. Sen käsiin jäi käytännöllisesti katsoen kaiken järjestyksen ylläpito, vartiotehtävät sekä monia järjestelytehtäviä elintarvikehuollon ja varustelun alalla. Kaarti toimi läheisessä yhteistyössä keskuslakkotoimikunnan kanssa.

Venäläinen sotaväki, jota maassa oli verrattain paljon, ei puuttunut suuremmassa määrin tapahtumain kulkuun.

Vallankumouksen ohjelmakysymys

Suurlakon puhkeaminen nosti kärkevästi esiin kysymyksen taistelun tavoitteista. Perustuslailliset asettivat vaatimukseksi laillisten olojen palauttamisen. Tällä tavoin he tahtoivat vakiinnuttaa maamme erikoisaseman Venäjän yhteydessä samalle kannalle kuin se oli ennen tsaarinvallan sortotoimenpiteiden alkamista. Suurlakon puhkeaminen ja sen yhteydessä kärjistynyt työväen äänioikeusolojen uudistamiskysymys pani perustuslailliset kai-

kin keinoin ponnistelemaan saadakseen sopimuksen tsaarin kanssa. Työväestö sensijaan asettui tiukasti Suomen valtiollisten olojen uudistamisen kannalle ja toi esiin kysymyksen perustavasta kansalliskokouksesta, jonka piti laatia maalle uudet perustuslait. Työväen kanta tulkittiin 30. 10. Työmiehessä seuraavasti:

»Helsingissä tunnutaan jo tänään olevan jonkunlaisen suurlakon kynnyksellä. Se pyyhkäisee, jos se todella tulee, myös harvainvaltaisen 'perustuslaillisuuden' tuhansista mielistä hiiteen, sillä valtavat liikkeet eivät tule pikku asiain, pikku ohjelmain takia, vaan arvatenkin tulee ohjelmaksi: Suuri kansalliskokous luomaan Suomelle uudet perustuslait, joiden mukaan valitaan Suomen kansan turvaksi, sen edistystyön keskuslaitokseksi, yleisellä, yhtäläisellä äänioikeudella oikea kansaneduskunta.»

Helsingin Rautatientorilla 31. 10. pidetyssä suuressa työväen kokouksessa, jossa oli yli 20.000 osanottajaa, kiteytettiin työväen vaatimusohjelmaa edelleen. Vaadittiin täydellistä lausunto-, paino-, kokoontumis- ja yhdistymisvapautta, yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden perusteella valittavan kansalliskokouksen asettamista, joka säätäisi perustuslakeja sekä loisi yksikamarisen eduskunnan, jonka vaaleissa kaikilla 21 vuotta täyttäneillä, niin naisilla kuin miehilläkin, olisi yhtäläinen äänioikeus. Lisäksi vaadittiin Bobrikovin käskyläisten ja suomettarelaissenaatin erottamista. Viimemainitun vaatimuksen esittivät myös perustuslailliset. Mutta perustavan kansalliskokouksen vaatimusta he tiukasti vastustivat. Sensijaan eräät aktivistit lakon alkuvaiheessa ilmoittivat hyväksyvänsä työväen kannan.

Kuten jo mainittiin, esiintyi työväestö eräillä paikkakunnilla suurlakon alkuvaiheissa yhdessä perustuslaillis-

ten kanssa. Niinpä nuorsuomalaiset olivat Tampereella yhteistyössä työväenliikkeen miesten kanssa hyväksyen aluksi mm. Yrjö Mäkelinin laatiman ns. Punaisen julistuksen. Julistus hyväksyttiin marraskuun 1 pnä Tampeleella pidetyssä suuressa työväen kokouksessa valtavan innostuksen vallitessa. Siitä tuli tavallaan v:n 1905 vallankumouksen ohjelmajulistus.

Punaisessa julistuksessa vaadittiin, että venäläisen virkavallan edessä madellut senaatti on heti erotettava ja erotetun hallituksen tilalle on 21 vuotta täyttäneiden Helsingin asukkaiden valittava väliaikainen hallitus »sellaisista miehistä, jotka tiettävästi kunnioittavat lakia ja oikeutta, joille isänmaamme suuri asia on kallis ja joilla on, mikäli mahdollista koko kansan luottamus».

Näin kokoonpannun hallituksen ensimmäiseksi tehtäväksi selitettiin kansalliskokouksen kokoon kutsuminen. Hallituksen kaikkien toimenpiteiden piti olla julkisia, ja sen oli toimistaan vastattava kansalliskokoukselle. Porvariston puuhatessa säätyjen koolle kutsumista julistettiin, ettei työväestö voi missään tapauksessa hyväksyä silloisen valtiopäiväjärjestyksen mukaan muodostettua eduskuntaa. »Jos luokkaeduskunta tästä varoituksesta huolimatta kutsutaan kokoon, teroittaa maan työväki jo ajoissa omistavain luokkain mieliin, että nykyisten päivien tapahtumat tulevat moninkertaisina uudistumaan heti kun valtiopäiväkutsumus on julkaistu».

Sensijaan vaadittiin täydellä lainsäädäntövallalla varustetun kansalliskokouksen koollekutsumista. Kansalliskokouksen vaaleissa pitää olla jokaisella 21 vuotta täyttäneellä hyvämaineisella Suomen kansalaisella, niin miehellä kuin naisella, yhtäläinen ja välitön ääni- ja vaalioikeus.

Suhteesta Venäjän vallankumoukseen ja Suomen asemaan tulevaisuudessa sanottiin, että Suomen työväenliikkeellä »ei ole erityistä halua irtautua suuresta Venäjästä, jos vain saamme takeet siitä, että Venäjän kansan parhaimmat ainekset ottavat Venäjän valtakunnan hallituksen käsiinsä, ja jos tapausten kulku ei tee tuollaista irtaantumista välttämättömäksi». Mutta joka tapauksessa vaadittiin, että Suomi, vaikka se pysyisi Venäjän irrottamattomana osana, tunnustettaisiin erityiseksi valtioksi täysine itsehallinto- ja lainsäädäntöoikeuksineen.

Punaisessa julistuksessa esitetään myös työväen kansanvaltaisuusvaatimukset. Vaadittiin kokoontumisvapautta, poliisin mielivallan ja sensuuritoiminnan lopettamista sekä yhdistymis-, kokoontumis-, sanan- ja painovapautta.

Punainen julistus tuotiin Tampereelta Helsinkiin erityisen lähetystön mukana. Se hyväksyttiin sen jälkeen kun helsinkiläiset tekivät siihen lakkotoimikunnassa muutamia äänioikeusvaatimusta selventäviä ja eräitä muita pienempiä korjauksia. Korjattu julistus vahvistettiin Helsingissä Rautatientorilla 3. 11. pidetyssä kansalaiskokouksessa. Julistuksessa esitetyn väliaikaisen hallituksen valitsemiseksi kutsuttiin seuraavaksi päiväksi uusi tilaisuus Rautatientorille. Tällöin suoritettiinkin »väliaikaisen hallituksen» valinta. Hallitukseen esitettiin valittavaksi 25 henkilöä, joiden joukkoon tuli 8 työväenliikkeeseen kuuluvaa, loput olivat porvarillisiin puolueisiin kuuluvia henkilöitä.

Mutta uuden kansallisen hallituksen ehdokkaiksi asetetut henkilöt päätettiin esittää keisarin vahvistettaviksi.

Punainen julistus on Suomen vanhan työväenliikkeen mielenkiintoisimpia asiakirjoja. Samaan aikaan kun

maamme porvarilliset poliitikot kilpailivat tsaarin virkapaikoista ja tarjoilivat itseään keisarilliseen senaattiin tyytyen vaatimaan Suomen valtiollisen aseman vakiinnuttamista Venäjän keisarivallan yhteydessä, nosti työväestö Punaisessa julistuksessaan ja muissa tänä aikana tekemissään päätöksissä esiin Suomen valtiollisen riippumattomuuden ajatuksen. Riippumattomuutta vaadittiin siinä tapauksessa, jos taantumus jää Venäjällä valtaan. Venäjän vallankumousliikkeen voitto nähtiin työväestön taholla Suomen pelastuksena. Siinä tapauksessa, että voitto saavutettaisiin, katsottiin työväenliikkeen taholla luonnolliseksi asiaksi jäädä Venäjän valtion yhteyteen ehdolla, että Suomi tunnustetaan erityiseksi valtioksi.

Työväen kansanvaltaisuusvaatimukset eivät pysähtyneet perustuslaillisten esittämään laillisuuden palauttamisvaatimukseen, vaan menivät demokraattisuudessaan niin pitkälle, että niiden toteuttaminen olisi merkinnyt kansanvallan johdonmukaisinta toteuttamista. Oli luonnollista, ettei esimerkiksi täysvaltaisen kansaneduskunnan luomista voitu ajatellakaan mullistamatta oikeussuhdetta, joka oli tsaarinvallan aikana rajoittanut valtiopäivien lainsäädäntöoikeuden kokonaan keisari-suuriruhtinaan tahdosta riippuvaksi.

Säätyvaltiopäiviltä ei voitu odottaa tällaisen ohjelman toteuttamista. Sen johdosta työväestö toikin esiin kysymyksen väliaikaisesta hallituksesta ja sen koolle kutsumasta perustavasta kansalliskokouksesta. Tämä osoittaa, miten tapahtumain vyöryssä työväenliike ohjelmallisesti ilmentää selvimmin kansanvaltaisuuden ja kansallisen suvereenisuuden pyrkimystä. Porvaristo näki työväestön kansanvaltaisuustaistelussa nousevan uhan omille luokkaeduilleen ja siksi se suostui eduskuntauudistukseenkin

vain työväen vallankumouksellisen taistelun pakottamana. Kansallisen riippumattomuuden ajatusta perustuslailliset pelkäsivät ja siksi he suorastaan heittäytyivät tsaarin syliin tämän taipuessa manifestissaan lupaamaan laillisten olojen palauttamista.

Perustuslaillisten laillisuustaistelua rajoitti heidän pyrkimyksensä puolustaa omistavien piirien luokkaetuja. Kuten edellä on osoitettu, olivat porvarit valmiit tinkimään laillisuuskannastaankin, kuten tapahtui sotilasmiljoonien myöntämisen yhteydessä. Siksi onkin ymmärrettävää, että sitä mukaa kuin työväenliikkeessä pääsivät esiin työväestön itsenäistä luokkataistelua kannattavat ainekset, nämä asettuivat tiukasti vastustamaan toimenpiteitä, joilla tahdottiin sitoa työväenliike porvarien »laillisuustaistelun» käyttövoimaksi.

Punaisessa julistuksessa esitetty väliaikaisen hallituksen perustamisvaatimus tuli vasta kun lakko oli jo sivuuttanut korkeimman kohokohtansa. Tuota vaatimusta ei myöskään yritetty johdonmukaisesti vallankumouksellisen joukkoliikkeen voimalla täytäntöön, vaan kuten jo mainittiin, se jätettiin tsaarin vahvistettavaksi. Perustuslailliset ehättivät työväen edelle ja tekivät kenraalikuvernööri Obolenskin kanssa neuvotellen hallitsijalle ehdotuksen uuden perustuslaillisista kokoonpannun senaatin muodostamiseksi.

Marraskuun manifesti

Neuvotteluissa joita perustuslailliset ja entinen suomettarelainen senaatti kävivät Obolenskin kanssa ja myös Pietarin hallituspiireissä, hahmottui manifestin sisältö, jonka sitten keisari julkaisi marraskuun 4 pnä.

»Armollisella julistuskirjalla», jolla tyydytettiin maamme perustuslaillisten vaatimukset, kumottiin huomattava osa aikaisemmista laittomista toimenpiteistä. Senaatti sai tehtäväkseen laatia ehdotuksen uudeksi valtiopäiväjärjestykseksi, joka tarkoitti Suomen kansaneduskunnan uudestaanjärjestämistä sovelluttamalla kansanedustajia valittaessa yleisen ja yhtäläisen vaalioikeuden periaatteita. Samalla piti valmistaa ehdotus perustuslain muutoksiksi, jotka antavat kansaneduskunnalle oikeuden tarkastaa hallituksen jäsenten virkatointen laillisuutta sekä turvaavat maan kansalaisille sanan-, kokoontumis- ja yhdistymisvapauden. Samalla piti valmistaa ehdotus painovapauslaiksi ja heti antaa julistus ennakkosensuurin toiminnan lakkauttamisesta. Ehdotukset eduskuntauudistuksesta piti sitten saattaa valtiosäätyjen käsiteltäväksi heti koolle kutsuttavilla ylimääräisillä valtiopäivillä.

Perustuslailliset samoinkuin suomettarelaisetkin tervehtivät tsaarin manifestia suurena voittona. Porvaristo tunsi vaatimustensa tulleen täysin tyydytetyiksi. Mutta työväestö havaitsi katkerana, että sen päävaatimukset oli jätetty vain lupauksien varaan (äänioikeuskysymys) ja niiden täytäntöönpano työväen täydellä syyllä vihaamien säätyvaltiopäivien ratkaistavaksi. Perustuslaillisilla ja muilla porvareilla oli kiire vakuuttamaan kiitollisuutta hallitsijaa kohtaan. Samalla yritettiin kaikin keinoin saada työväestö lopettamaan heti lakkonsa.

Suurlakon lopettaminen.

Työväestö jatkoi lakkoa marraskuun 6 päivään asti, jolloin Senaatintorille kokoontui kymmentuhantinen työ-

väenjoukko kiihtyneen tunnelman vallitessa. Tilaisuudessa eräät herrasprovokaattorit epäonnistuivat yrittäessään saada aikaan pakokauhun joukoissa kohottamalla huudon: »Kasakat tulevat!» Kokous hyväksyi suurlakon lopettamisesta päätöksen, jossa todettiin, että Suomen porvaristo ei ole yhtään parempi kuin sen arvoiset kanssaveljet muissa maissa. Proletariaatin ja porvariston jyrkkä ero oli selvästi tullut näkyviin.

Koska lakon jatkaminen tällä kertaa kahta vihollista vastaan oli mahdotonta, sanottiin päätöksessä, ja sen äärimmäisyyteen pitkittäminen olisi hyödytöntä voimien tuhlausta, oli sen vuoksi lakko keskeytettävä ja varustauduttava uuteen, vieläkin ankarampaan taisteluun, jonka Suomen proletariaatti tästä lähin tulee kohdistamaan porvaristoa ja sen turvattuja etuoikeuksia vastaan. Tämän lisäksi oli aloitettava kiihkeä agitaatio työväen järjestäytymiseksi ja koottava varoja ja tarpeita pian lähestyvää ratkaisevaa hetkeä varten. Päätös velvoitti jatkamaan kansalliskaartin toimintaa ja karkottamaan niistä porvarilliset ainekset.

Suurlakko ei siis vielä ratkaissut äänioikeuskysymyksen kohtaloa. Porvaristo sai aikaan sopimuksen tsaarin kanssa. Sopimuksella turvattiin perustuslaillisten pääseminen hallitustuoleille. Työväen joukkoliikkeitten voimalla ja Venäjän vallankumousliikkeen avulla saatiin maahan väliaikaisesti palautetuksi perustuslaillisten vaatimat ns. lailliset olot, ts. Suomen asema Venäjään palautettiin suunnilleen sellaiseksi kuin se oli ennen bobrikovilaiskauden alkua. Porvaristolle oli kuitenkin tärkeintä, että tsaarin manifestilla äänioikeusuudistuksen toimeenpano siirrettiin säätyjen kautta tapahtuvaksi eikä työväestö päässyt sitä viemään vallankumouksellisen ratkaisun tielle

perustavan kansalliskokouksen koollekutsumisen kautta. Tällaista vallankumouksellista ratkaisua porvaristo pelkäsi eniten. Siksi sen ponnistelut v:n 1905 tapahtumien aikana tähtäsivätkin työväen vallankumouksellisen taistelun jarruttamiseen ja samalla sopimuksen löytämiseen tsaarin kanssa. Suurlakko johti välien lopulliseen rikkoutumiseen työväenliikkeen ja perustuslaillisten kanssa.

Äänioikeuskysymyksen muodollinen valmistaminen siirtyi nyt senaatille ja sen lopullinen vahvistaminen jäi säädyille, jotka saivat viimeisenä historiallisena tekonaan haudata itsensä.

Säätylaitoksen lopettaminen ja eduskuntauudistus tapahtui kärjistyneen vallankumouksellisen tilanteen vielä jatkuessa, työväen joukkoliikkeitten painostaessa ja torpparien lakkojen saadessa ennen näkemättömän laajuuden. Tämän lisäksi työväen Punainen kaarti oli olemassaolollaan porvareille vakavana muistutuksena suurlakon päivistä, jolloin kansan joukkovoima pakotti sekä tsaarin että Suomen porvarit lupailemaan työväen vaatiman äänioikeusuudistuksen toteuttamista.

Työväenliike kehittyi v:n 1905 tapahtumissa mahtavaksi joukkoliikkeeksi. Se ravisteli hereille suuret oikeudettomat kansankerrokset, jotka omalla joukkoliikkeellään ratkaisevasti painoivat leimansa tapahtumien kulkuun. Itse työväenpuolue muodostui ikäänkuin tämän joukkoliikkeen ilmentymäksi. Suomen työväenliike alkoi järjestyä uuteen taisteluvaiheeseen.

Tilanteen kehitys suurlakon jälkeen

Suurlakon päättyessä kaikki porvarilliset piirit huokasivat helpotuksesta. Työväestö sensijaan ei ollut tyyty-

väinen suurlakossa saatuihin lupauksiin. Sen taisteluvoimat eivät suinkaan olleet ehtyneet, vaan päinvastoin sen luokkatietoisuus kasvoi suurlakkoviikon aikana enemmän kuin ennen monessa vuodessa. Vaikka suurlakko ei antanutkaan välittömästi työväestön tavoittelemaa tulosta, nimittäin eduskuntauudistuksen vallankumouksellista toteuttamista, selvisi kuitenkin jokaiselle, että kaikki tsaarin manifestissa annetut lupaukset olivat seurausta ennen muuta työväenluokan taistelusta. Työväen omakohtaisen taistelun kautta oli vihdoinkin murrettu porvarien äänioikeuskysymyksessä harjoittama jarrutus ja pakotettu heidät kysymyksen ratkaisuun tai ainakin lupailemaan kysymyksen ratkaisua.

Mutta työväestö ei suinkaan voinut luottaa säätyjen hyvään tahtoon. Siksi se suurlakon lopettamisen yhteydessä nostikin uuden suurlakkouhan. Työväen piireissä käsitettiin tämä uhka täytenä totena. Punainen kaarti, joka kasvoi suurlakkoviikolla jo valtavasti, järjestyi suurlakon päätyttyä yhä tiiviimmäksi järjestöksi. Sitä käytettiin myös painostuskeinona äänioikeusuudistuksen puolesta. Työväestö heräsi joukkomitassa järjestötoimintaan, ja äänioikeuskokoukset ja mielenosoitukset vyöryivät yli maan. Maaseudun köyhälistö, erikoisesti torpparisto heräsi myös mukaan ja yhtyi äänioikeustaisteluun työväenliikkeen riveissä.

Ei ole kumma, että näissä oloissa porvariston oli muutettava suhdettaan äänioikeusuudistukseen ja vakuuteltava olevansa sen kannalla. Tsaariltakaan ei vielä tässä vaiheessa ollut taantumukselle suurta apua odotettavissa. sillä Venäjän vallankumousliike jatkui voimakkaana, joskin sen kohokohta oli ohi menemässä. Yleensä porvariston keskuudessa vallitsi hämminki ja sekasorto. Sisäiset

ristiriitaisuudet, jotka ilmenivät kiivaana taisteluna virkapaikoista suomettarelaisten ja perustuslaillisten välillä, löivät leimansa näitten piirien toimintaan.

Marraskuun puoluekokous. Puoluejohto muutetaan Helsinkiin

Suurlakon lopettamisen yhteydessä velvoitettiin puoluehallinto kutsumaan koolle ylimääräinen puoluekokous »järjestämään tehokasta toimintaohjelmaa köyhälistön taistelulle».

Kokous pidettiin marraskuun 20 pnä 1905 Tampereella. Se oli aikaisempiin kokouksiin verrattuna huomattavasti laajempi ja kuvasti työväenliikkeessä tapahtunutta valtavaa kasvua. Edustettuna oli 150 työväenjärjestöä ja edustajain luku nousi 348:aan. Puoluekokousta ei ollut kuitenkaan suurlakkokiireessä kunnolla valmistettu. Turussa kaikista tapahtumista sivuun jäänyt puoluehallinto ei olisi ilmeisesti valmistelua kunnolla kyennyt suorittamaankaan. Se ei ollut aikaansaanut edes kertomusta omasta toiminnastaan. Vaikka mitäpä tyhjästä kertomista olisi ollutkaan. Sehän selvisi seuraavana vuonna pidetyssä Oulun puoluekokouksessa, johon Turun puoluehallinto oli vihdoinkin antanut toimintakertomuksensa. Siinä se tyytyi toteamaan tapahtumista sivuunjäämisensä.

Suurinta huomiota Tampereen ylimääräisessä puoluekokouksessa kiinnitettiin, kuten edellisenäkin vuonna, kysymykseen, miten pitää suhtautua toimitettaviin säätyvaltiopäiviin. Kuten muistetaan, v. 1904 Helsingin ylimääräisessä puoluekokouksessa tehtiin päätös, joka mer-

kitsi ehdollista vaalilakkoa. Päätöstä kuitenkin yleisesti rikottiin. Nyt marraskuun suurlakon ja muiden vallankumouksellisten tapahtumien vaikutuksesta helsinkiläisen enemmistön jyrkkä vaalilakon kanta oli entisestäänkin tiukentunut. Mutta vaaleihin osallistumistakin puolustettiin; mm. Tampereella, Turussa sekä Oulussa asetuttiin sille kannalle, että nyt oli koetettava valtiopäiville saada niin monta edustajaa kuin mahdollista valvomaan työväen etuja säätyjen käsitellessä äänioikeusuudistusta. Tätä kantaa oli erikoisesti selvitetty Tampereella pidetyssä neuvottelussa, jossa oli laadittu ponsilauselma tästä kysymyksestä. Sen esitti puoluekokoukselle Yrjö Sirola *. Ponsissa puolustettiin vaaleihin osallistumista sillä perusteella, että keisarin manifestilla oli eduskuntauudistus nyt joutunut säätyjen käsiteltäväksi eikä työväestö ollut kyennyt sitä estämään jatkamalla suurlakkoa tai muilla vallankumouksellisilla keinoilla, kuten Punaisessa julistuksessa edellytettiin. Nyt oli tilanne muuttunut, se-

* Sirola, Yrjö Elias, s. 8. 11. 1876 Piikkiössä, jossa hänen isänsä K. G. Sirén oli pappina. Tuli ylioppilaaksi v. 1896, opiskeli Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä osastossa. Tutustuttuaan marxilaisuuteen liittyi pysyvästi työväenliikkeeseen. V. 1904 tuli tamperelaisen Kansan Lehden toimittajaksi. Osallistui aktiivisesti v. 1905 tapahtumiin yhtenä Tampereen suurlakkokomitean keskeisenä henkilönä. Marraskuun puoluekokouksessa v. 1905 valittiin Suomen sos.dem. puolueen johtoon, joka valitsi hänet puoluesihteeriksi. Yhdessä O. W. Kuusisen, Edvard Gyllingin, Sulo Wuolijoen ym. kanssa oli perustamassa Sosialistista Aikakauslehteä, joka alkoi ilmestyä v. 1906. Sirola osallistui tarmolla äänioikeustaistelun voittoon viemiseen. Valittiin v. 1907 vaaleissa eduskuntaan. V:n 1905 syksyllä liittyi Työmies-lehden toimituskuntaan. Osallistui myös SAJ:n ja Suomen Nuorisoliiton perustamiseen (vv. 1906—1907). V. 1906 Oulun puoluekokouksen valmistelu ja kokouksen yleisjohto oli Sirolan harteilla. Erottuaan puoluesihteerin paikalta hän oli edelleen puolueen hallinnon jäsen. V. 1909 pidetyssä Kotkan puoluekokouksessa oli menettelytapakysymyksen alustajana. Samana vuonna hän matkusti Yhdysvaltoihin, jossa toimi neljä vuotta työväenopiston johtajana. Suomeen palattuaan jatkoi työtään Työ-

litettiin Tampereen ponsissa. Täytyi vielä kerran sietää luokkaeduskunnan kokoontuminen. Koska oli pelättävissä, että eduskuntauudistus pyritään huonontamaan tekemällä eduskunnasta kaksikamarinen ja muullakin tavalla, tulisi työväestön osallistua vaaleihin ja pyrkiä saamaan valtiopäiville omia edustajiaan. Oli pyrittävä vaikuttamaan siihen suuntaan, että porvarissäädystä tulisi valituksi sellaisia edustajia, jotka kannattavat eduskunnan muuttamista yksikamariseksi. Samaten olisi valvottava, että naisille taattaisiin tasaveroinen ääni- ja vaalioikeus. Tampereen ponsissa velvoitettiin työväestö kuitenkin »varustautumaan ankaraa suurlakkoa varten, jos luokkaeduskunta kaikesta huolimatta osoittaisi petollisuuden merkkejä.»

Tätä varten tamperelaisten ponsissa kehotettiin lähettämään Helsinkiin valtakirjalla valittuja edusmiehiä tulkitsemaan kansan todellista tahtoa ja toimeenpanemaan siten koko maata käsittävän suuren mielenosoituksen säätyjen painostamiseksi näinä päivinä, jolloin eduskuntauudistusta säätyvaltiopäivillä käsitellään.

---

miehen toimituksessa ja osallistui puoluetoimikunnan työhön sen ainoana vasemmistosuuntausta edustavana henkilönä. V. 1917 kesäkuun puoluekokouksessa puolueen johto uudistettiin ja siihen tuli Sirolan lisäksi puolueen vasemmistosiiven edustajina mm. O. W. Kuusinen, Edvard Gylling ym. Syksyn vaaleissa Sirola valittiin jälleen eduskuntaan. Kärjistyvässä luokkataistelutilanteessa Sirola alkoi yhä selvemmin käsittää, ettei avointa luokkasotaa porvariston kansa voitu välttää. Kun sitten tammikuun lopulla v. 1918 Suomen työväenliike lähti vallankumouksen tielle Sirolasta tuli vallankumoushallituksen — Kansanvaltuuskunnan — ulkoasiain valtuutettu. Vallankumouksen tappion jälkeen siirtyi Neuvosto-Venäjälle. Osallistui Suomen Kommunistisen Puolueen perustamiseen elokuussa v. 1918. Oli perustamassa v. 1919 Kommunistista Internationalea toimien sen monissa luottamustehtävissä. Pääasiallisen työnsä teki Suomen Kommunistisen Puolueen johtotehtävissä toimittaen puolueen lehdistöä ja kasvattaen puolueelle työntekijöitä. Sirolan monivaiheinen, työväenliikkeelle omistettu elämä päättyi 18. 3. 1936 Moskovassa.

Keskustelussa huomattava osa kokouksen edustajia asettui kuitenkin vaalilakon kannalle. Vaalilakkoa kannattavien pääpuhuja oli Eetu Salin, joka lausui epäilevänsä, voitiinko niitä, jotka tahtoivat säätylaitoksen vaaleihin mennä, pitää edes sosialisteina. Työväestöön oli pureutunut saatujen kokemusten takia syvä epäluottamus sekä säätyvaltiopäiviin että siellä määräävässä asemassa olevia perustuslaillisia kohtaan. Puoluekokouksen edustajana ollut agitaattoriveteraani August Vatanen kuvasi työväen keskuudessa vallitsevaa mielialaa seuraavaan tapaan: Porvareilta ei rauhallisesti menettelemällä saa mitään. Heidän lupauksiinsa ei ole luottamista. On sanottava suoraan, ettemme tahdo olla nykyisen järjestelmän kanssa missään tekemisissä. Kun kokouksessa oli esitetty epäilyjä, ettei suurlakko voi nyt onnistua, kun porvaristo on alun alkaen sitä vastaan, Vatanen torjui tämän ajatuksen ja piti suurlakkoa täysin mahdollisena. Hän esitti vielä, että suurlakon lisäksi on Säätytalon ympärille koottava 60 — 70-tuhantinen joukko tietoista väkeä valmiina vaikkapa käyttämään voimaa etuoikeutettuja vastaan, jos nämä käyvät kansan tahtoa vastustamaan.

Valiokunnassa jonne menettelytapakysymys lähetettiin, enemmistö puolusti ehdollista vaaleihin osallistumista porvarissäädyn vaaleissa joko asettamalla omia ehdokkaita, missä se olisi mahdollista, tai ryhtymällä yhteistoimintaan sellaisen porvarillisen ryhmän kanssa, joka kannattaa työväen vaatimaa eduskuntauudistusta ja asettaa listoille suhteellisen määrän työväen ehdokkaita. Samalla valiokunnan enemmistö kehotti varustautumaan suurlakon varalta, jolla puolue voi taivuttaa säädyt hyväksymään eduskuntauudistuksen. Tämän lisäksi kehotettiin

järjestämään yleinen mielenosoitus säätyjen käsitellessä kysymystä.

Valiokunnan vähemmistö asettui vaaleihin osallistumista vastaan selittäen, että vaaleihin osaaottamalla tuetaan porvarillista luokkaeduskuntalaitosta ja himmennetään luokkarajoja. Sen takia sosialidemokraattisen puolueen tulee pysyä täydellisesti erillään valtiopäivämiesvaaleista ja kieltää porvarillisia puolueita ottamasta puolulueen jäseniä vaalilistalleen.

Samalla kehotettiin varustautumaan uuden suurlakon varalta.

Keskustelu päätöslauselmaehdotuksista aloitettiin hyväksymällä yksimielisesti periaate, että tulipa päätökseksi kumpi tahansa ehdotus, on sitä jokaisen puolueen jäsenen noudatettava eikä rikottava, kuten tapahtui Helsingin ylimääräisen edustajakokouksen päätökseen nähden. Kun kokous 191 äänellä 96 vastaan, jotka annettiin ehdollisen vaaleihin osallistumisen puolesta, hyväksyi vaalilakkopäätöksen, ilmoittivat monet vähemmistöön jääneet vastalauseensa, mutta korostivat samalla tulevansa seuraamaan päätöstä.

Yleensä oli vakiintunut käsitys, että työväestö saattoi vaikuttaa eduskuntauudistukseen pääasiassa ulkoparlamentaarisen joukkopainostuksen tietä, mielenosoituksilla ja suurlakkouhalla. Joukkoliikkeen voimasta ja vallankumouksellisen tilanteen kehityksestä Venäjällä johtui, että saatettiin torjua porvarien jarrutus valtiopäiväuudistuksen toimeenpanoon nähden ja estää uudistuksen huonontamispyrinnöt, joihin porvareilla oli kova halu. Vaalilakkopäätös oli tietenkin omiaan kohdistamaan työväenjärjestöissä päähuomion työväen joukkoliikkeiden järjestä-

miseen, jota myöskin vaaleihin osallistumista kannattavat puoluekokousedustajat vaativat.

Puoluehallinto Helsinkiin

Tampereen ylimääräinen puoluekokous joutui ratkaisemaan puoluejohdon kotipaikkakysymyksen. Vuoden 1905 suurtapahtumissa oli selvästi nähtävissä työväenliikkeen johdon painopisteen siirtyminen Helsinkiin, jonne muodostui koko suurlakkoliikkeen keskus. Turussa oleva puoluehallinto ei ilmeisesti tajunnut vuoden 1905 tapahtumien merkitystä eikä senkään takia kyennyt niissä johtoasemaa ottamaan. Turku oli sitäpaitsi syrjässä tapahtumien polttopisteestä. Kun puoluehallinto nyt pyysi eroa, ei puoluekokouksessa kukaan noussut eronpyyntöä vastustamaan.

Keskusteltaessa puoluehallinnon kotipaikasta syntyi riitaa siitä, minne puolueen johto sijoitetaan. Puoluekokouksessa esitettiin Helsingin ohella Tamperetta. Päätökseksi kuitenkin tuli, että puoluehallinto on muutettava Helsinkiin. Tämän puolesta annettiin 175 ääntä. Tamperetta kannatti 69 edustajaa. Tässäkään kysymyksessä ei tapahtunut selvempää linjanvetoa puolueessa olevien oikeistolaisten ja vasemmistolaisten välillä. Osittain riita kuvastaa puolueessa tänä alkukautena ilmennyttä paikallista nurkkakuntalaisuutta. Puoluejohdon sijoittaminen Helsinkiin oli kuitenkin suuri edistysaskel. Puolueen johtoonkin tuli uusia aineksia ja Helsingin järjestynyt työväestö oli suurlakkoviikolla joutunut johtoasemaan ja siinä suuresti kasvanut. Se saattoi voimakkaasti tukea puoluejohdon työtä.

Vuoden 1905 suuret tapahtumat olivat herättäneet Suomen työtätekevät omakohtaiseen taisteluun kansan demokraattisten oikeuksien, maan valtiollisen itsemääräämisoikeuden sekä työväen ja maaseudun köyhälistön etujen puolesta. Suomen nuoresta työväenpuolueesta oli tullut todellinen voimatekijä, jonka ympärille ryhmittyivät kaikki edistykselliset piirit. Marraskuun suurlakon saavutukset piti kuitenkin varmistaa ja ajaa ennenkaikkea äänioikeusuudistus voittoon jatkuvan joukkoliikkeen avulla. Marraskuun puoluekokouksen uudistamana puolueen johto ryhtyi tarmolla tehtäväänsä suorittamaan.

IV luku

ÄÄNIOIKEUSTAISTELUN RATKAISUVAIHE

1. Suuret joukkoliikkeet

Äänioikeustaistelun jatkuminen löi leimansa v:n 1905 lopun ja v:n 1906 alkupuolen työväenliikkeen toimintaan. Vaikka Suomen työväestö olikin Venäjän vallankumouksellisen liikkeen luomassa tilanteessa asiallisesti murtanut suurlakollaan porvariston äänioikeusuudistusta vastaan harjoittaman suoranaisen vastarinnan, ei kuitenkaan ollut takeita siitä, että työväestölle annetut lupaukset pidettäisiin. Ainakin oli selvästi havaittavissa taantumuspiirien pyrkimys huonontaa äänioikeusuudistusta niin paljon kuin suinkin, vaikkakaan itse uudistusta ei enää voitu kiertää. Niinpä poliittisesti vaikutusvaltaisten perustuslaillisten johtomiesten keskuudessa ilmeni vielä vuoden 1906 alussa voimakasta pyrkimystä kaksikamarijärjestelmään.

Kaksikamarijärjestelmällä pyrittiin heikentämään eduskuntauudistuksen demokraattista vaikutusta. Suurlakon takia syrjäytetyn suomettarelaissenaatin tilalle noussut perustuslaillinen senaatti asetti äänioikeusuudistusta valmistelemaan erikoisen komitean. Komiteassa tekivät eräät perustuslailliset ehdotuksen kaksikamarijärjestelmästä. Kun ehdotus tuli hylätyksi, yrittivät samat henkilöt päästä samaan tulokseen ehdottamalla 45-hen-

kisen tarkastuslautakunnan valitsemista eduskunnan rinnalle. Loppujen lopuksi päätti komitea Felix Heikelin ehdotuksesta asettaa toisen kamarin korvikkeeksi eduskunnan itsensä valitseman ns. suuren valiokunnan. Äänioikeuskomiteassa olleet työväen edustajat Yrjö Sirola, Edvard Valpas-Hänninen ja Heikki Lindroos luonnollisesti vastustivat näitä huononnusyrityksiä. Komitea sai porvarien suoranaisen jarrutuksen takia ehdotuksensa valmiiksi vasta helmikuun lopulla 1906. Eduskuntauudistuslakiesityksen käsittelyä viivytettiin vielä lähettämällä se kenraalikuvernöörin kautta keisarin tarkastettavaksi. Vasta toukokuun alussa saatiin esitys säätyjen käsiteltäväksi. Selvästi oli havaittavissa, että porvarit pyrkivät iskemään tsaarinvallan avulla takaisin työväen voimistuneen liikkeen. Heti marraskuun lakon päätyttyä porvariston keskuudessa alettiin liehitellä Venäjän vallanpitäjiä tarkoituksella saada näiltä tukea oman maan työväenluokkaa vastaan. Kun tsaari nimitti uudeksi kenraalikuvernööriksi Gerardin, kiirehtivät Alexis Gripenberg ja A. Törngren porvarillisten piirien edustajina hänen puheilleen Pietarissa. Tällöin he kertoivat aseiden salakuljetuksesta Suomeen, valittivat punaisten kaartien toimintaa ja esittivät tämän vastapainoksi, että Suomen kaartinpataljoona ja Suomen sotaväki perustetaan uudelleen.

Kaikki edelläesitetyt syyt ja Venäjän taantumuksen voimistuminen hälyttivät työväestöä yhä enemmän painostamaan joukkoliikkeellään senaattia ja säätyjä äänioikeuskysymyksessä. Yli koko maan levisi v:n 1905 lopulla ja v:n 1906 alkupuolella mahtava mielenosoitusten ja muiden joukkoliikkeitten vyöry. Erikoisen merkittävä on työtätekevien naisten taistelu yhtäläisen äänioikeuden puolesta.

Keisarin manifestissa ei ollut puhuttu naisten äänioikeudesta. Naiset olivatkin yleensä levottomia tämän johdosta. Porvarilliset naiset, jotka olivat järjestäytyneet Union-nimiseen liittoonsa, kannattivat kyllä yleistä äänioikeutta, mutta asettuivat suoranaisesti vastustamaan yhtäläisen äänioikeuden vaatimusta. Sensijaan työläisnaiset pitivät tiukasti kiinni yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden vaatimuksesta. Tästä syystä katkesikin työläisnaisten äänioikeusliikkeen yhteistoiminta porvarisnaisten kanssa. Tampereella 16. 11. 1905 pidetyssä työläisnaisten yleisessä kokouksessa esitettiin työläisnaisten vaatimuksena, »että kaikille 21 vuotta täyttäneille naisille, niin naiduille kuin naimattomillekin, myönnettäisiin täydellinen ääni- ja vaalioikeus; että nelijakoinen luokkaeduskunta muodostettaisiin yksikamariseksi kansaneduskunnaksi». Siviililakeihin vaadittiin sellaiset muutokset, etteivät ne olisi esteenä naisten valtiolliselle äänoikeudelle. Kokouksesta lähetettiin Tampereen ylimääräiseen puoluekokoukseen valtuuskunta, joka esitti naisten vaatimukset. Samanlaisia vaatimuksia esitettiin joka puolelta maata.

Työväenliike olikin jo alkuvaiheessaan ottanut ajaakseen naisten täydellisen tasavertaisuusvaatimuksen. Mutta naisten äänioikeus oli niin uusi asia, että työväenliikkeen piirissäkin oli henkilöitä, jotka eivät antaneet sille tarpeellista arvoa. Esiintyipä jonkinlaista vastustustakin naisten äänioikeuteen nähden. Naisten omakohtaiset joukkoliikkeet olivat omiaan terästämään ja ravistelemaan yleistä työväenliikettäkin tehokkaammin korostamaan naisten äänioikeusvaatimuksen merkitystä.

Työläisnaisten joukkoliikkeitten kohokohdaksi muodostui yleinen naisten äänioikeuspäivä, jota vietettiin 7. 12. 1905. Tällöin oli eri puolilla maata naisten äänioikeusmielenosoituksia kokousten ja kulkueitten muodossa. Suuri herätys tapahtui työtätekevien naisten keskuudessa. Naisten omakohtainen liikehtiminen osaltaan auttoi murtamaan vastarintaa, jota naisten yleisen yhtäläisen äänioikeuden tiellä oli varsinkin varakkaampien kansankerrosten piireissä. Samalla työläisnaiset tällä liikehtimisellään auttoivat yleisenkin äänioikeuskysymyksen ratkaisua.

Äänioikeustaistelun loppuvaiheet

Työväenliikkeen piirissä käsitettiin, että uuden suurlakon aikaansaaminen ja onnistunut läpivieminen tuottaa suurempia vaikeuksia kuin marraskuussa. Mutta suurlakkoajatus eli kuitenkin voimakkaana. Sitä valmisteltiin muokkaamalla mielialoja kaikissa joukkotilaisuuksissa, sanomalehdissä ja julistuksissa. Porvarillisissakin piireissä käsitettiin suurlakkouhka täysin reaalisena tosiasiana. Sitä osoittivat mm. työnantajain vastatoimenpiteet. Kun työläiset keräsivät lakkorahastoja, järjestivät lakkokomiteoita ja punakaarteja, ryhtyivät työnantajat järjestämään työnsulkua työväen suurlakkouhan vastapainoksi. Työnsulku-uhan johdosta sosialidemokraattisen puoluejohdon asettama suurlakkoa järjestävä komitea lähetti joulukuun alussa työväenjärjestöille kiertokirjeen, jossa se pyysi tietoja tilanteen kehityksestä. Kirjelmässä viitattiin aluksi työnantajain sulku-uhkaan, jonka tarkoitus olisi estää eduskuntalaitoksen muutos kansanvaltai-

seen suuntaan. Koska oli luultavaa, että valtiopäivät aikoivat viivyttää eduskuntakysymyksen ratkaisua, kirjelmässä pyydettiin mm. tietoja työväen valmistautumistoimenpiteistä, äänioikeusrahastoista ja siitä, miten oli valmistauduttu suojelemaan työväestöä porvariston asekaarteja vastaan.

Säätyvaltiopäivien kokoontuminen joulukuun 20 päivänä oli ikäänkuin merkkinä työväen joukkoliikkeiden vyörylle. Alkaen hajanaisemmista paikallisista kokouksista työväestön ja maaseudun sorrettujen työtätekevien taistelutahto purkautui vuoden 1905 viimeisenä päivänä valtavissa joukkomielenosoituksissa. Kaikkialla eri puolilla maata järjestettiin mielenosoituskulkueita ja kokouksia. Samalla valittiin eri paikkakunnilta edustajat viemään säädyille viimeistä varoitusta.

Joukkoliikehtiminen tapahtui uuden puoluehallinnon toimeenpanevan valiokunnan 27. 12. julkaisemassa, Yrjö Sirolan laatimassa julistuksessa esitetyn tilannearvion pohjalla. Tähän tilannearvioon työväen mielenosoitukset yleensä yhtyivät. Siinä varoitettiin liiasta hyväuskoisuudesta, jota valtiolliseen tilanteeseen nähden pidettiin yllä varsinkin porvarillisissa piireissä. Julistuksessa sanottiin:

»Suomen syvät rivit kysyvät ja odottavat. Sadoin tuhansin edustettuina maamme pääkaupungissa ja sadoissa kansalaiskokouksissa korottavat kansan pohjakerrokset tuskaisesti uhkaavan kysymyksensä:

Tahtovatko valtiopäivämiehet epävirallisissa kokouksissaan, joita he tiettävästi pitävät, ilmoittaa olevansa valmiit luopumaan säätyoikeuksistaan ja omasta puolestaan laatimaan Suomelle uuden, yksikamarisen eduskunnan, joka on täysin kansanvaltaisesti kokoonpantu, niin

että sen vaaleissa kaikki täysi-ikäiset kansalaiset, miehet ja naiset, ovat tasa-arvoisina äänioikeutetut ja vaalikelpoiset, ja lupaavatko he säädyissään tämän tilaisuuden tullen viivytyksittä ja varauksitta toteuttamaan».

Edelleen julistuksessa tuotiin voimakkaasti esiin ajatus uudesta suurlakosta ja vakuutettiin:

»Koko kansan asia on meille kallis. Jos se on yläluokkalaisillekin jonkin arvoinen, niin annettakoon pikaiset takeet siitä tositeossa, peruutettakoon työsulku-uhkaukset, lakkautettakoon lahtarikaarti ja lakattakoon työväestön oikeutettuja pyrkimyksiä herjaamasta, älköönkä myöskään paheksuttako ja vastustettako kansan kokoontumista niille tienoille, joissa sen elinkysymyksiä ratkaistaan».

Näissä sanoissa huokuu syvä huoli ei yksin työväenluokan, vaan koko kansan kohtalosta. Porvariston jarrutus äänioikeusuudistuksessa lähti ahtaista luokkaetulaskelmista. Etuoikeutetut piirit eivät tahtoneet luopua etuoikeuksistaan, joitten takeena säätylaitos oli, vaikka kansan syvien rivien valtiollisten oikeuksien puuttuminen oli suoranainen este yleiskansallisen taistelun nostamiselle tsarismin sortotoimenpiteitä vastaan. Työväenliike nousi tänä aikana kansallisuustaistelun johdonmukaisimmaksi ajajaksi.

Suomen työväenpuolueen kutsusta kansa lähti todella liikkeelle. Satatuhantisin joukoin esitettiin säädyille kansen vaatimukset. Työväenjoukkojen poliittinen valmius oli tässä vaiheessa paljon korkeammalla kuin säätyjen häpeäpäivän mielenosoituksissa, joissa oli vielä vallitsevana liikkeen luonnonvoimaisuus. Nyt työväenpuolueen johtokin kykeni esittämään kansan vaatimukset keskitetyssä muodossa. Nyt oli jo satalukuinen työväenjärjestöjen verkko, joka auttoi suuresti liikkeen järjestämisessä koko

määtä käsittäväksi. Suurlakkoaikoina syntyneet kansalliskaartit, jotka olivat muuttuneet punaisiksi kaarteiksi, osallistuivat järjestyneenä voimana työväen mielenosoituksiin ja valoivat työväenjoukkoihin oman voiman tuntoa. Lukuisissa työväen kokouksissa esiintyi selvää vallankumouksellista henkeä. Sävy oli jyrkempi kuin milloinkaan aikaisemmin. »Yleinen yhtäläinen äänioikeus on saatava!» — »Lahtarikaartit on hajoitettava!» — »Porvarien työ-sulku-uhkailuista on tehtävä loppu!» — Tällaiset vaatimukset olivat keskeisimpiä. Kun porvariston valkokaartit uhkailivat työväestöä nousi niitä vastaan vaatimus, että työväestön on vaikka ase kädessä puolustettava itseään.

Helsingissä 30. 12. järjestettyyn suurmielenosoitukseen osallistuivat paitsi Helsingin työtätekevä väestö myös maaseudun työtätekevien valtuuttamat lähetystöt, jotka olivat tulleet tuomaan säädyille edellämainittua »viimeistä varoitusta». 3. 1. 1906 ilmestyneen Työmieslehden mukaan valtava tilaisuus edusti 195.000 henkeä. Kaikki osoitti, että kansanjoukot olivat siinä tilassa, etteivät ne enää tahtoneet elää entiseen tapaan.

Mielenosoitukset jatkuivat ja kasvoivat koko säätyvaltiopäivien viimeisen istuntokauden ajan. Erityisen suuriksi kehittyivät säätyjen häpeäpäivän (huhtikuun 14. päivän) vuosipäiväksi järjestetyt mielenosoitukset. Punaisten kaartien osallistuminen näihin mielenosoituksiin saattoi porvariston vapisemaan. Vaikka työväestö ei pannutkaan täytäntöön suurlakkouhkaustaan, teki se vallitsevassa tilanteessa vaikutuksensa ja se oli täydellä todella tarkoitettu. Niinpä puolueen toimeenpaneva komitea aivan äänioikeuskysymyksen ratkaisun kynnyksellä antoi julistuksen »Valmistautukaa. Ratkaisun hetki lähestyy!»

Tässä julistuksessa teroitettiin vielä mieliin, että on varustauduttava ratkaisevaan koetukseen: »Ovatko varustukset kunnossa? Vielä on joku aika käytettävänä, ja se täytyy käyttää hyvin. Lakkokomiteat, viimeistelkää varustuksianne! Punaiset kaartit tarkastelkoot voimansa ja tarpeensa. Olkaa valmiit puoluehallinnon määräysten saavuttua. Yhteinen taistelu voi tuottaa voittoja. Taistelutta emme mistään vaatimuksesta luovu». Näin puolueen johto antoi liikkeelle suunnan.

Äänioikeuskysymyksen lopullinen ratkaisu säädyissä tapahtui siis oloissa, joita täydellä syyllä voidaan pitää vallankumouksellisina. Kansan tyytymättömyys oli saavuttanut ennen tuntemattoman laajuuden. Yleisen yhtäläisen äänioikeuden ja yksikamarisen eduskunnan vaatimus oli kirjaimellisesti sanoen tullut koko kansan vaatimukseksi. Työväestö liikehti, torpparit ja muut maaseudun työtätekevät yhtyivät taisteluun, naiset vaativat äänioikeuttaan. Kaupunkien pikkuporvarilliset piiritkin osoittivat kärsimättömyyttään ja vaativat koko maan etujen nimessä uudistuksen suorittamista.

Tsaarin manifestissa eduskuntauudistus oli asetettu säätyjen tehtäväksi. Porvaristokaan ei voinut enää jatkaa entiseen tapaansa uudistuksen jarrutusta.

Kun säädyt alkoivat käsitellä lopullisesti valiokunnasta palautettua, senaatin viimeistelemää äänioikeusuudistusta, pysähtyivät pyörät Helsingin työpaikoilla 28. 5. ja työpukuiset raatajat piirittivät taas kerran Säätytalon. Senaatin ehdotus äänioikeusuudistukseksi hyväksyttiin säädyissä. Siinä oli otettu huomioon työväen esittämä yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden vaatimus. Samoin naiset saivat ääni- ja vaalioikeuden. Mutta taantumuspiirit saivat nostetuksi äänioikeusikärajan 21:stä 24:ään

vuoteen. Samoin tehtiin rajoituksia köyhäinhoitoa nauttivien äänioikeuden suhteen. Äänioikeus riistettiin myös vakituisessa sotapalveluksessa olevilta. On myös huomattava huononnukset, joilla äänioikeuskysymystä valmisteleva komitea ja senaatti olivat kaventaneet eduskunnan valtaa pitämällä huolta ennen kaikkea siitä, että tsaarin holhousvalta maahamme säilyi koskemattomana.

2. *Äänioikeusuudistuksen merkitys*

Huolimatta ilmeisistä äänioikeusreformin huononnuksista merkitsi hyväksyttävä uudistus suurta valtiollista edistysaskelta. Tapahtunutta muutosta kuvastaa mm. äänioikeutettujen lukumäärän kasvu. Kun vanhan säätylaitoksen vaaleissa oli äänioikeutettujen kansalaisten lukumäärä noin 125.000, antoi eduskuntauudistus ääni- ja vaalioikeuden noin 1.125.000 kansalaiselle. Uusia äänioikeutettuja oli uuden lain mukaan n. 1 milj. Se merkitsi kokonaan uusien yhteiskunnallisten kerrosten astumista äänioikeutettujen piiriin. Työväenluokka ja maaseudun tilaton väestö muodostivat valtaosan uusista äänioikeutetuista.

Tärkeintä oli, että uudistus syntyi oikeudettomien kansankerrosten joukkoliikkeitten tuloksena taistelussa porvaristoa ja muita etuoikeutettuja piirejä vastaan. Samalla kun taistelu antoi valtiolliset oikeudet työväenluokalle, se kohotti työväenliikkeen kansan pohjajoukkojen demokraattisten pyrintöjen järjestäjäksi ja johtajaksi. Työväenliike muodostui tässä taistelussa muutamassa vuodessa ratkaisevaksi voimatekijäksi maassamme.

Suomen työväenliikkeen taistelu niveltyi vv. 1904—06 käydyissä taisteluissa yhteen Venäjän vallankumousliikkeen kanssa saaden siltä ratkaisevan avun. Tämä loi pohjaa Suomen työväenliikkeen pysyvälle myötätunnolle Venäjän vallankumousliikettä kohtaan.

Työväen järjestövoima kasvoi näiden tapahtumain yhteydessä suuresti. Puolueen johdon siirtäminen marraskuun ylimääräisessä puoluekokouksessa Helsinkiin ja sen osittainen poliittinenkin uudistaminen merkitsi puolueen johtavan osuuden kasvamista. Se ilmeni erikoisesti ääni-oikeustaistelun loppuvaiheessa ja torpparien taisteluliikkeen järjestämisessä sekä puolueen organisatorisessa lujittumisessa. Puolueen toimintaan tuli enemmän määrätietoisuutta. Erikoisen suuri merkitys oli tässä vaiheessa sillä, että puoluesihteerin tärkeälle paikalle tuli niin kykenevä ja kokoava henkilö kuin Yrjö Sirola, joka vv:n 1904—06 tapahtumissa kypsyi todelliseksi työväenjohtajaksi. Työväenliike veti mukaansa vuoden 1905 vallankumoustapahtumissa suuren joukon sivistyneistöön kuuluvaa nuorisoa.

3. Viaporin kapina ja Suomen työväenliike

Suomen työväenliikkeen kietoutuminen Venäjän vallankumoukselliseen liikkeeseen oli v:n 1905 vallankumouksen olennaisia piirteitä. Tämä kokemus sai vahvistuksen v:n 1906 heinäkuun lopussa Viaporin linnoituksessa puhjenneen sotilaskapinan yhteydessä. Koska sotilaskapina tapahtui Suomen kamaralla, liittyy se jo senkin takia läheisesti Suomen historiaan. Kapinaan osallis-

tui erittäin aktiivisesti Helsingin punainen kaarti, josta n. 200 miestä siirtyi suoraan linnakkeeseen kapinaan nousseiden sotilaiden avuksi. Osa punakaartilaisista rikkoi rautatiesiltoja estääkseen tsaarin rankaisuretkikuntien kuljetuksen Helsinkiin. Punaisen kaartin toimesta julistettiin Helsingissä vielä paikallinen lakko, johon liittyi huomattava määrä Helsingin työväestöä.

Viaporin kapina kuului Venäjän vallankumouksellisten yleiseen sotilaskapinasuunnitelmaan. Siliä tahdottiin antaa voimakas isku tsarismille, joka oli pettänyt kaikki v. 1905 antamansa lupaukset. Kapinan piti olla merkkinä vallankumouksen uudelle nousulle. Viaporin kapina puhkesi kuitenkin ennenaikaisesti linnoituksessa vallitsevan mielivallan ja provokaatioiden takia. Siksi se jäi yksinäiseksi taisteluksi.

Koko Viaporin linnoitus siirtyi kapinallisten käsiin, samoin eräät Helsingissä olleet Venäjän sotalaivaston alukset. Kapinalliset saivat myös vähäksi aikaa haltuunsa Katajanokan kasarmit. Kun kapina ei päässyt leviämään muualle, se oli tuomittu alun alkaen epäonnistumaan.

Suomen sosialidemokraattisen puolueen johto ei yhtynyt Punaisen kaartin taholta annettuun suurlakkojulistukseen. Tosin se ei sitä myöskään kieltänyt. Puoluehallinto ei katsonut voivansa heittää koko maan työväenliikettä mukaan taisteluun. Tällaiselle suurlakolle tuskin olisikaan ollut mahdollisuuksia tässä yhteydessä. Äänioikeuskysymys oli juuri ratkennut työväen joukkoliikkeitten kautta suotuisasti. Eduskuntauudistuksesta toivottiin työtätekevien keskuudessa paljon. Samoin toivottiin, että säilyttämällä julkiset toimintaoikeudet, joita marraskuun suurlakolla saatiin palautetuksi, työväestö voisi parhai-

ten ajaa asiaansa. Näin jäi Helsingin työväestön paikallinen lakkotaistelu ja punaisen kaartin esiintyminen Viaporin kapinallisten riveissä vain voimakkaaksi solidaarisuuden osoitukseksi, joka ei voinut pelastaa Viaporin taistelijoita tappiolta. Mutta tämäkin apu oli omiaan selvittämään maamme työläisille kansainvälisen sosidaarisuuden asiaa ja luomaan pohjaa vastaiselle myötätunnolle Venäjän vallankumousliikkeen ja Suomen työväenliikkeen kesken.

Viaporin lakon aikana (2. 8. 1906) Helsingin työläisten lakkoliikkeen yhteydessä tapahtui yhteentörmäys valkoisen kaartin ja punaisen kaartin välillä. Tätä yhteentörmäystä on alettu kutsua sen tapahtumapaikan mukaan Hakaniemen mellakaksi. Yhteentörmäys johtui siitä, että porvariston suojeluskaartilaiset yrittivät väkivalloin provokatorisesti lopettaa työväen Viaporin kapinan yhteydessä julistaman lakon ja hyökkäsivät siinä tarkoituksessa lakkolaisten kimppuun. Tällä tavalla Helsingin suojeluskaarti käytännössä antoi apuaan Viaporin taistelijoiden kukistamisessa. Kuvaava oli taistelun loppunäytös. Kun punakaartilaiset löivät aseistetut ammuskelevat valkokaartilaiset, nämä pakenivat tsaarille uskollisten kasakkajoukkojen turviin. Kahakassa kaatui kaksi punakaartilaista, seitsemän suojeluskuntalaista ja yksi poliisi. Mechelinin johtama senaatti kiirehti kapinan jälkiselvittelyn aikana myöskin osaltaan tukemaan tsaarin hallitusta. Sen toimesta luovutettiin osa Viaporin kapinallisia, jotka olivat ottaneet turvapaikan Suomessa, Venäjän hallitukselle.

Viaporin kapina syövytti yhä selvemmin Suomen työväestön mieleen, että Suomen työväenliike voi saada tukea Venäjän työväenliikkeeltä ja että myös sen omat edut

vaativat tukemaan Venäjän vallankumouksellista liikettä. Samalla vahvistui käsitys, että Suomen työväestöllä on vastassaan »kaksi vastustajaa, venäläinen itsevaltius ja sen takana meidän omat vallassaolijamme», kuten O. W. Kuusinen myöhemmin määritteli. Helsingin työväestön liikehtimiselle Viaporin kapinan yhteydessä oli pohja omissa oloissamme. Porvarillisten piirien ynseys työväenliikkeen ajamia vaatimuksia kohtaan toi yhä selvemmin esiin porvariston ja työväestön luokkavastakohtaisuuden. Perustuslailliset, jotka olivat nyt vallassa ja jotka kerskuivat isänmaallisuudellaan, alkoivat yhä selvemmin luopua puolustamasta Suomen kansallisia etuja ja siirtyivät taistelun kannalle kaikkia niitä uudistuspyrkimyksiä vastaan, joita Suomen työväestö ajoi. Viaporin kapina ulotti täten vaikutuksensa Suomen työväenliikkeeseen.

Tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, että porvarillisen sivistyneistön ja muitten porvarillisten piirien keskuudessa oli myös vapaamielisiä aineksia, jotka avustivat Viaporin kapinassa lyötyjä mutta pakoon päässeitä venäläisiä sotilaita ja punakaartilaisia. Enimmäkseen »apu» supistui kuitenkin vain muodollisiin myötätunnon ilmauksiin. Työväenliikkeen taholta sensijaan annettiin todellista aktiivista apua Viaporin taistelujen aikana ja niiden jälkeen.

Myrskyisä vallankumousvuosi 1905—1906 ei johtanut Venäjän tsaarinvallan kukistumiseen. Mutta Venäjän vallankumouksen ja Suomen työkansan taistelun tuloksena Suomen asema helpottui väliaikaisesti. Suomen eduskuntauudistus avasi Suomen työväenliikkeelle uuden taisteluvaiheen.

Eduskuntauudistusta toteutettaessa työväenliikkeestä tuli yhteiskunnan kaikkien oikeudettomien kerrosten he-

rättäjä. Herätys näkyi työväenliikkeen suorastaan vyörymäisessä kasvussa sekä rajuissa torpparien joukkoliikkeissä ja näiden järjestäytymisessä. Vuonna 1904 puolueeseen kuului 16.610 jäsentä. Vuoden 1905 lopulla jäsenmäärä kohosi jo 45.000:een. Äänioikeustaistelun loppuvaiheessa, vuonna 1906, alkoi puolueeseen todellinen jäsenrynnistys.

Työväenliikkeen taistelu äänioikeusuudistuksen ja kansanvallan puolesta sekä sen nousu v. 1905 tsaarin sortotoimenpiteitä vastaan käytävän taistelun kärkeen aiheutti, että työväenliikkeen piiriin hakeutuivat kaikki ne, jotka tahtoivat yhteiskunnallisten ja valtiollisten epäkohtien korjaamisessa päättävämpiä otteita ja olivat tyytymättömiä porvarillisten puolueiden horjuntaan, puolinaisuuteen ja niiden harjoittamaan yhteiskunnallisen ja valtiollisen kehityksen jarrutukseen.

Taistelu Suomen äänioikeusuudistuksen enempää kuin Suomen itsenäisyydenkään puolesta ei tietenkään sinänsä vaatinut sosialistisen maailmankatsomuksen hyväksymistä. Mutta kun porvarilliset puolueet pelätessään luokkaoikeuksiensa menettämistä asettuivat venäläisen taantumuksen suojassa jarruttamaan demokraattiseen suuntaan käyvää valtiollista kehitystä ja sopuilemaan tsaarin kanssa, siirtyivät monet pikkuporvarilliset demokraatitkin hetkeksi työväenliikkeen piiriin.

Työläisissä ja torppareissakin, jotka liittyivät v. 1905 ja 1906 puolueeseen, oli paljon sellaisia, joille sosialismi oli vain kaukainen kangastus. Työväenpuolue edusti heille pyrkimystä parempiin taloudellisiin oloihin ja valtiollisten oikeuksien saavuttamiseen. Monet odottivat eduskunnan uudistuksen poistavan milteipä kerralla myös yhteiskunnalliset epäkohdat.

Sentakia olikin ymmärrettävää, että vallankumouksellisen kuohunnan tasaannuttua osa puolueeseen liittyneistä jäsenistä jättäytyi sivuun järjestötoiminnasta ja tyytyi vain vaaleissa äänestämään työväen ehdokkaita tai saattoi jäädä vaaleistakin pois. Osa pikkuporvarillisia demokraatteja loittoni työväenliikkeestä taantumuskauden uudelleen alettua ja hakeutui porvarillisten puolueiden vanaveteen. Osa liittyi aktivistien puuhailuihin.

Mutta varsin huomattava osa vv. 1905 ja 1906 työväenliikkeeseen liittyneistä jäi siihen pysyvästi ja omaksui pian sosialistisen vakaumuksen.

Organisatorisesti puolue oli suurlakon jälkeen erittäin hajanainen. Jäsenmäärä nousi v. 1906 Oulun kokoukseen mennessä 85.000:een. Voidaan sanoa, että puolue oli vain verrattain hatara erillisten järjestöjen yhteenliittymä, vailla kiinteää järjestöllistä yhteyttä ja yhtenäisyyttä. Vuonna 1906 kuului puolueeseen 937 järjestöä, näistä 457 ammattiosastoa ja 66 torppariosastoa. Lisäksi puolueeseen kuului maatakäsittäviä hajanaisesti järjestettyjä ammattiliittoja. Puolueen jäseniksi liittyivät järjestöt, mutta henkilökohtaista jäsenyyttä ei ollut määritelty. Tärkeimpiä ja luonteenomaisimpia järjestöjä puolueessa olivat työväenyhdistykset, joita oli n. 400 paikkakunnalla.

Kun puolueen jäseninä oli tarkoitusperiltään erilaisia järjestöjä, jotka toimivat usein ilman yhteyttä toistensa kanssa, ei voitu puhua puolueen yhtenäisestä toiminnasta edes jonkin paikkakunnan puitteissa. Puolueen jäsenjärjestöjen luvun noustua jo n. 600:aan oli suorastaan mahdoton pitää niihin välitöntä yhteyttä keskuksesta. Eduskuntauudistuksen nyt avattua työväenliikkeelle kokonaan uuden työkentän, parlamenttitaistelun, tuli työväenliik-

keen tehtäväksi järjestyä uudelleen edessä olevia eduskuntavaaleja varten.

Järjestämistehtävät olivatkin hyvin laajat. Paitsi suureksi paisunutta puoluetta kasvoi näinä vuosina työväenliikkeen herättävän vaikutuksen alaisena laaja torpparien joukkoliike. Työväen taloudellisen taistelun nousu vaati keskitetyn ammattijärjestön luomista. Tämän lisäksi oli järjestettävä naisten ja työläisnuorison toiminta.

Puolueen järjestämistehtävälle määräsivät suunnan edessä olevat eduskuntavaalit. Osanotosta niihin ei enää ollut epäselvyyttä. Vaaleihin osallistumisen tarpellisuus käsitettiin itsestään selvänä asiana. Itse vaalitoiminta asetti järjestöille kokonaan uudenlaisia tehtäviä. Oli laadittava vaaliohjelma ja järjestettävä vaalitaistelu. Maan jakaminen vaalipiireihin vaati työn painopisteen siirtämistä vaalipiirien alueille. Järjestöjen kirjavuus puolestaan vaati paikallisen toiminnan keskittämistä. Tässä yhteydessä oli otettava huomioon myös runsaslukuisen ruotsalaisen työväestön järjestäminen sekä maassa asuvat venäläiset työläiset. Käytännöllistä järjestämistyötä suoritettiin jo marraskuun puoluekokouksesta alkaen. Puoluesihteeri Sirola tutki tilannetta maassa ja keräsi kokemuksia varsinkin Saksasta ja Ruotsista.

4. Torpparien joukkotaistelu

Torpparien taisteluliikkeen järjestäminen tapahtui torpparien ensimmäisessä edustajakokouksessa, joka pidettiin Tampereella huhtikuun 9—12 pnä 1906 laajojen torppariliikkeiden, kokousten ja lakkojen järkyttäessä maata. Torpparit olivat heränneet puolustamaan oikeuk-

siaan. Torpparien asemasta vuosisadan vaihteessa suorittamassaan tutkimuksessa maisteri Warén totesi, että torpparien elämän »muodostaa joukko yksityisiä kärsimyksiä, ilman yhteyttä ja yhtenäisyyden tunnetta». Tämä piti silloin paikkansa. Mutta v. 1906 huhtikuussa kokoontui yli 50.000 maanvuokraajan valtuuttaman 400 edustajan kokous itsenäisesti suunnittelemaan taistelunsa järjestämistä. Kuudessa vuodessa oli siis tapahtunut valtava kehitys torpparien yhteiskunnallisessa tietoisuudessa. Torpparit olivat nousseet omakohtaiseen taisteluun. Se merkitsi, että Warénin toteama sarja yksityisiä kärsimyksiä oli muuttunut tietoiseksi pyrkimykseksi ratkaista torparijärjestelmän epäkohdat joukkovoimalla. Kehitys oli tapahtunut sosialistisen työväenliikkeen ansiosta, sen suoranaisella avulla. Sitä mukaa kuin työväen taisteluliike sai pontta, myös torpparit seurasivat työläisten esimerkkiä. Tampereen torpparikokous oli ilmaus huomattavasta yhteiskunnallisesta käymistilasta.

Kuvaavaa Tampereen torpparikokouksen hengelle oli, että kokous aloitettiin laulamalla yhteisesti Työväenmarssi.

Puoluesihteeri Sirola tervehti kokousta huomauttaen, että porvarilliset puolueet olivat nyt torpparien lähdettyä liikkeelle alkaneet vaalien lähetessä lupailla heille kaikkea hyvää. »Ette te kuitenkaan», Sirola selitti, »tarvitse tuollaisia tulkkeja ja puolestanne puhujia, koska te itse olette kokouksenne toimeen saaneet, itse olette epäkohtanne julkituoneet ja parannuksia harkinneet». Työväenpuolueen puolesta Sirola ei lupaillut muuta kuin mitä omakohtaisella taistelulla kyetään valtaamaan. Hän lupasi kaupunkityöväen veljenkäden ja avun maaseudun

köyhälistölle lausuen, että »yhdessä ovat nämä voittamattomat».

Tampereen torpparikokouksessa hyväksyttiin torpparien vaatimusohjelma. Se muodostui sitten syksyllä Oulun puoluekokouksessa Suomen työväenliikkeen vaaliohjelman maatalouskysymyksiä koskevan kohdan perustaksi. Tampereen kokous vaati kirjallisia vuokrasopimuksia ja lyhimmäksi vuokra-ajaksi 50 vuotta. Vuokramiehelle piti turvata täysi korvaus arvon noususta, joka tilalla oli tapahtunut vuokra-aikana. Vuokrakauden aikana vaadittin turvattavaksi tarpeelliset poltto- ja rakennuspuut sekä laiduntamis-, metsästys- ja kalastusoikeudet.

Itse maatalouskysymyksessä torpparikokous asettui ns. viljelyspakon kannalle. Päätöksen kohta kuului: »On määrättävä sellainen yleinen viljelyspakko, että kaikki valtion omistamat metsämaat, kruunupuistot, virkatalot sekä kaikki kuntien, seurakuntien ja yksityisten hallussa oleva viljelyskelpoinen maa on uuden maanvuokralain ehdolla jätettävä halullisten viljeltäväksi, jollei omistaja itse viljele».

On kuvaavaa, ettei torpparien itsenäisyysvaatimusta tässä kokouksessa noussut puoltamaan kuin yksi ainoa edustaja. Torpparien asema oli sellainen, ettei heillä olisi ollut taloudellista mahdollisuutta viljelyksiensä lunastamiseen maanomistajilta. Siksi torpparikokous asettuikin torpparien aseman turvaamisen kannalle maanomistajien mielivaltaa ja häätöuhkaa vastaan. Viljelyspakkoajatus tähtäsi pitemmälle suurmaanomistajien maanomistuksen rajoittamiseen, maantarpeessa olevan maaseudun köyhän väestön asuttamiseksi valtion ollessa maiden vuokraajana.

Torpparit julistautuivat Tampereen edustajakouksessa solidaarisiksi työväenliikkeen päämäärien kanssa hyväksymällä päätöslauselman, jossa kehotettiin torppareita ym. vuokraajia yhtymään kaikkialla sosialidemokraattisen puolueen kanssa valtiolliseen luokkataisteluun äänioikeuden ja eduskuntauudistuksen aikaansaamiseksi. Näiden vaatimusten tultua saavutetuksi oli taisteltava yhteisten edustajapaikkojen valloittamiseksi ja vuokraajien vaatimuksia vastaavien lakimääräysten puolesta. Vuokraajia kehotettiin liittymään ennen perustettuihin työväenyhdistyksiin, jos mahdollista eri osastoina, tai jos yhdistyksiä ei ole, perustamaan uusia. Torpparien oli toimittava ammatillisten vaatimusten toteuttamiseksi, työpäivän lyhentämiseksi, vuokraus- ja ansiosuhteiden parantamiseksi ja vuokralakiuudistuksien valvomiseksi.

Maanvuokraajain yhteisten asiain hoito jätettiin toistaiseksi sosialidemokraattisen puolueen hallinnon järjestettäväksi. Kokous valitsi 5 henkilöä, joiden tuli yhdessä puolueen asettamien edustajien kanssa kokoontua tarpeen vaatiessa neuvottelemaan ja päättämään menettelyja toimintatavoista.

Näin Suomen torppariväestö liittyi kiinteästi tukemaan Suomen työväenliikettä, joka oli sen poliittisesti herättänyt ja antanut sille puolestaan tukensa. Kuten jo mainittiin, Tampereen torpparikokouksen päätökset käsiteltiin heti syksyllä kokoontuneessa Oulun puoluekokouksessa ja otettiin puolueen vaatimusohjelmaan. Työväenliikkeen sitkeän ponnistelun pohjalla torpparien vaatimukset tulivat sitten osittain huomioonotetuiksi v. 1909 säädetyssä uudessa maanvuokralaissa ja siihen liitetyssä

ns. taannehtivassa asetuksessa, joka väliaikaisesti kielsi torpparihäädöt.

5. Oulun puoluekokous

Kun Suomen sosialidemokraattinen puolue kokoontui Oulussa elokuun 20 p:nä vuonna 1906 edustajakokoukseensa, vallitsi edustajien keskuudessa innostunut mieliala. Suuret vallankumoustapahtumat olivat kasvattaneet työväestön itsevarmuutta ja luokkatietoisuutta. Työväenliike oli joukkovoimallaan pakottanut vallassaolevan vieraan ja sen siipien suojassa elävän kotimaisen taantumuksen hellittämään kuristavaa otettaan. Eduskuntauudistuskin oli viety voittoon työväen omakohtaisen taistelun voimalla.

Oulun kokoukseen osallistui 435 edustajaa kaikkiaan 400 eri järjestöstä edustaen n. 85.000 jäsentä. Oli luonnollista, että Oulun työväestö seurasi kiinteästi kokouksen kulkua. Edustajat puolestaan pitivät paikkakunnan väestölle puheita ja selostivat kokouksen työtä. Oli todella huomattava ero Forssan kokouksen ja nyt Oulun kokouksen aikana vallinneiden tilanteiden välillä. Edellisen kokouksen aikana oli edustajilta riistetty oikeus pitää puheita paikalliselle väestölle ja kokouksen pääkysymys, puolueen ohjelman hyväksyminen, täytyi jättää kokouksen viimeiseksi asiaksi eikä ohjelmaa saatu edes julkaista pöytäkirjoissa. Oulun kokous voitiin sensijaan pitää virkavallan sitä häiritsemättä. Se saattoi julistaa avoimesti työväenliikkeen tavoitteet. Kun Forssan edustajakokouksessa työväenpuolue oli vasta nousunsa alussa, se oli Oulun puoluekokouksen aikana jo ratkaiseva voimate-

kijä taistelussa kansan demokraattisten ja maan valtiollisten oikeuksien puolesta.

Puoluekokoukselle esitettiin laaja työjärjestys, jonka tärkeimmiksi kohdiksi kohosivat tietenkin puolueen vaaliohjelman vahvistaminen sekä puolueen järjestömuotojen kehittäminen. Työjärjestyksen ulkopuolelta heräsi vielä tärkeitä periaatteellisia kysymyksiä, kuten esim. puolueen suhteesta ministerisosialismiin ns. Karin jutun yhteydessä ja Kurikan erottaminen. Tämän vuoksi ei ollut ihme, että kokous kestikin kokonaisen viikon.

Puolue puhdistautuu. Ministerisosialismi tuomitaan

Jo edustajavaltakirjoja tarkastettaessa syntyi kiivas keskustelu Sörnäisten työväenyhdistyksen valitseman edustajan Matti Kurikan edustajaoikeudesta. Monet työväenjärjestöt olivat vaatineet Kurikan erottamista puolueesta jo ennen puoluekokousta hänen puoluetta hajottavan esiintymisensä ja puolueen johtoa vastaan harjoittamansa parjauksen takia. Kurikka oli mm. perustanut oman Elämä-lehtensä, joka pyrki kaikin tavoin mustaamaan puoluetta samalla kun siinä esitettiin kurikkamaista »melusofiaa», kuten sitä Kaapro Jääskeläinen nimitti. Heiluen väliin vasemmalle ja väliin oikealle Kurikka oli toiminnallaan kaikin keinoin koettanut sotkea selviytymässä olevan työväenliikkeen suuntaa.

Vuoden 1905 lopulla Kurikka oli jopa esittänyt sellaistakin, että työväenpuolueen olisi pitänyt lakata toimimasta. Monituntisen kiivaan keskustelun jälkeen tehtiin päätös, että Kurikkaa ei voitu hyväksyä puoluekokouksen edustajaksi, koska hän oli puolueelle vihamielinen henki-

lö. Kun sitten esitettiin päätettäväksi Kurikan erottaminen puolueesta, tämä itse teki ilmoituksen, jossa hän lausui: »Estääkseni kokousta tekemään rikosta, ilmoitan minä täten eroavani Suomen sosialidemokraattisesta puolueesta ja olen valmis tänään perustamaan uuden puolueen».

Kurikan ilmoitus otettiin kokouksessa vastaan mielihyvin. Hänen uhkauksensa uuden puolueen perustamisesta erotti hänet ainiaaksi työväenliikkeestä ja merkitsi samalla hänen poliittista kuolemaansa. Hänen mukaansa ei kukaan työväenliikkeen piiristä lähtenyt, ja uuden puolueen perustaminen jäi vain yritykseksi.

Karin erottaminen

Kurikan erottamisen yhteydessä ei havaittu selvää suuntataistelua. Puolue vain vapautti itsensä haihattelevasta, sille täysin vieraasta henkilöstä. Kurikan erottaminen ei loppujen lopuksi surettanut ketään. Mutta sensijaan ns. Karin jutun yhteydessä jouduttiin jo syvällisempään periaatteelliseen linjanvetoon.

J. K. Kari, joka oli puoluehallinnon sihteerinä Turussa pitkät ajat, meni ilman puoluehallinnon lupaa suurlakon yhteydessä muodostettuun Mechelinin perustuslailliseen senaattiin. Tämä synnytti heti puolueen järjestöissä arvostelua. Alettiin vaatia Karin erottamista puolueesta. Työmies-lehti kirjoitti heti Karin mentyä senaattiin, ettei hän edusta siellä työväenliikettä, ja vaati joko Karin eroa senaatista tai hänen erottamistaan puolueesta. Sosialistisessa Aikakauslehdessä, joka alkoi ilmestyä v:n 1906 alussa, O. W. Kuusinen tuomitsi ministerisosialismin, osoit-

ti sen luonteen ja vaati Karin erottamista puolueesta. Kun Kari nyt saapui Oulun kokoukseen, heräsi heti kysymys, oliko häntä pidettävä puolueen jäsenenä. Taavi Tainio jonka piti alustaa kokoukselle tämä kysymys, pani koko puhekykynsä liikkeelle puolustaakseen henkilökohtaisesti Karia ja myös ministerisosialismia. Mutta turhaan. Puoluekokouksen valtava enemmistö asettui kannattamaan Karin erottamista. Samalla jatkettiin periaatteellista rajankäyntiä ministerisosialismiin ja revisionismiin nähden, jota jo erikoisesti Sosialistinen Aikakauslehti oli ennen kokousta suorittanut. Kokouksessa kehkeytyi Karin jutun yhteydessä selventävä periaatteellinen väittely kysymyksestä, miten sosialistien oli suhtauduttava porvarilliseen hallitukseen yleensä ja minkälaista taistelulinjaa puolueen oli seurattava.

Alustuksessaan Taavi Tainio selitti, että Karia ei voitu erottaa puolueesta, koska ei ollut olemassa aikaisemmin tehtyä päätöstä, joka olisi kieltänyt senaattiin menon. Hän ehdotti päätettäväksi, että »jos jotakin puolueemme jäsentä pyydetään hallitukseen, niin hän ei saa sinne mennä ilman puoluehallinnon tahi puoluekokouksen suostumusta». Samalla Tainio korosti, että hallitukseen pitäisi saada useampia sosialisteja kerralla (vähintään 3.) Kun hallituksessa olisi kolmekin sosialistia, Tainio selitti, voisivat nämä vaikuttaa paljon. Uskotellen, että Suomen silloisessakin hallituksessa voitaisiin ajaa laki työväelle edulliseen päätökseen Tainio houkutteli puoluekokousta ministerisosialismin ja reformistisen politiikan tielle.

Kari piti puolustuspuheen, jossa hän itsensä ohessa kehui myös senaattia väittäen, että se ei ollut »sentään niin huono kuin useimmat teistä ovat valmiit uskomaan». Samaistaen itsensä senaatin kanssa hän vakuutti: »Me

olemme koettaneet parhaamme mukaan palauttaa laillisia oloja — parhaansa on hallitus koettanut tehdä».

Puoluekokouksen valmistelujen yhteydessä olivat Kuusinen ja Sirola Sosialistisessa Aikakauslehdessä sangen terävästi arvostelleet uutta valtiopäiväjärjestystä, joka jätti todellisen vallan hallitsijalle ja tämän neuvonantajakunnalle, senaatille, siten typistäen eduskuntauudistuksen arvoa ratkaisevasti. Kari puolestaan väitti: »On onni, että meidän maassamme on sellainen valtiopäiväjärjestys kuin meillä nyt on». Hän uskotteli, että sen kautta on avautunut kansallemme suljettuna ollut tie saada äänensä kuuluville. Hän selitti, että valtiopäiväjärjestys antaa mahdollisuuden taistella kaikkea sortoa, väkivaltaa ja vääryyttä vastaan. Sitten hän vakuutti, että hän ei hyväksy väkivaltaa, kehuen että »vaalilippu tulee aina olemaan paras ja tehoisa ase meidän puolueemme käsissä, se on ainoa keino, jolla me voitamme». Näin Kari selitti reformistista kantaansa ja samalla luonnehti ministerisosialismin sisällön.

Tainio ja Kari eivät jääneet vastausta vaille niiden taholta, jotka kansainvälisen työväenliikkeen kokemusten ja Karin senaatissa olon antaman opetuksen perusteella vastustivat ehdottomasti sosialistien osallistumista Suomen senaatin kaltaiseen porvarilliseen hallitukseen. Luokkataistelusuunnan selväpiirteisimmäksi edustajaksi kohosi O. W. Kuusinen, joka terävin ja johdonmukaisin todisteluin paljasti Karin puolustelijat. Kuusinen lausui aluksi ihmettelynsä sen johdosta, että keisarillinen senaattori Kari oli tullut sosialidemokraattien puoluekokoukseen. Sitten hän selitti, että puoluekokouksessa eivät voineet puhua muut kuin sosialidemokraatit eikä Karia sellaisena enää voitu pitää. »Se, että Kari meni porvarilli-

seen hallitukseen, on minusta ensimmäinen syy, minkätähden hänet on erotettava puolueesta», lausui Kuusinen, ja muistutti edelleen, että silloin, kun Kari oli mennyt hallitukseen, puolue ei ollut antanut siihen lupaa.

»Toinen syy», Kuusinen jatkoi, »miksi vaatisin Karia erotettavaksi on se, että hän on mennyt hallitukseen, joka ei ole eduskunnalle vähääkään toimistaan vastuunalainen. Se on Venäjän itsevaltiaan neuvonantajakunta. Ei se ole parlamentaarinen hallitus». Kuusinen muistutti mieliin, miten se oli huonontanut eduskuntauudistuksen esitystä korottamalla äänioikeusikärajaa 24 vuoteen ja riistämällä vaivaishoitolaisilta äänioikeuden. Senaatti oli ollut aikaansaamassa kuristuslakeja, joilla oli tukahdutettu yhdistys- ja sanavapautta. Oli ihmeteltävää, että Kari oli kaikessa tuossa mukana ja kuitenkin väitti olevansa sosialidemokraatti. Siksi Kuusinen ehdotti että Kari erotetaan puolueesta.

Kiihkeän keskustelun aikana kokouksen osanottajien valtava enemmistö asettui Kuusisen ehdotuksen taakse. Tainion ja Karin esittämä ministerisosialistinen kanta tuomittiin miltei yksimielisesti. Eräät edustajat, mm. Valpas, tahtoivat kuitenkin Karin vanhoihin ansioihin vedoten antaa hänelle mahdollisuuden jäädä puolueeseen, jos hän heti eroaisi senaatista. Valpas ei tahtonut myöskään ehdottomasti kieltää hallitukseen osallistumista esim. sellaisissa tapauksissa, jos Venäjällä tapahtuisi vallankumous ja Suomessa olisi kansanvaltainen eduskunta tai kansalliskokous.

Valtavalla äänten enemmistöllä hyväksyttiin puoluekokouksen päätökseksi Kuusisen ehdotus. Samalla puolue ilmaisi vastustavansa ministerisosialismia.

Ratkaisu osoitti suurta periaatteellista selventymistä

puolueessa. Oulun kokouksessa pääsi selvästi vallitsevaksi jyrkän luokkataistelun linja, joka oli jo lyönyt leimansa Forssan ohjelmaan mutta jota ei ollut tähän asti käytännössä täysin omaksuttu.

Karin juttu ja erottaminen ei tietenkään sinänsä ollut Oulun kokouksen keskeisin ja tärkein kysymys, mutta siinä kuvastui selvänä kokouksen luokkataisteluasenne. Se löi leimansa kaikkien muidenkin asioiden käsittelyyn. Niiden yhteydessä ei esiintynyt huomattavampaa horjuntaa.

Lähestyvissä valtiopäivävaaleissa päätettiin esiintyä puhtain listoin pysyen ehdottomasti erossa kaikista porvarien listoista. Samalla tehtiin kerralla tiettäväksi, että jos joku suostuu porvarillisten puolueitten ehdokkaaksi, hänet katsotaan puolueesta eronneeksi. »Irti porvareista»-kanta tuli esille myös päätöksessä, joka koski puolueen jäsenten työskentelyä porvarillisten sanomalehtien toimituksissa. Päätös kuului:

»Sosialidemokraattisen puolueen jäsenellä ei ole oikeutta astua porvarillisen sanomalehden toimitukseen eikä muutenkaan ottaa osaa vakinaiseen toimitustyöhön; jos puolueen jäsen tätä päätöstä vastaan rikkoo, on hän katsottava puolueesta eronneeksi».

Tällä tavalla puolue otti aimo askeleen aatteellisen itsenäisyyden lujittamisen tiellä vaatiessaan varsinkin johtavassa asemassa olevilta jäseniltään selvää pesäeroa porvareista. Tietenkään nämä toimenpiteet eivät vielä olleet riittäviä. Se käsitettiin jo Oulun kokouksen aikana puolueen marxilaisen siiven keskuudessa.

Oulun puoluekokouksen tärkeitten kannanottojen joukossa on vielä mainittava päätös kansallisuuskysymyksestä. Siinä kuvastuu työväenliikkeen internationalistinen kanta. Päätöksessä todetaan ensin, että Suomessakin voitiin nähdä pyrkimyksiä kylvää eripuraisuutta kielikysymyksen varjolla työväestön keskuuteen, jotta siten vaikeutettaisiin erikielisten työläisryhmien yhteistoimintaa. Tämän johdosta puoluekokous asettui puolustamaan maan ruotsalaisen väestönosan kielellisiä oikeuksia. Samalla korostettiin, että ruotsin kielellä oli suuri merkitys sosialististen aatteiden siirtämisessä Suomeen. Venäjän sortovallan kuristuspolitiikan herättämän oikeutetun suuttumuksen Suomen kansan keskuudessa, selitettiin päätöksessä, ei saa antaa johtaa kansallisuusvihan lietsomiseen, venäjän kielen ja yleensä venäläisten vihaamiseen. Venäläisen köyhälistön kanssa on päinvastoin ryhdyttävä sosialidemokratian edellyttämään sovinnolliseen yhteistyöhön.

Kaikkiin kansallisuuksiin nähden Suomen sosialidemokraattinen puolue julisti, että se tunnustaa kullekin kansallisuudelle oikeuden vaatia täyttä kielensä käyttämisen ja kehittämisen vapautta. Tämä käy mahdolliseksi, jos kansain lähestymistä ajavan kansainvälisen sosialidemokratian valta kasvaa. Sen takia kokous kehotti kielten, kansain ja kansallisuuksien vapautuksia ja oikeutuksia puoltavia kansalaisia edistämään sosialidemokratian vahvistumista.

Tällä tavalla työväenliike porvarien riidellessä virkapaikoista ja siinä yhteydessä lietsoessa kansallista epä-

sopua suomalaisten, ruotsalaisten ja venäläisten kesken kohosi riidan yläpuolelle ja osoitti tietä kansallisuuksien ystävälliselle vuorovaikutukselle.

Kunnianteko Punaiselle kaartille

Puolueen menettelytapaa käsiteltiin Oulun puoluekokouksessa vielä punakaartien toimintaa ja puolueen vaaliohjelmaa koskevissa kysymyksissä sekä erillisen menettelytapa-alustuksen pohjalla suoritetuissa kannanmäärittelyissä.

Punaiset kaartit, jotka olivat esittäneet huomattavaa osaa äänioikeustaisteluissa vuosina 1905 ja 1906, oli senaatin toimesta julistettu lakkautetuiksi niiden osallistuttua Viaporin kapinan avustamiseen. Tällä teollaan oli perustuslaillinen senaatti pyrkinyt osoittamaan auliuttaan tsaarille. Työläisten keskuudessa punaisten kaartien lakkauttaminen oli luonnollisesti synnyttänyt katkeruutta. Työläisiä suututti erikoisesti se, että porvarien kaartit, jotka suurlakon päättymisvaiheessa ja sitten Viaporin kapinan yhteydessä olivat hyökänneet työväen punaisten kaartien kimppuun, saivat vapaasti jatkaa toimintaansa. Työläiset eivät voineet olla näkemättä tässä politiikassa kasvavaa uhkaa järjestäytymisvapauttaan vastaan. Senaatin samanaikaiset toimenpiteet poliisivoimien vahvistamiseksi, hyökkäykset lakkoilevien torppareiden kimppuun ym. seikat osoittivat, että työläisten pelko oli oikeutettua. Tämän vuoksi punaiset kaartit eivät olleet taipuneet senaatin pakkotuomioon, vaan olivat jatkaneet toimintaansa salassa. Puolueen johto ei ollut aina niiden toimintaa tarpeeksi ohjannut ja valvonut. Siksi niiden

piiriin oli saattanut pesiytyä eräissä poikkeustapauksissa joitakin epämääräisiä aineksia, jotka työväen yleensä omaksuman järjestyneen toiminnan linjasta poiketen olivat ryhtyneet eräisiin omavaltaisuuksiin.

Yleensä punakaartien toiminta oli kuitenkin kulkenut työväenliikkeen vaikutuksen alaisena. Varsinkin äänioikeustaistelussa niillä oli suuri merkitys porvarillisten luokkakaartien vastapainona.

Nyt tilanne oli ilmeisesti kehittynyt sellaiseksi, että punaisten kaartien julkinen toiminta saattoi asettaa koko puolueen laillisen olemassaolon vaaraan ja Oulun kokous teki päätöksen punaisten kaartien toiminnan lopettamisesta. Päätöksen tarkoituksena ei ollut antaa tuomiota punaisten kaartien toiminnalle. Kokouksen edustajain enemmistö yhtyi täysin sydämin siihen eläköön-huutoon, joka kohotettiin punaisten kaartien kunniaksi. Kaartien lakkauttaminen oli tässä vaiheessa tarkoituksenmukaisuuskysymys. Kaartit lakkauttivat itsensä syntyäkseen uudelleen vuoden 1917 syksyllä uuden vallankumouksellisen nousun vaiheissa.

Siltasaarelaisen linjan voitto

Keskustelu menettelytapakysymyksestä pidetyn alustuksen johdosta käytiin suljettujen ovien takana. Kokouksessa olleet porvarillisten lehtien kirjeenvaihtajat ajettiin kysymyksen käsittelyn ajaksi ulos ja samalla vaadittiin, että kukaan ei saanut mennä kertomaan keskustelusta ennenaikaisesti ulkopuolisille.

Menettelytapakysymyksen alusti Eetu Salin. Hän esitti aluksi laajan katsauksen Suomen työväenliikkeen me-

nettelytapojen selkiintymisestä. Hän osoitti, kuinka jyrkkä menettelytapa oli tuottanut tähänastiset tulokset. Samalla hän kuitenkin valitti omasta puolestaan: »Mutta nyt minun siipeni ei jaksa niin kauas, minulle on tullut sulkasato, minä en jaksa lentää niinkuin aikoinani toivoin kaikkein jyrkempien mukana». Hänen mielestään ei enää ollut aihetta jyrkkyyteen, vaan päähuomio oli kohdistettava nyt äsken mukaantulleiden joukkojen sosialidemokraattiseen kasvattamiseen periaatteellisen selvitystyön kautta. Venäjän vapautustaistelusta puheen ollen Salin asettui sille kannalle, että oli muistettava ennen muuta oman maan porvaristo, josta oli ensin suoriuduttava.

Keskustelun alussa Valpas torjui perustuslaillisten väitteen, että Bobrikovin ampuminen oli muka kukistanut hänen sortojärjestelmänsä. Japanilaisten tykit ja ennenkaikkea Venäjän vallankumousliike sen saivat aikaan. Sosialismi vastustaa yksityisterroriin perustuvaa anarkismia. Sosialidemokratia on luokkataistelun kannalla. »Vasta silloin, kun sosialidemokraattinen järjestys on vallalla, silloin, kun siihen johtavat taloudelliset syyt ovat poistetut, silloin ei enää tarvita luokkataistelua», Valpas lausui. Suomen oloissa oli poliittinen taistelu astunut etualalle. Aikoinaan harjoitettu säätyvaltiopäivien boikotti oli herättänyt köyhälistöjoukot. Suurilla mielenosoituksilla, joita oli tuettu suurlakon uhalla, oli ollut tärkeä merkitys kansanvaltaisten uudistusten läpiviemisessä. Nyt ei boikottia eduskuntavaaleissa enää voitu jatkaa, vaan vaaleihin oli osallistuttava.

Valpas varoitti, että »niitä parannuksia, joita köyhälistö kaipaa, ei tulla riittävästi saavuttamaan ensi eduskuntakokouksessa eikä vielä toisessakaan». Eduskunta-

uudistuksen arvosta hän sanoi: »Meille ainoastaan avautui uusi tie, rauhallisen edistyksen tie», mutta varoitti, että »kun ei ole varmoja takeita, että parlamentaarisella työllä olisi pysyviä edellytyksiä, niin meillä on velvollisuus ylläpitää muita taistelumuotoja ja mahdollisuuksia, joita sellaisessa taistelussa tulee käyttää. Eräänä sellaisena keinona hän piti suurlakkoa. Aseellisen vastarinnan mahdollisuutta armeijaa vastaan Valpas piti toivottomana. Sen sijaan hän suositteli sotaväen ja poliisien keskuudessa tehtäväksi agitaatiotyötä, jotta nämä eivät lähtisi jokaiseen katukahakkaan kansaa vastaan.

Sirola käytti valaisevan puheenvuoron menettelytapakeskustelussa puolustaen päättävästi joukkoliikkeisiin nojautuvan luokkataistelun linjaa. »Laitetaan sellainen menettelytapa, että sen taakse kootaan mahdollisimman suuri joukko».

Taktiikassa on otettava huomioon voimasuhteet. Mutta se ei merkitse, että taisteluun olisi lähdettävä vasta silloin kun on täysi varmuus voitosta. »Se olisi raukkamaista. Taisteluun on lähdettävä silloin, kun sitä ei voida välttää, tuli mitä tuli. Suurlakko ei synny päätöksillä.».... »Silloin kun kansanliikkeet vyöryvät, silloin sosialidemokratian täytyy uskaltaa ryhtyä johtoon jossain muodossa. Jollei se sitä tee, niin se menettää luottamuksensa».

Näin Sirola tulkitsi Oulun puoluekokouksessa sen valtavirtauksen, »siltasaarelaisten» käsityksiä työväenliikkeen taktiikasta. Hän päätti puheensa selittäen, että vaaleissa on esiinnyttävä omilla listoilla ja saatava vankka joukko kansan eduskunnan vaatimusten taakse. Venäjän vallankumousliikettä on autettava ja sen taistelijoita suojeltava.

Severi Alanne piti puheenvuorossaan Venäjän vallan-

kumouksellisen liikkeen tukemista Suomen työväenliikkeen ensiarvoisena tehtävänä. Hän katsoi vain siten voitavan auttaa Suomen vapauttamista tsaarin holhouksesta.

Kuusinen torjui esitetyn väitteen, että vasemmisto tahtoi ratkaista kysymyksen yksinomaan aseilla. Hänen mielestään se ei olisi edes sosialidemokratian periaatteen mukaistakaan.

Suomen työväenliikkeen oli otettava huomioon kansanvaltaisuustaistelunsa vastustajina sekä ulkoinen että sisäinen taantumus. Kuusinen puki käsityksensä seuraavaan päätelmään: »Kuten kaikki näemme, on meillä edessämme kaksi vastustajaa: Venäjän itsevaltius ja sen takana meidän omat vallassaolijat. Kun meillä on edessämme kaksi voimakasta vastustajaa, on meidän esiinnyttävä yksimielisinä. Minä luulen, että taistelussa venäläistä itsevaltiutta vastaan on sosialidemokratian käytävä etukynnessä, porvareista ei moni lähde siihen taisteluun.»

Keskusteluissa tuli selvästi esiin kaksi erilaista tulkintaa puolueen periaateohjelmassa esitetystä menettelytavasta. Forssan ohjelmassa sanottiin, että puolue käyttää ohjelmansa toteuttamiseksi kaikkia tarkoituksenmukaisia ja kansan luonnollista oikeudentunnetta vastaavia keinoja. Tällaisten keinojen selittivät eräät edustajat tarkoittavan sitä, että työväenliike käyttää yksinomaan »laillisia» keinoja, so. rajoittaa toimintansa pelkän eduskuntatyön varaan. Sellainen toiminta selitettiin »siveelliseksi», kun sensijaan kaikenlainen kansan joukkovoimaan perustuva taistelu, erikoisesti varautuminen aktiiviseen vapaustaisteluun Venäjän vallankumousliikkeen uuden nousun yhteydessä, leimattiin reformistien taholla puolueen periaatteiden vastaiseksi.

Oikeistolainen kanta ei saanut kuitenkaan Oulun kokouksessa suurempaa kannatusta. Sen tyypillisenä edustajana esiintynyt Kari heitettiin puolueesta. Valtavasti suurin osa varsinaisista puoluekokousedustajista, samoinkuin läsnäolleista puolueen toimihenkilöistäkin hyväksyi linjan, jota Kuusinen ja Sirola edustivat. Sirola torjui puheenvuorossaan edellä esitetyn reformistisen selityksen puolueen ohjelman menettelytapaa koskevasta kohdasta. Hän sanoi, että sosialidemokratia taistelee aseillakin, silloin kun se tulee tarpeelliseksi. Se voi sen tehdä ja se on siveellistä. Sitten hän osoitti puolueohjelmassa sanottavan, että puolue taistelee kansan oikeudentuntoa vastaavilla keinoilla. Kansan oikeudentuntoa saattavat tällä kertaa vastata rauhalliset keinot, jotka antavat nykytilanteessa parhaimmat tulokset.

Timo Korpimaa, joka edusti Tampereen työväenyhdistystä, torjui myös Karin ja muiden samalla kannalla olevien väitteet, että sosialidemokratia taistelee vain laillisilla keinoilla. Hän sanoi: »Tämä on ehdottomasti sosialidemokratian periaatteita vastaan. Sosialidemokratia taistelee sekä laillisilla että laittomilla keinoilla. Laittomat keinot ovat suurlakko ja vallankumous. Meillä ei olisi tätäkään hitusta laillisuutta, jos ei olisi ollut marraskuun suurlakkoa. Marraskuun suurlakko oli lain kirjaimen yli menemistä, mutta vasta kun sen yli oli menty, saatiin laillisuus, joka meillä nyt on. Vasta silloin, kun valta on kokonaan kansan käsissä, vasta silloin on rikos kansan tahtoa vastaan menetellä laittomasti». Väitteen, että sosialidemokratia ei hyväksy aseellista toimintaa, puhuja torjui viitaten Marxin menettelyyn v:n 1848 vallankumousliikkeiden yhteydessä. Samoin hän vetosi Venäjän sosialide-

mokratian menettelyyn, jonka myös kansainvälinen sosialistitoimisto oli hyväksynyt ja sitä avustanut.

Päätös menettelytapakysymyksessä hyväksyttiin loppujen lopuksi yksimielisesti. Tilanne oli vallankumouksellinen. Työväen joukot olivat voimantunnossa ja ne vaativat päättävää ja jyrkkää esiintymistä. Siksi niillä harvoilla sovittelevan suunnan kannattajilla, jotka Oulun kokoukseen osallistuivat, ei ollut voimaa eikä ryhtiä käydä päätöstä vastustamaan.

Hyväksytyssä päätöksessä puolue selitti, että taloudellisten ja yhteiskunnallisten uudistusten toteuttamiseksi se ottaa pontevasti osaa lähestyviin eduskuntavaaleihin. Vaaliliitot porvarillisten puolueiden kanssa kiellettiin ja korostettiin sitä, että valittujen edustajien työtä, näiden ajaessa eduskunnassa tässä vaaliohjelmassa esitettyjä taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaatimuksia, tuetaan eduskunnan ulkopuolelta kaikin tarpeellisin keinoin.

Puolue kielsi puolueen jäseniä asettumasta porvaripuolueiden ehdokkaiksi. Se joka tästä huolimatta suostuu porvaripuolueen ehdokkaaksi selitettiin puolueesta eronneeksi.

Samassa päätöksessä puolue julisti olevansa solidaarinen Venäjän kansan vapausliikkeen kanssa, »koska niin kauan kuin Venäjällä on vallassa tsaarin sortojärjestelmä, Suomen sisäinen itsemääräämisoikeus ei ole turvattu». Edelleen päätöksessä korostettiin valtiolliseen tilanteeseen vedoten ankaran puoluekurin merkitystä ja kiellettiin kaikenlaiset omapäiset hajanaiset esiintymiset.

Porvarillisten puolueiden puuhatessa Suomeen oman sotaväen aikaansaamista selitti puolue hankkeen kansallemme vanhingolliseksi ja ilmoitti alkavansa väsymättömän agitaation aikomuksen toteuttamista vastaan.

Puolueen vaaliohjelma

Oulun kokouksen koollekutsumisen yhtenä päätarkoituksena oli puolueen vaaliohjelman valmistaminen. Vaaliohjelman pääalustajina olivat Yrjö Sirola ja O. W. Kuusinen. He olivat suorittaneet alustuksensa valmistelut sellaisella huolella, ettei kokoukselle jäänyt paljon muuta työtä kuin valmiiden ehdotusten tarkistaminen ja hyväksyminen. Keskustelu oli suuntautunut, kuten edellä on mainittu, pääasiassa menettelytapakysymysten periaatteelliseen käsittelyyn, joka oli tapahtunut osittain henkilökysymysten merkeissä. Mutta niissä oli käynyt selväksi, että Suomen työväenliike tahtoi astua jyrkän luokkataistelun tietä. Oli luonnollista, että tämä kanta näkyi myös puolueen vaaliohjelmasta.

Vaaliohjelman ensimmäinen kohta, joka syntyi Kuusisen alustuksen pohjalta ja pääasiassa hänen kynästään, käsitteli eduskunnan oikeuksien laajentamista. Siinä vaadittiin eduskunnan lainsäädäntöoikeuden laajentamista niin, että eduskunta voisi vapaasti ottaa käsiteltäväkseen sekä ratkaista mitä lainsäädäntökysymyksiä tai lakiehdotuksia tahansa.

Tässä tarkoituksessa piti eduskunnalle tulla täydellinen aloite- ja lainsäädäntöoikeus perustuslakikysymyksessä, mikä valtiosäännön mukaan kuului tsaarille. Samoin vaadittiin kumottavaksi tsaarin oikeus lakien vahvistamiseen ja hylkäämiseen. Erikoisen tärkeä oli päätöksen kohta, jossa esitettiin maan hallituksen asettamista eduskunnasta riippuvaiseksi. Siinä vaadittiin, että eduskunnan tuli saada tarpeellinen vaikutus- ja valvontavalta maan hallitukseen nähden ja sen toteuttamiseksi oli valtionpäämiehen välitön toimivalta supistettava mitä vähimpään ja

koko toimeenpanevan vallan johto luovutettava valtionpäämiehestä riippumattoman ja kansaneduskunnan luottamusta nauttivan hallituksen käsiin.

Sen lisäksi vaadittiin, että kaikki valtionpäämiehen määräykset ja päätökset on aina jonkun Suomen hallituksen jäsenen vahvistettava ja niistä täydellisesti vastattava. Tärkeä periaatteellinen kannanotto sisältyi vaatimukseen, että hallituksen jäsenet ovat kansaneduskunnalle vastuunalaisia ja että eduskunnalla on oikeus valvoa hallituksen toimintaa kaikissa suhteissa.

Yksityiskohtaisesti vaadittiin vielä eduskunnalle täydellinen määräämis- ja valvontavalta valtion varojen hoidossa ja korostettiin hallituksen vastuuvelvollisuutta eduskunnalle tässäkin suhteessa.

Edelleen vaadittiin äänioikeusrajoitusten poistamista niiden henkilöiden kohdalla, jotka köyhyyden takia eivät olleet maksaneet kruunuveroja tai nauttivat vakituisesti köyhänapua. Äänioikeutta vaadittiin kaikille 21 vuotta täyttäneille kansalaisille. Lisäksi esitettiin kunnallisen harvainvallan poistamisvaatimus. Maatalouskysymyksessä puoluekokous hyväksyi Tampereen torpparikokouksen tavoitteet puolueen vaatimuksiksi. Työväensuojelulainsäädännöstä hyväksyttiin laaja vaatimusohjelma. Vaadittiin mm. 8 tunnin työpäivän toteuttamista, lasten ja naisten työvoiman suojelua sekä koulu-uudistusta yhtenäiskoulun pohjalla.

Puolueen järjestömuoto

Oulun kokouksessa hyväksyttiin puolueelle uudet säännöt. Puoluehan oli kasvanut vuoden 1905 vallankumouk-

sellisten tapahtumien yhteydessä valtavaksi joukkoliikkeeksi. Kuten on mainittu, sillä ei ollut yhtenäistä perusjärjestöjen verkkoa eikä johdon keskitystä. Aikaisemmin mainittiin myös, että vuoden 1905 marraskuun suurlakon jälkeen puolueen uusi hallinto ja erityisesti puoluesihteeri Sirola olivat ryhtyneet puolueen uudestijärjestelyyn käyttäen siinä esikuvana varsinkin Skandinavian ja Saksan työväenliikkeiden järjestökokemuksia ja soveltaen näitä meidän oloihimme. Puolueen järjestömuoto joutui Oulun kokouksessa vilkkaan pohdinnan alaiseksi sääntöjen yksityiskohtaisen käsittelyn yhteydessä.

Ensimmäinen ja tärkein aihe oli eri paikkakunnilla olevien varsin kirjavien puolueeseen liittyneiden järjestöjen työn keskittäminen. Puolueeseenhan liittyivät mitä erilaisimmat järjestöt, kuten työväenyhdistykset, klubit, ammattiosastot ja -liitot, torpparijärjestöt, nais- ja nuorisojärjestöt, kuuluipa puolueeseen osuusliikkeitäkin. Niihin kuului tietenkin omine erikoisharrastuksineen myös jäseniä, jotka eivät olleet vakaumukseltaan sosialidemokraatteja. Siksi oli selvää, etteivät tällaiset järjestöt voineet täyttää puoluejärjestölle asetettavia vaatimuksia. Niiden kautta saatettiin korkeintaan kerätä puolueen jäsenmaksut. Paikallisen toiminnan yhdistämiseksi tarvittiin kunnallisjärjestö, jonka tehtäväksi tuli paikallisen jäsenistön luettelointi ja puoluekysymysten käsittelyn keskittäminen paikkakunnalla. Eduskuntauudistuksessa voimaan saatettu vaalipiirijako muodosti luonnollisen pohjan vaalitoimintaan järjestyvän puolueen toiminnan keskittymiseen vaalipiireissä. Tämän lisäksi täytyi puolueen järjestörakenteessa ottaa huomioon kansalliset näkökohdat. Oli järjestettävä puolueeseen kuuluvien suomalaisten, ruotsalaisten ja venäläisten toiminta sekä huolehdittava puolueen vaiku-

tuksen ulottamisesta näiden eri kansallisuusryhmien työväestön keskuuteen. Myös puolueen johdon järjestäminen sekä sen valtuudet piti selvittää uusissa säännöissä.

Oulun kokouksessa hyväksyttyjen sääntöjen ensimmäisessä pykälässä määrättiin, että »Suomen Sosialidemokraattiseen puolueeseen saa kuulua henkilö, joka hyväksyy puolueen periaatteet ja noudattaa sen sääntöjä». Toisessa pykälässä vaadittiin, että »puolueen jäsenen on oltava jossakin puolueeseen kuuluvassa järjestössä». Tässä siis edellytettiin henkilökohtaista puolueen jäsenyyttä, kun taas vanhoissa, Viipurin puoluekokouksessa v. 1901 hyväksytyissä säännöissä edellytettiin vain järjestöjen liittyminen puolueeseen.

Kunnallisjärjestöihin keskittyi puolueen paikallinen joukkotyö. Kuten jo mainittiin, vaalitoiminnan kannalta saivat tärkeän aseman sääntöjen edellyttämät vaalipiirijärjestöt vakituisine piiritoimikuntineen ja palkattuine toimitsijoineen. Näiden huoleksi tuli pääasiallisesti agitaatioja valistustyö sekä käytännöllinen valmistautuminen valtiollisiin vaaleihin piirien alueella.

Ylin päätösvalta puolueessa kuului tietenkin puoluekokoukselle, johon valittiin edustajat kunnallisjärjestöittäin. Puolueen jäsenet saivat tehdä esityksiä puoluekokoukselle. Käytännössä vakiintui tavaksi, että kunnallisjärjestöt ja yksityiset puolueeseen kuuluvat järjestöt tekivät esityksiä puoluekokoukselle. Puoluekokous nimitti puoluetoimikunnan johtamaan työtä ja myös puolueneuvoston, jonka muodostivat puoluetoimikunnan jäsenet ja puoluekokouksen nimittämät piirien edustajat. Puolueneuvoston tehtävänä oli puoluekokousten väliaikoina valvoa ja auttaa puoluetoimikuntaa päätösten toteuttamisessa.

Puolueen järjestöperiaatteisiin painaa leimansa laajan

joukkojärjestön luonne sekä se, että puolue asetti ensisijaiseksi tehtäväkseen parlamentaariseen taisteluun osallistumisen. Puutteeksi jäi, ettei jo Oulun kokouksessa voimakkaana esiintyneestä »siltasaarelaisesta» vasemmistosivustasta muodostunut työväenliikkeemme johtavaa ja kiinteää sisärengasta, vaan se pysyi suhteellisen löysänä puolueessa vallitsevaa luokkataistelukantaa edustavana suuntana.

Oulun puoluekokouksen merkitys

Oulun puoluekokous pidettiin juuri ensimmäisten eduskuntavaalien kynnyksellä. Se antoi erinomaisen lähtökohdan edessäolevalle vaalitaistelulle. Voitontahtoisena ja asiastaan varmana puolue saattoi kutsua työtätekeviä vaaleihin. Kokous pidettiin muutenkin tärkeässä murrosvaiheessa: tsarismin uusi hyökkäys kansamme oikeuksia vastaan oli alkamassa. Näiden oikeuksien puolustaminen saattoi nyt nojata työväenliikkeeseen, joka oli järjestäytynyt itsenäisen luokkataistelun perustalle. Erikoisen tärkeä oli Oulun puoluekokouksen merkitys siinä suhteessa, että puoluekokouksessa nousi voimakkaana esiin työväen itsenäistä luokkataistelua korostava vasemmistolaisuus, joka ryhtyi taisteluun puolueessa esiintyneitä reformistisia ja revisionistisia aineksia vastaan. Tätä vasemmistovirtausta alettiin kutsua siltasaarelaisuudeksi. Sen äänenkannattaja oli Valppaan, Kuusisen ja Sirolan toimittama Työmieslehti *. Samaa suuntausta edusti myös Sosialistinen Aikakauslehti.

* Työmiehen toimitus ja paino olivat Helsingissä, Siltasaarella, samoin Helsingin työväentalo, josta tuli Suomen työväenliikkeen vasemmistosivustan huomattava tukikohta.

V luku

PUOLUE EDUSKUNTATAISTELUSSA

1. Puolue ja joukkojärjestöt

Suomen Ammattijärjestön perustaminen

Vuosina 1905—06 työväenliikkeessä vallinnut nousu oli suuresti lisännyt ammatillisten perusjärjestöjen ja myös eri alojen liittojen luku- ja jäsenmäärää. Työväen poliittisen aktiivisuuden nousua seurasi herääminen laajassa mitassa taloudellisiin taisteluihin työehtojen, ennen kaikkea palkkojen parantamiseksi. Taloudellisten taistelujen lisääntyminen näkyy selvästi seuraavasta taulukosta:

Vuosi	lakkoja	vuosi	lakkoja
1890	1	1900	19
1891	7	1901	16
1892	3	1902	24
1893	2	1903	65
1894	1	1904	36
1895	3	1905	93
1896	19	1906	174
1897	14	1907	172
1898	22	1908	115
1899	33	1909	60

Vuonna 1905 alkanut lakkojen vyöry kohosi seuraavina vuosina ennätyslukuihin. Useimmat lakoista alkoivat

ilman valmisteluja ja niiden johtaminenkin jäi usein varsin heikoksi. Monessa tapauksessa ne johtivat kuitenkin hyviin tuloksiin. Tämä johtui siitä, että työväestössä eli voimakkaana suurlakkoajan poliittinen innostus, jonka ansiosta rivit pysyivät eheinä monia viikkoja, jopa kuukausiakin kestäneiden lakkojen ajan. Teollisuudessa vallitsi noususuhdanne ja työnantajien järjestyminen oli vasta alussaan, mikä myöskin helpotti työläisten taistelua. Noin puolet lakoista kuitenkin päättyi työläisten tappioon.

Lakkojen johdossa olivat eräissä tapauksissa vastaavien alojen ammattiliitot, toisia johtivat ammatilliset paikallisjärjestöt, mutta monet lakot jäivät tilapäisten lakkotoimikuntien johdettaviksi. Itse sosialidemokraattinen puolue, joka oli todella taistelupuolue, katsoi velvollisuudekseen tukea työläisiä näiden taistellessa elinehtojensa puolesta. Varsin usein lakkolaiset vetosivat puolueen johtoon: sitä pyydettiin suorittamaan ammatilliselle keskusjärjestölle kuuluvia tehtäviä.

Osa lakoista muodostui sitkeiksi suurtaisteluiksi, jotka paikallisesta luonteestaan huolimatta koskivat koko maan työväenliikettä. Tällainen suurtaistelu oli Helsingissä vuoden 1906 syksyllä 19 viikkoa kestänyt metallialan työtaistelu, joka työnantajien sulkutoimenpiteiden takia laajeni koko pääkaupungin metalliteollisuutta käsittäväksi työehtokamppailuksi. Siihen osallistui yli 3.000 työläistä. Lakon avustamiseen otti osaa koko maan työväestö, ja lakko päättyi työläisten osittaiseen voittoon. Rakennustyöläisten lyhyt lakko samana vuonna johti täydelliseen voittoon. Työnantajat pakotettiin myöntämään 9 tunnin työpäivä rakennusalalle.

Vuonna 1906 keväällä kehittyi Pohjolan tukkityöläisten keskuudessa suuri lakkoliike, johon osallistui n. 1.500 Ke-

mi-yhtiön metsätyömaiden työläistä. Tukkityöläiset vaativat paitsi kurjien palkkojensa korottamista, myös sulun panemista Kemi-yhtiön harjoittamalle elintarvekeinottelulle *. Pomojen mielivaltaa vaadittiin myös lopetettavaksi. Perustuslaillinen senaatti lähetti suuret poliisijoukot Helsingistä työläisten taistelua murtamaan. Samalla uhattiin käyttää sotaväkeä työläisten lannistamiseen. Kaikesta huolimatta kesti työväen taistelurintama lähes vuoden. Vaikka loppujen lopuksi taistelussa voittoa ei saavutettu, oli sen seurauksena Pohjois-Suomen työväenliikkeen voimistuminen ja suuri luokkatietoisuuden herääminen.

Näissä oloissa kävi selväksi, että tarvittiin oma keskusjärjestö johtamaan ammatillista taistelua. Ajatus oli alkanut kypsyä jo Forssan puoluekokouksen aikoihin v. 1903, mutta vasta vuosien 1905 ja 1906 suurtapahtumien nousukautena jouduttiin käytännöllisiin ratkaisuihin asiassa.

Ikäänkuin alkuvalmisteluina Suomen Ammattijärjestön käytännölliselle perustamiselle pidettiin Suomen tehdastyöväestön edustajakokous Tampereella kesäkuun 3—6 pnä 1906. Kokous edusti yli 16.000 ammatillisesti järjestäytynyttä työläistä. Alustajana olleen puoluesihteeri Sirolan ehdotuksesta hyväksyttiin päätös, että huomattavimmille teollisuusaloille oli perustettava omat ammattiliitot, ja näiden ulkopuolelle jääviä työläisiä kehotettiin liittymään perustettuihin paikallisjärjestöihin ja niiden välityksellä johonkin liittoon tai perustettavaan ammattijärjestöön. Lisäksi laadittiin edustajakokouksessa väliaikaiset ohjeet lakkojen yhteydessä noudatettavista menette-

* Elintarpeiden jakelu oli yhtiön käsissä. Työläisiä petettiin käyttämällä vääriä punnuksia ja myymällä pilaantuneita elintarvikkeita.

lytavoista ja korostettiin ammattijärjestön perustamisen välttämättömyyttä.

Ammatillisen liikkeen keskittyminen edistyi tähän aikaan muutenkin. Niinpä v. 1906 ja v. 1907 perustettiin toistakymmentä uutta ammattiliittoa, vaikka kaikista niistä ei tullutkaan elinvoimaisia.

Sirolan aloitteesta perustettiin ammattiliittojen väliseksi yhdyssiteeksi komitea. Tämä johti myöhemmin »Suomen työväen ammattiliittojen väliaikaisen keskustoimikunnan» perustamiseen. Siinä olivat liittojen lisäksi edustettuina puoluehallinto ja ammatilliset paikallisjärjestöt. Keskustoimikunta asetti erityisen »ammatillisen liittovaliokunnan».

Liittovaliokunta antoi ohjeet lakkojen ja muiden työtaisteluiden järjestämistavoista. Laadittiin yleiset lakko-ohjeet sekä julkaistiin ammattiyhdistystoimintaa valaisevia kirjasia. Liittovaliokunta ohjasi käytännössä myös alkaneita työtaisteluita. Sen puheenjohtaja Yrjö Sirola ja sihteeri Matti Paasivuori työskentelivät tarmokkaasti keskityksen aikaansaamiseksi ammattiyhdistysliikkeessä ja selvittivät lehdistössä ammattijärjestön perustamisen välttämättömyyttä.

Valmisteluihin kuului mm. ammattijärjestön sääntöjen luonnoksen laatiminen ja lopuksi Suomen Ammattijärjestön perustavan kokouksen koollekutsuminen.

Suomen Ammattijärjestön perustava kokous pidettiin sitten huhtikuun 15—17 pnä Tampereella. Huolellinen valmistelutyö ja asian kypsyminen näkyi kokouksen edustajamäärässä. Edustajia oli kaikkiaan 270 ammattiyhdistyksestä, 21 ammattiliitosta ja 3 ammatillisesta paikallisjärjestöstä. Edustajia oli kaikkaan 365. Eräät puoluejärjestöt olivat myös lähettäneet edustajiaan ja luonnollisesti

puoluehallinto, jonka sihteeri Sirola hoiti hyvin ammatillisen järjestön perustamisen valmistelut. Kokouksessa oli saapuvilla ammattijärjestön kummina ja perustajana päätettiin yksimielisesti perustaa Suomen Ammattijärjestö ja sille hyväksyttiin säännöt.

Puolueen ja ammattiyhdistysliikkeen suhteet

Puolueen ja ammatillisen liikkeen suhteita ja ammatillisen keskusjärjestön tarpeellisuutta koskevassa kysymyksessä ei enää ilmennyt ristiriitaa. Suhteessa sosialidemokraattiseen puolueeseen hyväksyttiin päätöslauselma, jossa tunnustettiin työväen valtiollinen ja ammatillinen järjestäytyminen yhtä tärkeäksi työväenluokan kohottamisessa henkisesti ja taloudellisesti alennustilastaan.

Näillä järjestömuodoilla — sanottiin päätöslauselmassa — on oma taistelu- ja toimintatapansa, mutta kumpikin pyrkivät samaan päämäärään, vaikka kulkevatkin eri teitä. Edelleen korostettiin ammatillisen järjestäytymisen merkitystä selittäen, että ammatillinen liike noudattaa luokkataistelun periaatteita ja kulkee käsi kädessä sosdem. puolueen kanssa. Kuitenkin on sallittava, että ammattijärjestöön kuuluu sellaisiakin ammatillisesti järjestäytyneitä yksityisiä ja ryhmiä, jotka syystä tai toisesta eivät tahdo kuulua sosialidemokraattiseen puolueeseen.

Näin saatettiin onnellisesti päätökseen ammatillisen keskusjärjestön perustaminen, joka oli alkanut jo Suomen Työväenpuolueen perustavassa kokouksessa 1899. Silloin jo Salin ja eräät muut helsinkiläiset olivat ottaneet puheeksi ammatillisen keskusjärjestön luomisen, mutta Turkuun sijoitettu puoluehallinto oli asettunut ammattijärjes-

tön perustamista vastustamaan. Riita johti sitten vuosisadan vaihteessa kahdenkin ammattijärjestön perustamiseen. Mutta näistä ei tullut elinkykyisiä.

Suomen työväenliikkeen aktiivisuus kasvoi tällä kaudella ennen kaikkea poliittisen joukkotaistelun kehittämisen suuntaan, sillä kaiken työväen toiminnan jarruna oli bobrikovilainen taantumus sekä työväenluokan ja muiden työtätekevien kerrosten valtiollinen oikeudettomuus. Salinin, Valppaan ja A. B. Mäkelän pyrkimykset ammatillisen keskuselimen sijoittamiseksi Helsinkiin onkin ymmärrettävä ensimmäiseksi yritykseksi saada työväenliikkeen johdon painopiste vedetyksi pääkaupunkiin, josta Työmies-lehden herättävän vaikutuksen kautta alkoi tulla työväenliikkeen luokkakantaisemman suunnan tukikohta. Ammatillisen keskusjärjestön perustamiselle muokkasivat maaperän, kuten edellä osoitettiin, vuosien 1905 ja 1906 vallankumoukselliset tapahtumat. Suuri merkitys oli myös puoluejohdon uusimisella, joka tapahtui Tampereella pidetyssä marraskuun puoluekokouksessa v. 1905 ja lopuksi Oulun kokouksessa v. 1906. Tällöinkin puolueen johtoon astui entisen reformistisen turkulaisen suunnan tilalle selvemmällä luokkataistelukannalla olevia aineksia, jotka antoivat ratkaisevan avun Suomen Ammattijärjestön perustamisessa.

Edellä esitetty SAJ:n ensimmäisen edustajakokouksen päätös Suomen ammatillisen liikkeen ja puolueen suhteista muodostui tärkeäksi koko Suomen työväenliikkeelle. Puolueen johdolla ammatillinen liike alkoi voimistua. SAJ:n johto toimikin alussa kiinteässä vuorovaikutuksessa puoluetoimikunnan kanssa. Mutta kiinteä vuorovaikutus SAJ:n ja puolueen johdon välillä heikkeni kuitenkin ennen ensimmäistä maailmansotaa, jolloin erikoisesti sodan al-

kuvaiheessa SAJ:n johdon politiikassa ilmeni reformistisia piirteitä. Se mm. syyllistyi eräissä tapauksissa lakkojen lopettamiseen vastoin lakossa olevien työläisten, jopa lakon johdossa olleiden ammattiliittojenkin tahtoa. Mutta ammattiliittoihin kuuluvat työläiset tukivat yleensä puolueen siltasaarelaista suuntausta.

Ammatillisesti järjestäytyneet työläiset kuuluivat tavallisesti puolueeseen, vaikka päätöksen mukaan velvoitusta siihen ei ollutkaan. Tunnustaessaan yleensä työväenliikkeen omaksuman luokkataistelukannan ja puolueen poliittisen taistelun merkityksen ja päämäärän ammatillinen liike antoi huomattavan panoksen Suomen työväen taisteluun. Jäsenmäärältään Suomen ammatillinen liike pysyi huomattavasti pienempänä kuin sosialidemokraattinen puolue, joka sai huomattavan jäsenjoukon maaseudulta. Tämä suhde säilyi aina v:n 1917 helmikuun vallankumoukseen asti. Silloin sortokahleiden katkettua SAJ kohosi valtavaksi joukkojärjestöksi, joka astuu rinnan Suomen poliittisen työväenliikkeen kanssa v. 1918 ratkaiseviin taisteluihin.

Sosialidemokraattisen nuorisoliiton perustaminen

Suomen työläisnuorison järjestäytyminen omaksi liikkeeksi tapahtui vv. 1905—1906 suurten tapahtumien vaikutuksesta. Työväenliikkeen valtava nousu tempasi mukaansa osan ylioppilasnuorisoa ja herätti myös työläisnuorison poliittiseen toimintaan. Jo v. 1905 syntyivät ensimmäiset varsinaiset sosialistiset nuorisojärjestöt. »Tampereen sosialistinen nuorisoliitto» perustettiin tammikuussa. Yrjö Sirola toimi innolla järjestön perustamiseksi

ja oli sen ensimmäinen puheenjohtaja. Helmikuussa perustettiin Turun työväenyhdistyksen nuorisoliitto, toukokuussa Vaasan työväenyhdistyksen nuorten liitto ja syyskuussa Hämeenlinnan Työväenyhdistyksen nuorisoliitto. Seuraavana vuonna perustettiin nuorisojärjestöjä Ouluun, Poriin, Viipuriin ja monille muille paikkakunnille. Tällaisia nuorisojärjestöjä oli v:n 1906 lopulla 20 paikkakunnalla.

Useimmat nuorisojärjestöistä asettuivat jo perustamisvaiheessaan sosialistiselle kannalle. Muutamat työläisnuorisojärjestöt, kuten Helsingin nuorisoseura ja Hämeenlinnan nuoriso-osasto sitävastoin esiintyivät alkuaikoina varsin sekavan puolueettomuuden lipun alla, vaikka ne sittemmin liittyivätkin perustettuun Suomen sosialidemokraattiseen nuorisoliittoon.

Aloitteen koko maata käsittävän sosialistisen nuorisoliiton perustamisesta teki Tampereen sosialistinen nuorisoliitto, joka perustamisestaan lähtien oli asettunut sosialistiselle luokkataistelukannalle ja järjestänyt mm. erikoisia nuorison mielenosoituksia. Liiton perustava kokous pidettiin Tampereella joulukuun 9—10 pnä v. 1906. Edustettuina oli n. 2.500 järjestynyttä työläisnuorta neljästätoista puolueyhdistyksiin kuuluvasta nuorisojärjestöstä. Lisäksi kokoukseen osallistui puolueen ulkopuolella syntynyt Helsingin nuorisoseura ja jokin raittiusyhdistys. Ylioppilaiden sosialidemokraattinen yhdistys oli myös edustettuna kokouksessa.

Nuorisoliiton tarkoituksena selitettiin olevan kasvattaa kunnollisia taistelijoita yhteiskunnanuudistajain riveihin. Edustajakokous velvoitti nuoriso-osastoja osallistumaan innolla edessä oleviin eduskuntavaaleihin, jotta turvattaisiin työväenpuolueen menestys. Koulukysymyksessä nuo-

risoliitto yhtyi sosdem-puolueen kouluohjelmaan, joka sisälsi vaatimuksen yleisestä koulupakosta, maksuttomasta opetuksesta ja kansakoulun järjestämisestä kaikkien ylempien oppilaitosten pohjakouluksi. Nuorisoliittokokous korosti erikoisesti kouluopetuksen saattamista nykyaikaisen tieteen perustalle vapaaksi kirkon henkisestä holhouksesta.

Nuorisoliitolle perustettiin äänenkannattaja, joka ilmestyi aluksi Tuohus-nimisenä kuukausilehtenä. Liitto alkoi julkaista v:n 1911 alusta alkaen Työläisnuoriso-nimistä viikkolehteä Tuohuksen asemesta. Työläisnuorison painos nousi nopeasti yli kymmenentuhannen. Sosdem-nuorisoliiton jäsenmäärä nousi vuoteen 1914 mennessä 7.219:aan ja osastoja oli toiminnassa 216.

Nuorisoliiton II edustajakokouksessa kesäkuussa 1908 hyväksytyissä uusissa säännöissä selitettiin liiton tarkoituksena olevan »koota piiriinsä kansainvälisen sosialidemokraattisen ohjelman perusteella toimivat Suomen nuorisojärjestöt, suuremman yhtenäisyyden ja tarmon aikaansaamiseksi sosialistisen nuorison toiminnalle». Tätä kantaa selvennettiin vielä Nuorisoliiton III edustajakokouksessa toukokuussa 1910 korostamalla säännöissä luokkatietoisuuden kasvattamisen merkitystä.

Tässä suhteessa, samoinkuin tsaarinvallan sortotoimenpiteisiin nähden Suomen Sosialidemokraattinen Nuorisoliitto asettui tiukasti puolustamaan siltasaarelaisten Oulun puoluekokouksessa hyväksymää itsenäisen luokkataistelun linjaa, mm. taistelua ministerisosialismia vastaan. Taistelu militarismia vastaan oli nuorisoliiton keskeisimpiä kysymyksiä. Tässä nuorisoliike esiintyi erityisen jyrkästi Suomen porvarillisten piirien ajamaa Suomen sotalaitoksen uudelleen pystyttämistä vastaan. Työläisnuo-

rison suojelu teollisuudessa ja maataloudessa tuli myös liiton tavoitteeksi.

Vuonna 1908 pidetty liittokokous, käsitellessään liiton suhdetta puolueeseen päätti, ettei liitto järjestöllisesti kuulu puolueeseen. Mutta käytännössä kaikki liiton varttuneemmat jäsenet liittyivät puolueen jäseniksi. Puolueen taholta tuettiin nuorisoliiton työtä taloudellisesti ja erikoisesti puolueen vasemmisto auttoi nuorisoliittoa ohjeillaan.

2. *Työväenpuolue ensimmäisissä eduskuntavaaleissa*

Suomen työväenpuolue oli Oulun puoluekokouksessa hyväksynyt vaaliohjelmansa ja ryhtyi sen pohjalla voimaperäiseen vaalivalistustyöhön. Työväen ja muiden ennen valtiollista äänioikeutta vailla olleiden kansankerrosten saatua nyt vaalioikeuden kasvoi äänioikeutettujen luku noin miljoonalla hengellä. Kun uudet valitsijat olivat valtaosaltaan työtätekeviin kerroksiin kuuluvia, joutuivat porvarillisetkin puolueet tarkistamaan vaaliohjelmiaan ja kiinnittämään niissä huomiota kysymyksiin, joilla toivoivat saavansa uusien valitsijoiden kannatuksen.

Perustuslaillisten laillisuustaistelu, jolla he olivat ratsastaneet aina bobrikovilaiskauden alusta lähtien, oli paljastunut työväestölle osittain säätyjen häpeäpäivän yhteydessä, jolloin perustuslailliset muodollisen laillisuustaistelun varjolla asettuivat äänioikeuden uudistusta jarruttamaan. Suurlakon aikana he pääsivät työväen käymän taistelun turvin senaattiin. Senaatissa ollessaan he olivat huonontaneet äänioikeusuudistusta, vastustaneet kaikkia sosiaalisia uudistuksia, luovuttaneet tsaarin hallitukselle sen

vaatimat miljoonat sotalaitoksen ylläpitoa varten, olivat lakkauttamassa punaista kaartia ja samanaikaisesti lisäämässä poliisivoimia sekä vangituttamassa ja luovuttamassa tsaarin vallalle venäläisiä vallankumouksellisia, jotka olivat etsineet turvapaikkaa Suomesta. Juuri vaalitaistelun tiimellyksessä perustuslaillisen senaatin lähettämät poliisihurtat suorittivat raa'an hyökkäyksen Laukon kartanossa lakkoon ryhtyneitä torppareita vastaan. Yli 70 torppariperhettä heitettiin talvipakkasella lapsineen, vanhuksineen ja karjoineen taivasalle. Oli näinollen selvä, että perustuslaillisia pelotti kansan tuomio edessä olevissa vaaleissa.

Suomettarelaiset, jotka olivat nyt senaatin ulkopuolella, valmistuivat edessä oleviin vaaleihin kielitaistelun merkeissä ruotsalaisia vastaan, jotka perustuslaillisessa senaatissa ollessaan olivat kahmineet suuren joukon virkapaikkoja haltuunsa. Näinollen täytyi perustuslaillisiin kuuluneiden nuorsuomalaisten ryhmittyä uudelleen »perustuslaillis-suomenmieliseksi puolueeksi» ja alkaa kilpailla suomettarelaisten kanssa suomalaisnationalistisella yllytyksellä ruotsalaisia vastaan. Mutta tämä ei riittänyt. Suomettarelaisten ryhdyttyä yhteiskunnallisissa kysymyksissä avokätisesti lupailemaan sosiaalisia uudistuksia seurasivat nuorsuomalaiset tässäkin heitä. Ruotsalainen yläluokkapuolue esiintyi puolestaan ruotsalaisen kansallisuuden kokonaisetujen ajajana uhkaavaa suomalaista nationalismia vastaan. Porvarillisten puolueiden lisäksi astui vaalitaisteluun niiden rinnalle uusi tulokas maalaisliitto, joka pyrki saamaan puolelleen maaseudun talonpoikaisväkeä ja myöskin torppareita.

Vaalitaistelussa eivät porvarilliset puolueet säästäneet lupauksia kalastellessaan köyhälistön ääniä. Samalla

kaikki porvarilliset puolueet suuntasivat herjauskamppailun työväenliikettä vastaan syyttäen sitä kaikesta pahasta maan päällä pyhän yksityisomaisuuden tasaamisesta alkaen aina jumalankieltämiseen asti. Suomettarelaiset kunnostautuivat aivan erityisesti valitsijain houkuttelemisessa petollisilla lupauksilla. Niinpä eräät heidän agitaattorinsa lupailivat torppareille muun hyvän ohella valtion puolesta eläkkeitä.

Sosialidemokraattinen puolue ei luvannut kaikille hyvää, kuten tekivät porvarilliset puolueet. Päinvastoin, se julisti vaaliohjelmassaan kaikille riistäjille ja koko sorronhaluiselle yläluokalle taistelevansa näiden sortopolitiikkaa vastaan sekä eduskunnassa että sen ulkopuolella. Se vetosi samalla kansaan kehottaen sitä nousemaan vaaleissa Oulun puoluekokouksessa hyväksytyn vaaliohjelman taakse.

Tämän ohjelman suuret valtiolliset ym. uudistusvaatimukset olivat omiaan nostamaan työkansan vaali-innostusta. Ohjelmassa esitetyt vaatimukset äänioikeutta rajoittavien määräysten poistamisesta ja kunnallisen harvainvallan kumoamisesta olivat kaikille työtätekeville ymmärrettäviä ja selviä. Torppareille luvattiin taistella heidän omien ohjelmatavoitteidensa puolesta vedoten heidän oman joukkoliikkeensä apuun. Laaja sosiaalilainsäädännön kehittämiseen tähtäävä vaatimusohjelma perustui tosiasioiden pohjalle, samoin olivat verouudistusvaatimukset jne. omiaan vetämään työtätekeviä työväenpuolueen kannattajiksi.

Vaalien tulos

Ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan vaalit suoritettiin suuren jännityksen vallitessa 15 ja 16 pnä maaliskuu-

ta 1907. Tulokset muodostuivat yllätykseksi kaikille piireille. Työväenliikkeen keskuudessa vain kaikkein toivorikkaimmat olivat odottaneet puolueen saavan vähän yli 50 edustajapaikkaa.

Aktiivisuus vaaleissa oli odottamattoman korkea. 1.125.000 äänioikeutetusta noin 900.000 osallistui vaaleihin. Sosialidemokraatit saivat 80 kahdestasadasta edustajapaikasta. Suomettarelaiset onnistuivat saamaan 59 paikkaa. Sensijaan perustuslaillisten ryhmään kuuluneet puolueet kärsivät tappion. Nuorsuomalaiset saivat vain 26 edustajapaikkaa. Maalaisliitto, joka valtiollisissa asioissa myötäili perustuslaillisia, sai 9 ja suomettarelaismielinen kristillinen työväenliitto 2 edustajaa.

Vaalien tulos oli selvä tuomio Mechelinin perustuslailliselle senaatille, jolla viimeisillä säätyvaltiopäivillä oli ollut takanaan perustuslaillinen enemmistö. Suomettarelaiset olivat selvinneet parhaiten porvarillisista ryhmistä.

Työväenliikkeen vaalimenestys osoitti, että sen taakse olivat ryhmittyneet työväestön ohella milteipä koko maaseudun köyhälistö, tilattomat ja torpparit. Porvarilliset piirit olivat hämmästyksen ja pelon vallassa. Niiden ainoana lohdutuksena oli, että maassa oli voimassa valtiomuoto, joka tsaarin holhousvallan avulla tarjosi vallitsevalle taantumukselle toistaiseksi turvan työväenliikkeen uudistuspyrkimyksiä vastaan. Työväenliikkeen keskuudessa vallitsevista mielialoista kertoo vaalien jälkeen ilmestyneen Sosialistisen Aikakauslehden pääkirjoitus seuraavasti:

»Sosialidemokratia ei ylvästellyt vaalien edellä. Se tiesi tosiasialliset esteensä: maan taloudellisen kehityksen alkuperäisen tilan ja kansan pitkäaikaisen pimeydessä pidon, johon valtapuolueiden rahalla ostettu häikäilemätön

agitationi väärennyksineen ja uskontorummutuksineen vielä osaksi pystyi». »Emme odottaneet näiltä vaaleilta liikoja. Tulokset ovat siksi meillekin yllätys, mutta iloinen yllätys. Ne antavat vallallaan, 'sivistyksellään' ja rahoillaan pöyhkeileville muistutuksen, jonka luulisi tukkivan heidän suunsa. Ne ilmaisevat — mikseipä meillekin — selvääkin selvemmin sen tosiasian, että kansan pohjakerrokset, työtätekevä köyhälistö, ovat liikkeessä enemmän kuin osattiin aavistaakaan. Seuduista, joissa ei luultu sosialidemakratian nimeäkään tunnettavan, piireistä, joihin virallinen agitatsionimme tuskin oli sipaissutkaan, tulee tuhansia ääniä».

3. Puolue eduskuntatyössä ensimmäisillä valtiopäivillä

Suomen yksikamarinen eduskunta aloitti ensimmäisen istuntokautensa 22 pnä toukokuuta 1907. Suomen työläisten, torpparien ja maaseudun tilattoman väen katseet kääntyivät toivorikkaina työväenpuolueen eduskuntaryhmään, jolta odotettiin apua ja helpotusta elämään.

Maan valtiollinen alistussuhde Venäjän keisarikuntaan ja erityisesti voimassaoleva valtiosääntö muodostivat pahan esteen välttämättömien uudistusten aikaansaamiselle. Valtiosäännön mukaan eduskunnan aloiteoikeuskin oli sangen rajoitettu, ja hallitsijalla oli mahdollisuus estää kaikkien eduskunnan säätämien lakien voimaantulo. Tästä syystä Oulun puoluekokouksessa hyväksytyssä vaaliohjelmassa nostettiin kysymys eduskunnan aloite- ja lainsäädäntäoikeuden laajentamisesta, toimeenpanevan vallan

(senaatin) alistamisesta eduskunnan valvontaan ja keisarisuuriruhtinaan holhousvallan vähentämisestä minimiin.

Vaaliohjelman mukaisesti työväen eduskuntaryhmä tekikin toivomusaloitteet parlamentaarisesti vastuunalaisen hallituksen aikaansaamisesta ja eduskunnan täyden aloiteoikeuden turvaamisesta perustus- ja kirkkolakikysymyksissä. Vaadittiin myös välikysymysoikeuden laajentamista, kaikkien äänioikeusrajoitusten poistamista ja äänioikeusikärajan alentamista 21 vuoteen.

Anomukset eivät kuitenkaan päässeet edes käsittelyasteelle porvarillisten vastustuksen vuoksi. Porvarilliset eduskuntaryhmät asettuivat kielteiselle kannalle kansanvaltaisten uudistushankkeiden suhteen. Keisarivallan holhousoikeus käsitettiin porvarillisissa piireissä suojaksi työväenpuolueen ajamia sosiaalisia uudistushankkeita vastaan.

Työväenpuolueen eduskuntaryhmä teki vaaliohjelmansa mukaisesti lukuisia muitakin uudistusesityksiä. Erittäin suurimerkityksellinen oli sosialidemokraattisen ryhmän aloite maanvuokralain ja viljelyspakkolain aikaansaamisesta. Forssan puoluekokouksen ja Tampereen torpparikokouksen päätösten mukaisesti vaadittiin torpparien sopimuksiin vähintään 50 vuoden vuokra-aikaa, jonka kuluessa vuokramiehille ei saisi korottaa vuokramaksua. Vuokramaksun suuruuden määrääminen vaadittiin annettavaksi erikoisen vuokralautakunnan tehtäväksi. Näin tahdottiin estää maanomistajain mielivaltainen vuokrankiskonta. Päivätyövuokran poistaminen kuului myös aloitteeseen. Vuokraajan jatkuva oikeus tiluksensa viljelyyn piti turvattaman ja maan ansioton arvonousu oli laskettava vuokraajan hyväksi. Tässä yhteydessä vaadittiin säädettäväksi väliaikainen laki, jolla kiellettäisiin maanomis-

tajain häätöoikeus siihen asti, kunnes saataisiin aikaan uusi maanvuokrauslaki, jolla vuokraajat turvattaisiin maanomistajain häätöpyrkimyksiä vastaan.

Koska oli odotettavissa, että maanomistajat uuden maanvuokra-asetuksen takia eivät tahtoisi enää vuokrata maitaan torppareille, esittivät sosialistiedustajat vaatimuksen viljelyspakosta. Sen mukaan olisi maanomistajain luovutettava halullisille viljelijöille kaikki viljelyskelpoiset maat, joita he itse eivät viljelleet tai jotka olivat heikosti viljeltyjä.

Sosialistiedustajain sitkeällä taistelulla eduskunnassa ja sen valiokunnissa saatiin uusi maanvuokrauslaki vihdoinkin v. 1908 toisilla valtiopäivillä hyväksytyksi. Käsittelyn aikana porvarilliset ryhmät pääsivät suuresti huonontamaan tätä tärkeää uudistusta. Sosialistiedustajain sitkeän taistelun ja torpparien joukkoliikkeiden vaikutuksesta maanvuokrauslakiin jäi kuitenkin monia kohtia, jotka olivat omiaan helpottamaan torppareiden asemaa. Mm. torpparien vuokra-aika määrättiin vähintäin 25 vuodeksi. Heille tuli oikeus siirtyä maksamaan vuokransa rahassa. Uudistukseen sisältyi vielä ns. taannehtiva asetus, joten maanvuokraajan häätöoikeus kiellettiin seitsemäksi vuodeksi, jona aikana piti lopullisesti valmistua torpparien aseman vakiinnuttaminen. Lasketaankin, että taannehtivan asetuksen avulla pelastettiin vähintään 40.000 torpparia, joita uhkasi häätö vuokrasopimuksen päättyessä.

Suotuisaan ratkaisuun saatettiin myös sosialistiedustajain taistelun ansiosta leipomoiden työtä koskeva laki. Tätä lakia porvariedustajat vastustivat kiivaasti, koska siinä rajoitettiin leipomoiden työntekijäin työaika 8 tuntiin ja määrättiin 50 % korotus ylitunneilta. Vaikka uudistus koski vain 2.000—3.000 työntekijää, oli sillä yleinenkin

merkitys muiden alojen työläisten taistelussa työajan lyhentämiseksi. Se vaikutti suuresti siihen, että 8 tunnin työaikavaatimus nousi työläisten käytännön tavoitteeksi.

Väkijuomien kieltolakivaatimus oli Suomen työväenliikkeen ajamana noussut todelliseksi kansan vaatimukseksi. Sen takia kaikki puolueet tekivät v. 1907 valtiopäivillä omat aloitteensa väkijuomalain uudistamisesta. Sosialistien ehdotus edellytti alkoholiteollisuuden ja kaupan ottamista kokonaan valtion haltuun, kun sensijaan porvarit vastustivat valtion alkoholimonopolia. Lopuksi eduskunta hyväksyi kieltolain työväen edustajain esittämässä muodossa. Keisari ei kuitenkaan vahvistanut kieltolakia, joten sitä ei saatu voimaan ennenkuin v. 1917.

Työväen edustajain ponnistukset kunnallislakien uudistamiseksi kohtasivat myös porvarillisten taholta sitkeää vastarintaa. Nämä huononsivat suuresti eduskuntakäsittelyn yhteydessä kunnallislakien uudistusesitystä. Äänioikeusikäraja korotettiin sosialistien esittämästä 20 vuodesta 21 vuoteen. Äänioikeuden ulkopuolelle jätettiin mm. köyhäinapua saavat. Tämäkin huononnettu kunnallislakien uudistus jäi tulematta voimaan, kun hallitsija ei sitä vahvistanut.

Muut työväen edustajien virittämät uudistushankkeet kilpistyivät porvarillisten puolueiden sitkeään vastarintaan. Näin kävi työpäivän lyhentämiseen tähtäävän aloitteen työttömyyskysymyksen ratkaisemiseksi. Ne hautautuivat valiokuntiin porvariston jarrutuksen takia. Uudistusvihamielisyydessään porvarilliset kansanedustajat usein vetosivat senaattiin, että se toimisi estääkseen jo eduskunnan hyväksymien lakien vahvistamisen. Näin kävi mm. kieltolain ja työväensuojelulain.

Edustajain asettaminen ja koko vaalitaistelu ensimmäisen eduskunnan vaaleissa käytiin, kuten edellä on esitetty, Oulun puoluekokouksen viitoittamalla luokkataistelulinjalla. Eduskuntatyössä, selitti Sosialistinen Aikakauslehti, sosialidemokraattinen puolue, joka taistelee koko kapitalistista yhteiskuntajärjestelmää vastaan, on periaatteessa vastustuksen, opposition kannalla. Se pitää kaikkia porvariyhtymiä vastustajinaan eikä niinmuodoin voi liittoutua minkään porvarillisen ryhmän kanssa »yhdistyneeksi hallituspuolueeksi». Lehti viittasi siihen, että jo v. 1901 Viipurin kokouksessa hyväksyttiin ajatus, ettei puolue voi ryhtyä yhteistoimintaan minkään porvarillisen puolueen kanssa muuten kuin silloin, kun se voi tapahtua puolueohjelmaa sivuuttamatta. Osallistumisesta hallitukseen Oulun kokous määritteli kantansa senaattori Karin erottamisen yhteydessä. Sosialistisen Aikakauslehden kannanotto tarkoittaa juuri sellaisia tapauksia kuin Karin tapaus oli. Ehdottoman kielteinen asenne yhteistoimintaan hallituskysymyksessä porvariston kanssa on katsottava sen ajan taustaa vasten. Hallitusyhteistyölle ei ollut edellytyksiä, vaikkakin eräillä puolueeseen kuuluvilla reformisteilla esiintyi siihen halua, kuten Karin tapaus osoitti. Mutta jo Karin juttua käsitellessään esitti mm. Valpas ajatuksen, että Venäjän vallankumous voi muuttaa tilanteen, jolloin käy välttämättömäksi sosialistien osallistuminen hallitukseen, jotta he voisivat sitäkin tietä ajaa välttämättömiä kansanvaltaisia uudistuksia käytäntöön.

Edellämainitussa Sosialistisen Aikakauslehden artikkelissa selitettiin edelleen, että »porvarit eivät koskaan myönnä parannuksia muuten kuin pakosta. Ainoastaan siinä

määrin kuin sosialidemokraattien herättämän ja vapaustaistelun nostaman köyhälistön tyydyttämiseksi on aivan välttämätöntä, tekevät porvarit eduskunnassakin myönnytyksiä. Ja kun he vielä toistaiseksi ovat eduskunnassa määräävänä enemmistönä, ei sosialidemokraateilla ole muuta neuvoa kuin tarmonsa takaa pakottaa heitä, tietysti etupäässä kansanvaltaisia porvareja, yhä suurempiin ja suurempiin myönnytyksiin».

Kun porvareille uudistukset olivat ja ovat vain keino vallitsevan kapitalistisen järjestelmän ja oman luokkavaltansa säilyttämiseksi, Suomen vanhan työväenliikkeen marxilaiset käsittivät, että kaikki yhteiskunnalliset uudistukset porvarillisessa valtiossa olisivat vain puolinaista paikkaustyötä. Suomen vanhan työväenliikkeen luokkataistelijat eivät uskotelleet sosialismin olevan toteutettavissa parlamentaarista tietä. Reformeilla oli sosialistien mielestä merkitystä vain siinä määrin kuin ne lisäsivät työväen taisteluvoimaa. Porvarilliset uudistukset eivät olleet siltasaarelaisten mielestä eduskuntatyön päämäärä, vaan ainoastaan keino, jonka kautta »köyhälistö voi saavuttaa sen voiman ja kypsyyden, minkä se tarvitsee yhteiskunnallista vallankumousta varten. Mutta ne eivät voi tuota vallankumousta estää eikä tehdä tarpeettomaksi». Näin selitti mm. Sosialistinen Aikakauslehti periaatteita, joita sosialistit tulivat noudattamaan eduskunnassa. »Sosialidemokraattisten edustajain vaikeana tehtävänä on osata joka hetki elimellisesti yhdistää käytännölliseen uudistustyöhön taistelu puolueen yhteiskuntavallankumouksellisen päämäärän puolesta. Jos he säilyttävät aina elävän tietoisuuden tuosta tehtävästä, ei tarvitse pelätä, että he eksyvät sovittelupolitiikan harhapoluille». Näin käsitti-

vät vanhan työväenliikkeen marxilaiset tehtävänsä parlamentaarisessa taistelussa.

Perustuslaillisen senaatin politiikka. Eduskunnan hajottaminen

Työväen eduskuntaryhmässä samoinkuin työväenliikkeen piirissä yleensäkin herätti suurta huolta ja tyytymättömyyttä perustuslaillisen senaatin politiikka, kun se asettui jarruttamaan työväenliikkeen vaatimia sosiaalisia uudistuksia ja toisaalta toimi mitä nöyräniskaisimpana tsaarin hallituksen kuristusmääräysten toteuttajana. Niinpä senaatin lähettämät poliisit olivat raa'asti osallistuneet Laukon torpparien häätämiseen. Tämän johdosta työväen edustajat tekivät eduskunnassa välikysymyksen, jossa he tuomitsivat tämän raa'an teon ja vaativat hyvitystä häädön alaisiksi joutuneille. Eduskunnassa olevat perustuslailliset ja suomettarelaiset äänestivät kuitenkin senaatille luottamuslausetta.

Kun eduskunnan hyväksymä kieltolaki jäi vahvistamatta suurelta osaltaan senaatin jarrutuksen takia, tehtiin työväen edustajien taholta tässäkin asiassa välikysymys. Se kuitenkin raukesi.

V:n 1908 alussa sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä teki senaatille kolme välikysymystä, joissa paljastettiin senaatin nöyräniskaisuus tsaarin hallituksen sortotoimenpiteiden suhteen. Syytettiin senaattia, kun se oli nöyrästi taipunut Viipurin läänin silpomishankkeeseen, Venäjällä olevien suomalaisten vangitsemiseen ja itse aktiivisesti osallistunut Suomessa turvapaikkaa nauttivien venäläisten vallankumouksellisten pidättämiseen ja hei-

dän luovuttamiseensa tsaarin pyövelien käsiin. Samalla osoitettiin senaatin vastustavan välttämätöntä uudistustyötä, lyöneen laimin lakien valmistumisen ja vehkeilleen Pietarissa estääkseen eduskunnan valmistaman kieltolain ja leipurilain vahvistamisen.

Näitä välikysymyksiä käsiteltäessä tekivät suomettarelaiset oman välikysymyksensä, jossa he päinvastoin syyttivät senaattia siitä, ettei se ollut tarpeeksi nöyrästi toteuttanut tsaarinhallituksen laittomia määräyksiä. Kun välikysymykset olivat eduskunnassa käsiteltävänä hylättiin ensin suomettarelaisten välikysymys perustuslaillisten ja sosialistien äänillä. Kun äänestettiin sosialistien epäluottamuslauseesta senaatille, suomettarelaiset pidättyivät äänestyksestä ja niin sai Mechelinin senaatti epäluottamuslauseen. Mechelinin senaatti pyysi eroa epäluottamuslauseen johdosta.

Tsaarin hallitus aloitti tässä vaiheessa rajun hyökkäyksen Suomen valtiollista asemaa vastaan. Jo v:n 1907 lopulla oli Suomea vastaan suoritettavan hyökkäyksen järjestäjäksi lähetetty kenraalimajuri F. A. Seyn, joka nimitettiin Suomen kenraalikuvernöörin apulaiseksi. Hän aloitti heti hyökkäyksen Suomen erikoisaseman hävittämiseksi. Tsaarin hallituksen mahtikäskyllä hajotettiin v. 1907 valittu ensimmäinen yksikamarinen eduskunta 2. 4. 1908.

VI luku

SEYNILÄINEN TAANTUMUSKAUSI

1. Valtiollisen tilanteen kehitys vv. 1907—1908

Valtakunnallistuttamispyrkimykset

Valtiollisesti jonkin verran vapaampi aika, joka seurasi vuoden 1905 vallankumoustapahtumia, ei kestänyt kauan. Jo 1906 kesällä oli nähtävissä merkkejä taantumuksen aallon noususta Venäjällä. Tämä sysäsi Suomessa v:n 1905 suurlakon säikyttämiä perustuslaillisia osoittamaan senaatissa palvelusintoaan tsarismille. Se johti punakaartin lakkauttamiseen, Viaporin kapinallisten ja muiden venäläisten vallankumouksellisten vainoamiseen, poliisivallan lujittamiseen jne. Suomettarelaisten painostaessa senaattia yhä auliimmin mukautumaan tsarismin pakkovaltaan työväenliike vaati päättävää vastarintaa ja tuomitsi kaikenlaisen horjunnan. Se vaati peräänantamisen sijasta eduskunnan oikeuksien laajentamista, jotta tämän kautta voitaisiin toteuttaa työväenliikkeen esittämät välttämättömät sosiaaliset uudistukset. Sosialistien mielestä vain laajoihin kansanjoukkoihin nojautuen kyettäisiin maan valtiollisia asioita puolustamaan. Porvarilliset puolueet eivät tahtoneet kuulla puhuttavankaan niistä yhteiskunnallisista uudistuksista, jotka sisältyivät työväenliikkeen vaatimusohjelmaan, vaan päinvastoin olivat useassa tapauksessa

valmiit nojaamaan vieraan sortajan apuun estääkseen näiden välttämättömien uudistusten suorittamisen. Siksi oli luonnollista, että sosialistinen työväestö tahtoi säilyttää itsenäisen asenteen taistelussa sekä omaa porvaristoa että sen takana olevaa tsaristista taantumusta vastaan.

Seynin nimittäminen v. 1907 maan kenraalikuvernöörin apulaiseksi johti jo seuraavana vuonna kenraalikuvernööri Gerardin erottamiseen. Tämän seuraajaksi nimitetty Böckmann sai jo vuoden kuluttua potkut, koska ei ollut osoittautunut kyllin auliiksi sortopolitiikan ajajaksi. Böckmannin seuraajaksi tuli Seyn, joka sitten toteutti Suomessa stolypinilaista kiristyspolitiikkaa sellaisella häikäilemättömyydellä, että se monessa suhteessa ylitti jopa Bobrikovin surullisenkuuluisan komennon.

Hyökkäys Suomen oikeuksia vastaan ei ollut erillinen ilmiö. Se oli osa taantumuksen hyökkäystä kaikkia Venäjän vähemmistökansallisuuksia vastaan.

Venäjän pääministeri Stolypin, joka oli Venäjällä luonut v:sta 1907 lähtien mitä raaimman väkivaltakomennon, aloitti samalla ankaran hyökkäyksen, jonka tarkoituksena oli vähemmistökansallisuuksien väkivaltainen sulattaminen venäläiseen pääväestöön. Häikäilemättömällä raakuudella riehuivat Stolypinin rankaisuretkikunnat Puolassa, Itämeren maissa, Kaukasiassa ja muualla. Kansallisen kielen käyttäminen kuluissa kiellettiin, sanan-, paino- ja kokoontumisvapaus tuhottiin. Samalla alettiin harjoittaa politiikkaa, jolla yllytettiin kansallisuuksia toisiaan vastaan, nostatettiin suurvenäläistä kansallisuuskiihkoa ja heikennettiin vähemmistökansallisuuksien vastarintaa sekä yritettiin vieroittaa niitä työtätekevien vallankumouksellisesta liikkeestä.

Suomen erikoisasema joutui luonnollisesti myös venä-

läisten kiihkokansallisten piirien silmätikuksi. Vaatimus, että Suomi on sulatettava valtakunnan osaksi, sai vastakaikua valtakunnanduuman porvarillisten edustajien keskuudessa. Pääministeri Stolypin esitti jo toukokuussa 1908 ohjelman, jonka mukaan Suomeen oli ulotettava yleisvaltakunnallinen lainsäädäntö, jota jo Bobrikovin kaudella oli yritetty maahamme soveltaa. Kesäkuun alusssa määrättiin Venäjän ministerineuvoston pöytäkirjalla, että kaikki Suomen lainsäädäntö- ja hallintokysymykset, joiden voitiin katsoa koskevan keisarikuntaa ja sen etuja, oli alistettava Venäjän valtakunnanneuvoston tarkastettavaksi, ennenkuin ne esitetään hallitsijalle. Kiristysotetta lujitettiin vielä kaksi vuotta myöhemmin kesäkuun lopussa v. 1910 valtakunnanneuvoston ja -duuman hyväksymällä erikoislailla. Näillä laittomilla toimenpiteillä tahdottiin riistää Suomen eduskunnalta ja senaatilta esitysoikeuskin sellaisissa kysymyksissä kuin Suomen osallistuminen valtakunnan menoihin, asevelvollisuuden säätäminen, Suomessa olevien venäläisten oikeudet, venäjänkielen käyttö Suomen virallisissa laitoksissa, painovapausasiat, tulli-, posti- ja lennätinlaitokset, kauppa ja merenkulku, rahajärjestelmä sekä ulkolaisten kansalaisoikeudet Suomessa. Aloiteoikeus kaikissa näissä kysymyksissä olisi siis siirtynyt hallitsijalle. Suomen eduskunnalle oli varattu mahdollisuus saada edustajansa valtakunnan neuvostoon ja duumaan.

Kuten jo aikaisemmin on esitetty, oli Suomen eduskunnan oikeudet jo lakia säädettäessä supistettu melkeinpä olemattomiin. Sillähän ei edellämainituilla aloilla ollut oikeutta tehdä muuta kuin anomuksia hallitsijalle, jonka ratkaisusta sitten riippui, alistiko senaatti ne eduskunnan päätettäväksi. Nyt olisi tämä kapeakin portti lukittu tai

siirretty venäläisen hallintojärjestelmän kontrollin alaiseksi. Toteutettuna hanke olisi merkinnyt Suomen erikoisaseman täydellistä hävittämistä. Suomelle tarjotut edustajapaikat valtakunnan neuvostossa ja duumassa olisivat vain sitoneet Suomen eduskunnan vastedes venäläisten elinten alaiseksi.

Työväenliike sortotoimenpiteitä vastaan

Työväenliikkeessä tunnettiin selvästi, että uusien sortotoimenpiteiden toteuttaminen olisi merkinnyt ratkaisevaa estettä työväen tavoitteiden toteuttamisen tiellä. Sentakia työväenliike nousikin päättävästi vastustamaan näitä suunnitelmia. Puolueen järjestöissä käsiteltiin valtakunnallistuttamispyrkimyksiä. Kokouksissa ja mielenosoituksissa sekä työväen sanomalehdissä tuomittiin ankarasti nämä hankkeet. Työväen vastustuskanta tuotiin selvästi esiin myös eduskunnassa. Niinpä jo mainitussa välikysymyskeskustelussa, jossa Mechelinin senaatti sai epäluottamuslauseen, työväen edustajain esittämissä ponsissa selitettiin, että tuli »pitää kiinni maalle peruuttamattomasti vakuutetusta, sen kaikkiin osiin ja koko Suomen kansaan nähden voimassa olevasta valtiosäännöstä, jonka nojalla Suomella on oikeus omaan lainsäädäntöön, lainkäyttöön ja hallintoon sekä myös suomalaisen miehen kautta tapahtuvaan maan asiain välittömään esittelyyn hallitsijalle, ja johon valtiosääntöön voidaan muutoksia tehdä ainoastaan siinä itsessään säädetyssä järjestyksessä». Nämä ponnet hyväksyttiin myös eduskunnassa. Vedoten siihen, että tällaiset Suomen oikeudet eivät olleet ristiriidassa Venäjän kansan etujen kanssa, vaadittiin

Suomen eduskunnalle oikeutta ryhtyä häiritsemättömään sisäiseen uudistustoimintaan. Samalla osoitettiin Suomen perustuslaillisen hallituksen laiminlyöneen aloitevelvollisuutensa sosiaalisten uudistusten aikaansaamiseksi ja suorastaan jarruttaneen kaikkea uudistustyötä. Se oli myös tukenut köyhälistöä vastaan suunnattuja sortotoimenpiteitä, toiminut tsaarin kätyrinä venäläisten pakolaisten vainoamisessa ja monissa kysymyksissä taipunut sortovallan laittomiin vaatimuksiin. Näin se oli itse ollut rajoittamassa maamme itsemääräämisoikeutta. Lopuksi todettiin, että tällainen hallitus ei ollut kykenevä torjumaan venäläisen taantumuksen hyökkäystä maamme oikeuksia vastaan.

Näissä oloissa molemmat porvarilliset valtavirtaukset sopuilivat tsarismin kanssa uskaltamatta tai haluamatta nostaa kansan syviä rivejä maamme oikeuksien suojaksi. Siksi oli aivan luonnollista, että vain pieni ryhmä sosialistisia kansanedustajia ja puolueen toimihenkilöitä puolsi yhteistyötä perustuslaillisten kanssa kamppailussa, jota käytiin tsaarin sortokomentoa vastaan. Eduskunnassa tehtyjen välikysymysten ja vastalauseiden lisäksi työväenliikkeen taholta järjestettiin myös poliittisia joukkoliikkeitä sortotoimenpiteitä vastaan. Työväen vappujuhlissa vv. 1907 ja 1908 tuotiin sekä tunnuksissa että puheissa esiin työväestön vastalauseet sortohallitukselle. Järjestettiin myös erillisiä mielenosoituksia. Kun tsaarin hallitus hajotti duuman, järjestettiin Suomessa heinäkuussa 1907 lukuisia työväen mielenosoituksia solidaarisuuden ilmaukseksi Venäjän kansan vapausliikettä kohtaan. Saman vuoden elokuussa järjestettiin mielenosoituksia rautatiehallitukseen kohdistettujen venäläistämistoimenpiteiden johdosta. Seuraavan vuoden elokuussa oli suuria mielenosoi-

tuksia sen johdosta, että tsaari ei ollut vahvistanut kieltolakiesitystä. Työläiset osoittivat mieltään myöskin siitä syystä, että porvarilliset puolueet jarruttivat työväestön vaatimaa kunnallislakien uudistamista. Kieltolakimielenosoitukset uudistuivat helmikuun 14 pnä 1909, kun senaatti asettui kieltolakien vahvistamista vastustamaan.

Tilanne kehittyi sellaiseksi, että vastustaessaan työväen vaatimaa uudistustoimintaa porvaristo saattoi aina lopulta turvautua venäläisiin sortovallan elimiin. Auliisti ne tekivät tyhjiksi nekin vähäiset uudistukset, joita voitiin eduskunnassa saavuttaa.

Kuten jo mainittiin, monet työväen edustajain aloitteesta eduskunnassa hyväksytyt lait, mm. kieltolaki ja kunnallislaki, jäivät keisarin vahvistusta vaille eivätkä niin ollen astuneet voimaan. Monet työväen edustajain ajamat sosiaaliset uudistuskysymykset eivät päässeet edes varsinaiseen eduskuntakäsittelyyn, kun senaatti keisarin nöyränä käskyläisenä ei valmistanut kyseessä olevista asioista ehdotuksia. Näin kävi mm. työajan lyhentämispyrkimysten, joita työväenliikkeen taholta pidettiin jatkuvasti esillä.

Porvarillisten puolueiden ja tsaarin virkavallan yhteistyöllä onnistuttiin tyrehdyttämään eduskunnallinen uudistustyö miltei olemattomiin. Leipomoiden työoloja koskeva laki sekä uusi maanvuokralaki olivat ainoat merkittävät uudistukset, jotka saatiin aikaan eduskunnassa. Työväen harrastus vaaleihin pysyi kuitenkin jatkuvasti kiinteänä, ja työväen suhteellinen äänimäärä kasvoi miltei kaikissa vaaleissa, jotka taajaan seurasivat toisiaan tsaarin hajottaessa valtiopäivät kerran toisensa jälkeen. Vaikka eduskuntatyö ei vastannutkaan toiveita, joita työväestö oli aluksi siihen kiinnittänyt, työväestö ja maaseudun köyhä-

listö osallistuivat yhä suuremmin joukoin vaaleihin ja osoittivat niissä mieltään Suomen kansan oikeuksien puolesta tsaarinvaltaa ja sen kanssa sopuilevaa porvaristoa vastaan. Työväen joukkoliikkeiden päämuotoina olivat edellämainitut mielenosoitukset, osanotto eduskuntavaaleihin ja lisäksi työväen taloudelliset taistelut ammattiyhdistysliikkeen puitteissa. Erääksi keskeisimmistä kysymyksista nousi taistelu puolueen aatteellisen tason ja eheyden puolesta.

Puolueen valistustyön tehostaminen

Puolue oli vuosien 1904—1906 joukkoliikkeitten järjestäjänä ja johtajana noussut suureksi joukkojärjestöksi. Jäsenistön aatteellinen kasvatustyö ja uusien kannattajien valtaaminen puolueelle työtätekevien keskuudesta vaati voimistamaan puolueen suullista ja kirjallista valistus- ja agitaatiotyötä.

Periaatteellista kasvatusta koetettiin suorittaa puolueen agitaatiotyötä tehostamalla. V:n 1906 lopulla toimeenpantiin kurssit puolueen puhujiksi ja agitaattoreiksi aikoville. Kaikki 148 kurssilaista saivat opetusta sosialismin peruskäsityksistä Kuusisen, Sirolan, Valppaan ja Gyllingin toimiessa opettajina. Vuosien 1907 ja 1908 vaihteessa toimeenpantiin eri piireissä yhteensä kahdetkymmenet puoluekurssit. Seuraavana vuonna järjesti puoluetoimikunta kurssit 11 paikassa. Näiden lisäksi puolueen vakituiset puhujat ja puoluetoimikunnan jäsenet sekä sanomalehtien toimittajat suorittivat jatkuvasti valistustyötä kaikkialla maassa.

Puolueen kasvava sanomalehdistö tuki suullista valistustyötä. Syvempää teoreettista kasvatustyötä teki v:sta 1906 alkaen Sosialistinen Aikakauslehti, joka ilmestyi v:n 1908 loppuun saakka. Siinä julkaistiin kansainvälisen työväenliikkeen toimintaa valaisevia kirjoituksia sekä käsiteltiin oman maan kysymyksiä periaatteelliselta kannalta. Sille määräsi suunnan puolueen siltasaarelainen sivusta.

Anarkistiset ilmiöt ja työväenliike

Vuosina 1906 ja 1907 esiintyi työväenliikkeen liepeillä myös anarkistisia ilmiöitä, mm. askartelua yksilöterroripuuhissa. Tällaisilla pyrkimyksillä ei ollut joukkopohjaa työväen keskuudessa. Lokakuussa 1907 puolueneuvosto hyväksyi ponnet, joissa puolueeseen kuuluvat järjestöt velvoitettiin pitämään tarkkaa huolta jäsenistään ja heti ryhtymään puolueen järjestösääntöjen mukaisesti sellaisten jäsenten erottamiseen, joiden havaittiin olevan osallisena rikollisissa ja väkivaltaisissa puuhissa. Puolueen lehdistössä julkaistiin vielä lokakuun keskivaiheilla puolueneuvoston ja puoluetoimikunnan kehotus puolueen periaatteille uskollisille jäsenille nousta rohkeasti julkiseen taisteluun terroripuuhailua vastaan. Samalla korostettiin periaatteellisen sosialistisen kasvatustyön tehostamisen välttämättömyyttä.

Tärkeän teoreettisen rajankäynnin suoritti Sosialistisessa Aikakauslehdessä O. W. Kuusinen laajassa kirjoituksessaan »Anarkismi ja vallankumous»*. Siinä Kuusinen osoitti, ettei »Sosialidemokraattiselle puolueelle ole

* Kirjoitus julkaistiin myös erikoisena kirjasena.

suinkaan yhdentekevää, että anarkistisia väkivaltatöitä saadaan harjoittaa sen laskuun ja sen ajaman asian vahingoittamiseksi». Vaikka muutamat anarkistiset teot, joihin yksityiset työläiset olivat ryhtyneet, olivat selvästi epätoivoon ajettujen yksilöiden itsepuolustuksesta johtuneita, ei niitä voitu kuitenkaan hyväksyä. Kuusinen selitti, että tämänkaltaista anarkismia synnyttivät kapitalististen riistäjien kuristustoimenpiteet. Esimerkiksi Laukon häätöjen kaltaiset toimenpiteet ajoivat tietämättömiä riistettyjä epätoivoisiin tekoihin.

Kuusinen tuomitsi anarkistiset virtaukset ja osoitti, että vallankumousta »ei pane toimeen mikään salaisesti toimiva sakki, ei mikään ryhmäkunta eikä mikään puolue, vaan se syntyy laajasta kansanliikkeestä, jota ei voida keinotekoisesti saada asettumaan». Tämä ei merkitse, »etteikö vallankumousta voitaisi tarkoituksenmukaisen toiminnan kautta edistää ja sen onnistumista auttaa, silloin kun kerran on olemassa sen syntymiseen historialliset edellytykset... Senvuoksi onkin aina erittäin tärkeätä, että inhimillisen edistyksen etupäähän asettuneet suuret liikkeet ja puolueet, niinkuin esim. nykyaikana sosialidemokratia, pitävät tarkkaa vaaria lähestyvistä vallankumouksellisista ajankohdista ja milloin sellaisen huomaavat olevan tulossa, käyttävät sitä hyväkseen ja tekevät voitavansa tehokkaasti edistääkseen vallankumouksen toteutumista».

Teoreettinen linjanveto auttoi luonnollisesti koko puoluetta suorittamaan periaatteellista kasvatustyötä niin, että anarkismi ei koskaan päässyt Suomen työväenliikkeen joukkopohjaa myrkyttämään. Parlamentaarisen rämettymisen myrkytykseltä suojeli osittain työväenliikettä edellä esitetty valtiollinen tilanne, joka teki mahdottomaksi täy-

sin luottaa parlamentaariseen kehitykseen. Mutta osittain juuri tästä syystä, parlamentaarisen työn hedelmättömyyden takia, syntyi työväenliikkeen keskuudessa ajatuksia koko eduskuntatyön hyödyttömyydestä. Tällaisia ajatuksia esiintyi muun muassa Kotkassa 8—13. 9. 1909 pidetyssä Suomen Sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksessa.

Pääristiriitana Kotkan kokouksessa näyttäytyi kuitenkin kysymys yhteistyöstä perustuslaillisten kanssa, jota eräät puolueen johtavat henkilöt harrastivat valtakunnallisissa asioissa. Siltasaarelaiset sen sijaan asettuivat työväenliikkeen itsenäisen taistelun kannalle.

Menettelytapalinjan tarkistus Kotkassa

Kotkan kokous pidettiin seyniläisen taantumuksen otteen kiristyessä maassamme. Toiveikkuus, joka oli ollut ominaista Oulun puoluekokoukselle v. 1906, oli vaihtunut tietoisuudeksi kansamme vapautta uhkaavasta vaarasta. Tämän totesi mm. puoluetoimikunnan puheenjohtaja Matti Paasivuori avauspuheessaan.

Tilanteen vakavuus kuvastui kokoukselle esitetyissä alustuksissakin. Menettelytapakysymyksessä oli tehty monia erilaisia esityksiä. Niissä esiintyi selvästi kolme erilaista menettelytapalinjaa. Kaapo Murros edusti parlamentaariseen toimintaan nähden kielteistä kantaa ja korosti sensijaan puolueen työn suuntaamista järjestöllisen valistustyön uomaan sekä ehdotti siirryttäväksi valtiollisesta taistelusta kunnallisessa mittakaavassa tapahtuvaan tuotannolliseen kilpailuun yksityisyrittäjäin kanssa. Yrjö

Sirola esitti lähinnä puolueen valtiollista taistelua ja työväen itsenäistä luokkataistelua korostavan kannan. Vera Ostroumova tähdensi Suomen autonomian puolustamisen merkitystä ja sen takia vaati eduskunnassa ja sen ulkopuolella yhteistoimintaa kaikkien niiden ryhmien, myöskin porvarillisten kanssa, jotka toimivat saman tarkoituksen hyväksi.

Sirola ja Ostroumova samoinkuin eräät muutkin puoluekokoukselle ehdotuksia tehneet olivat sitä mieltä, että Oulun puoluekokouksen päätös solidaarisuudesta Venäjän vallankumousliikkeen kanssa on pidettävä edelleen voimassa.

Alustuksensa yhteydessä esittämissään ponsissa Sirola selitti, että Suomen työväenliikkeen on edelleen jyrkän luokkataistelun kautta valtiollisella alalla, eduskunnassa, ammatillisessa liikkeessä ja osuustoiminnassa pyrittävä varmistamaan ja lisäämään työväenluokan oikeuksia, vapauksia ja etuja, jotta se tulisi mahdollisimman pian kyllin tietoiseksi ja voimakkaaksi yhdessä muiden maiden työväenluokan kanssa toteuttamaan sosialidemokratian vallankumouksellisen päämäärän, kaiken sorron ja riiston lopettamisen. Sirola tuomitsi puolueen keskuudessa ilmenneet eduskuntatyötä vastustavat käsitykset ja kehotti tarmokkaasti puoltamaan saavutettuja eduskunnallisia oikeuksia, pyrkimään niiden laajentamiseen ja taistelemaan vaaleissa laajempien joukkojen kokoamiseksi työväenliikkeen vaatimusten taakse. Samalla Sirola vaati eduskuntaryhmää tiukasti edustamaan puolueen periaatteita kaikkia niiden heikentämispyrkimyksiä vastaan.

Eduskunnassa työväenluokan jokapäiväisten etujen puolesta käytävässä taistelussa pitää vahvistaa työväen taistelutarmoa, eikä eduskuntatyölle saa antaa luokkavas-

takohtia himmentävää merkitystä. Ei ole unohdettava sosialidemokratian periaatteita eikä mukauduttava vallitseviin oloihin, selitti Sirola. Ei ole tyydyttävä uudistuksiin porvarillisessa yhteiskunnassa.

Puhuessaan Suomen valtiollisen autonomian puolustamisesta tsaarinhallituksen sortopolitiikkaa vastaan Sirola selitti välttämättömäksi, että työväenliikkeen on entistä kiinteämmin lähestyttävä Venäjän vallankumousliikettä ja vedottava kansainväliseen työväenliikkeeseen.

Menettelytapakysymystä käsiteltiin myös toimintakertomuksen yhteydessä, kun keskusteltiin puolueen suhteesta anarkistisiin ilmiöihin. Samoin nousivat menettelytapakysymykset esiin eduskuntaryhmän toimintakertomusta käsiteltäessä. Varsinaisessa menettelytapakeskustelussa eri mielipiteet törmäsivät vastakkain varsin voimakkaasti. Murroksen edustama valtiollista, parlamentaarista luokkataistelua vierova kanta sai osittain kannatusta eräiden edustajain taholta, jotka arvostelivat eduskuntatoiminnassa ilmenneitä reformistisia piirteitä sekä eduskuntatyön heikkoja tuloksia. Ostroumovan ajatusta yhteistoiminnan välttämättömyydestä porvarillisten piirien kanssa Suomen autonomiaa koskevissa kysymyksissä kannatettiin myöskin. Kuitenkin valtaosa kokouksen edustajista yhtyi kannattamaan Sirolan edustamaa parlamentaarisen luokkataistelun linjaa, jossa korostettiin luokkataistelun merkitystä.

Sirola viittasi siihen, että työväenliikkeen kokemusten tietoisesta tutkimisesta on syntynyt työväenliikkeen teoria, »jonka läheisyys itse elämän kanssa on perin tärkeä, jos mielii välttyä harha-askeleilta». Puolueen liepeille oli liittynyt suuri joukko vähemmän tietoista väkeä, joka näki puolueen yleensä ajavan köyhälistön asiaa. Tämä väki

odotti mahdollisimman nopeaa ratkaisua. Se kysyi, miksei jo julisteta suurlakkoa ja »näytetä» porvareille. Tuntematta toiminnan mahdollisuuksia tällaiset henkilöt ovat valmiit etsimään oikotietä ja joutuvat kaikenlaisiin seikkailuihin. Sitten he myös »ovat herkät eroamaan puolueesta tyhjänpäiväisten syitten, kuten yksityisriitaisuuksien, Perttilä-juttujen * takia tai kun heille ei voida heti jotain hommaa toimittaa».

Ja juuri tällaiset henkilöt saattoivat Murroksen tavoin kysyä, »mitä hittoa siellä eduskunnassa oikein tehdään, 15 markan päiväpalkkoja tuhlaamassa».

Sirola huomautti, että pettymykset parlamentaarisessa toiminnassa olivat ulkomailla useissa tapauksissa vieroittaneet työväenliikettä eduskunnassa käytävästä valtiollisesta taistelusta ja houkutelleet sitä sensijaan siirtymään pelkkään taloudelliseen taisteluun, osuustoimintaan, Proudhonin vaihtopankkeihin ja kunnallistoimintaan (kuten Murroksenkin) sekä myös alituisesti uhkaamaan suurlakolla, jonka pitää olla »se viimeinen rysäys».

Ulkomailla oli kuitenkin Internationaalen marxilaisten ansiosta jo voitettu tuollainen kunta ja työläiset olivat oppineet kunnioittamaan parlamentaarista taistelua, totesi Sirola, mutta »samalla on kuitenkin jouduttu taistelemaan parlamentarismin vaaroja, sovitteluihin unohtumisen ja yksilöllisen pilaantumisen vaaraa vastaan». Hän korosti, että »sos.dem. puolue voi muuttaa äänioikeuden petkutuksen välineestä taistelukeinoksi».

Suhteesta reformitoimintaan ja vallankumoukseen Sirola sanoi:

---

* Perttilä-juttu: Puolueen rahastonhoitaja Emil Perttilä, jonka tileissä oli esiintynyt epäselvyyksiä, oli paennut maasta.

»Me kernaasti näkisimme pelkällä reformitoiminnalla siirryttävän sosialismiin, säästyisihän paljon uhreja ja kärsimyksiä, mutta sitä ei porvaristo salli... Porvarilliset myöntävät reformeja sitä mukaa kuin köyhälistön pakotuksesta pitävät välttämättömänä, eikä meidän niitä siinä suhteessa tarvitse lähennellen kiittää, peläten muka että he muuten tympeytyen vetäytyvät pois niitä uudistuksia antamasta, vaan haukkua meidän pitää siitä, että ne uudistukset ovat perin riittämättömät.»

Puhuessaan suhteesta Venäjän taantumukseen Sirola korosti, että »on ensin julistettava periaatteellinen vastarintamme. Jos joku porvaristoryhmä jossakin suhteessa tavataan myös vastarinnassa, ja sitten joudutaan rinnakkain, ei se ole jo edeltäpäin julistettua yhteistoimintaa». Tärkeä oli Sirolan alustuksen kohta, jossa hän teroitti provokaation torjumisen välttämättömyyttä. Erikoisesti on vältettävä kansallisuusvihan vivahduksiakin kirjoitettaessa esim. venäläisistä sotilaista, ja samoin myös Venäjältä tuoduista rikkureista, jotka ovat eksytettyjä köyhälistötyöläisiä. Puheenvuoronsa Sirola lopetti sanoen:

»Menettelytapamme on aina oleva itsenäistä, jyrkkää luokkataistelua, ja aina on pidettävä mielessä vallankumouksellinen päämäärä, kaiken riistämisen ja sorron lopettaminen».

Keskustelussa K. H. Wiik osoitti Murroksen esityksen pohjautuvan siihen tosiasiaan, että eduskunnalta odotettiin enemmän kuin siltä oli saatu. Hän tähdensi: »Me emme voi eduskunnassa todellisiin parannuksiin porvareita taivuttaa, ellei meillä ole sen ulkopuolella voimaa. Jos me yksinomaan vaaliuurnan ääressä taistelemme, niin joudumme ennen pitkää kuten passiivisen vastarinnan miehet pommittamaan vanhojen paperikasojen takaa».

Wiik varoitti erityisesti äänestäjoukkojen kalastamisesta periaatteettomien lupausten avulla. Samalla hän ilmoitti, että hän ei ollut antiparlamentarismin kannalla.

Suomen ruotsalaisen työväenliiton kantana V. Blomqvist korosti, että ainoastaan selvällä ja johdonmukaisella luokkataistelukannalla pysyminen, kompromissin ja sovittelupolitiikan ehdoton välttäminen voi tehdä parlamentaarisen taistelun tehokkaaksi aseeksi työväen luokkataistelussa. J. K. Lehtinen esitti läntisen vaalipiirin edustajakokouksen hyväksymän itsenäistä luokkataistelua korostavan kannan ja asettui puoltamaan parlamentaariseen taisteluun osallistumista. Samalla hän varoitti, ettei eduskuntatoiminnassa saanut mennä millään tavalla porvarien kanssa liittoihin, jotka sekoittivat luokkataisteluvastakohtia, ja korosti eduskuntaryhmän vastuunalaisuutta puolueelle. Samantapaisia kannanottoja esitettiin lukuisten muittenkin vaalipiirien työläisten taholta.

Oskari Tokoi sensijaan vastusti arvosteluja, joita puolueen eduskuntaryhmää vastaan oli esitetty ja puolusti sovittelua porvarillisten ryhmien kanssa.

Kokousedustajien valtava enemmistö vastusti sekä Murroksen pikkuporvarillista anarkosyndikalistista suuntausta kuin myös Ostroumovan esittämää yhteistoimintaa porvariston kanssa. Arvostelua kohdistettiin myös eduskuntaryhmässä esiintyneitä revisionistisia kannanottoja ja porvarien kanssa sattuneita sovittelutapauksia vastaan. Samoin arvosteltiin eduskuntaryhmän kurittomuutta, joka näkyi mm. äänestyksistä poissaoloina.

Suhteesta anarkistisiin virtauksiin ja niiden yhteydessä ilmenneisiin puolueen periaatteiden vastaisiin ja puoluetta vahingoittaviin ilmiöihin hyväksyttiin menettelytapavaliokunnan valmistama päätös, jossa sanotunlaiset ilmiöt jyr-

kästi tuomittiin ja tunnustettiin puoluetoimikunnan ja puolueneuvoston menetelleen oikein vastustaessaan niitä. Puoluejärjestöjä kehotettiin edelleenkin valppauteen ja erottamaan puolueesta moisiin puuhiin ryhtyneet jäsenet.

Kokous vahvisti myös Oulun puoluekokouksessa hyväksytyn kannan, joka kielsi puolueen jäseniä astumasta porvarillisten lehtien toimituksiin ja avustajiksi. O. W. Kuusinen oli tehnyt puoluekokoukselle esityksen Forssassa hyväksytyn puolueohjelman periaate- ja lähiajan ohjelman yksityiskohtaisesta tarkistuksesta ja sitä varten ehdottanut erikoisen komitean asettamista tehtävää suorittamaan. Tällainen komitea kokouksessa valittiinkin ja se velvoitettiin 6 kuukautta ennen seuraavaa puoluekokousta julkaisemaan muutosehdotuksensa. Kuusisen tekemän ehdotuksen mukaisesti ohjelmantarkistuskomitean ensimmäiseksi tehtäväksi tuli puolueen maatalousohjelman tarkistus, koska sekä Forssan että Oulun kokousten maatalousohjelmien katsottiin olevan kokonaan tarkistuksen tarpeessa.

Ohjelmavaliokuntaan valittiin äänestyksen perusteella E. Gylling, O. W. Kuusinen, Yrjö Sirola, Sulo Wuolijoki ja Oskari Tokoi.

Menettelytapapäätöksessä kokous lausui, että »puolueen on luokkavastakohtien yhä kärjistyessä edelleen jyrkän luokkataistelun kautta vallattava köyhälistölle yhä uusia oikeuksia ja etuja, aina muistaen sosialidemokratian vallankumouksellisen päämäärän, joka on kaiken riistämisen lopettaminen».

Edelleen päätöksessä korostettiin eduskuntataistelun merkitystä ja osoitettiin kaikenlaisen vaalitaistelun ja eduskunnallisen toiminnan halveksimisen olevan työväen taistelulle turmiollista. Puolueen on täydellä tarmolla käy-

tettävä Suomen köyhälistön hyväksi sekä vaalitaistelua että eduskuntaa ja vastustettava niiden oikeuksien rajoittamis-ja riistämispyrkimyksiä. Saavuttaakseen eduskuntatyöstä työväenluokalle kaiken mahdollisen hyödyn on sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän pysyttävä erillään itsenäisyyttään rajoittavista liitoista porvaristoryhmien kanssa ja leppymättömästi hyökättävä kaikkea riistoa ja sortoa vastaan.

Puoluekokous tähdensi erikoisesti ammatillisen toiminnan tärkeyttä muistuttaen vielä, että työväestö saattaa olla pakotettu turvautumaan myöskin suurlakkoon, jolloin järjestöjen voimaa ja valtiollista kypsyyttä erityisesti koetellaan. Oulun puoluekokouksen päätös solidaarisuudesta Venäjän vapausliikkeen kanssa uudistettiin tähdentäen tämän päätöksen toteuttamisen välttämättömyyttä.

Nuorisoliitolle tunnustettiin oikeus olla itsenäisenä järjestönä, mutta vaadittiin sosialidemokraattisen ohjelman noudattamista. Samalla luvattiin avustaa nuorisoliittoa taloudellisesti. Puolueelle päätettiin perustaa puolueopisto, sille hyväksyttiin ohjelma ja myönnettiin varat.

Kotkan puoluekokouksen menettelytapalinjan määrittelyssä jatkui edelleen aatteellinen selkeneminen, joka oli lyönyt leimansa v. 1906 pidettyyn Oulun puoluekokoukseen. Puolue asettui parlamentaarisessa toiminnassa saatujen kokemusten pohjalla vastustamaan puolueen piirissä ilmenneitä reformistisia ja revisionistisia käsityksiä korostaen itsenäistä luokkataistelun kantaa. Samalla tuomittiin anarkistiset virtaukset. Mutta puolueeseen jäi kuitenkin edelleenkin pikkuporvarillinen oikeistosivusta, joka tahtoi ohjata puolueen työn yksinomaan reforminäpertelyksi eduskunnassa ja yhteistyöksi porvarillisten ryhmien

kanssa siellä. Tätä virtausta vastaan esiintyi puolueen siltasaarelainen sivusta, jolla oli joukkojen keskuudessa ratkaiseva vaikutus.

VII luku

SUOMEN KANSAN OIKEUKSIEN PUOLESTA

1. Tsaarin hallituksen sortotoimenpiteet kansainvälisen huomion kohteena

Kotkan kokouksen aikana jo selvästi näkyvissä olleet Venäjän hallituksen valtiokaappaustoimenpiteet Suomen hallitsemisessa herättivät laajalti huomiota. Puoluetoimikunta lähetti huhtikuussa v. 1910 yhdessä sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän kanssa ulkomaillekin selostuksen Suomen oikeuksien loukkauksista. Työväen kansainvälinen sihteeristö kiinnitti antamassaan julistuksessa huomiota Suomea vastaan suunnattuihin sortotoimenpiteisiin. Se kehotti kaikkien maiden sosialidemokraatteja esittämään maittensa parlamenteissa kyselyjä Venäjän sortotoimenpiteiden johdosta. Samalla kehotettiin järjestämään mielenosoituksia Suomen kansan puolesta. Kehotus sai lämmintä vastakaikua eri puolilla maailmaa ja Venäjän hallitus joutui kaikkialla arvostelun kohteeksi.

Mutta sellaista suurta kansainvälistä liikettä Suomen oikeuksien puolesta kuin bobrikovilaiskaudella, jolloin tsaarin sortotoimenpiteitä vastaan esiintyivät tuhannet kansainvälisesti tunnetut tieteen, taiteen ja poliittisen elämän edustajat, ei nyt syntynyt. Päinvastoin esimerkiksi Venäjällä porvarilliset puolueet nöyristelivät tsaarinvallan

edessä, jopa levittivät ulkomaillakin väitteitä tsaarin hallituksen aikeiden rehellisyydestä ja »perustuslaillisuudesta».

Poikkeuksen tässä suhteessa tekivät Lenin ja muut Venäjän bolševikit. Lenin oli jo vuosisadan alussa asettunut tiukasti tuomitsemaan tsaarin sortotoimenpiteitä ja puolustamaan Suomen kansan oikeuksia. Kun ns. valtakunnan lainsäädäntökysymys nousi esiin Venäjän vallankumouksen kärsimän tappion jälkeen, kirjoitti Lenin Sotsial-Demokrat-lehdessä marraskuussa 1909 kirjoituksen »Tsaari Suomen kansaa vastaan», jossa sanotaan: »Hyökkäämällä demokraattisen ja vapaan Suomen kimppuun tsaarinhallitus ja sen liittolaiset haluavat hävittää vuonna 1905 hankittujen kansan voittojen viimeisenkin rippeen. Ja siksipä nyt, kun kasakkarykmentit ja tykistöpatterit miehittävät kiireesti Suomen kaupunkikeskuksia, onkin kysymys koko Venäjän kansan asiasta».

Todeten Venäjän omistavien piirien petoksen Lenin osoitti miten myös »Länsi-Euroopan porvaristo, joka aikoinaan lähetti tsaarille adresseja, joissa se pyysi jättämään Suomen rauhaan, ei nyt pane rikkaa ristiin pysähdyttääkseen maantierosvot».

Lenin osoitti, että Suomen proletariaatti käsittää joutuvansa käymään taistelua äärimmäisen vaikeissa olosuhteissa. Länsi-Euroopan porvaristo, joka keimailee itsevaltiuden edessä, ei sekaannu asiaan ja Venäjän omat yhteiskuntapiirit, jotka ovat osittain Stolypinin politiikan lahjomia, osittain kadettipuolueen politiikan turmelemia, eivät anna Suomelle sitä moraalista tukea, jota se sai ennen vuotta 1905. Venäjän hallituksen julkeus on tavattomasti kasvanut siitä lähtien, kun se onnistui antamaan iskun vallankumousarmeijalle itse Venäjällä.

»Mutta Suomen proletariaatti tietää myös sen», jatkoi Lenin, »että poliittista taistelua ei ratkaista yhdellä ottelulla, että se vaatii joskus monivuotisia sitkeitä ponnisteluja ja että voitolle pääsee lopuksi se, jonka puolella on historian kehityksen voima... Suomen vapaus pääsee voitolle, sillä ilman sitä ei ole ajateltavissa Venäjänkään vapaus ja ilman vapauden voittoa Venäjällä ei ole ajateltavissa Venäjän taloudellinen kehitys... Suomen proletariaatti tietää myös, että jo uuden taistelun ensi askelista sillä on oleva puolellaan koko Venäjän sosialistinen proletariaatti, joka on valmis täyttämään velvollisuutensa, koko velvollisuutensa, olkootpa nykyhetken olosuhteet kuinka vaikeita tahansa». (V. I. Lenin: Teokset, 16 osa, s. 68—71 suom.)

Lenin muistutti, että Suomessa käydään taistelua koko Venäjän vapauden puolesta ja että tämä taistelu lujittaa niitä solidaarisuuden siteitä, jotka vallitsevat Venäjän ja Suomen työväenluokan välillä.

Kirjoittaessaan seuraavan vuoden (1910) huhtikuun 26 pnä Sotsial-Demokrat-lehdessä Stolypinin ajamasta yleisvaltakunnallisesta laista Lenin osoitti, että kysymys oli Suomen vapauden täydellisestä hävittämisestä. Hän selitti, että Suomi hengittää vapaasti vasta silloin, kun Venäjän työväenluokka nousee ja jättiläismäisenä joukkona ravistelee itsevaltiutta. »Ja vain yhdistymällä Venäjän joukkojen vallankumoukselliseen taisteluun voi suomalainen työmies etsiä nyt pelastusta mustasotnialaisten hurttien päällekarkaukselta».

Lenin muistutti mieliin, miten Suomen porvaristo oli näyttänyt vastavallankumoukselliset ominaisuutensa. »Suomen porvaristo vainosi suomalaisten työläisten punakaarteja ja syytti niitä vallankumouksellisuudesta, se teki

kaiken voitavansa jarruttaakseen Suomen sosialististen järjestöjen täydellistä vapautta, se luuli saavansa palvelevaisuudellaan (kuten poliitikkojen luovuttaminen vuonna 1907) suojelluksi itseään tsarismin harjoittamalta väkivallalta, se syytti oman maansa sosialisteja siitä, että venäläiset sosialistit ovat heidät pilanneet tartuttamalla heihin vallankumouksellisuuttaan. ... Nyt saavat porvaritkin Suomessa nähdä, mihin myönnytysten, palvelevaisuuden ja mielistelyn politiikka, sosialismin suoranaisen tai välillisen kavaltamisen politiikka johtaa. Suomen kansa ei löydä ulospääsyä tilanteestaan muualta kuin sosialistisesti koulutettujen ja sosialistien järjestämien joukkojen taistelusta, keinoja vastaiskun antamiseen Nikolai II:lle ei löydy muualta kuin proletaarisesta vallankumouksesta». (V. I. Lenin: Teokset, 16 osa, s. 164—168 suom.).

Vuoden 1912 tammikuun lopussa pidetty Venäjän Sosialidemokraattisen työväenpuolueen VI (Prahan) yleisvenäläinen konferenssi hyväksyi Leninin kirjoittaman päätöksen Suomen kysymyksestä. Päätös kuului seuraavasti:

»Kokoonnuttaessa ensimäisen kerran sen jälkeen, kun Venäjän tsarismi ja vastavallankumouksellinen Duuma ajoivat läpi lait, jotka tekivät lopun Suomen oikeuksista ja vapaudesta, VSDTPn konferenssi ilmoittaa olevansa täysin solidaarinen Suomen sosialidemokraattisen veljespuolueen kanssa, tähdentää niiden tehtävien yhteisyyttä, joita Suomen ja Venäjän työläisillä on taistelussa kansan oikeuksia polkevaa Venäjän vastavallankumouksellista hallitusta ja vastavallankumouksellista porvaristoa vastaan, ja lausuu lujana vakaumuksenaan, että Venäjän ja Suomen työläiset voivat vain yhteisin ponnistuksin kukistaa tsarismin ja hankkia vapauden Venäjän ja Suomen kansoille». (V. I. Lenin: Teokset, 17 osa, s. 465 suom.).

Lenin vakuutti: »Duuman puhujalavalta tulevat edustajamme kohottamaan äänensä, kuten he tekivät jo viime vuonna, leimatakseen häpeällä tsaarin hallituksen ja riistääkseen naamion sen ulkokultaisilta liittolaisilta Duumassa. Tehköötkaikki sosialidemokraattiset järjestöt ja kaikki työläiset kaiken voitavansa, jotta edustajiemme ääni Taurian palatsissa ei kajahtaisi yksinäisenä, jotta Venäjän ja Suomen vapauden viholliset näkisivät, että koko Venäjän proletariaatti on solidaarinen Suomen kansan kanssa. Eri puolilla maata työskentelevien toverien velvollisuutena on käyttää kaikki tarjoutuvat tilaisuudet ilmaistakseen Venäjän proletariaatin suhtautumisen Suomen kysymykseen. Alkaen Venäjän ja Suomen sosialidemokraattisille ryhmille osoitetusta vetoomuksesta ja siirtyen yhä aktiivisempiin vastarinnan muotoihin puolue löytää riittävästi keinoja rikkoakseen sen häpeällisen vaitiolon, jonka vallitessa Venäjän vastavallankumous raatelee Suomen kansaa». (V. I. Lenin: Teokset, 16 osa, s. 70).

2. Suomen työväenpuolue tsarismin sortopolitiikkaa vastaan

Venäjän kansan vallankumouksellinen taistelu, sen solidaarisuus Suomen kansan taistelua kohtaan ja molempien kansojen todellinen kohtalonyhteys kuvastui myös monissa Suomen työväenliikkeen johtohenkilöiden lausunnoissa seyniläisen taantumuksen raskaalla kaudella. Yrjö Mäkelin tulkitsi Suomen työtätekevien tunteita eduskunnassa ns. yleisvaltakunnallisen lainsäädäntökysymyksen yhteydessä huhtikuun 5 pnä 1910 seuraavasti:

»Katkeramielisyys Venäjän hallitusta ja vallanpitäjiä kohtaan, paisukoonpa se miten suureksi tahansa, ei saa meitä koskaan unohtamaan sitä tosiasiaa, että Venäjän kansa, huolimatta hirveän raskaista taakoistaan, on jo antanut ihmiskunnalle sivistysarvoja, niin suuria, että ne tulevat aina mainittaviksi silloin, kun mainitaan inhimillisen kulttuurin suurimmat saavutukset... Tuossa laajassa valtakunnassa asuu vapaudenhaluinen kansa, joka kahleistaan huolimatta on tuontuostakin kantanut suuria uhreja vapauden jumalattaren alttarille. Me emme tule koskaan suinkaan unohtamaan, että tämä kansa on suorastaan verensä hinnalla ostanut meille suomalaisille joitakin levähdyshetkiä ja pakottanut Venäjän hallituksen jolloinkin myöntämään meille joitakin oikeuksia... Me tiedämme ja olemme selvästi vakuutettuja siitä, että tämä sama kansa, jolla ei ole mitään osaa Venäjän hallituksen rosvosuunnitelmissa, tulee kerran kunhan se itse vapautuu sortajistaan, antamaan meille takaisin kaiken sen, minkä hallitus nyt meiltä mahdollisesti vie».

Suomen työväenliikkeessä elänyttä aktiivista vastarintahenkeä tsarismin sortotoimenpiteitä vastaan kuvastaa Sirolan alustuksen pohjalla heinäkuun 16—17 pnä 1910 pidetyssä puolueneuvoston kokouksessa laadittu ohje, jossa puolueen järjestöä kehotetaan Kotkan puoluekokouksessa hyväksyttyjen menettelytapapäätösten mukaisesti jyrkän luokkataistelun kannalla pysyen tekemään vastarintaa laittomia ja mielivaltaisia kuristustoimenpiteitä vastaan ja tässä tarkoituksessa järjestämään kokouksia, joissa tulkitaan köyhälistön kanta ns. valtakunnan lainsäädännön suhteen.

Sosialidemokraattisen puolueen Helsingissä syyskuun 4—10 pnä 1911 pidetylle puoluekokoukselle esitetyssä puo-

luetoimikunnan toimintakertomuksessa kuvataan valtiollisen aseman jatkuvaa kiristymistä. »Jo aikaisemmin alkanut kansalaisvapauksien kuristaminen on yhä vaan kiihtynyt, varsinkin työväenjärjestöjen toimintaa on yhä useammin ryhdytty häiritsemään. Perustuslailla turvattu sananvapauden käyttö on joutunut poliisin mielivallasta riippuvaiseksi. Poliisi on useilla paikkunnilla, työväen juhlatilaisuuksissa, häirinnyt juhlapuhujia. Arpajaisluvan saannille on asetettu este, kieltämällä puheiden ja esitelmien pito arpajaisten yhteydessä. Iltamienkin toimeenpanoa ovat viranomaiset koettaneet vaikeuttaa. Samalla ovat viranomaiset ryhtyneet painovapautta rajoittaviin toimiin. Tuomioistuimetkin ovat tukeneet painovapauden rajoittamispyrkimyksiä ja kuvernöörit määräilevät uhkasakkoja kun kirjapainot kieltäytyvät lähettämästä vapaakappaleita painokannisille*. Majesteettirikokset kuuluvat aivan päiväjärjestykseen.

Eduskunnan kautta saavutetut uudistukset ovat supistuneet verrattain vähiin. Kotimaiset sekä rajantakaiset taantumukselliset voimat ovat olleet yhteistyössä työväelle edullisten uudistusten vastustamisessa ja tuhoamisessa. Kaksi kertaa on eduskunta hajoitettu tämän toimintakauden aikana ja kaksi kertaa on myös puolueemme täytynyt käydä voimia ja varoja kysyvään vaalikamppailuun riistäjäpuolueita vastaan».

Puolueen kannatus vaaleissa

Suomen sosialidemokraattisen puolueen toiminnan päämuotona tänä aikana olivat paitsi ennenmainitut julkiset

* Paino-Kanninen = Volmari Kanninen, painoylihallituksen päällikkö vv. 1905—1917 — Helmikuun vallankumoukseen asti. Tuli kuuluisaksi työväen sanomalehdistön vainoamisesta.

joukkoliikehtimiset, joihin luonnollisesti kiristynyt valtiollinen asema painoi leimansa, tietenkin osanotto vaaleihin. Osallistumisesta ja osanotosta valtiollisiin vaaleihin sekä voimasuhteista niissä antaa selvän kuvan Helsingin puoluekokouksessa esitetty seuraava tilasto:

Annettuja hyväksyttyjä vaalilippuja

	v. 1907	v. 1908	v. 1909	v. 1910	v. 1911
Sosdem. puolue	329.946	310.826	337.685	316.951	321.201
Suomalainen puolue	243.573	205.892	199.920	174.661	174.177
Nuorsuomal. puolue	121.604	115.201	122.770	114.291	119.361
Ruotsal. kansanp.	112.267	103.146	104.191	107.121	106.064
Maalaisliitto	51.242	51.756	56.943	60.157	62.885
Krist. työv. liitto	13.790	18.848	23.259	17.344	17.245
Hajalistat	18.568	3.772	1.703	1.034	708
Koko maa	890.990	809.441	846.471	791.559	802.387

Sosialistien äänimäärä aleni siis vuodesta 1907 vuoteen 1911 mennessä 8.745. Mutta kun yleisen äänimäärän vähennys oli lähes 90.000, tiesi tämä työväen äänestäjäjoukon suhteellista kasvua. Se merkitsi myös puolueen edustajamäärän nousua. Se oli ensimmäisissä vaaleissa 80, mutta v. 1911 jo 86. Kuten tunnettua, kehitys johti sitten v. 1916 eduskuntavaaleissa siihen, että eduskuntaan tuli solialistinen enemmistö. Suomen kansan tuomiona tsarismin edessä harjoitetulle kumartelupolitiikalle voidaan pitää sitä, että suomettarelaisen puolueen äänimäärä aleni samaan aikaan n. 70.000:lla.

Puolueen jäsenmäärän kehitys

Puolueen jäsenmäärässä tapahtui luonnollisesti huomattavaa alenemista vuosien 1905 ja 1906 vallankumouk-

sellisen nousun jälkeen, jolloin se oli ollut yli 80.000. Niinpä v. 1908 puolueessa oli 71.226, v. 1909 vain 58.293 jäsentä ja v. 1910 jäsenmäärä aleni edelleen 52.120:een. Kahden viimeisen vuoden jäsenmäärän laskuun vaikutti yleinen taloudellinen lamakausi. Tämän jälkeen jäsenmäärä alkoi vakiintua. Valtiollinen taantumus ahdisti monella tavoin työväenjärjestöjen toimintamahdollisuuksia, kuten edellä on jo selvinnyt. Tämä oli omiaan karkottamaan puolueen rivien ulkopuolelle sellaisia vähemmän tietoisia työläisiä, jotka vapaampina aikoina olivat liittyneet puolueeseen. Yleensä Suomen työväen rivit kestivät kuitenkin hyvin valtiollisen taantumuksen puristuksen. Tämä näkyi mm. Helsingissä pidetyssä sosialidemokraattisen puolueen seitsemännessä edustajakokouksessa syyskuun 4—10 pnä 1911.

3. Valtiollinen menettelytapa

Kaksi suuntausta tsarisminvastaisessa taistelussa

V. 1911 edustajakokouksessa käsiteltiin luonnollisesti menettelytapakysymystä, joka oli muodostunut varsin kärkeväksi valtiollisen taantumuksen kiristäessä otettaan. Eduskuntaryhmässä ja puolueen johdonkin piirissä oli esiintynyt mielipiteitä, että valtiollisen sorron kiihtyessä olisi menettelytavat sovellettava sellaisiksi, että voitaisiin ainakin yleisissä valtakuntaa koskevissa asioissa yhtyä tukemaan perustuslaillisten politiikkaa. Tällainen kanta yleensä torjuttiin työväenliikkeen jäsenjoukkojen keskuudessa. Porvariston horjunta maamme oikeuksien puolustamisessa oli vahvistanut käsitystä, että työväen tuli säilyt-

tää tässä kuten muissakin kysymyksissä itsenäisyytensä. Tätä kantaa tulkitsi kysymyksen alustaja O. W. Kuusinen hyvin voimakkaasti. Hän varoitti työväenliikettä valtiollisen tilanteen esiinnostamista vaaroista selittäen, että kaikki merkit viittaavat siihen, että sorto tulee yhä kiristymään. Hän osoitti, että Venäjän vallassaolijat harjoittavat Suomeen nähden »imperialistista kuristuspolitiikkaa, jota kaikki Euroopan suurvallat nykyään ajavat ja jolla niiden maiden vallassaolevat luokat koettavat nylkeä oman maan ulkopuolella olevia alueitaan. Venäjän vallassaolijat koettavat harjoittaa samanlaista politiikkaa meidän suhteemme, he koettavat nylkeä meitä viimeiseen saakka, ja he ovat luonnollisesti valmiit menemään kuristustoimenpiteissään täällä vieläkin pitemmälle kuin mitä siinä suhteessa omassa maassaan harjoittavat, jos se vain käy heille päinsä». Kuristuspolitiikka kääntyy paljon enemmän työväenluokkaa kuin porvaristoa vastaan. Siksi Suomen köyhälistön on pakko vastustaa sitä viimeiseen saakka.

Sitten alustaja kiinnitti huomiota siihen, että puolueessa esiintyy kaksi kantaa tässä asiassa. Yksi ryhmä arvelee, että »sortakoonpa meitä vieras tai kotimainen sortaja, sama on, kumpi meitä piiskaa ja lyö, yhdellä lailla on vastustettava toista kuin toistakin. Toinen suunta kannattaa yhteistyötä porvariston kanssa, katsellen asioita porvariston silmillä ja pitäen silloin vain vierasta sortajaa sortajana». Tällaista kantaa edusti mm. Kotkan kokouksessa Vera Ostroumova. Samoin oli Yrjö Mäkelin selittänyt, että taistelussa venäläistä taantumusta vastaan tarvittiin porvariston apua. Samaa kantaa oli esittänyt myös Ursin, joka oli selittänyt, että Venäjän taantumusta vastaan oli taisteltava porvariston kanssa yhdessä, mutta mis-

sä ei ollut kysymys tällaisen taantumuksen kukistamisesta, siellä kävivät porvariston ja köyhälistön tiet erilleen järkkymättömän luokkataistelun perustalla.

Tällaisesta käsityskannasta Kuusinen lausui, ettei ole olemassa etujen yhteistä pohjaa tuollaista yhteistoimintaa varten porvariston kanssa tässäkään asiassa. »Se on perustuslaillisten itsestään levittämä ennakkoluulo, että he ovat isänmaallisia, että köyhälistöllä on yhteiset edut heidän kanssaan ja sen takia työväestön pitäisi ryhtyä avustamaan porvareita venäläistä sortovaltaa vastaan. Osa porvaristoa, pikkuinen osa siitä, voi kyllä olla jyrkällä vastustuskannalla, porvaristolle on etua siitä, että joku osa näyttelee jyrkkää vastustuskantaa. Mutta suuri osa porvaristoa ei ole sillä kannalla, sen luokkaedut pakottavat sen hakemaan sovintoa venäläisen taantumuksen kanssa... Porvariston saaliinhimo sen vaikuttaa. Ja se saaliinhimo on niin pitkälle menevää, että porvaristo tarttuu vieraisiin sortajiin etujensa suojelemiseksi työväestöä vastaan. Se on katalampaa ja pahempaa kuin se, että maalarimestarit lakossa olijain sijalle tuovat rikkureita. Valtiollisessa taistelussa porvarit eivät turvaudu edes Venäjän tietämättömään työväestöön vaan venäläisiin tietoisiin Suomen kansan sortajiin. Ei se ole meidän porvaristomme politiikan pahin vika, että sen vastustus on heikkoa, että se on niin myöntyväistä, että he ovat kieltäneet meidän köyhälistöltä uudistuksia, niin että tässä maassa ei ole saatu ajoissa vahvistetuksi köyhälistön taistelukykyä. Vaan se on pahin vika heidän politiikassaan, että se suuntautuu yhtä lailla meidän työväenliikettä vastaan, vieläpä enemmän sitä vastaan, kuin mitä se suuntautuu Venäjän sortovaltaa vastaan. Suomen työväenliike on porvaristolle pahempi vihollinen kuin koskaan Venäjän itsevaltius. Venäjän

itsevaltius ja Suomen porvaristo ne voivat vielä jossakin määrin keskenään tasata saalista. Mutta työväenluokan kanssa ei porvaristolla ole muuta kuin taistelu loppuun asti». Kuusinen selitti käytännön osoittaneen, että silloin kun työväenliike on järjestynyt itsenäiseksi voimaksi, se ei kulje enää porvariston apurina. Senjälkeen kun uudenaikaiset luokkavastakohdat ovat kehittyneet, ei voida rakentaa pysyväistä siltaa. Työväen taistelun täytyy suuntautua yhtäaikaa venäläistä sortovaltaa ja maamme porvaristoa vastaan. »Minkä verran me voitamme taisteluvapautta Venäjän sortohallitukselta, sen verran vahingoitamme meidän porvaristomme etuja».

Erikoisen vaarallista on, Kuusinen sanoi, että yhteisen kannan etsiminen perustuslaillisten kanssa eduskunnassa, kun oli käsitelty suhtautumista tsaarin sortotoimenpiteisiin, oli vienyt usein sovittelupäätöksiin, joita jopa suomettarelaisetkin olivat saattaneet selittää oman myöntyväisyyskantansa mukaisesti. Tämä kanta oli johtanut myös siihen, että »yhteisen» valtiollisen vaaran uhatessa alettiin varsinaisia työväen luokkavaatimuksia valtiopäivillä pitää suorastaan häiritsevinä. Kuusinen leimasi tämän vievän luokkataistelusta luopumiseen. Samalla hän viitaten valtiollisen tilanteen kärjistymiseen vastusti kaikenlaista seikkailupolitiikkaa, joka saattaisi johtaa puolueen itsenäisyyden, vapauden ja julkisuuden vaarantamiseen.

Hän ei suinkaan tällä tarkoittanut luopumista luokkataistelukannalta ja asettumista välinpitämättömäksi Venäjän vallankumouksen suhteen. Hän selitti päinvastoin: »Meidän on pidettävä mielessä, että Venäjän sosialidemokraattinen köyhälistö on meidän liittolaisemme... Työväenliikkeen vahvistuminen Venäjällä on minusta se pohja, josta meille vakava tuki ja turva tulee».

Näin Kuusinen vastasi niille, jotka tahtoivat heittää Suomen työväenliikkeen epämääräisiin seikkailuyrityksiin Venäjän sortovaltaa vastaan Suomen porvarillisten aktivistien ja näiden venäläisten porvarillisten seikkailukumppanien, sosialivallankumouksellisten kanssa.

Menettelytapakysymys

Luonteenomaista puolueessa vallinneille mielialoille oli, että alustusta seuranneessa keskustelussa ei yksikään puheenvuoron käyttäjä käynyt suorastaan vastustamaan Kuusisen esittämää työväen itsenäistä toimintaa puolustavaa linjaa. Päinvastoin useat niistä, jotka tunsivat Kuusisen arvostelun kohdistuvan itseensä, selittivät olevansa samalla kannalla kuin alustajakin, mutta koettivat väheksyä erimielisyyksiä, joita oli esiintynyt mm. eduskuntaryhmässä. Väittipä Oskari Tokoi, että eduskuntaryhmä olisikin kuin yhdessä äänessä määkivä lauma, jos esiintyi yhtenäisenä. Yhtenäisen esiintymisen vaatimus hyväksyttiin 32 äänellä 22 ääntä vastaan. Eduskuntaryhmän toiminnasta tehtiin lopuksi päätös, jossa myönnettiin ryhmän toimineen osapuilleen valitsijoitaan tyydyttävällä tavalla. Puoluekokous velvoitti kuitenkin eduskuntaryhmän vastaisuudessa noudattamaan itsenäistä ja yhä selvempää köyhälistön tinkimätöntä luokkataistelua tulkitsevaa menettelytapaa. Edelleen korostettiin ryhmäkurin merkitystä. Samalla moitittiin eduskuntaryhmän eräiden jäsenten laiminlyöntejä eduskuntatyössä.

Menettelytapavaliokunta laati Kuusisen alustuksen ja keskustelun pohjalla laajan mietinnön, joka korosti työ-

väenpuolueen itsenäisen luokkataisteluasenteen säilyttämisen ja terästämisen välttämättömyyttä, jotta »Suomen työväenluokka mahdollisimman pian tulisi tietoiseksi ja voimakkaaksi voittamaan valtiovallan porvariston käsistä ja yhdessä muiden kapitalistimaiden työväenluokan kanssa toteuttamaan sosialidemokratian vallankumouksellisen päämäärän, joka on kaiken luokkavallan ja riistämisen lopettaminen».

Niin Kotkan kuin Helsinginkin kokouksessa tuomittiin eduskunnallisen uudistustoiminnan vastustus ja velvoitettiin työväen eduskuntaryhmää tiukasti työskentelemään työväestölle välttämättömien uudistusten aikaansaamiseksi. Samalla varoitettiin eduskuntaryhmää antautumasta mihinkään itsenäisyyttään rajoittaviin liittoihin porvaripuolueiden kanssa ja siten peittelemään ja himmentämään luokkavastakohtia. »Päinvastoin on sosialidemokraattisten edustajien muistettava, että mitä itsenäisemmin he taistelevat, mitä horjumattomammin he aina pysyvät periaatteellisen vastustuksen kannalla nykyiseen luokkavaltioon nähden ja mitä leppymättömämmin he hyökkäävät kaikkea tähän anastajien hallitsemaan yhteiskuntaan kuuluvaa sortoa, vääryyttä ja turmelusta vastaan, sitä enemmän on tuloksia heidän työstään ja sitä enemmän pienetkin eduskunnassa saavutetut parannukset hyödyttävät ja jouduttavat työväen asian lopullista voittoa». Näin viitoitettiin Suomen vanhan työväenpuolueen eduskuntataistelulinja Helsingin kokouksessa jatkaen siten Oulun ja Kotkan kokousten viitoittamaa suuntausta.

Uudesta valtiollisesta tilanteesta johtuen määriteltiin v. 1911 Helsingin puoluekokouksen päätöksessä yksityiskohtaisemmin työväenliikkeen suhde tsarismin sortohyökkäyksen vastustamiseen ja suhde Venäjän vallankumousliik-

keeseen. Päätöksessä sanottiin, että työväen luokkataistelua ovat Suomessa oman maan porvariston ohella ehkäisemässä Venäjän vallassaolevien luokkien ja hallitusvallan taantumukselliset pyrkimykset Suomen koko itsehallinnon hävittämiseen sekä maan taloudelliseen nylkemiseen ja kansanopetuksen vaikeuttamiseen. Sen takia työväen on herkeämättä jatkettava taisteluaan noita pyrkimyksiä vastaan sekä Suomen itsehallinto-oikeuksien laajentamiseksi.

Koska työväenluokalla puolustustaistelussaan venäläisten vallassaolijain sortoa vastaan ei ole ainoassakaan porvariryhmässä luotettavaa liittolaista, vaan nämä ovat lukemattomia kertoja osoittaneet olevansa valmiita turvautumaan venäläisten sortajien apuun Suomen työväen taistelun kuristamiseksi, on työväenluokan itsenäisesti ja omin voimin taisteltava sekä vierasta että kotoista vihollista vastaan.

Puoluekokous teroitti, että on entistä tarkemmin sekä eduskunnassa että sen ulkopuolella kartettava porvarillisten lähentelemistä tässäkin vastarinnassa, sillä sellainen pyrkimyskin jo estää kansan silmien avautumista sekä synnyttää helposti omassa joukossa epäluuloa, riitaa ja hajaannusta.

Puoluekokous vaati noudattamaan tiukkaa puoluekuria, jottei provokatorisilla teoilla päästä työväenliikettä vahingoittamaan.

Lopuksi päätöksessä sanotaan suhteesta Venäjän kansan vapaustaisteluun:

»Käsittäen, että ainoastaan sikäli kun Venäjän työväki luokkataisteluvoimassaan kohoaa, on varmaa toivoa, että Suomen kansan sisäinen vapaus ja varsinkin Suomen työväen luokkataisteluvapaus tulee vakavasti turvatuksi, lau-

suu puoluekokous julki veljellisen solidaarisuutensa Venäjän sosialidemokraattisen köyhälistön kanssa».

Menettelypäätös hyväksyttiin lopuksi 53 äänellä 31 vastaan. Kuten keskustelu ja sen mukainen puoluekokouksen päätös osoittaa, esiintyi puolueessa selvästi erimielisyyttä puolueen menettelytavasta. Itsenäistä luokkataistelua edustava suuntaus oli enemmistönä kokouksessa. Kokous asettui päättävästi vastustamaan tsarismin sortotoimenpiteitä ja puolustamaan Suomen oikeuksia. Puoluekokous käsitti, että se voidaan tehdä vain säilyttämällä puolueen itsenäinen taisteluasenne sekä omaa porvaristoa että vierasta sortajaa vastaan. Vain täten saattoi Suomen työväenliike antaa täyden panoksen siihen taisteluun, jota käytiin Venäjän taantumusta vastaan sekä Suomessa että Venäjällä.

Työväenpuolueen linja kansallisuuskysymyksessä

Menettelytapakeskusteluun liittyi läheisesti Helsingin edustajakokouksen päätös, joka koski Venäjän alamaisten oikeuksia Suomessa. Päätöksessä todettiin, että Suomen porvaristo oli sokean itsekkäällä ja ahdasmielisellä lainsäädännöllä estänyt ja vaikeuttanut Suomeen asettuneiden Venäjän alamaisten pääsyä Suomen kansalaisiksi. Se oli harjoittanut vääryyttä ja häikäilemätöntä sortoa Suomessa olevia Venäjän kansalaisia ja eritoten venäläisiä työläisiä kohtaan. Siten se oli tarjonnut Venäjän kuristushallitukselle kiihotusaseen kansaamme vastaan. Sosialidemokratia puolustaa kansojen itsemääräämisoikeutta. Samalla se kehottaa kansojen veljestymiseen ja jyrkästi vastustaa kussakin maassa vähemmistönä olevain kansal-

lisuuksien luonnollisten oikeuksien ja vapauksien sortamista ja kehitysmahdollisuuksien estämistä. Päätöksessä vaaditaan Suomessa olevain Venäjän alamaisten oikeuksien turvaamista. Tätä vaatii myös kansamme erikoinen valtiollinen, taloudellinen ja sivistyksellinen yhteys Venäjän kansan kanssa sekä Suomen ja Venäjän työväen yhteinen luokkataistelu yhteistä vihollista vastaan, sanottiin päätöksessä.

Kokous hyväksyi puolueen eduskuntaryhmän vaatimuksen Suomen asukkaiksi asettuneitten Venäjän alamaisten Suomen kansalaisiksi pääsyn helpottamisesta ja Suomen asukkaiksi asettuneiden Venäjän alamaisten oikeuksien turvaamisesta.

Kun porvariston piirissä tahdottiin nostaa kansallisuusvihaa yleensä venäläisiä vastaan, korosti päätös työväenliikkeen kansalliskiihkosta vapaata suhtaumista venäläisiin.

4. Maa- ja talonpoikaiskysymys

Kotkan puoluekokouksessa v. 1909 valittu erityinen ohjelmakomitea oli valmistanut Helsingin puoluekokoukselle laajan tutkimuksen Suomen maatalousolojen kehityksestä, maanomistussuhteista, maaseudun työtätekevien asemasta ja lukumäärästä ja asunto-olojen parantamisesta. Samalla siinä nostettiin kysymys maatalouden vaatimusohjelmasta, joka oli ollut erityisesti pienviljelystä suosiva, ja esitettiin käsiteltäväksi, oliko työväenpuolueen maatalouspolitiikassaan pyrittävä edistämään maataloustyöläisten ja maaseudun tilattoman väestön muuttamista

pienviljelijöiksi. Torpparien asian lopulliseksi järjestämiseksi ehdotettiin erityistä pakkolainsäädäntöä.

Kysymys joutui puoluekokouksessa varsin vilkkaan käsittelyn alaiseksi. Kokouksen ohjelmavaliokunta yhtyi pääasiassa ohjelmakomitean kannanottoihin. Päätöksessään kokous selitti, että Forssan ja Oulun kokouksissa päätetyt maatalousohjelman lähimmät vaatimukset, jotka yksipuolisesti edustavat pienviljelyksien lisäämistä kannattavaa suuntaa, ovat kokonaan uuden tarkastuksen tarpeessa, ja että toistaiseksi, kunnes uusi puoluekokous täydellisempien tietojen perusteella voi määrätä puolueen kannan asiassa, puolue on maatalousohjelmakysymyksen alalla sosialidemokraattien keskuudessa vallitseviin erilaisiin mielipiteisiin nähden puolueeton, eikä niinmuodoin aja pienviljelysten perustamista tai kehota ketään ryhtymään pienviljelijän ammattiin eikä myöskään kiellä siitä ketään taikka vastusta pienviljelysten lisäämistä tai edistämistä tarkoittavia toimenpiteitä sinänsä, elleivät ne vahingoita köyhälistön etuja.

Samalla kokouksen päätöksessä selitettiin, että vaikka puolue ei voinut ratkaista, olisiko maalaisköyhälistön jäsenten muuttaminen pienviljelijöiksi hyödyksi vai vahingoksi köyhälistölle kapitalistisessa yhteiskunnassa, se tarmolla tulee ajamaan erityisesti maatalousköyhälistön aseman parantamista. Erikoisesti puolue ajaa maatyöväen suojelua ja torpparien vapautusta sekä maaseudun yhtälailla kuin kaupunkien köyhälistölle välttämättöminä uudistustoimenpiteinä kunnallisen äänioikeuden kansanvaltaistamista, verojen siirtämistä riistäjäin maksettavaksi, yleistä vanhuuseläkkeiden suorittamista köyhälistölle, kouluolojen parantamsta ynnä muita sosialidemokraattien ohjelman mukaisia uudistuksia. Samalla päätöksessä koros-

tettiin, että puolue vastustaa kaikkia toimenpiteitä, jotka polkevat työväenluokan etuja ja hidastuttavat nykyisen yhteiskunnan välttämätöntä kehitystä sosialismia kohti, joka vasta on oleva kaikkien kapitalismin sortamien pelastaja.

Tärkeä ja kauaskantoinen oli vaatimus torpparien ja mäkitupalaisten auttamisesta isäntäinsä häätö- ja ryöstöpyyteiden kynsistä ja keskiaikaisen riippuvaisuuden tilasta. Siksi puolue vaati torpparien ja mäkitupalaisten vapauttamista pakkolainsäädännön kautta.

Puoluekokous määräsi puolueneuvoston valitsemaan komitean mahdollisimman pian valmistamaan eduskunnassa esitettäviä aloitteita torpparien ja mäkitupalaisten vapautuksesta sekä maatyöväen suojelusta.

Monien äänestysten jälkeen mietintö lopulta hyväksyttiin.

Päätös on monessa suhteessa Suomen vanhaa työväenliikettä kuvaava. Siinä asetutaan tinkimättä puolustamaan maaseudun vähävaraisten kansanainesten etuja. Maataloustyöväestöä koskeva päätöksen osa muodostui todella eläväksi taisteluohjelmaksi, jonka pohjalla seuraavan vuosikymmenen aikana järjestettiin maatyöläisten joukkotaistelua ja luotiin näiden järjestöjä eri puolille maata. Eduskunnassa työväen edustajat todella seurasivat ohjelmaa ja kiinteästi pyrkivät murtamaan vastarintaa, jota suurmaanomistajat ja maaseudun muut kapitalistiset edustajat tekivät kaikkia maaseudun työtätekevien olojen korjausyrityksiä vastaan.

Mutta päätös itse maakysymyksestä kulkee keskieurooppalaisen vasemmistososialidemokratian linjalla eikä löydä selvää kantaa sen ratkaisuun. Päätös ei tuo selvästi esiin epäkohtia ja todellista haittaa, jota maan-

omistuksen kehitykselle merkitsi maatalouden tavaton keskittyminen maakapitalistien, kartanoiden ja yhtiöiden käsiin. Tämän kehityksen seurauksena oli muodostunut huomattava joukko pienviljelijöitä, joilla ei ollut tarpeeksi maata ja varoja voidakseen tulla toimeen ilman tilan ulkopuolelta hankittuja ansiotuloja. Nämä pienviljelijät olivat jo tuona aikana kuitenkin sidottuja tiluksiinsa yksityisinä maanomistajina. Kun työväenliike ei selvästi sanonut näille yksityisille viljelijöille suhdettaan maan yksityiseen omistukseen, saattoi porvaristo pelotella pieniä maanomistajia ja muita talonpoikia valheilla, että sosialistit muka pyrkivät hävittämään itsenäisten talonpoikien koko olemassaolon.

Torppariväestön puolesta vaadittiin jo nyt torpparien vapauttamista orjuutetusta asemastaan pakkolainsäädäntötietä. Siinä oli kieltämättä edistystä aikaisempaan kantaan verrattuna. Mitä taas maaseudun tilattoman väestön satatuhantiseen joukkoon tuli, ei sekään ollut välinpitämätön maakysymyksen ratkaisuista. Olihan tämä joukko useassa tapauksessa vasta talonpoikaiston helmasta syöksynyt maattomuuteen. Pienviljelijäin pojat ja tyttäret, tiloiltaan sortuneet tilalliset, häädetyt torpparit ja näiden lapset olivat todellisessa hädässä. Teollisuuden kehitys ei taannut näille työmahdollisuuksia. Toivo maan saannista eli voimakkaana maattomien talonpoikien mielissä.

Maata oli kartanonherroilla ja muilla suurtilallisilla, he kirjaimellisesti sanoen makasivat maittensa päällä, he kuorivat niistä metsät ja päästivät usein entisetkin viljelykset metsistymään. Suomen työväenliike ei kyennyt näyttämään maannälkäisille joukoille, että sieltä oli kaivattua maata saatavissa todellisille viljelijöille.

Mutta tällainen kannanotto olisi vaatinut Suomen työ-

väenpuolueelta enemmän kuin vasemmistososialidemokraattista tietoisuutta. Se olisi vaatinut vallankumouksellista tietoisuutta, selvää käsitystä siitä, että työväenluokka voi täyttää historiallisen tehtävänsä vain siten, että se yhdessä, liitossa maanpuutteessa olevan maalaisväestön kanssa suorittaa todellisen maareformin kartanonherrain ja maakapitalistien kustannuksella. Mutta tällaista tietoisuutta ei työväenpuolueella silloin ollut. Ja siksi ohjelmallinen selveneminen maakysymyksessä tapahtui vasta sitten, kun Suomessa syntyi todellinen vallankumouksellinen puolue.

Suomen vanhan työväenliikkeen parhain aines tunsi kyllä tässä kysymyksessä olevan heikon kohdan, ja siksi kysymyksen peruskohtaan ei tehty ratkaisua kokouksessa, vaan jätettiin se edelleen kehitettäväksi. Mutta vasta myöhempien aikojen ankarat kokemukset, marxilaisen tietoisuuden kasvu ja Leninin opetuksiin tutustuminen toivat selvyyden.

Taistelu eduskunnassa torpparien oikeuksien puolesta

Käytännössä Suomen työväenliike kuitenkin muodostui ainoaksi voimaksi, joka eduskunnassa ja sen ulkopuolella ajoi maaseudun tilattoman väestön ja torpparien asiaa. Uusi maanvuokralaki, jolla osittain korjattiin torppareiden asemaa ja torjuttiin samassa yhteydessä annetulla ns. taannehtivalla asetuksella torppareita uhannut joukkohäädön vaara muutamaksi vuodeksi, oli ennen muuta työväenliikkeeseen liittyneiden torppareiden omakohtaisen taistelun sekä heidän ja työväen yhteistoiminnan tulosta. Mutta taannehtiva asetus poisti häätöuhan vain seitse-

mäksi vuodeksi ja porvarillisten puolueiden jarrutuksen takia ei torppareiden asiaa saatu järjestykseen tänä aikana. Uudet torpparihäädöt olivat pelottavana kummituksena uhkaamassa satatuhantista torpparijoukkoa ennen ensimmäisen maailmansodan syttymistä. Torpparit liikehtivät levottomasti tämän johdosta ja vaativat asioihinsa oikeudenmukaista ratkaisua työväenliikkeen viitoittaman pakkolainsäädännön kautta. Koska oli kuitenkin selvää, ettei eduskunnassa ollut mahdollisuutta saada nopeasti ratkaistuksi torpparien vapauttamiskysymystä maanomistajapiirien ja näitä tukevien porvaripuolueiden jarrutuksen vuoksi, muodostui työväenliikkeen ja torpparien taistelu tässä vaiheessa pääasiassa taisteluksi uhkaamassa ollutta joukkohäätövyöryä vastaan.

Eduskunnassa kehittyi tästä kysymyksestä tiukka yhteenotto työväenliikkeen edustajain ja toiselta puolen maanomistajien häätöoikeutta puolustavien porvarillisten ryhmien välillä. Kun senaatin v. 1913 valtiopäiville tekemä esitys taannehtivan asetuksen uudistamisesta oli laadittu sellaiseksi, että maanomistajille olisi jäänyt mahdollisuus häätöjen suorittamiseen, äänestivät työväen edustajat ehdotuksen hylättäväksi torpparien vaatimuksen mukaisesti. Senaatti teki sitten uuden esityksen samasta asiasta seuraavilla valtiopäivillä v. 1914. Työväen edustajien onnistui torpparien joukkoliikkeiden tukemana saada poistetuksi esityksestä valiokuntakäsittelyssä siinä ollut häätöpykälä. Tämä aiheutti, että porvarit äänestivät silloin lain yli vaalien. Asian käsittelyn yhteydessä työväen edustajat varoittivat porvareita jännittämästä jousta liian kireälle. Eräät porvariedustajatkin yhtyivät näihin varoituksiin. Suorastaan historiallisen arvon tässä yhteydessä saivat edustaja Yrjö Mäkelinin varoittavat sanat:

»Maanvuokrakysymys sen nykyisessä vaiheessa muodostaa maassamme vakavan yhteiskunnallisen vaaran, niin vakavan, ettei kevytmielisimmilläkään aineksilla voi olla halua leikitellä sen kanssa. Sillä asian todellinen laita on semmoinen, että vaikkakin lain hylkääminen, siis torppariluokan jättäminen kokonaan riippuvaksi maanomistajain mielivallasta, vaikuttaisi tuhoisasti köyhälistöön, tulisi tämän teon — tai tekemättömyyden — tuhoava vaikutus ulottumaan myös yläluokkalaisiin, jopa sen korkeampiin huippuihin saakka. Maa tulisi täten syöstyksi niin hirvittävän sekasorron tilaan, että yhteiskunnassa alkaisi ilmeisesti katkeilla jotakin muutakin eikä vain torpparien tunnetusti kurjat elinmahdollisuudet».

Mäkelin varoitti vielä tsarismin taholta uhkaavasta vaarasta ja lausui: »Ellei sitä kysymystä saada ajoissa tyydyttävästi järjestetyksi, on kaikkinainen työskentely ja taistelu maamme valtiollisten oikeuksien puolesta osoittautuva ajan oloon vähemmän toivorikkaaksi».

Viitaten täten tunnettuun tosiasiaan, että tsaarin hallitus oli valmis puuttumaan maamme asioihin, Mäkelin varoitti vielä, että lain hylkääminen tai yli vaalien äänestäminen aiheuttaa, että maassamme »leimahtaisi jo huomenna liekkiin mitä katkerin luokkaviha, niin katkera, että työväenjärjestöjenkin tunnetusti tehoisat hillitsemiskeinot kenties osoittautuisivat sen edessä köykäisiksi».

Tällaisiin varoituksiin yhtyivät myös eräät porvarilliset edustajat. Mutta taantumukselliset suurkapitalistit ja suurmaanomistajien etujen ajajat pysyivät kannallaan ja lakiesitys äänestettiin yli vaalien. Näin heitettiin koko torppariluokka maanomistajien täydellisen mielivallan jalkoihin. On suorastaan kohtalon ivaa, että torpparien uhkaava joukkohäätö tuli estetyksi kansamme oikeuksien

verivihollisen Venäjän tsaari Nikolai II:n lokakuussa 1915 antamalla »Armollisella Julistuskirjalla».

Asiakirjassa, joka sinänsä sisälsi laittoman puuttumisen maamme sisäisiin asioihin, Nikolai II jatkoi torpparien vuokra-aikaa siihen asti, kunnes asia saisi lopullisen ratkaisun ja samalla hän määräsi annettavaksi uuden lakiesityksen torpparien ja muiden vuokramiesten olojen järjestämiseksi.

Tällä tavoin vieraan maan sortaja yritti murtaa Suomen kansan vastarintaa venäläistämistoimenpiteiden tieltä. Se että tsarismi tällä teollaan ei päässyt tarkoitustensa perille, ei suinkaan johtunut suomalaisten porvarillisten puolueitten toiminnasta, vaan Suomen työväenliikkeeseen yhtyneiden torpparien taistelusta oikeuksiensa puolesta. Työväenliike oli temmatessaan torpparit valtiolliseen elämään murtanut maaseudun uneliaisuuden ja tehnyt torppareista työväen uskollisia liittolaisia, joita eivät enää horjuttaneet suomettarelaisten lupauslurituket enempää kuin tsaarin hämäysyrityksetkään.

Suomen työväenpuolueen oli valmistettava tie torpparivapautukselle, kun porvaristo ja sen puolueet eivät tahtoneet sitä ratkaista. Sinänsä torpparivapautustehtävä olisi kuulunut porvaristolle. Maan taloudellinen kehitys olisi sitä vaatinut. »Mutta kun porvaristo ei sitä tehnyt ja yhä vieläkin torpparien riistäjäjoukon lyhytnäköisen saaliinhimon tähden epäröi ja neuvottomana kieroilee, niin on oikein, että sosialidemokratia työntää porvareita tällä tiellä eteenpäin». Näin kirjoitti O. W. Kuusinen vuonna 1914 Työväen kalenterissa käsitellessään torpparikysymystä. Selittäessään syitä, miksi työväenliike otti torpparien vapauttamistehtävän ajaakseen, Kuusinen samassa kirjoituksessaan lausui:

»Joku voisi nyt kysyä: Eivätköhän torpparit tai ainakin osa heistä, päästyään itsenäisiksi pientilallisiksi, voi helpommin kuin nykyisessä asemassaan ruveta vieromaan sosialidemokraattista työväenpuoluetta? Miksi siis tämä puolue on ryhtynyt niin horjumatta tukemaan torpparien vapaustaistelua ja ottanut ajaakseen heidän asiansa valtiopäiväin kautta mahdollisimman täydelliseen voittoon?

Epäilemättä siksi, että sosialidemokraattinen puolue, vaikka onkin varsinaisesti palkkatyöväen luokkataistelupuolue, samalla taistelee kaikkea suoranaista ryöstöä ja vääryyttä vastaan, jota anastajaluokat tahtovat käyttää pienten tuottajain, pienviljelijäin ja käsityöläisten, sortamiseksi. Rahan välityksellä, siis ostamalla tapahtuvaa pientuottajain omaisuuden anastusta ei voida estää, sellainen on kapitalistisen kehityksen välttämätöntä säännöllistä menoa. Mutta suoranainen vääryys, petos ja ryöstö ovat vastustettavia anastustapoja».

Torpparien pelastuminen häädöltä, ne lainsäädännölliset parannukset, joita torpparien asemaan saatiin vuoden 1910 maanvuokra-asetuksessa, sekä torpparien itsenäistymiskysymyksen esiinnostaminen ja sen läpivieminen v. 1918 työväen vallankumouksessa olivat Suomen vanhan työväenpuolueen ansiota. Ilman torpparien omakohtaista taistelua, joka tapahtui puolueen järjestämänä ja johtamana, olisivat Suomen torpparit sortuneet suurmaanomistajain häätövimman ja riiston uhreina.

Näin siis Suomen työväenliikkeelle huolimatta sen ohjelmallisesta heikkoudesta maa- ja talonpoikaiskysymyksessa kuuluu kunnia ja ansio torpparikysymyksen saattamisesta ratkaisuun.

VIII luku

SUOMEN TYÖVÄENLIIKE ENSIMMÄISEN MAAILMANSODAN EDELLÄ

1. *Taistelu tsaarinvallan sortotoimenpiteitä vastaan jatkuu*

Vainotoimenpiteet työväenliikettä vastaan

Tsaarin hallituksen sortotoimenpiteet maatamme kohtaan jatkuivat heikentymättömällä voimalla. Vainotoimenpiteet suuntautuivat varsin ankarina työväenliikettä, sen sanomalehdistöä sekä puolueen johtavassa asemassa olevia työntekijöitä vastaan. Eduskuntatyössä joutuivat työväen edustajat kiinnittämään suurta huomiota tsarismin sortotoimenpiteisiin. Niinpä he vuosien 1912 ja 1913 valtiopäivillä tekivät aloitteita, jotka koskivat mm. Venäjän hallituksen Suomea vastaan kohdistamia hillittömiä hyökkäyksiä: Kivennavan ja Uudenkirkon pitäjien erottamista Suomesta, virkavallan harjoittamaa kansalaisvapauksien riistämistä, viljatullien pakkosäätämistä jne.

Porvarilliset hallituspiirit estivät useassa tapauksessa asioiden käsittelyn eduskunnassa, osaksi aloitteet saivat valiokuntien mietinnöissä sellaisen muodon, että työväen edustajat eivät voineet niitä hyväksyä, koska porvarit olivat soluttaneet niihin enemmistönsä avulla myöntyväisyyslupauksia tsaarin virkavallalle sekä lievittäneet aloitteissa esitetyn virkavallan arvostelun olemattomiin. Jouduttiinpa parissa tapauksessa työväen edustajain taholta

äänestämään herrain ns. laillisuusadresseja hylättäväksikin niiden sisällön mitättömyyden ja vahingollisen nöyräniskaisuuden vuoksi, sen jälkeen kun porvariedustajat eivät ottaneet huomioon tehtyjä korjausehdotuksia.

Työväen joukkomielenosoitukset ja vastalausekokoukset tsaarinvallan pakkotoimenpiteitä vastaan saivat yhä laajemmat mittasuhteet Helsingin puoluekokouksessa v. 1911 omaksutun työväen itsenäistä taistelukantaa korostavan suuntauksen johdosta. Viipurin läänin silpomissuunnitelmia vastaan kehitettiin suurisuuntainen vastalause- ja mielenosoitusliike, jonka kohokohdaksi muodostuivat syyskuun 17 päivän mielenosoitukset. Poliisiviranomaiset koettivat estää mielenosoitukset. Helsingissä siinä onnistuttiin, mutta Turussa kokous pidettiin kiertäen kaupungin viranomaisten antama määräys siten, että mielenosoitus pidettiin kaupunkialueen ulkopuolella. Sortavalassa ja Hyvinkäällä viranomaiset hajottivat mielenosoituskokoukset väkivallalla uhaten. Suuri osa maamme viranomaisia, jotka lukeutuivat eri porvarillisiin puolueisiin, toimivat alttiina tsaarin hallituksen mielivallan toteuttajina noudattaen innokkaasti kenraalikuvernöörin perustuslainvastaisia määräyksiä. Oli kuitenkin sellaisiakin virkamiehiä, jotka Seynin pakkotoimenpiteitä uhmaten kieltäytyivät täyttämästä näitä määräyksiä.

Sosialidemokraattisen puolueen puoluetoimikunnan saamien tietojen mukaan osallistui syyskuun 17 päivän mielenosoituksiin 176 paikkakunnalla yhteensä yli 60.000 henkeä.

Useassa tapauksessa kohdistui taantumuksen hyökkäys oikeuksiaan puolustavia lakkolaisia vastaan. Virkavalta antoi auliisti tukeaan työnantajille näiden murtaessa työväen ja torpparien taistelua. Tällöin työväenliike joutui

esiintymään kotimaisia virkanyrkkejä ja oikeuselimiä vastaan.

Evon metsätyöläiset ja torpparit tuomittiin Turun hovioikeudessa lokakuun 23 pnä 1911 pitkäaikaisiin vankeusrangaistuksiin sen johdosta, että olivat uskaltaneet vaatia suurmaanomistajilta parannuksia oloihinsa. Työväenliike järjesti heti vastalauseliikkeen, jonka tehtäväksi puoluetoimikunta asetti, että sen tuli selvittää yleensä porvarillisen luokkatuomioistuimen luonnetta ja sen harjoittamaa kansan sortamista, selostaa erityisesti Evon lakkolaisten asiaa ja heidän kohtaloaan ja kaiken tämän perusteella tuoda julki jyrkkä vastalause kaikkien luokkatuomioiden johdosta ja luokkatuomioistuimia vastaan. Näihinkin mielenosoituksiin osallistui useilla paikkakunnilla tuhansia työläisiä.

Kun Venäjän hallituksen toimesta laittomasti asetettiin maahamme tuotavalle viljalle ankarat viljatullit, jotta venäläinen vilja, jolle ei tullia määrätty, saattaisi vallata Suomen markkinat ja jotta voitaisiin kohottaa viljan hintoja, herätti tämä työväen keskuudessa suurta tyytymättömyyttä. Sosialidemokraattisen puolueen johdolla järjestettiin ensimmäisen maailmansodan puhkeamisen edellä monia mielenosoituksia ja vastalausekokouksia tämän johdosta.

Vappumielenosoitukset saivat yhä suuremmat mittasuhteet. Niinpä vuonna 1912 järjestettiin maassamme 337 vappumielenosoitusta, joihin osallistui lähes 160.000 henkeä. Seuraavana vuonna mielenosoituksia oli 367 ja niihin osallistui 175.000 henkeä. Näissä mielenosoituksissa tuotiin esiin paitsi kansainvälisen työväenliikkeen yleinen 8 tunnin työpäivän vaatimus ja muut työväen taloudelliset vaatimukset, myös torpparien ja maatyöläisten erikois-

kysymykset. Samalla mielenosoitukset muodostuivat voimakkaiksi vastalauseiksi koti- ja ulkomaisia kansalaisvapauksien kuristajia vastaan. Vappujuhlien puhujalavoilta singottiin työväen vapausvaatimukset kapitalismia vastaan ja samalla julistettiin solidaarisuutta Venäjän taisteleville sosialidemokraateille.

2. Taistelu sananvapaudesta. Työväen sanomalehdistö

Jo työväenliikkeen itsenäistymisen vaiheessa olivat porvarit yrittäneet tukahduttaa Työmies-lehden kieltämällä siltä sähkön ja paperin. Mutta se ei ollut auttanut. Itsenäiseen taisteluun noussut työväestö oli ryhmittynyt lehtensä ympärille. Työmiehen tilaajamäärä oli kasvanut ja lisäksi oli syntynyt uusia sanomalehtiä. Erityisesti v:n 1905 tapahtumat olivat vaikuttaneet ratkaisevasti työväen sanomalehdistön muodostumiseen todelliseksi suurtekijäksi.

Seyniläisellä taantumuskaudella työväen lehdistö joutui käymään ankaraa taistelua sananvapauden puolesta. Kotimainen taantumus sai tällöin tehokkaaksi avukseen tsaarin sortokomennon, joka aloitti todellisen suurhyökkäysten sarjan työväen lehdistöä vastaan. Kuvernööreille annettiin perustuslainvastaisesti oikeus sanomalehtien sakottamiseen. Tätä »oikeuttaan» nämä viljelivät erittäin ahkerasti vaatien omille sensuuriviranomaisilleen laittomia pakkokappaleita. Lehtien olisi pitänyt lähettää ilmaiseksi pakkokappaleet sensuuriviranomaisille ennen kuin lehti lähetettiin tilaajille. Painokanteita annettiin tukuttain. Pääasiassa niitä nostettiin ns. majesteettirikosjuttuina, kun lehdistö arvosteli tsaarin hallituksen laittomuuksia. Tällaisia painokanteita nostettiin työväenlehtiä vas-

taan v. 1909 44 kertaa, v. 1910 52 kertaa, v. 1911 59 kertaa, v. 1912 43 kertaa ja v. 1913 puolessa vuodessa 31 kertaa. Työväenlehdille satoi sakkoja ja vankeustuomioita.

Mutta tällaisilla vainotoimenpiteillä ei kyetty työväen lehdistöä nujertamaan. Työtätekevät tilasivat ja tukivat omia lehtiään. Työväenpuolueella oli v. 1913 kaikkiaan 21 sanomalehteä. Näistä oli kuusi kertaa viikossa ilmestyviä Työmies, Kansan Lehti, Sosialisti, Työ, Raivaaja ja Kansan Tahto. Kolme kertaa viikossa ilmestyivät Sosialidemokraatti, Eteenpäin, Hämeen Voima, Vapaa Sana, Sorretun Voima, Savon Työmies, Rajavahti, Vapaus, Kansan Ääni ja Työläinen. Ruotsalaiset Österbottens Folkblad ja Arbetet ilmestyivät kaksi kertaa viikossa. Työläisnuoriso ja Työläisnainen ilmestyivät kerran viikossa. Pilalehti Kurikka ilmestyi kerran kuukaudessa. Vuodesta 1906 alkaen puoluelehtien painosmäärä kohosi vuosi vuodelta. Niiden yhteinen painos oli v. 1906 — 82.900, v. 1907 — 125.000, v. 1908 — 136.900, v. 1909 — 137.900, v. 1910, jolloin oli taloudellinen pula, painos laski 126.400:aan, v. 1911 — 132.650, v. 1912 — 132.800 ja v. 1913 — 142.650.

Lehdistö teki valtavan työn Suomen työväenluokan luokkatietoisuuden kohottamisessa. Työläiset taistelivat aktiivisesti lehtiensä puolesta. Työväen lehdet sananmukaisesti kuluivat kulkiessaan kädestä käteen. On totta, että työväen lehdistö vasta todella opetti Suomen kansan syvät rivit, työläiset ja maaseudun köyhälistön, lukemaan.

3. Aatteellinen kasvatustyö

Vapauduttuaan porvarillisten ainesten holhouksesta Suomen työväenliike kohosi työtätekevien joukkojen suu-

reksi herättäjäksi ja kasvattajaksi. Vetäessään työläiset ja maaseudun köyhälistön omakohtaiseen taisteluun taloudellisten etujensa ja poliittisten oikeuksien puolesta Suomen työväenliike suoritti samalla valtavan järjestämistyön. Sen kautta vallankumouksellisena nousukautena liikkeellelähteneistä joukoista vedettiin huomattava osa omiin järjestöihin, joissa suoritettiin monipuolista kulttuuri- ja kasvatustyötä.

Kasvatustyön keskuksiksi muodostuivat työväentalot, joita kohosi muutamassa vuodessa satoja. Kun näitä taloja v. 1904 oli vain 37, niin v. 1912 niiden lukumäärä nousi 796:een ja v. 1916 oli omia taloja jo 940. Kaikki kaupungit ja suurimmat asutuskeskukset saivat tietenkin omat talonsa. Ne rakennettiin suurimmalta osalta talkootyöllä. Maaseudun syrjäiset sopetkin seurasivat keskuspaikkojen esimerkkiä. Työväenliikkeen nuoruuden kauden yhtenä innostavimpana piirteenä onkin uhrautuva rakennustyö, jonka tuloksena työväenliikkeen toimitalot nousivat. Kymmenettuhannet työläiset ahersivat talkoissa vaivojaan säästämättä ja torpparit panivat hevosensa vielä raskaan päivätyön jälkeen vetämään hirsiä työväentaloja varten.

Työväen omien toimitalojen rakentaminen oli samalla poliittista taistelutoimintaa. Porvarit jotka hallitsivat kokous- ja juhlahuoneistoja kaupungeissa, luulivat sammuttavansa työväen itsenäisen toiminnan kieltämällä työväestöltä kokous- ja juhlahuoneet. Mutta luokkatietoisuuteen herännyt työväestö rakensi omat talonsa ja vapautti tälläkin kohdalla itsensä porvarien holhouksesta. Maaseudun kartanonherrat, suurmaanomistajat, torpparien ja työläisten orjuuttajat, tekivät samanlaista kiusaa maaseudulla. Mutta torpparit ja maaseudun työläiset hankkivat jostakin

maapalan ja sinne kohosi kuin maasta polkien toimitalo työkansaa varten. Ei auttanut sekään, että papit kirkoissa lukivat kirousta näiden »sosialistipesien» tuhoksi. Yhä uusia taloja kohosi ja niiden suojiin ohjautuivat kymmenien tuhansien raatajien askeleet vapaa-aikoina. Niihin he kokoontuivat käsittelemään omia asioitaan, lukemaan, näyttelemään, pitämään iltamiaan jne. Syntyi laulukuoroja, torvisoittokuntia ja työväen voimisteluseuroja. Ammatillinen liike ja torppariliike sykki työväentalojen suojissa.

Herääminen itsenäiseen poliittiseen toimintaan ja luokkataisteluun selvitti laajoille kansanjoukoille tietojen hankkimisen välttämättömyyttä. Oma lehdistö, työväenhenkinen kirjallisuus, kokoustoiminta, kulttuuriharrastukset työväentalojen piirissä, kaikki nämä kasvattivat työtätekeviä tuntemaan oman voimansa, nostivat työväen omanarvontuntoa ja valoivat työläisiin varmuutta siitä, että kapitalistinen riisto voidaan lopettaa ja luoda sen tilalle sosialistinen yhteiskunta, josta riisto on hävitetty. Tämä merkitsi todellista kansan työtätekevien joukkojen uudestisyntymistä näiden alkaessa käsittää, että heissä itsessään oli voima, joka voi muuttaa maailman.

Teoreettisen kasvatustyön heikkouksia

Mutta puolueen jäsenten syvempi teoreettinen kasvatustyö jäi monessa suhteessa vajaaksi. Tieteellisen sosialismin omaksumisen välttämättömyyttä kyllä korostettiin jatkuvasti erityisesti puolueen siltasaarelaisen sivustan toimesta. Sosialistinen Aikakauslehti, joka ilmestyi kolmen vuoden ajan, suoritti tässä suhteessa huomattavan työn. Mutta sen parhaitten toimittajavoimien, Kuusisen

ja Sirolan, jouduttua omistamaan kaiken aikansa puolueen käytännönpolitiikan kysymyksille päivälehdissä, puolueen johtamistehtäville ja eduskuntatyölle jäi aikakauslehti loppuaikoina ikäänkuin heitteille ja lakkasi lopulta ilmestymästä.

Kasvattaakseen itselleen teoreettisesti valmistuneempia toimitsijavoimia puolue sai monivuotisten ponnistelujen tuloksena vihdoin v. 1911 lopussa järjestetyksi kaksikuukautiset puolueopistokurssit, joiden johtajana ja pääopettajana toimi O. W. Kuusinen. Kurssin suoritti 57 puolueen jäsentä, joista useimmat sitten työskentelivät varsin huomattavalla tavalla puolueen valistus- ym. tehtävissä. Kuusinen itse asetti kurssien järjestämisen ehdoksi, että puolueen opintotyön tuli rakentua periaatteellisesti marxilaiselle kannalle. Sen takia hän esimerkiksi Helsingin edustajakokouksessa v. 1911 vaati, että puolueopistolle oli saatava sellaiset opettajavoimat, jotka kykenevät takaamaan opistolle periaatteellisen selvyyden. Toisia puoluekursseja ei kuitenkaan saatu aikaan.

Lyhytaikaiset luentokurssit, joita eri piireissä toimeenpantiin, eivät tietenkään voineet muuta kuin antaa joitakin herätteitä teoreettisen tietoisuuden kohottamiseen. Useassa tapauksessa näiden kurssien toiminta suuntautui enemmän paikallisen järjestötyön käytännöllisten kysymysten kohentamiseen.

Puolueen johdon työlle oli tappioksi, että puoluesihteeriksi tuli Oulun kokouksen jälkeen Sirolan sijasta Matti Turkia, jolla ei ollut tarpeellisia edellytyksiä hallita näin tärkeää tehtävää. Kuitenkin vuosien 1909 ja 1911 puoluekokoukset jatkoivat työväenliikkeen itsenäisen taistelun linjaa, joka tuli vallitsevaksi Oulun puoluekokouksessa. Siltasaarelaisten parhaat miehet painoivat noiden kokous-

ten käsittelyyn vakavan periaatteellisuuden leiman. Se että Sirola matkusti verrattain pian Kotkan kokouksen jälkeen Yhdysvaltoihin, merkitsi heikentymistä puoluetoimikunnan työssä. Kun sitten Kuusinenkin, jouduttuaan puolueen johdossa olleiden reformistien kanssa moniin yhteentörmäyksiin, vetäytyi Helsingin kokouksen jälkeen syrjään puoluetoimikunnan työstä keskittäen toimintansa pääasiassa Työmies-lehteen ja eduskuntatyöhön, heikkeni puoluetoimikunnan työ huomattavasti. Vuonna 1913 pidetty puolueen kahdeksas edustajakokous kulkikin poliittisesti paljon alemmalla tasolla kuin kolme edellistä puoluekokousta, joille siltasaarelaiset olivat antaneet poliittisen suunnan ja sisällön. Siinä tuli puoluetoimikuntaan mm. Väinö Tanner. Luokkataistelusuunnan edustus heikkeni.

Puolueen käytännön toiminta seurasi kuitenkin pääasiassa Oulun, Kotkan ja Helsingin puoluekokousten viitoittamaa luokkataistelun linjaa. Tämän linjan selvimpänä edustajana oli Työmies-lehti, jonka toimituksessa erikoisesti Kuusinen ja Valpas vaikuttivat. Saadakseen lehden alistetuksi vaikutukseensa teettivät puoluetoimikunnassa väliaikaisesti pinnalle päässeet revisionistit v. 1913 edustajakokouksessa päätöksen, että kaikki puolueen lehdet oli saatettava puoluetoimikunnan alaisiksi. Tähän eivät kuitenkaan Työmiehen kannalla olevat lehdet ja sen kirjapainon perustaneet helsinkiläiset työväenjärjestöt suostuneet, vaan Työmies säilytettiin luokkataistelua edustavan siltasaarelaisen valtavirtauksen äänenkannattajana ja sellaisena sillä oli varsin suuri levikki koko maassa.

IX luku

ENSIMMÄISEN MAAILMANSODAN AIKA

1. Sodanvaaran kasvu ja kansainvälinen työväenliike

Sodanvaaran kasvaminen nähtiin kansainvälisessä työväenliikkeessä jo ennen ensimmäisen maailmansodan puhkeamista. Sen hälyttäviä oireita olivat mm. Italian ja Turkin välinen sota v. 1911 ja seuraavana vuonna puhjennut Balkanin sota. Kansainvälinen Sosialistitoimistokin kiinnitti näihin sotiin huomiota ja kehotti eri maiden sosialistisia puolueita esittämään vastalauseita sotapolitiikan johdosta.

Balkanin sodan vielä riehuessa v. 1912 pidettiin Baselissa sosialistisen internationalen (II Internationalen) kongressi, jossa hälytettiin uhkaavasta sodanvaarasta ja kehotettiin »kaikkien maiden työläisiä nostamaan kapitalistista imperialismia vastaan köyhälistön kansainvälisen yhteyden voima». Samalla varoitettiin kaikkien maiden vallassaolevia luokkia sotatoimilla kiristämästä sitä joukkokurjuuden tilaa, jonka kapitalistinen tuotantotapa matkaan saattaa.

Kongressi vetosi kaikkien maiden työläisiin ja sosialisteihin, että vastalauseita sodan lietsontaa vastaan julistettaisiin eduskunnissa ja joukkomielenosoituksissa. »Nos-

takaa kapitalistista riistämis- ja joukkomurhajärjestelmää vastaan köyhälistön puoltama rauhan ja kansain veljestymisen maailmanjärjestys», näin päättyi kongressin kehotus.

Eri maissa järjestettiinkin sodanvastaisia mielenosoituksia. Niinpä Suomessakin puolueen toimesta järjestettiin mielenosoituksia imperialistista sodanvaaraa vastaan ja vaadittiin mm. Balkanin sodan lopettamista.

Kotimaassakin voitiin havaita hälyttäviä merkkejä, joilla oli yhteytensä suurvaltojen välisten ristiriitojen kasvamiseen. Niinpä se kiihkomielinen hyökkäys, jota Venäjän vallassaolijat kävivät tuhotakseen Suomen kansallisen ja valtiollisen erikoisaseman, oli osa Venäjän valmistautumista sotaan. Kiihkokansallisella yllytyksellä vedottiin varsinkin venäläisten porvarillisten piirien pyrkimykseen päästä isännöimään Suomen taloudellisilla markkinoilla ja virkakoneistossa. Suomi pyrittiin liittämään entistä kiinteämmin Venäjän valtakunnan osaksi. Suomeen keskitettiin myös jo ennen sodan puhkeamista uusia venäläisiä joukkoja ja etelä-Suomessa ryhdyttiin myös varustelutöihin.

Sodan syttyminen

Sodanvaaran kärjistyminen räjähdyspisteeseen tapahtui kesällä 1914. Kesäkuun 28 pnä murhattiin serbialaisen upseerijärjestön toimesta Itävallan kruununperillinen Frans Ferdinand Bosnian pääkaupungissa Sarajevossa. Murhaa hyväksikäyttäen Itävalta hyökkäsi Serbian kimppuun. Venäjä julisti liikekannallepanon ilmoittaen solidaarisuutensa Serbiaa kohtaan. Saksa Itävallan liittolaisena

julisti sodan Venäjälle elokuun 1 pnä. Elokuun 3 pnä Saksa aloitti hyökkäyksensä Belgian läpi Ranskaa vastaan. Seuraavana päivänä Englanti julisti sodan Saksalle. Muodostui kaksi imperialistista valtioryhmittymää, jotka kävivät taistelua anastaakseen toistensa alueita. Vaikka päärintamat olivatkin Euroopassa, levisi sota kaikkiin maailman ääriin, siihen kietoutui myös Aasiasta Japani, joka anasti saksalaisten satama-alueet Kiinasta, ja sodan loppuvaiheessa myös Yhdysvallat liittyi Englannin ja Ranskan johtamaan yhtymään.

Kaikki imperialistiset suurvallat olivat valmistautuneet sotaan vuosikymmenien ajan. Sen todellisena syynä olivat, kuten Lenin osoitti, kapitalismin uusimman, imperialistisen kehitysvaiheen kaudella tapahtuvan kilpavarustelun ja markkinoista käytävän taistelun äärimmäinen kärjistyminen sekä takapajuisimpien itäeurooppalaisten monarkiain etupyyteet. Vieraiden alueiden anastaminen ja niiden alistaminen valtaansa, kilpailevan kansakunnan köyhdyttäminen, sen rikkauksien ryöstäminen, työtätekevien joukkojen huomion kääntäminen pois Venäjän, Saksan, Englannin ja muiden maiden sisäisestä poliittisesta kriisistä, työläisten hajottaminen ja nationalistinen petkuttaminen sekä heidän etujoukkojensa tuhoaminen proletariaatin vallankumouksellisen liikkeen heikentämiseksi oli Leninin sanojen mukaan sodan todellinen tarkoitus.

2. Sotatilan vaikutus Suomessa

Suomi ei joutunut välittömästi sotatantereeksi, vaikkakin se Venäjään kuuluvana alueena sai tuntea monin ta-

voin sota-ajan vaikutukset. Maa julistettiin sotatilaan elokuun alussa v. 1914. Kaikki ulkoilmakokoukset kiellettiin, julkiset kokoukset huoneistoissa olivat sallittuja vain poliisin luvalla ja sen valvonnan alaisena. Järjestöjen kokoukset oli ilmoitettava poliisiviranomaisille, joilla oli oikeus niiden valvontaan. Sanomalehdistö alistettiin ennakkosensuuriin ja työlakot kiellettiin. Eduskuntaa ei kutsuttu koolle koko sodan aikana. Kun senaatti oli jo aikaisemmin miehitetty venäläisillä virkamiehillä, oli Suomen valtiollinen erikoisasema hävitetty ja venäläiset sotilasviranomaiset olivat maassa isäntinä.

Taloudellisesti Suomi joutui eristetyksi ulkoisista markkina-alueista. Kauppasuhteet saattoivat jatkua ainoastaan Venäjällä. Tämä tiesi sodan alussa ankaran työttömyyden syntymistä. Sitä lievittivät kuitenkin Venäjän Suomessa aloittamat linnoitustyöt ja sen jalkine-, vaatetus- ja metalliteollisuudelle antamat tilaukset. Työnantajakapitalistit riensivät käyttämään hyväkseen sotatilanteen pakkomääräyksiä, joilla estettiin työläisten palkkaliikkeet. Huolimatta elintarvikkeiden hintojen noususta työpalkkoja suorastaan alennettiin sodan alussa. Elintarvikkeiden niukkuus teki mahdolliseksi niillä keinottelun ja niiden salakaupan. Varakkaat kykenivät hankkimaan korkeilla hinnoilla tarvitsemiaan tuotteita työläisten ja ja maaseudun köyhälistön kärsiessä nälkää.

3. Työväenliikkeen suhde sotaan

Ennen sodan puhkeamista, sodanvaaran kasvaessa oli työväen lehdistö, erikoisesti Työmies, rohkeasti esittänyt

työväenliikkeen rauhantahdon. Niinpä lehdessä julkaistiin juuri sodan kynnyksellä uudelleen edellä mainittu Baselin kongressin vetoomus imperialistista sotaa vastaan.

Työmies-lehden pääkirjoituksessa 27. 7. 1914 hälytettiin osoittaen, että sodan vaaran kasvamisen syynä oli kansainvälinen »pääoman riistäjävalta ja sen taistelu työväenluokan nousua vastaan». Kirjoituksessa osoitetaan sodan syyksi eri valtaryhmäin kiihkeä kilpailu, näiden riidat markkina-alueista, pyrkimys tukahduttaa työväen luokkataistelu. Sodanuhka, selitti Työmies, palvelee niiden etuja, jotka harjoittavat työväenluokan riistämistä suuressa mittakaavassa tai elävät kiskomalla pienemmiltä riistäjiltä näiden saalistamat lisäarvot. »Kansainvälinen finanssi, joka valtiovelkapelillä kiskoo suunnattomia korkoja, imee jokaisen sotahuhun kohotessa sarvensa yhä syvemmälle kansojen niskaan. Ja pörssissä kahmivat paniikin tullen suursudet käsiinsä toisten omaisuuksia tukkukaupalla».

Työmies osoitti, että hirmuleikistä voi syttyä sota, »ehkäpä vielä se ennustettu maailmanpalo, jolloin tunteeton teurastajavalta kuolemankouristuksissaan lyö viimeistä kalmanleikkiään uhraten ihmishenkiä ja kulttuuririkkauksia summittain». Lehti osoitti vielä, että uhkaavaa vaaraa ei voida torjua porvarillisen rauhanliikkeen epäreaalisilla sovinto-oikeussuunnitelmilla, joille valtapiirit vain nauravat. Sensijaan ainoa voima, joka voi todella panna esteen sodan puuhaajain tielle, on kansainvälisen työväenliikkeen järjestäytynyt armeija. Lehti päättää artikkelinsa vetoomukseen:

»Tiedon siitä hirvittävästä mahdollisuudesta, mikä sisältyy pienempäänkin sotaan, täytyisi kiihoittaa kutakin kohdaltaan lisäämään sen armeijan voimaa, joka yksin

voi estää sodan verileikit ja kytkeä murhatrustin julkean teurastajavallan».

Vielä sotatilan julistamisen jälkeen Työmies 1. 8. 1914 kertoessaan ranskalaisen sosialistijohtajan ja rauhanpuolustajan Jean Jaurèsin murhasta julkaisi katkelman hänen aikaisemmasta puheestaan, joka päättyi vetoomukseen: »... kansainvälisen sosialidemokratian on valvottava, että sen rauhansanat tunkeutuvat kaikkialle... Sosialidemokratian tunnuslause kuuluu: ihmiskunnan vihollista, kansoja murhaavaa kapitalismia vastaan, ihmiskunnan vapauttamisen puolesta».

Samana elokuun 1 pnä Työmies kuvaa sotatilan vaikutusta, miten sen kautta sotilasvallan voima ja tahto on noussut tavallisen järjestyksen yläpuolelle:

»Kansain syvien rivien oikeudettomuus ja turvattomuus tällaisessa asiassa on kammottava tosiasia. Sillä juuri nämä syvät rivit saavat kantaa sodan hirveimmän taakan. Verellään ja hengellään on tuhansien viattomien sotauhri maksettava. Nälkä ja puute on sodasta eloonjäävän köyhälistön palkka. Kurja maailmanjärjestys, joka on noin ryöstänyt alkeellisimmankin itsemääräämisoikeuden kohtalonsa suhteen niiltä miljoonilta kansalaisilta, niiltä Euroopan kansain enemmistöltä, jotka nykyisessä yhteiskunnassa kaiken työn tekevät ja jotka ovat Euroopan kaiken rikkauden ja kukoistuksen luoneet».

Aktivistien puuhat

Porvarillisten puolueiden toiminta lamaantui sodan aikana miltei kokonaan. Pieni ryhmä porvarillisen aktiivisen vastarinnan miehiä, nojaten etupäässä osaan ylioppilas-

nuorisoa, näki sodassa avautuneen mahdollisuuden nousta Venäjää vastaan. Tuo ryhmä päätti nojata Saksan sotilaalliseen tukeen taistelussa Venäjää vastaan. Koko hanke perustui ajatukseen, että Saksa tulisi laskemaan joukkojaan Suomeen ja se tekisi mahdolliseksi vapautumisen Venäjän vallasta. Saksa taasen laskelmoi saavansa Suomessa puuhattavalta kapinalta tukea pyrkiessään Suomen miehittämiseen ja sen kautta hyökkäykseen katkaistakseen Muurmannin radan ja eristääkseen Pietarin lännen liittolaisvalloista. Saksan apuun turvautuessaan eivät aktivistijohtajat lainkaan pelänneet, että suunnitelman onnistuminen olisi sitonut Suomen Saksan alaiseksi. Ainakin osa heistä suorastaan toivoi sitä. Tämä kävi selväksi erikoisesti v. 1918 luokkasodan jälkeen, jolloin maastamme yritettiin väen väkisin tehdä saksalaisen ruhtinaan hallitsema kuningaskunta.

Aktivistien toiminta johti v. 1915 tunnetun jääkäripataljoonan perustamiseen Saksassa. Suomesta värvättiin n. 2.000 nuorta miestä Saksaan sotilaskoulutusta saamaan. Jokainen jääkäripataljoonaan värvätty pakotettiin antamaan kirjallinen vakuutus siitä, että hän tuntee velvollisuudekseen »kaikin keinoin ja missä hyvänsä palvella Saksan valtakuntaa». Saksaan värväytyi pääasiassa ylioppilasnuorisoa, jota kannusti pyrkimys vapautua tsaarin Venäjän ikeestä ja toivo Suomen itsenäistymisestä Saksan avulla. Mutta myös työläis- ja talonpoikaisnuorisoa värvättiin jääkäriliikkeeseen käyttäen hyväksi vihamielisyyttä, jota tsaarin pakkovalta maassamme luonnollisesti oli synnyttänyt. Saksaan lähti myös muutamia sosialidemokraattisten järjestöjen jäseniä kuvitellen siten voivansa auttaa maamme itsenäisyyden asiaa.

Työväenpuolueen luokkataistelukantaa edustavat sil-

tasaarelaiset ja puolueen rivijäsenet olivat aikaisemmin jo yleensä asettuneet kielteiselle kannalla aktivistien salapuuhailuihin nähden. Turvautuminen toiseen imperialistiseen valtaryhmittymään Venäjästä irtautumiseksi ei voinut johtaa muuhun kuin maamme joutumiseen toisen imperialistisen suurvallan pelinappulaksi.

Eräät työväenliikkeessä johtavassa asemassa olleet henkilöt olivat kuitenkin yhteydessä jääkäriliikkeen johtomiehiin. Kertoopa Kai Donner, eräs jääkäriliikkeen keskeisistä johtomiehistä, mm. Oskari Tokoin vakuutelleen joidenkin sosialidemokraattisten johtomiesten olevan solidaarisia aktivistien kapinahankkeille, mutta samalla hän oli varoitellut Valpas-Hännisestä ja hänen ryhmästään, joka oli kiinteästi sillä kannalla, että Suomen kansalle oli apu saatavissa Venäjän vallankumouksellisen liikkeen nousun avulla. Tokoi oli sanonut, että tuo ryhmä oli valmis vaikka sisällissodalla puolustamaan vaaranalaisiksi joutuvia työväen luokkaetuja.

Kun otetaan huomioon, että Valpas-Hänninen, ollessaan toistakymmentä vuotta Työmies-lehden päätoimittajana, oli joutunut erityisesti porvarillisissa piireissä leimatuksi siltasaarelaiseksi, on selvää, että Tokoi tällä kavaltajamaisella varoituksellaan tarkoitti koko siltasaarelaista suuntausta. Suomen valtiollisen riippumattomuuden kysymys saattoi tulla ratkaistuksi vain Venäjän vallankumouksen voiton pohjalla. Aktivistien politiikka oli seikkailua, joka lopuksi antoi tulokseksi tuhatkunta ammattitaitoista palkkasoturia porvareille näiden käydessä työväen kansanvaltaisia pyrkimyksiä kukistamaan v. 1918.

4. Sotatilan vaikutus työväenliikkeeseen

Sotatilan pakkomääräykset, lehdistösensuuri, kokoontumis- ja sananvapauden kuristaminen sekä työväen lakko-oikeuden kieltäminen aiheuttivat sodan alussa maamme työväenliikkeessä lamaannusta. Lamaannusta edisti kansainvälisen työväenliikkeen sodanvastaiseen taisteluun kiinnitettyjen toiveiden raukeaminen.

Toinen Internationale, joka kongressissaan oli julistanut työväenliikkeen kansainvälistä solidaarisuutta ja imperialistisen sodan vastaista kantaa, hajosi sodan alkaessa. Sen suurimmat puolueet, Saksan sosialidemokratia, Englannin työväenpuolue, Ranskan ja Belgian sosialistit sekä Venäjän menševikit siirtyivät puolustamaan omien hallitustensa sotapolitiikkaa. Vain Venäjän sosialidemokraattisen puolueen bolševikkiryhmä Leninin johdolla jäi uskolliseksi internationalismin asialle ja viitoitti tietä imperialistisen sodan lopettamiseen työväen vallankumouksellisen liikkeen nostamisen avulla. Saksan vasemmistososialistit Karl Liebknechtin, Rosa Luxemburgin ja Franz Mehringin johdolla vastustivat hallituksen sotapolitiikkaa, mutta heidän taistelustaan ja kannastaan ei Suomeen paljoakaan tietoja saatu.

Lamauttavasti työväen taistelutoimintaan vaikutti myös Suomen Ammattijärjestön reformistisen johdon, Tokoin ym. kannanotto sodan alussa. He tosiasiallisesti itse suunnittelivat ja lakkauttivatkin vähäksi aikaa ammatillisen keskusjärjestön toiminnan, vaikka vallanpitäjät eivät sitä vaatineet. Edellämainituista syistä työväenjärjestöjen toiminta heikkeni sodan alkuvuosina, puolueen, ammatillisen liikkeen ja nuorisoliiton jäsenmäärä aleni.

Viranomaiset eivät kuitenkaan suorastaan estäneet

järjestöjen toimintaa, joskin työväen sanomalehdistöä vastaan hyökättiin ankarasti. Eräät piirilehdet lakkautettiin, niiden toimittajat joutuivat vankiloihin, eräitä heistä karkotettiin Siperiaan. Lehtien sensuuri oli niin ankara, ettei niissä sodan aikana saanut julkaista paljon muuta kuin virallista sensuroitua uutisaineistoa.

Uusi nousu

Työväenjärjestöjen toiminta alkoi elpyä jo toisen sotavuoden (1915) lopussa. Suomen Ammattijärjestön jäsenmäärä nousi v:n 1915 lopulla yli 40.000:n, kun se sodan alkaessa oli ollut vain vähän yli 32.000. Sosialidemokraattisen Nuorisoliiton jäsenmäärä, joka oli v. 1914 vähän yli 4.600, aleni v:n 1915 syksyyn mennessä yli 600:lla. V. 1916 loppuun mennessä liiton jäsenmäärä nousi lähes 13.000:een. Sosialidemokraattisen puolueen jäsenmäärä aleni noin kahdella ja puolella tuhannella ja oli v. 1915 lähes 52.000. Seuraavana vuonna jäsenmäärä kohosi lähes 73.000:een.

Järjestöjen toiminta vilkastui. Työväen keskuudessa heräsi taistelutahtoa. Se ilmeni mm. siinä, että työläiset alkoivat esittää työnantajille palkankorotusvaatimuksia. Kun sotatilan takia ei voitu julistaa työlakkoja, sanoutuivat työläiset joukkomitassa irti työmaista. Tämä pakotti työnantajat suostumaan eräissä tapauksissa palkkojen korotuksiin.

Selvimmäksi työväen taistelutahdon nousun ilmaukseksi muodostuivat kuitenkin v. 1916 suoritetut eduskuntavaalit. Sosialidemokraattinen puolue sai näissä vaaleissa ääniä 375.350. Kaikkiaan 47,2 prosenttia valitsijoista

äänesti työväenpuolueen ehdokkaita. Puolue sai 63.000 ääntä enemmän kuin edellisissä vaaleissa. Suomen 200 edustajaa käsittävään eduskuntaan tuli valituksi 103 työväen edustajaa.

Työväen vaalivoitto ja työväen järjestötoiminnan elpyminen 1916 osoittivat, että työväenluokka tunsi tarvetta puolustaa itseään taloudellista hätää ja sodanaikaista pakkokomentoa vastaan. Samoin maaseudun torppariväestö, jonka asema oli edelleen uhanalainen, etsi työväenliikkeestä turvaa itselleen. Porvarilliset puolueet ja niiden takana olevat varakkaammat väestökerrokset saattoivat toistaiseksi turvautua tsaarinvallan sotilasdiktatuurin apuun, joka esti työväen luokkataistelun rajummat purkautumiset ja joka oli estänyt koko sodan ajan eduskunnan kokoontumisen. Mutta Venäjällä oli nousemassa uusi vallankumouksellinen aalto, joka tuli muuttamaan tilanteen kokonaan ja vapauttamaan kahlehditut Suomen työväenliikkeen voimat.

X luku

TILANNE VENÄJÄN HELMIKUUN VALLANKUMOUKSEN JÄLKEEN

1. Suomen valtiollinen asema

Venäjän väliaikainen hallitus

Venäjän tsaarinvallan lopullinen kukistuminen tapahtui maaliskuun 12 pnä (helmikuun 27 pnä vanhaa ajanlaskua). Se että Venäjän työläiset ja asetakkiin pukeutuneet talonpojat kukistivat tsaarin hirmuvallan, merkitsi myös Suomen kansaan kohdistuneen paineen heltiämistä ja sorron heikentymistä. Venäjällä valtaan nousseen porvarillisen hallituksen oli hetkeksi hellitettävä kuristusotetta, jolla tsaarin valta oli Suomea pidellyt. Välittömästi vallankumouksen tapahduttua tämä nk. väliaikainen hallitus oli aseistautuneen kansan ja sen luomien työläis- ja talonpoikaisneuvostojen armoilla. Venäjän suuria työväenjoukkoja johtivat tässä vaiheessa oikeistososialistit (menševikit) ja pikkuporvarillinen sosialivallankumouksellisten puolue. Nämä ryhmät olivat työläis- ja talonpoikaisneuvostoissa enemmistönä ja luovuttivat vapaaehtoisesti vallan porvarilliselle hallitukselle.

Väliaikainen hallitus pyrki nopeasti lujittamaan vallankumouksen horjuttaman valtiovallan omiin käsiinsä ja siinä tarkoituksessa se kiiruhti ottamaan haltuunsa myös

keisari-suuriruhtinaalle Suomen hallitsijana kuuluneen korkeimman vallan maassamme. Sen oli kuitenkin maaliskuun 20 pnä antamassaan julistuksessa peruutettava sortoaikoina annetut laittomat asetukset. Tämä merkitsi kansanvaltaisten oikeuksien laajentumista, sillä siinä kumottiin työväenliikkeen järjestäytymis- ja taisteluvapautta rajoittaneet pakkomääräykset, lehdistö vapautettiin sensuurin pakkopaidasta ja julistettiin sananvapaus. Nämä saavutukset tulivat ikäänkuin lahjana Suomen työtätekevälle kansalle, joka sota-ajan pimennyksessä oli elänyt kuin pussissa saamatta paljoakaan tietoja edes Venäjän vallankumouksellisten taistelusta tsaarinvaltaa ja sen sotapolitiikkaa vastaan.

Työväenliike alkoi varsin nopeasti käyttää hyväkseen saavutettua vapautta. Järjestöihin jo edellisenä vuonna alkanut väen virtaus sai sellaisen voiman, että se jopa ylitti vuosien 1905 ja 1906 ennätykset. Mielenosoitusten vyöry kulki yli maan. Työväestö lähti liikkeelle sota-aikana alas painettujen palkkojen korottamiseksi. Kahdeksan tunnin työpäivän saavuttaminen muodostui käytännön taistelutavoitteeksi ja kunnallinen luokkaharvainvalta vaadittiin kumottavaksi. Sisäiset luokkavastakohdat kärjistyivät nopeasti, kun vielä torpparit ja maaseudun työläiset lähtivät liikkeelle omine vaatimuksineen.

Porvaristo ei voinut olla tuntematta levottomuutta alkaneen kehityksen johdosta. Sillähän ei ollut enää käytettävissään tsaarin sotaväen eikä poliisinkaan täydellistä tukea. Tsaarin aikainen poliisilaitos oli lakkautettu venäläisten vallankumouksellisten sotilaiden ja suomalaisten työläisten toimesta heti, kun tieto vallankumouksesta oli maahamme saapunut. Järjestystä valvoi pääasiassa järjestyneistä työläisistä muodostettu miliisi. Porvariston kes-

kuudessa herätti levottomuutta se, että eduskunta, johon v. 1916 vaaleissa oli valittu 103 työväenedustajaa, pääsi kokoontumaan, ja liikehtivät työväenjoukot vaativat siltä pikaisia toimenpiteitä yllämainittujen uudistusten toteuttamiseksi.

Porvarilliset puolueet ja Venäjän väliaikainen hallitus

Tältä kannalta voidaan helposti ymmärtää, että Suomen porvarilliset puolueet niin helposti tyytyivät Venäjän väliaikaisen hallituksen holhoukseen ja alkoivat puolustella sitä. Porvarillisten piirien nöyristely väliaikaisen hallituksen edessä tämän tunkeutuessa tsaarinvallan perillisenä Suomen hallitusvallan haltijaksi voidaan selittää vain siten, että porvaristo tarvitsi itselleen ulkoista selkänojaa kansan työtätekevien joukkojen vallankumouksellista liikehtimistä vastaan. Porvarilliset piirit ilmaisivat selvästi lojaalisuutensa Venäjän hallitukselle. Porvarilliset sanomalehdet varoittivat väestöä pysymään syrjässä kaikista kumouksellisista aineksista ja liikehtimisistä Venäjän korkeimman vallan edustajaa, väliaikaista hallitusta vastaan. Porvarillisten puolueiden vaatimukset eivät helmikuun vallankumouksen jälkeisessä tilanteessa menneet pitemmälle kuin ennen Bobrikovin sortokautta vallinneitten laillisuusolojen palauttamiseen. Ja kun väliaikainen hallitus sitten antoi em. »maaliskuun manifestin», olivat porvarilliset piirit yleensä tyytyväisiä. Manifesti oli sisällöltään rakennettukin porvarillisten puolueiden esittämien toivomusten pohjalle. Porvarilliset puolueet olivat yleensä yksimielisiä siitä, että maaliskuun manifesti oli palauttanut maahamme perustuslaillisen tilan Suomen ja Venäjän vä-

lisiin valtiollisiin suhteisiin, joten Suomen oikeustaistelulle asetettu tavoite oli saavutettu.

Huomattava porvarillinen valtio-oikeuden asiantuntija R. Hermansson ja pääasiassa poliitikkona tunnettu R. A. Wrede korostivat, että keisarivallan kukistuminen ei ollut horjuttanut Suomen ja Venäjän välistä oikeudellista suhdetta, sillä väliaikainen hallitus oli katsottava oikeutetuksi käyttämään maassamme hallitsijalle, suuriruhtinaalle, ennen kuuluneita valtaoikeuksia. Hermansson ja Wrede, joiden tulkinta tuli myös vallitsevaksi porvarillisissa puolueissa, vaativat ainoastaan, että Suomen asema ei saanut tulla huonommaksi sitä, mikä oli saavutettu v. 1809, kun Suomi oli liitetty Venäjän yhteyteen. Autonomia-asema olisi pitänyt vakiinnuttaa erityisellä »valtakunnansäännöllä», jonka säätäminen olisi suoritettava molempien maiden lainsäädäntäjärjestystä noudattaen näiden maiden vastaavissa lakiasäätävissä elimissä.

Radikaalisinta porvarillista ryhmää, aktivisteja, edustanut Rafael Erich katsoi, että Suomen ja Venäjän välisen suhteen tarkistus voitiin suorittaa vain Suomen eduskunnan toimesta. Mutta ne porvarilliset piirit, joilla oli vaikutusvaltaa — ja sitä ei ollut aktivisteilla — seurasivat Hermanssonin ja Wreden tulkitsemaa linjaa tunnustaen Venäjän väliaikaisen hallituksen holhousoikeuden maahamme. Yksikään vallitsevista porvarillisista ryhmittymistä ei ottanut kantaa itsenäisyyslinjan puolesta.

Venäjän väliaikainen hallitus asettui itse keisari-suuriruhtinaan valtaoikeuksien perijäksi ja käyttäjäksi. Se saattoi tehdä sen Suomen porvarillisten piirien suosiollisella avulla. Väliaikainen hallitus lähetti Suomeen neuvottelemaan tilanteesta silloisen oikeusministerinsä Kerenskin, joka edusti hallituksessa Venäjän sosialivallankumouk-

sellisia. Kerenski yritti taivuttaa suomalaisia osallistumaan aktiivisesti sotaan Saksaa vastaan. Hän selitti — kuten Venäjän pikkuporvarilliset sosialistit, menševikit ja sosialivallankumoukselliset yleensä tekivät — että nyt, tsaarinvallan kukistuttua, oli sodassakin puolustettava vallankumouksen saavutuksia; Suomen velvollisuus oli osallistua sotaan, koska se oli saanut takaisin oikeutensa juuri vallankumouksen ansiosta.

Työväenliikkeen itsenäisyyskanta

Oli selvää, että Suomen luokkatietoista työväestöä ei voitu saada tuollaisin perustein aktiivisesti tukemaan Venäjän hallituksen sodankäyntiä, jonka jatkaminen paljasti väliaikaisen hallituksen myös tsaarin politiikan perilliseksi. Mutta porvarillisissa piireissä näkyi kyllä halua osoittaa solidaarisuutta Venäjän hallitukselle. Niinpä senaatti suositteli 350 miljoonan markan suuruisen lainan myöntämistä sitä vaativalle väliaikaiselle hallitukselle.

Kesäkuun lopulla tämän kysymyksen ollessa eduskunnan käsiteltävänä asettui myös senaattori Väinö Tanner puolustamaan määrärahan myöntämistä selitellen, että sillä helpotetaan työttömyystilannetta. Työväenedustajat arvostelivat Tannerin kantaa ankarasti. K. H. Wiik vertasi sitä sotateollisuudesta rikastuvien teollisuuskapitalistien pyrkimyksiin ja osoitti, että Tanner on samanlainen sotasosialisti kuin keski- ja länsi-Euroopan sosialistipetturit. Tanner leimattiin myös työväenlehdistössä sotasosialistiksi ja eräät sosialidemokraattisen puolueen piirijärjestöt vaativat häntä puolueesta erotettavaksi.

Jo edellämainittujen, Kerenskin kanssa maaliskuun lo-

pussa käytyjen neuvottelujen aikana alkoi työväenmiesten itsenäisyyskanta hahmottua lopullisesti. Yrjö Mäkelin kirjoitti Kansan Tahdossa huhtikuun 4 pnä, että eduskunnan tulisi sopivan tilaisuuden tarjoutuessa esittää vaatimus Suomen suvereenisuuden toteuttamisesta. Mäkelinin kannanotto oli sisällöltään yhtäpitävä sen ohjelmallisen asiakirjan kanssa, jonka O. W. Kuusinen, E. Gylling ja K. H. Wiik laativat ja esittivät sosialistien puolesta Kerenskille maaliskuun lopussa. Tässä promemorian, muistion, muotoon laaditussa asiakirjassa viitoitettiin Suomen autonomian laajentamis- ja lujittamistoimenpiteet. Tavoitteeksi asetettiin Suomen itsenäisyyden saavuttaminen siten, että Suomelle säädettäisiin Venäjästä riippumattoman korkeimman vallan haltija. Erikseen korostettiin Suomen erikoisaseman turvaamista kansainvälisillä takeilla. Perustana Suomen ja Venäjän välisen valtiollisen suhteen muuttamiseen esitettiin tosiasiaa, että Suomen kansa v. 1917 oli valtiollisessa tietoisuudessa kokonaan toisella tasolla kuin se oli ollut v. 1809, jolloin Suomi liitettiin Venäjään, siksi Suomen kansalla täytyi olla oikeus säätää uusi valtiollinen järjestys, jossa korkeimman vallan kysymys olisi ratkaistu kokonaan ilman Venäjän korkeimman vallan myötävaikutusta ja siitä riippumatta.

Promemorian mukaan Suomen puolustuslaitoksesta päättäminen olisi myös kokonaan Suomen sisäinen kysymys. Venäjä ei olisi oikeutettu rauhan aikana pitämään Suomessa sotaväkeä. Venäjän solmimat Suomea koskevat kansainväliset sopimukset olisi alistettava Suomen korkeimman vallan ratkaistavaksi. Promemorian mukaan tarvittiin myös kansainvälisiä takeita turvaamaan Suomen autonomia.

Asiakirjassa vaadittiin siis Suomen itsemääräämisoi-

keuden toteuttamista vapauttamalla se valtiollisesta riippuvaisuudestaan Venäjästä. Itse kannanotto oli niiden ajatusten johdonmukaista kehittämistä, jotka esiintyivät jo osittain »Punaisessa julistuksessa» vuonna 1905, mutta selvemmin varsinkin Oulun puoluekokouksessa v. 1906, jolloin jo nähtiin Suomen suvereenisuuden saavuttaminen työväenliikkeen kannalta välttämättömäksi. Työväenliikkeessä tunnettiin käytännön kokemusten opettamana, että maan riippuvaisuus vieraasta sortovallasta jarrutti työväenliikkeen uudistuspyrintöjen toteuttamista. Kotimainen taantumus saattoi aina turvautua vieraan sortajan apuun ja siten tehdä tyhjäksi työväen luokkataistelullaan saavuttamat tulokset. Suomen työväestö ei voinut luottaa siihen, että asianlaita olisi toinen nyt, kun Venäjällä oli vallassa porvarillinen hallitus. Tämä hallitus, sikäli kuin sen valta tuli lujittumaan, oli työväenliikkeen kannalta yhtä suuri sortaja kuin tsaarinhallituskin. Promemorian vaatimukset osoittivat, että työväenliike astui maassamme itsenäisyysasian johdonmukaisimmaksi asianajajaksi.

Sosialistit ja hallituskysymys

Maaliskuun 26 pnä muodostettiin Venäjän väliaikaisen hallituksen suostumuksella uusi suomalainen senaatti tsaarin sortovaltaa edustaneen Seynin senaatin tilalle. Tähän senaattiin tuli jäseniksi 6 sosialidemokraattia ja 6 porvaria. Sen muodostamisvaiheessa käydyissä neuvotteluissa sosialidemokraattisen puolueen vasemmistolaista enemmistösiipeä edustaneet »siltasaarelaiset» eivät kannattaneet tällaisen kokoomushallituksen muodostamista ja siihen osallistumista. Näissä neuvotteluissa he ilmoit-

tivat tahtovansa sellaista hallitusta, joka edustaa maan työtätekeviä kansankerroksia. Heidän mielestään senaatti piti koottaman sosialisteista ja maalaisliittolaisista ja vain joku yksityinen oikeistoporvari kelpuutettaman mukaan. Tämän ehdotuksen tultua hylätyksi siltasaarelaiset kieltäytyivät hallitukseen osallistumasta. Sensijaan puolueen oikeistolaiset menivät tähän yhteishallitukseen. Oskari Tokoista tuli senaatin päämies. Muiksi sosialistisiksi senaattoreiksi tulivat Väinö Tanner, Matti Paasivuori, Julius Ailio ja Väinö Wuolijoki.

Muodostettu hallitus ja siihen osallistuneet sosialidemokraatit eivät alun alkaenkaan nauttineet puolueen luottamusta. Kesäkuun puoluekokouksessa puolue selitti suoraan, etteivät nämä senaattorit edustaneet puoluetta, mutta kuitenkaan heitä ei vielä silloin vaadittu jättämään paikkaansa. Senaatin toiminta yleensä rajoittui käytännöllisten hallitustehtävien hoitamiseen Venäjän väliaikaisen hallituksen kontrollin alaisena. Sosialistisenaattorien eräänä tehtävänä hallituksessa oli työväen joukkoliikkeiden »rauhoittaminen».

Eduskunnan kokoonnuttua huhtikuun 5 pnä alkoivat yhä selvemmin näkyä edellämainitut kaksi toisistaan poikkeavaa linjaa Suomen valtiollisen aseman järjestelyssä. Eduskunnan puhemies Kullervo Manner ja toinen varapuhemies Väinö Jokinen, molemmat sosialistien edustajia, lausuivat ryhmänsä kannan mukaisesti puhemiesvakuutusta antaessaan tulevansa puolustamaan »eduskunnan ja Suomen kansan oikeuksia». Eduskunnan ensimmäinen varapuhemies suomettarelainen Lauri Ingman sensijaan ilmoitti puolustavansa »sekä laillisen hallitusvallan että eduskunnan ja Suomen kansan oikeuksia». Laillisena hallituksena Ingman, kuten muutkin porvarit,

piti Venäjän väliaikaista hallitusta, jota sosialistit eivät lailliseksi tunnustaneet

2. *Työväenpuolue Suomen itsenäisyyden puolesta*

Venäjän bolševikkipuolueen rohkaiseva vaikutus

Tarkasteltaessa vastaavia kannanmäärittelyjä Suomen kysymyksestä Venäjällä voidaan todeta, että väliaikaisen hallituksen holhousoikeutta Suomeen puolustivat myös venäläiset pikkuporvarilliset sosialistiryhmät, menševikit ja sosialivallankumoukselliset. Kerenskihän oli jo Suomen-vierailunsa yhteydessä torjunut selvästi ja jyrkästi kaikki suomalaisten pyrkimykset laajempaan itsemääräämisoikeuteen ja vaatinut Suomen entistä kiinteämpää osallistumista Venäjän sotaponnistuksiin. Menševikit olivat sillä kannalla, että koko Suomen kysymys tuli lykätä Venäjän perustuslakia säätävän kansalliskokouksen (jonka koollekutsumisesta ei ollua tietoa) ratkaistavaksi. He selittivät olevansa valmiit tukemaan sellaisia Suomen työväen pyrkimyksiä, jotka eivät vahingoittaisi Venäjän etuja. Tämän kannan esitti sangen selvästi menševikkien edustaja Cederbaum kesäkuun 15—18 pnä pidetyssä Suomen sosialidemokraattisen puolueen puoluekokouksessa Helsingissä. Samanlaista kantaa edusti myös Karl Kautsky, joka kohdatessaan Zimmerwald-kokouksessa Tukholmassa Yrjö Sirolan koetti saada tämän vakuuttuneeksi siitä, että Suomen työväenliikkeen ei olisi pitänyt

ajaa itsenäisyysasiaa, vaan tukea väliaikaista hallitusta, joka muka edusti Venäjän vallankumouksellista liikettä.

Bolševikkien puolue oli Venäjällä ainoa poliittinen ryhmä, joka puolusti Suomen kuten muidenkin kansojen itsemääräämisoikeutta. Lähtien marxilaisesta kansojen itsemääräämisoikeuden periaatteesta sekä kehittäen tätä periaatetta kansallisuuksien valtiollisen riippumattomuuden tunnustamiseen ja toteuttamiseen asti Lenin ja Stalin ilmaisivat puolustavansa Suomen oikeutta itsenäisyyteen ja vastustavansa myös väliaikaisen hallituksen imperialistista politiikkaa Suomen kysymyksessä. Venäjän Sosialidemokraattisen Puolueen (bolševikkien) ns. huhtikuun konferenssissa hyväksytyssä, Leninin kansallisuuskysymyksestä laatimassa päätöksessä lausutaan mm.:

»Kaikille Venäjään kuuluville kansakunnille on tunnustettava oikeus vapaaseen eroamiseen ja itsenäisen valtion muodostamiseen. Tämän oikeuden kieltäminen ja niiden toimenpiteiden laiminlyöminen, jotka takaavat sen käytännössä mahdolliseksi, on samaa kuin anastus- ja valtauspolitiikan kannattaminen. Vain se, että proletariaatti tunnustaa kansakuntien oikeuden eroamiseen, turvaa eri kansakuntiin kuuluvien työläisten täydellisen solidaarisuuden ja edistää kansakuntien todella demokraattista lähentymistä».

Päätöslauselma kiinnitti sitten huomiota erityisesti Suomen kysymykseen:

»Selkkaus, joka nyt on syntynyt Suomen ja Venäjän väliaikaisen hallituksen välillä, osoittaa varsin havainnollisesti sen, että vapaan eroamisoikeuden kieltäminen johtaa tsaarinvallan politiikan suoranaiseen jatkamiseen».

Kesäkuun puoluekokous Suomen asemasta

Suomen sosialidemokraattisen puolueen kesäkuun puoluekokouksessa teki valtavan vaikutuksen Pietarin bolševikkien kantaa edustavan Alexandra Kollontayn esiintyminen, kun hän — päinvastoin kuin menševikkiedustaja Cederbaum — julisti kansojen itsemääräämisoikeuden periaatetta ja kehotti Suomen työväenliikettä tässä asiassa astumaan rohkeasti eteenpäin sekä vakuutti Venäjän vallankumouksellisen työväen tulevan kaikin keinoin tukemaan tällaisia pyrkimyksiä. Alexandra Kollontay lausui mm.:

»... me vallankumoukselliset sosialidemokraatit vaadimme, että nyt vallankumouksellisen tilanteen jatkuessa olisi ratkaistava kysymys Suomen itsenäisyydestä. Ja me kannatamme itsenäisyyden myöntämistä Suomelle aina Suomen eroamiseen saakka Venäjän valtakunnasta... Me bolševikit tulemme jatkamaan taistelua sitä Venäjän väliaikaisen hallituksen politiikkaa vastaan, joka tarkoittaa pienten kansojen sortamista».

Venäjän bolševikit siis kannattivat täydellisesti Suomen riippumattomuusvaatimusta.

Menettelytapavaliokunnan mietinnön Suomen valtiollisesta asemasta esitti puoluekokoukselle O. W. Kuusinen. Hän lausui mm.: »Kauan on Suomen ja Venäjän suhde ollut sorron ja riiston suhde. Nyt se on muutettava ja turvattava molempien kansojen vapaaksi suhteeksi, nyt on vapautettava Suomen kansa valtiollisesta riippuvaisuudesta ja holhouksesta». Sitten alustaja viittasi siihen, että Venäjän vallassaoleva porvaristo luokkaetujensa vuoksi ennemmin tai myöhemmin pyrkisi Suomen oikeuksia polkemaan ja että se saattaisi harjoittaa pakkoval-

taansa myös sellaisen autonomian puitteissa, joka nyt vallitsi ja jonka väliaikainen hallituskin tunnusti. Puhuja hahmotteli työväenliikkeen itsenäisyyskannan seuraavasti:

»Venäjän hallitukselle ei voida myöntää Suomen lakien vahvistamisoikeutta, sillä tärkeimmätkin eduskunnan päättämät uudistuslait saattaisivat joutua Pietarissa hylätyiksi, avuksi ja iloksi Suomen porvarilliselle taantumukselle, kuten usein ennenkin. Venäjän hallitukselle ei voida myöntää oikeutta hajoittaa Suomen eduskuntaa eikä määrätä valtiopäivien koossaoloaikaa. Eikä ole oikein, että Venäjän hallitus saisi estää eduskunnan oikeuksien laajentamista ja yleensä Suomen hallitusmuodon kansanvaltaistuttamista, jota työväenluokan etu vaatii. — Venäjän hallituksella ei ole oikeutta olla missään suhteessa Suomen kansan korkeimpana hallitusvaltana, vaan Suomella tulee olla, kuten oma eduskunta, niin myös oma hallitusvalta, kansasta ja kansan eduskunnasta riippuvainen...

Suomen sosialidemokratia siis asettaa Venäjän porvariston holhousvallan vaatimusta vastaan Suomen kansan valtiollisen itsenäisyyden vaatimuksen. Sillä muuten kuin vapaan Suomen valtion puitteissa ei Suomen työväenluokka voi käydä häiritsemättä luokkataistelua, turvatusti säilyttää saavutuksiaan ja menestyksellä täyttää kohdaltaan työväen kansainvälisen vapausliikkeen tehtävää...

Me tahdomme vapautta siinä mielessä, että kansalle avautuisi vapaus itse päättää kohtalostaan ja työväenluokalle vapaus käydä luokkataisteluun vieraan vallan siihen sekaantumatta ja avautuisi mahdollisuus saavuttaa taistelussaan voittoja».

Kuusinen edusti jo äänioikeustaistelun aikoina kypsy-

nyttä luokkakantaista käsitystä, että työväenliikkeen on taisteltava sekä vierasta että kotimaista sortajaa vastaan, sillä nämä tukivat toisiaan, ja että kaikki kysymykset, myös maamme asema, on ratkaistava nimenomaan luokkataistelun asettamien vaatimusten mukaisesti. Puoluekokouksessa tämä kanta sai ehdottoman enemmistön kannatuksen. Samaan aikaan kun porvarillisten puolueiden puoluekokoukset kieltäytyivät omaksumasta Suomen itsenäisyyden tunnusta Suomen työväenliike kohotti valtiollisen itsenäisyyden ajatuksen käytännön tavoitteeksi. Porvarillisten puolueiden ajaessa yhteistyöpolitiikkaa Venäjän väliaikaisen hallituksen kanssa ohjautui Suomen työväenliikkeen itsenäisyystaistelu käytännöllisesti yhteistoimintalinjalle Venäjän bolševikkien kanssa näiden viitoittaman kansojen itsemääräämisoikeuden aatteen suuntaan.

Valtalain säätäminen ja eduskunnan hajottaminen

Suomen ja Venäjän välisten suhteiden järjestämiseksi senaatti valmisti Venäjän väliaikaisen hallituksen kanssa käytyjen neuvottelujen pohjalla esityksen laiksi erinäisten asiain siirtämisestä Suomen senaatin ja kenraalikuvernöörin ratkaistavaksi. Esityksessä ei näkynyt ajatustakaan maan itsenäistämistavoitteesta, päinvastoin se olisi vahvistanut Venäjän hallitusvallan oikeuden nimittää virkaansa kenraalikuvernööri ja tämän apulainen samoinkuin oikeuden vahvistaa Suomen ministerivaltiosihteerin ja tämän apulaisen nimitykset, myös valtiopäiväin koollekutsuminen, avaaminen ja hajottaminen olisi jäänyt Venäjän korkeimman vallan tehtäväksi — ja nyt siis

väliaikaisen hallituksen oikeudeksi. Kenraalikuvernööri, joka oli tämän korkeimman vallan edustaja, olisi saanut oikeuden nimittää senaatin talousosaston (hallituksen) jäsenet ja prokuraattorin (korkeimman oikeusviranomaisen).

Lakiesitys ei vastannut lainkaan niitä tavoitteita Suomen valtiollisen aseman järjestelyksi, joita työväenliikkeessä oli esitetty mm. aikaisemmin mainitussa promemoriassa ja vielä selvemmin kesäkuun puoluekokouksessa. Työväenliikkeen kannan mukaisesti Venäjän väliaikaisella hallituksella ei ollut oikeutta asettua Suomen korkeimman vallan haltijaksi, koska katsottiin, että korkein valta maassa kuului Suomen eduskunnalle. Senaatin lakiesitys, vaikka sitä yritettiinkin kaunistella väittämällä sitä väliaikaiseksi ratkaisuksi, olisi merkinnyt Suomen alistussuhteen vakiinnuttamista Venäjän hallitukseen nähden.

Eduskunnan porvarillisten puolueiden taholta ehdotettiin, että senaatin esitys, joka merkitsi maamme itsenäisyysajatuksen kaatamista, hyväksyttäisiin muuttamattomana. Sosialistien mielestä laille oli annettava uusi sisältö, joka vastaisi Suomen itsenäisyyspyrkimystä ja vahvistaisi ennen kaikkea eduskunnan täysivaltaisuutta, sen valtaoikeuksien laajentamista. Sosialistien pyrkimykselle antoi erikoista pontta Venäjän vallankumouksellisen työväenliikkeen myötämielisyys Suomen riippumattomuusajatusta kohtaan.

Suomen sosialidemokraattien toimesta saatiin kysymys käsiteltäväksi Venäjän työläis- ja talonpoikaisneuvostojen edustajakokouksessa heinäkuun 3 pnä. Menševikit ja sosialivallankumoukselliset, jotka olivat edustajakokouksessa enemmistönä, vastustivat ajatusta Suomen täydellisestä itsenäisyydestä. Bolševikit esittivät aikaisemmin

selostettujen, Leninin viitoittamien periaatteiden mukaisesti Suomelle tunnustettavaksi oikeuden täyteen itsenäisyyteen. Vähemmistönä olleiden bolševikkien voimakas esiintyminen vaikutti edustajakokoukseen siten, että siinäkin vaadittiin väliaikaista hallitusta tunnustamaan Suomen sisäinen riippumattomuus. Päätöksen mukaan olisi edustajakokouksen mielestä Suomen eduskunnalle ollut tunnustettava täysi lainsäädäntäoikeus sisäisissä asioissa. Eduskunnan päätäntävalta olisi ulottunut aina ylimmän toimeenpanovallan määräämiseen saakka. Ulkopolitiikka ja sotilasasiat olisivat jääneet sen päätäntävallan ulkopuolelle.

Neuvostojen edustajakokouksen päätös oli niin pitkälle menevä, että sitä eivät hyväksyneet väliaikaista hallitusta tukevat menševikkijohtajat, vielä vähemmän muut hallituspuolueet. Suomen työväenliike sai tästä päätöksestä, joka vastasi sen keskuudessa jo vakiintuneita käsityksiä, rohkeutta tehdä eduskunnassa sen mukaisen aloitteen Suomen sisäisen itsenäisyyden toteuttamisesta. Kun sosialistit sitten eduskunnan valiokuntakäsittelyssä esittivät eduskunnan hyväksyttäväksi neuvostojen edustajakokouksen päätöksen mukaisen lain Suomen korkeimman vallan käytöstä, nousivat aluksi kaikki porvarilliset puolueet sitä vastaan. Ne pelkäsivät varsinkin sitä lakiesityksen sisältämää periaatetta, että eduskunnasta tulisi korkeimman vallan haltija. Osa porvareista puolsi jyrkästi väliaikaisen hallituksen oikeutta korkeimpaan valtaan. Ns. »itsenäisyysmiehet» tahtoivat vallan keskittymistä kotimaisen hallituksen, senaatin talousosaston, käsiin. Tämä kanta näkyikin sitten porvarillisten ryhmien vastaehdotuksessa, jonka oli laatinut K. J. Ståhlberg.

Perustuslakivaliokunnassa sosialistit saivat oman laki-

ehdotuksensa hyväksytyksi. Siinä säädettiin, että Suomen eduskunta yksin päättää, vahvistaa ja määrää voimaanpantavaksi kaikki Suomen lait, myöskin valtiotaloutta, verotusta ja tulliasioita koskevat. Se päättää myös kaikkien muiden Suomen asiain ratkaisuista, jotka keisari ja suuriruhtinas oli aikaisempien säännösten mukaan ratkaissut. Poikkeuksen teki ulkopolitiikka ja sotilaslainsäädäntö. Eduskunta saattoi kokoontua varsinaisille valtiopäiville ilman erityistä kutsumusta ja päättää, milloin valtiopäivät on lopetettava. Se saattoi myös määrätä uusien vaalien toimittamisesta ja eduskunnan hajaantumisesta.

Tärkeä oli lakiehdotuksessa kohta, jonka mukaan eduskunta tuli määräämään Suomen toimeenpanevan vallan.

Ylintä toimeenpanovaltaa tuli käyttämään toistaiseksi Suomen senaatin talousosasto, jonka jäsenet eduskunta tulisi asettamaan ja erottamaan.

Miltei kaikki porvarilliset edustajat kauhistuivat ajatusta, että eduskunnasta oli tullut korkeimman vallan haltija ja siksi he valiokunnissa tekivät kaikkensa estääkseen tätä ns. valtalakia pääsemästä eduskunnan täysi-istunnon käsittelyyn. Oli luonnollisesti myös odotettavissa, että he eduskuntakäsittelyssä yrittäisivät estää esityksen kiireelliseksi julistamisen ja saada siten siirretyksi ratkaisun tulevaisuuteen.

Tietäen tämän sosialidemokraattiset edustajat ilmoittivat puolueneuvoston kannan mukaisesti, että mahdollisten uusien vaalien tuloksena syntyvän uuden eduskunnan tulee julistautua kansalliskokoukseksi, jossa kaikki lakiesitykset olisi päätettävä yksinkertaisella äänestenemmistöllä. Porvaristoa pelotti tässä vaiheessa lähteä uusiin vaaleihin. Sillä oli todelliset syyt pelkoonsa. Oli siis todennäköistä, että porvaristo olisi saanut kokea murskaavan

tappion siinä tapauksessa, että se olisi joutunut vaaleissa vastustamaan valtalakiehdotuksen itsenäisyyslinjaa. Tästä sille olivat ennakkovaroituksena kautta maan vyöryvät kansan työtätekevien joukkojen mielenosoitukset, joiden ylimpänä ajatuksena oli työväenliikkeen edustama kansallisen riippumattomuuden vaatimus.

Kun eduskunnassa heinäkuun 18 pnä äänestettiin valtalain kiireelliseksi julistamisesta, sitä uskalsi vastustaa vain 27 taantumuksellisinta edustajaa. Lopullisessa käsittelyssä valtalakiesitys hyväksyttiin äänimäärin 136—55. Lisäksi eduskunta hylkäsi porvarien ehdotuksen, että laki olisi jätettävä väliaikaisen hallituksen vahvistettavaksi. Loppujen lopuksi työväenliikkeen miesten rohkea asennoituminen väliaikaisen hallituksen holhousoikeutta vastaan tempasi mukaansa osan porvaristoakin.

Valtalain hyväksyminen oli rohkea valtioteko; sehän asetti selvästi esiin Suomen riippumattomuuden jo saavutettavissa olevana tavoitteena. Eduskunnan päätös olla alistamatta lakia Venäjän väliaikaisen hallituksen vahvistettavaksi oli täysin valtalain hengen mukainen. Olisikin ollut nurinkurista lähettää eduskunnan säätämä laki, jolla se julistautui maan korkeimmaksi vallanpitäjäksi, sen saman elimen vahvistettavaksi, jonka holhouksesta juuri kieltäydyttiin. Kuitenkin suuri osa porvarillisia edustajia tahtoi näin tehtävän. R. A. Wrede ja muutkin porvarilliset poliitikot selittivät, että laki ei voinut olla oikeudellisesti sitova ilman väliaikaisen hallituksen siunausta. Sosialistit taipuivat lopuksi siihen, että valtalain säätämisestä oli lähetettävä adressiluontoinen ilmoitus Venäjän väliaikaiselle hallitukselle.

Suomen porvariston edustajat alkoivat välittömästi juonittelun, jonka tarkoituksena oli tehdä koko valtalain

voimaantulo tyhjäksi. Porvarillinen sanomalehdistö kohdisti lakia vastaan ankaran parjauskamppailun, jossa yritettiin todistella, että laki ei muka syntynyt oikeassa lainsäädäntöjärjestyksessä. Kamppailun läpinäkyvänä tarkoituksena oli saada väliaikainen hallitus puuttumaan asiaan. Taantumusporvaristo käytti hyväkseen taas kerran Seynin sortokaudella niin hyvin oppimaansa »Pietarin-tietä». — Porvarilliset senaattorit ilmoittivat pitävänsä kiinni aikaisemmasta esityksestään, ja porvarillisten eduskuntamiesten keskuudessa lietsottiin suoranaista lakkoa kansanedustajan tehtäviin nähden.

Näin ollen Venäjän väliaikainen hallitus saattoi Suomen eduskunnan kimppuun hyökätessään jo etukäteen luottaa Suomen porvarillisten puolueiden apuun. Väliaikaisessa hallituksessa oli tapahtunut samaan aikaan sellainen muutos, että siinä — Venäjällä heinäkuussa tapahtuneiden suurten vallankumouksellisten mielenosoitusten ja niiden murskaamisen jälkeen — olivat tulleet huomattaviksi tekijöiksi menševikit ja sosialivallankumouksselliset. Samaan aikaan, kun uusittu väliaikainen hallitus kohdisti hyökkäyksen kansojen itsemääräämisoikeutta puolustavia bolševikkeja vastaan, se antoi erityisen manifestin (30. 7.) Suomen eduskunnan hajottamisesta ja uusien vaalien toimeenpanemisesta.

Porvarilliset senaattorit kiirehtivät selittämään hajotusmanifestin, joka oli tullut senaatin julkaistavaksi, lailliseksi ja päättivät seitsemällä äänellä kuutta vastaan (puhetta johtaneen kenraalikuvernöörin äänen ratkaistessa) julkaista sen Suomen asetuskokoelmassa ja siten tunnustivat sen pantavaksi täytäntöön. Samalla senaatti antoi ohjeet uusien vaalien suorittamisesta.

Porvarilliset puolueet kieltäytyivät yleensä kaikesta

taistelusta valtalain toteuttamisen puolesta — ja siten myös taistelusta Suomen itsemääräämisoikeuden puolesta. Peläten joutuvansa yksin ilman ulkopuolista apua, vastakkain Suomen työväenluokan ja maaseudun köyhälistön kanssa Suomen porvarit heittäytyivät Venäjän väliaikaisen hallituksen syliin ja luopuivat valtalaista, joka vastasi Suomen kansan tahtoa maan itsenäisyyden ja kansanvallan toteuttamisesta ja jonka eduskunta oli hyväksynyt. Sosialistit yrittivät käydä edelleen oikeustaistelua jatkamalla eduskunnan istuntoja hajotuspäätöksestä huolimatta, mutta porvarit jäivät niistä pois ja tekivät siten tyhjäksi eheän kansallisen oikeustaistelurintaman luomisen.

Sosialistienkaan keskuudessa ei vallinnut täydellinen menettelytavan yhtenäisyys uudessa tilanteessa. Kun puoluejohto kehotti senaatissa olevia puolueen jäseniä eroamaan tehtävistään, näistä kaksi, Tanner ja Paasivuori, kieltäytyivät kehotusta noudattamasta selittäen, että vain väliaikainen hallitus, joka heidät oli tehtäviinsä nimittänyt, saattoi heidät niistä vapauttaakin. Tällä tavalla he osoittivat astuneensa poikkiteloin työväenliikkeen tielle. Horjuntaa ilmeni myös eduskunnan oikeuksien puolustamisessa laitonta hajotusmanifestia vastaan. Eduskunnan ovelle asetetut väliaikaisen hallituksen sinetit murrettiin ja koetettiin saada eduskunta koolle. Mutta porvarilliset edustajat eivät tahtoneet puolustaa Suomen kansakunnan oikeuksia, vaan kieltäytyivät saapumasta tähän istuntoon. Tämän jälkeen puolue kuitenkin mukautui eduskunnan hajottamiseen. Lähdettiin vaalivalmisteluihin, vaikka samalla arvosteltiin niiden laittomuutta ja selitettiin puolustettavan hajotetun eduskunnan toimintaoikeutta.

Valtataistelun yhteydessä alettiin Suomen työväenliik-

keessä yhä selvemmin tajuta, että Venäjän väliaikainen hallitus ja sen takana olleet porvarilliset sekä pikkuporvarilliset sosialistit, menševikit ja sosialivallankumoukselliset olivat Suomen itsemääräämisoikeuden vihollisia. Samalla paljastui, että samat venäläiset hallituspiirit olivat myös Suomen porvariston selkänojana tämän taistellessa Suomen työväen demokraattisia pyrkimyksiä vastaan. Maamme porvaristo petti Suomen kansan itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden asian asettumalla vieraan isännän sortotoimenpiteiden puolelle. Se osoitti jälleen tässä historiallisessa vaiheessa olevansa kykenemätön johtamaan kansaamme itsenäisyyteen.

Pyrkiessään toteuttamaan käytännössä demokraattisia luokkatavoitteitaan Suomen taisteleva työväenliike joutui nostamaan esiin ja ajamaan myös eduskunnassa päätökseen valtalain, joka oli Suomen valtiollisen itsenäisyyden ensimmäisiä asiakirjoja. Pyrkiessään valtalaissa toteuttamaan ajatusta eduskunnan suvereenisuudesta työväenliike jatkoi taistelua, jonka lippu oli kohotettu jo Oulun puoluekokouksessa v. 1906 työväenliikkeen ottaessa tavoitteeksi vieraan holhousvallan poistamisen valtiollisesta elämästämme. Pyrkimys ilmaistiin selvästi kesäkuun puoluekokouksessa 1917 vaatimuksena maamme valtiollisen riippumattomuuden toteuttamisesta, jotta työväestö voisi luokkataistelullaan, vieraan sortajan sitä estämättä, pyrkiä yhteiskunnallisiin tavoitteisiin ja puolustaa saavutuksiaan.

Taistellessaan korkeiden päämääriensä puolesta oman maan sekä vieraan sortajan väkivaltatoimenpiteitä vastaan Suomen työväenliike sai tukea Venäjän vallankumoukselliselta työväenliikkeeltä, bolševikeilta, jotka kävivät taistelua maansa väliaikaista hallitusta vastaan. Suo-

menkin työväestön keskuudessa alkoi tässä taistelussa vahvistua käsitys, että sen tavoittelemat suuret sosiaaliset uudistukset olivat saavutettavissa vain yhteiskunnallisen vallankumouksen tietä ja että tämä vallankumous saattaisi tapahtua aivan läheisessä tulevaisuudessa.

3. Eduskuntataistelu ja suuret joukkoliikkeet 1917

Taistelu 8 tunnin työpäivästä ja kunnallisesta äänioikeudesta

Helmikuun vallankumouksen jälkeen Suomen työväenluokan kauan kahlehdittuna ollut joukkovoima keskittyi ennen kaikkea sodan aikana kurjiksi painettujen elinehtojen parantamiseen. Käytännössä tähän yhdistyi 8 tunnin työpäivän toteuttamisvaatimus. Samaan aikaan taisteltiin menestyksellisesti myös kunnallisen harvainvallan murtamiseksi käytännössä.

Siitä kuinka 8 tunnin työaika tuli käytäntöön kertoi Työmiehen otsikointi huhtikuun 18 pnä 1917: »8-tunnin työpäivä otetaan käytäntöön kaupungin töissä. Työväestö oli sitä vaatinut lakon uhalla. Valtuusherrat siihen eileniltaisessa kokouksessa myöntyivät.»

Tämä pieni uutinen liittyy kiinteästi edellisen päivän suureen mielenosoitukseen vallankumousjuhlan yhteydessä. Siinä työläiset vaativat 8 tunnin työpäivän toteuttamista muiden ajankohtaisten uudistusvaatimusten ohella. Juhlaan osallistui monikymmentuhantinen työläisjoukko ja siihen liittyi myös venäläisiä sotilaita. Saman-

laisia liikehtimisiä tapahtui melkein kaikissa kaupungeissa ja asutuskeskuksissa. Samaan aikaan kun sosialistiset kansanedustajat taistelivat 8 tunnin työpäivän aikaansaamiseksi työläiset valtasivat käytännössä 8 tunnin työpäivän joukkoliikkeiden yksimielisellä taisteluvoimalla.

Ensimmäisissä helmikuun vallankumouksen johdosta järjestetyissä mielenosoituksissa oli ollut vielä jonkinlaista yhteisen kansanjuhlan tuntua, mutta sitä mukaa kuin työläiset alkoivat esittää omia sosiaalisia tavoitteitaan, palkkojen korotusta, 8 tunnin työpäivää, työnantajien ja -johtajien mielivallan rajoittamista työmailla ja kunnallisen harvainvallan lakkauttamista, alkoivat porvarilliset ainekset kaikota näistä joukkoliikkeistä. Vuoden 1917 vappujuhlat muodostuivat suurimmiksi työkansan mielenosoituksiksi, mitä koskaan oli nähty. Ei edes vuoden 1905 ikimuistoisina vallankumouspäivinä nähty sellaisia ihmisjoukkoja liikkeellä. Helsingin mielenosoituskulkueessa oli n. 50.000 osanottajaa. Suhteellisesti yhtä suuria mielenosoituksia oli maaseutukaupungeissakin. Vaadittiin 8 tunnin työpäivän, kunnallislakien uudistuksen ja torpparivapautuksen toteuttamista; maan riippumattomuusvaatimus esitettiin sekä tunnuksissa että työväen johtomiesten puheissa.

Porvarilliset ainekset, jotka helmikuun kumouksen aikana olivat kilpailleet rinnassa yleisesti kannettujen punaisten solmukkeiden koolla ja loistolla, väistyivät nyt syrjään näistä joukkojen liikkeistä, joissa työtätekevien luokkavaatimukset olivat vallitsevina.

Heti eduskunnan kokoonnuttua uudistivat sosialistit esityksensä kunnallislakien uudistamisesta. Kunnalliseen harvainvaltaan, joka varallisuuteen perustuvan äänioikeuden kautta esti työtätekevältä kansalta täydellisesti mah-

dollisuudet osallistua kunnalliseen itsehallintoon, murrettiin aukkoja työväenpuolueen johdolla käytyjen suurten joukkoliikkeiden voimalla, ja täten käytäntö kulki tässäkin lainsäädännön edellä.

Työväen joukkotaistelu saavutti menestystä useilla paikkakunnilla. Rauman sosialidemokraattinen kunnallisjärjestö vaati toukokuun 5 pnä 1917 kaupunginvaltuustolta, että puolet valtuustopaikoista, joita oli yhteensä 24, olisi luovutettava työläisille. Porvarilliset valtuusmiehet ilmoittivat periaatteessa tunnustavansa työläisten vaatimukset oikeutetuiksi, mutta selittivät, että kysymys saatettiin ratkaista vasta uusien kunnallislakien tultua voimaan. Päätöksessään porvarit uhkasivat lopettaa valtuustotyön, koska valtuustoa painostettiin. Tällöin, toukokuun 7 pnä, työväenjärjestöt julistivat paikallisen yleislakon alkaneeksi. Lakosta tuli täydellinen; noin 2.000 työläistä osoitti mieltään Rauman kaduilla, ja lakko halvautti koko tuotannon ja liikenteen kaupungissa. Paikalliset porvarilliset sanomalehdet eivät päässeet ilmestymään. Lakko kesti 15 päivää ja päättyi miltei täydelliseen työläisten voittoon. Porvarilliset puolueet ilmoittivat senaatin antaman laintulkinnan perusteella suostuvansa siihen, että sosialisteille annettaisiin avoimiksi tulevat 12 valtuustopaikkaa.

Turussa alkoi paikallinen yleislakko toukokuun 29 pnä. Se lähti ensin liikkeelle vaatimuksesta, että kaupungin palolaitoksen johto oli erotettava, mutta jo samana päivänä kohosi pääkysymykseksi kunnallisen harvainvallan murskaaminen. Paikallisten työväenjärjestöjen kehotuksesta suuret väkijoukot piirittivät valtuuston tämän kokoontuessa istuntoonsa. Kun valtuuston kokous ilmoitti kokouksen rauenneeksi, koska paikalla ei ollut täyttä

edustajamäärää, estivät miliisit ja kansanjoukot valtuutettuja poistumasta, ja poissaolleet valtuutetut tuotiin kokoukseen. Kymmentuhatpäinen kansanjoukko odotti valtuuston vastausta vaatimukseen, että työväestölle oli luovutettava 25 valtuustopaikkaa. Porvarilliset piirit järjestivät vastamielenosoituksia, yrittivätpä haalia kokoon aseistettuja iskujoukkojakin valtuuston vapauttamiseksi. Senaatti lähetti toukokuun 31 pnä Turkuun Tokoin johtaman rauhoitusretkikunnan tilannetta selvittämään. Tokoin painostuksesta lakkotoimikunta päätti kesäkuun 1 pnä vapauttaa valtuuston, ja porvarien edustajat lupasivat myöntyä työväestön vaatimuksiin. Samanlaisissa rauhoitustoimissa liikkuivat jotkut muutkin sosialisti-senaattorit ja saivat tästä kiitosta porvarien taholta.

Porissa työläiset pakottivat myös piirityksen avulla porvariston myöntymään työväenedustuksen valintaan kaupunginvaltuustoon. Näin tapahtui monissa muissakin kaupungeissa, kauppaloissa ja maaseutupitäjissäkin. Monin paikoin porvarit luovuttivat ilman tällaisia taisteluitakin osan valtuustopaikoista työväestölle.

Maatyöläisten ja torpparien joukkoliikkeet

Hyvin tärkeän aseman kansan liikehtimisessä keväällä ja kesällä 1917 saivat maatyöläisten lakot. Erityisen sitkeiksi kävivät taistelut maatyöläisten palkoista ja työajoista. Kuitenkin monet maatilanomistajat suostuivat heti ilman taistelua työläisten vaatimuksiin, kuten esimerkiksi Reunan kartanon omistaja Helsingin pitäjässä huhtikuun 30 pnä tehdyssä sopimuksessa. Mutta huomattava osa suurmaanomistajia ei tahtonut kuulla puhuttavankaan

kahdeksan tunnin työpäivästä ja palkkojen korottamisesta. Siksi puhkesi rajuja maatyöläisten ja torpparien lakkoja, kuten esimerkiksi Ahlström-yhtiön tiloilla, joilla maatyöläisten lisäksi oli satoja torppareita. Järvenpäässä alkoi Westermarckin suurtilalla katkera lakkotaistelu toukokuun alussa. Maanomistaja yritti murtaa sen ylioppilasrikkurien avulla, mutta turhaan; työläisten vaatimuksiin oli suostuttava.

Pian maatyöläisten lakkoliike yhtenäistyi suureksi työehtosopimustaisteluksi koko etelä-Suomessa. Maatyöläisten taisteluja käytiin Huittisissa, Loimaalla, Suodenniemellä, Tuusulassa, Sulkavalla, Lohjalla, Vihdissä, Luopioisissa, Pälkäneellä, Lopella, Kangasalla, Urjalassa, Mouhijärvellä, Pöytyällä, Pyhäjoella U.L., Hämeenkyrössä, Ylöjärvellä, Kurussa, Keikyällä, Noormarkussa, Ikaalisissa, Espoossa, Karjalohjalla, Ruovedellä, Messukylässä ym. paikkakunnilla.

Vaatimus kahdeksan tunnin työpäivän toteuttamisesta oli yleinen. Paloheimon tilalla Lopella taistelu laajeni käsittämään Lopen—Riihimäen rautatienkin. Paloheimon oli allekirjoitettava työläisten vaatima vakuuskirja kahdeksan tunnin työpäivästä. Mouhijärvellä maatyöläisten lakko oli täydellinen koko kunnassa. Siellä porvarit ja maanomistajat ryhtyivät kostotoimenpiteisiin: noin neljäkymmentä lakkolaista haastettiin käräjille ja täten yritettiin murtaa työläisten taistelua.

Työläiset joutuivat kaikkialla puolustamaan oikeuksiaan ja parantamaan elinehtojaan lakkoliikkeen avulla. Teollisuudessa työnseisausten ja lakkojen lukumäärä kasvoi ennennäkemättömän suureksi.

Elintarvikepula kärjistää tilannetta

Elintarvikepula jota porvariston ja suurmaanomistajain keinottelu suuresti pahensi, aiheutti ja kärjisti kuohuntaa työväestön keskuudessa. Heinä- ja elokuussa syntyi vakavia mellakoita, joiden aikana nälkäiset joukot suorittivat alkuvoimaisia Valion ja muiden suurliikkeitten elintarvikevarastojen takavarikointeja. Näitäkin liikehtimisiä pyrittiin työväenliikkeen taholta ohjaamaan järjestyneeseen uomaan. Useimmissa tapauksissa onnistuttiinkin paljastetut elintarvikevarastot saattamaan järjestyneen työväen valvomaan yleiseen jakeluun. Mutta oli myös tapauksia, jolloin nälkiintyneet ihmiset kävivät löydettyjen elintarvikevarastojen omakätiseen jakoon. Näin pääsi tapahtumaan yksityisissä tapauksissa, kun työväenjärjestöt eivät kerinneet asiaan puuttua. Vastuu mellakoista lankeaa maan varakkaalle väestölle, varsinkin elintarvikekeinottelijoille, jotka olivat alkaneet käyttää sodan aikana hankkimiaan suurvoittoja salaisten keinotteluvarastojen luomiseen. Oman osansa vastuusta saa kantaa myös senaatti, joka sangen veltosti taisteli keinottelua vastaan. Suurmaanomistajat syyllistyivät useissa tapauksissa viljan toimittamiseen keinottelijoiden käsiin.

Kansan suuret joukkoliikkeet vuoden 1917 keväällä ja kesällä kahdeksan tunnin työpäivän, palkkojen korottamisen, kunnallisen demokratian sekä torpparivapautuksen toteuttamiseksi tapahtuivat yleensä järjestyneen työväen johdolla. Niissä saavutettiin, kuten edellä on kerrottu, usein myönteisiä tuloksia. Menestykseen vaikutti tietenkin huomattavasti työväenedustajien enemmistö eduskunnassa. Suurin osa työväenpuolueen kansanedustajista tunsi läheisesti joukkojen tarpeet ja mielialat sekä taisteli puo-

lestaan eduskunnassa joukkojen vaatimusten toteuttamiseksi. Porvaristo teki kaikkensa vastustaakseen eduskunnassa työväestölle, torppareille ja muille vähävaraisille välttämättömien uudistusten toteuttamista. Kun porvarit eivät eduskunnassa kyenneet kaatamaan työväenedustajain kansanjoukkojen vaatimuksesta esittämiä lakeja, turvautuivat he Venäjän väliaikaiseen hallitukseen, joka — kuten valtalakia säädettäessä kävi selville — oli valmis antamaan apunsa Suomen porvaristolle. Monet lait, jotka eduskunta oli jo hyväksynyt, jäivät vahvistamattomina Pietariin. Siksi kävikin niin, että kansa itse omalla voimallaan käytännössä pyrki toteuttamaan välttämättömiä demokraattisia uudistuksia. Lainsäädännöllinen vahvistus saatiin vasta jälkeenpäin, tosiasiassa vasta suurlakon voimalla marraskuussa 1917. Kuten edellä on jo mainittu, tekivät oikeistososialidemokraatit hallituksessa ollessaan puolestaan kaikkensa työväen taistelun lamauttamiseksi. Siksi vakiintuikin tuosta hallituspolitiikasta työväenliikkeen piirissä käsitys, ettei siitä ole muuta kuin haittaa ja häpeää työväen asialle.

Työväenjärjestöjen voiman kasvu 1917

On selvää, että vuoden 1917 kevään ja kesän taisteluinnostus joukoissa vaikutti myös työväenliikkeen toimintaan ja sen voiman kasvuun. Sekä sosialidemokraattisen puolueen että Suomen Ammattijärjestön jäsenmäärä kasvoi ennennäkemättömän suureksi. Varsinkin ammatilliset järjestöt kasvoivat. Suomen Ammattijärjestössä oli vuonna 1916, jolloin oli jo havaittavissa nousua työväenliikkeessä, jäseniä 41.800. Mutta vuoden 1917 kolmannella

neljänneksellä sen jäsenmäärä oli kohonnut 156.763:een. Puolueen jäsenmäärä kohosi yli 100.000:een. Näin järjestyneen työväestön piiriin kuului jo teollisuustyöväestön enemmistö, ja maa- ja metsätyöläisten järjestäytyminen kulki suurin harppauksin eteenpäin.

Järjestyneen työväestön vaikutusvalta ilmeni myös siinä, että poliisin tilalle perustettiin keväällä miliisi, jonka miehistön ja päällystön rungon muodostivat järjestyneet työläiset. Vallankumouksellisessa tilanteessa työväenjärjestöjen aloitteesta syntyi myös kokonaan uusia vallankumouksellisia elimiä, työväenjärjestöjen paikallisia neuvostoja ja »eduskuntia». Näissä vallankumouksellisen tilanteen synnyttämissä elimissä ilmeni työväestön pyrkimys osittain korvata entiset paikalliset valtaelimet tai asettaa ne järjestyneen työväen valvonnan alaisiksi. Ne käsittelivät paikallisia järjestysvaltakysymyksiä, elintarvikeasioita jne. Niiden pääasiallinen työ oli kuitenkin paikallisten joukkoliikkeitten keskittämisessä ja järjestämisessä. Järjestyneen työväen lukumäärän kohottua ennennäkemättömän suureksi ne merkitsivät huomattavaa kansanvallan laajentumista. Niiden vaikutuspiirin ulkopuolelle jäi kuitenkin paljon järjestäytymättömiä työtätekeviä aineksia.

Porvaristo veritöissä

Suomen kansan työtätekevät joukot lähtivät siis keväällä ja kesällä 1917 liikkeelle parantaakseen kurjia elinehtojaan ja saadakseen toteutetuksi ne välttämättömät uudistukset, joita porvaristo oli tsaarinvallan turvin kynsin

hampain vastustanut, ennen kaikkea kahdeksan tunnin työpäivän, ja saadakseen työtätekeville edes jonkinlaisen edustuksen kunnanvaltuustoissa. Nyt porvaristolla ei ollut turvanaan tsaarinvallan poliisia; se oli hajotettu helmikuun vallankumouksessa ja tilalle oli muodostettu miliisi, jossa työväestöllä kaikissa väenkeskuksissa oli huomattava vaikutus. Porvaristolla ei aluksi ollut suuremmassa määrin aseistettuja luokkajärjestöjä pieniä aktivistien salajärjestöjä lukuunottamatta. Näistä syistä porvariston oli heittäydyttävä väliaikaisen hallituksen armolliseen huomaan, kuten aikaisemmin on kerrottu, estääkseen työväenliikkeen vaatimien demokraattisten uudistusten toteuttamisen. Tämä suojan haku ei pysähtynyt kuitenkaan väliaikaisen hallituksen holhousoikeuden tunnustamiseen ja korostamiseen, vaan porvaristo tahtoi myös väliaikaisen hallituksen aseellisten voimien hyökkäämistä liikehtivien työläisten kimppuun.

Työmies kertoi huhtikuun 24 pnä 1917, kuinka parooni Wreden omistaman Lehtoniemen konepajan johto oli nöyrimmästi pyytänyt Helsingin sotilaitten ja työläisten neuvostoa lähettämään sotilaita suojelemaan laitoksen hallussa olevaa »valtion omaisuutta mahdollisilta loukkaantumisilta». Samanlainen yritys venäläisen sotaväen provosoimiseksi lakossa olleiden työläisten kimppuun tehtiin mm. Helsingin laivatelakan lakon yhteydessä; porvarit syyttivät lakkolaisia, että nämä olivat muka aseistautuneina estäneet töiden jatkamisen. Myös Rauman kunnallislakon aikana porvarit yllyttivät venäläisiä sotilaita käymään rauhallisten lakkolaisten kimppuun. Vielä niin myöhään kuin elokuussa, jolloin porvareilla oli suojeluskuntapuuhansa jo pitkällä ja käsissään tuhansia Saksasta tuotuja kivääreitä, porvarit koettivat Oulussa provosoida

venäläisen sotilasosaston työväentalolla kokousta pitäneiden työläisten kimppuun.

Kaikissa näissä tapauksissa venäläiset sotamiesneuvostot tutkivat ilmoitukset ja totesivat ne poikkeuksitta yrityksiksi tukahduttaa työläisten taistelut vereen.

Kun porvaristo näki voimattomuutensa liikehtivien kansanjoukkjen edessä ja kun venäläiset sotilaat jopa asettuivat työväen demokraattisia oikeuksia puolustamaankin, se ryhtyi järjestämään omia asekaartejaan työväen taistelun tukahduttamiseksi. Se ei tyytynyt vain salaiseen varustautumiseen, vaan aseita alettiin käyttää myös aseettomia työläisiä vastaan. Terrorihyökkäykset kokouksia pitäneitä työläisiä ja lakkolaisia vastaan tulivat päiväjärjestykseen.

Pahimpien hyökkäysten kohteiksi joutuivat maatyöläiset ja torpparit, jotka olivat alkaneet vaatia oloihinsa korjauksia, kahdeksan tunnin työpäivää ja eräissä tapauksissa palkankorotuksiakin. Suurkartanoiden omistajat näyttivät työläistensä oikeutettujen vaatimusten murskaamisyrityksissä todellisen karvansa. Työmies-lehti kertoo toukokuun alussa, että Westermarckin omistaman Latokartanon lakon aikana kartanonomistaja — Maataloustuottajain keskusliiton vaatimuksestà — uhkasi teurastuttaa kartanon 700-päisen karjan kokonaisuudessaan kostoksi työväen vaatimusten johdosta. Porvarillinen lehdistö yllytti avoimesti suurmaanomistajia tuollaisiin tihutekoihin aikana, jolloin nälän koura kuristi koko maan työtätekevää väestöä.

Aseistettuihin rikkurijoukkoihin värvättiin entisiä tsaarin poliiseja, rikollisia sekä yleensä kaikkein pimeimpiä ja takapajuisimpia hylkyaineksia. Lisäksi niihin otettiin taantumuksellisia ylioppilaita, talollisia, liikemiehiä ja

virkailijoita. Nämä rikkurit kuljeskelivat aseistettuina eri paikkakunnilla lakkoilevia maatyöläisiä terrorisoimassa.

Yksi katalimpia hyökkäyksiä rauhallisia maatyöläisiä vastaan tehtiin Huittisissa heinäkuun 13 pnä. Joukko lakkolaisia oli silloin menossa Huittisten meijerille, jonne maanomistajat olivat kokoontuneet. Kun he hajanaisina ryhminä lähestyivät meijeritaloa, avasivat halkopinojen taakse kätkeytyneet suojeluskuntalaiset tulen aseettomia työläisiä vastaan. Verilöylyssä haavoittui seitsemän lakkolaista. Näitä Suomen Tietotoimiston antamia tietoja täydentää Porissa silloin ilmestynyt työväenlehti Sosialidemokraatti kertoen, että lakkolaiset olivat jo ennen meijerille lähtöä pitämässään kokouksessa päättäneet olla käyttämättä aseita missään tapauksessa, eikä aseiden käyttöön ollut varauduttukaan.

Muutamia päiviä Huittisten verilöylyn jälkeen tapahtui Suodenniemellä taas hyökkäys lakkolaisten kimppuun. Lakkolaiset olivat rauhallisesti maantiellä seisten huomauttaneet pelloilla työskenteleville eri pitäjistä haalituille rikkureille töiden olevan lakonalaisia. Tällöin aseistetut rikkurit olivat paikalla olleen nimismiehen kehotuksesta hyökänneet lakkolaisten kimppuun. Kahakassa lyötiin mm. eräältä lakkolaiselta viikatteella käsi poikki.

Kaupungeissa porvarit alkoivat jo keväällä perustella aseellisia luokkakaarteja. Näita kaarteja he olivat uhanneet käyttää jo aikaisemmin mainittujen paikallisten yleislakkojen ja valtuustojen piiritysten yhteydessä, mutta eivät vielä silloin olleet uskaltaneet. Elokuun 17 pnä hyökkäsivät miliisin merkein varustetut suojeluskuntalaiset Helsingissä Pörssitalon luona valtuustolle mieltään osoittavaan kansanjoukkoon hakaten mielenosoittajia pampuilla.

Pian porvarit olivat järjestäneet koko maata käsittävän luokka-armeijan lyödäkseen maahan työväenliikkeen. Työväenlehdistö kiinnitti porvarien aseistautumiseen huomiota. Työmies kirjoitti tästä elokuun 23 pnä 1917 todeten, että porvaristo oli menettänyt vallankumouksen johdosta vieraan tukensa, myös poliisin, ja oli ryhtynyt jo 1916 vaalien jälkeen suunnittelemaan tehokkaita toimenpiteitä työväen alistamiseksi. Se oli ryhtynyt puuhaamaan aseellista luokkakaartia.

»Mutta kun sellainen aseellinen varustautuminen aseetonta, rauhallista työväestöä vastaan tuntui herroista itsestäänkin rumalta ja arveluttavalta», kirjoitti Työmies, »pantiin heidän palveluksessaan oleva porvarillinen sanomalehdistö ulvomaan anarkiasta ym. yhtä merkillisistä ja melkein aina olemattomista ilmiöistä. Jokainen lakkovartija leimattiin roistoksi ja huudettiin avuksi aseellista voimaa, samalla kun kaiken aikaa kiireellä puuhattiin porvarillisia luokkakaarteja, varustettiin niitä aseilla ja pyydettiin maan hallitusta avustamaan heitä näiden kaartien perustamisessa.

Tulokset alkoivat pian näkyä. Maatyöväen työaikaa koskevissa lakoissa esiintyivät maanomistajien suojelushurtat mahdollisimman repäisevästi. Siellä täällä paukkuivat browningit ja heiluivat viikatteet. Tunnetuimpia niistä ovat Huittisten ja Suodenniemen tapahtumat, lukuisia muita mainitsematta. Samaan suuntaan kulkivat asiat kaupungeissa. Pääkaupungin kaarti on jo ehtinyt kahdessakin tilaisuudessa osoittaa, mitä tietä se aikoo kulkea ... Nyt on tämä kansaa vastaan tähdätty aseistautuminen aijottu saada oikein koko maata käsittäväksi yhtenäiseksi järjestöksi Keskuskomiteoineen ja alaisine paikallisosastoineen. Emme tiedä, miten pitkälle herrat tuossa hommas-

saan ovat jo ehtineet. Tällä kerralla toteamme vain, että Suomen kapitalistiluokka valmistautuu ase kädessä pitämään herruutensa alaisena alastomaksi riistämiään työläisjoukkoja, joilta porvariluokan rikollinen keinottelu uhkaa riistää viimeisenkin elämisen mahdollisuuden. Miten se siinä onnistuu, sen näyttää tulevaisuus.»

Siinä oli sanottu porvarien suojeluskuntien kaunistelematon syntyhistoria. Ne synnytettiin työväen ja torpparien oikeuksien polkemiseksi. Jo maailmaan tullessaan ne tahrivat itsensä työläisverellä. Väkivallan tielle eivät suinkaan lähteneet Suomen työläiset v. 1917 keväällä ja kesällä, vaan väkivallasta lankeaa kokonaan vastuu porvariston kannettavaksi.

Nähdessään porvariston hankkiutuvan suojeluskuntiensa avulla tuhoamaan kansalaisvapauksia, jotka oli saavutettu Venäjän helmikuun vallankumouksen luomassa tilanteessa, työväen joukkoliikkeet suuntautuivat elokuun alussa paikallisiin suurlakkoihin ja mielenosoituksiin. Työväenliikkeen eteen kohosi pian yhä selvempänä kysymys itsesuojelun välttämättömyydestä. Sen oli suorastaan pakko ryhtyä vastatoimenpiteisiin. Heti kun porvarien luokkakaartit alkoivat esiintyä työväestöä vastaan, neuvoivat eräät puoluejohdon jäsenet järjestöjä perustamaan järjestökaarteja. V. 1905 suurlakon aikana muodostuneen punaisen kaartin esimerkin mukaisesti alkoikin eri puolilla maata syntyä tällaisia kaarteja. Ne pyrkivät suojelemaan työväen toimintaoikeuksia. Suomen Ammattijärjestön valtuuskunta antoi lokakuun 20 pnä yleisen kehotuksen kaartien perustamiseen. Useilla seuduilla järjestökaarteja oli jo muodostettu, mutta vasta marraskuun suurlakon aikana niiden toiminta alkoi yhtenäistyä.

Eduskunnan tultua hajotetuksi väliaikaisen hallituksen laittomalla manifestilla ja porvarillisten senaattorien avustuksella määrättiin uudet vaalit suoritettavaksi lokakuun 1 ja 2 päivinä. Porvarilliset puolueet kieltäytyivät kerta kaikkiaan yhtymästä sosialistien yritykseen puolustaa Suomen itsemääräämisoikeutta jatkamalla laittomasti hajotetun eduskunnan työtä. Ne leimasivat yrityksen lainvastaiseksi ja heittäytyivät koko voimallaan vaalitaisteluun.

Sosialidemokraattinen puoluetoimikunta ja puolueneuvosto päättivät lähteä vaalitaisteluun, mutta samalla selitettiin vaalit laittomiksi ja vakuutettiin, että puolue tulisi yhä puolustamaan hajotetun eduskunnan toimivaltaa.

Vaalitaistelusta muodostui kiihkeä. Porvarilliset puolueet liittoutuivat yhteen vaaliliittoon »punaista vaaraa vastaan». Porvarien vaaliliitto sai valtiopäiville nyt 108 edustajaa 92 työväenedustajaa vastaan. Näin tapahtui siitä huolimatta, että sosialidemokraattien äänimäärä nousi vuoden 1916 vaaleissa saadusta 370.000:sta nyt 450.000:een ääneen. Mutta porvarienkin äänimäärä nousi, ja kun porvareilla oli vain yksi vaaliliitto, ei heiltä mennyt ääniä hukkaan, kuten oli tapahtunut edellisissä vaaleissa. Lisäksi on otettava huomioon, että edelliset vaalit oli pidetty sotatilan vielä vallitessa; valtiopäiviä ei sodan aikana kutsuttu koolle. Silloin porvarit saattoivat vielä luottaa tsaarinvallan apuun siinä tapauksessa, että sosialistit olisivat alkaneet ajaa läpi omia vaatimuksiaan eduskunnassa. Työväestön aktiivisuuden herääminen oli tapahtunut vuoden 1915 lopulla ja varsinkin v. 1916; silloin se etsi vaaleissa purkautumistietä tyytymättömyydelleen ja torpparien aseman epävarmuus ajoi näitäkin äänestämään. Vuo-

den 1917 vaalien tulokseen vaikuttivat myös myöhemmin todetut vaalivääreennykset, joihin porvarillisten käsissä olleet vaalilautakunnat olivat syyllistyneet.

Työväenliikkeen oikeistolaisilla oli oma osuutensa työväen vaalitappioon. Nämähän olivat yleensä asettuneet vastustavalle kannalle työväenliikkeen omaksumaan suuntaukseen. Tannerin jääminen senaattiin vastoin puolueen päätöksiä merkitsi rintaman repimistä. Tannerin loittonemista työväenliikkeestä kuvaa havainnollisesti hänen oma tunnustuksensa teoksessaan »Kuinka se oikein tapahtui?». Siinä hän kertoo, että hän ei äänestänyt lainkaan noissa vaaleissa, koska ei voinut löytää työväen ehdokkaista sellaista, jolle olisi voinut äänensä antaa.

* * *

Kuten edelläolevasta on selvinnyt, nosti helmikuun vallankumous kaikessa kärkevyydessään esiin Suomen valtiollista asemaa koskevan kysymyksen. Porvaristo joka pelkäsi työväenliikkeen suurta voimaa, ei halunnut tässä tilanteessa ajaa maan riippumattomuusasiaa, vaan pyrki säilyttämään maan Venäjän hallitusvallan holhouksessa. Sensijaan Suomen työväenpuolue kehitti aikaisempien kannanottojensa mukaisesti vaatimuksensa maan riippumattomuudesta. Tämän kannan mukaisesti se Venäjän bolševikkien tuella ja suurten joukkoliikkeitten avulla ajoi lävitse eduskunnassa ns. valtalain, joka teki Suomen eduskunnasta maan korkeimman vallan haltijan. Turvautuen tsaarinvallan pistimien apuun onnistui Suomen porvariston estää uudistuksen toteuttaminen.

Helmikuun vallankumouksen vaikutuksesta sai Suomen työväenliike entistä vapaammat toimintaoikeudet ja

ryhtyi niitä hyväkseen käyttäen ajamaan varsinkin kahdeksan tunnin työaikalain aikaansaamista ja kunnallislakien uudistamista sekä palkkojen korotusta. Vuoden 1916 vaaleissa enemmistöksi kasvanut sosialistien ryhmä sai uudistuspyrinnöilleen jatkuvaa tukea suurilta joukkoliikkeiltä. Porvaristo asettui kaikin keinoin vastustamaan näitä uudistuspyrintöjä. Seurauksena kaikesta tästä oli hyvin nopea luokkavastakohtien kärjistyminen. Porvaristo alkoi aseistautua työväenliikettä vastaan. Tämä pakotti toisaalta työväenliikkeen luomaan omia järjestökaartejaan.

XI luku

TYÖVÄENPUOLUE ITSENÄISYYSKYSYMYKSEN RATKAISUVAIHEESSA

1. Porvariston diktatuurihankkeet

Vallankaappausyritys

Eduskuntavaalien jälkeen, ennen uuden eduskunnan kokoontumista, porvarit jatkoivat yhä neuvotteluja kenraalikuvernööri Stahovitšin kanssa, joka edusti jo viimeisiä henkäyksiään vetävää väliaikaista hallitusta. Neuvottelujen jälkeen kenraalikuvernööri lähti Pietariin vieden mukanaan porvarillisten puolueiden yhteisen manifestiluonnoksen, joka haluttiin saada väliaikaisen hallituksen nimessä luettavaksi valtiopäivien avajaisissa. Väliaikaisen hallituksen piti manifestissa ilmoittaa »luopuvansa hallitusvallasta Suomessa, kuitenkin siten, että ulkoasiat pysytetään, kuten tähänkin saakka Venäjän korkeimman hallitusvallan ratkaistavana ja ettei Suomi tee muutoksia sotilaslainsäädäntöönsä eikä Suomessa olevia Venäjän kansalaisia ja venäläisiä laitoksia koskevaan lainsäädäntöön ilman Venäjän hallituksen suostumusta». Eduskunnan puhemiehen piti ilmoittaa vastauspuheessaan, että Suomessa tuli senaatin talousosasto toistaiseksi käyttämään korkeinta valtaa.

Tämä porvarillisen valtioviisauden mallinäyte ei loppu-

jen lopuksi tullut päätökseen saatetuksi, koska Venäjän väliaikaisen hallituksen elämänlanka oli katkennut jo ennenkuin Suomen porvariston lähettiläs oli saapunut Pietariin. Venäjällä oli tapahtunut työväenvallankumous ja muodostettu neuvostohallitus. Suomen porvariston puuha merkitsi valtalain sen peruskohdan kieltämistä, jolla eduskunta oli julistautunut maan korkeimman vallan haltijaksi. Porvarit tahtoivat saada pystytetyksi kansaneduskunnasta riippumattoman toimeenpanovallan. Samalla tahdottiin kumota valtalaki väliaikaisen hallituksen manifestilla. Tässä oli kysymys koko korkeimman vallan perusteiden muuttamisesta. Suomen porvarien tahdon mukaan Venäjän väliaikainen hallitus olisi siis saanut sanella Suomelle uuden hallitusmuodon.

Pelkästään oikeudelliselta näkökannalta tällainen menettely olisi ollut valtiokaappauksen luontoinen. Tuollainen hallitusmuodon muutos, joka sisältyi porvarien manifestiluonnokseen, olisi tietenkin voinut tapahtua vain perustuslakien säätämisjärjestyksessä tehdyllä eduskunnan päätöksellä. Silloisessakaan kokoonpanossa Suomen eduskunta ei olisi sellaista muutosta hyväksynyt, sillä siinähän oli sentään lähes puolet sosialistisia edustajia.

Venäjän sosialistisen vallankumouksen vaikutus

Kun Suomeen marraskuun 7 pnä 1917 tuli tieto työväen vallankumouksesta ja neuvostohallituksen muodostamisesta Venäjällä, antoivat sosialidemokraattisen puolueen puoluetoimikunta ja ammattijärjestön johto yhteisen julistuksen tapahtuneen johdosta. Julistus kuvastaa mielialoja, joita historiallinen tapahtuma herätti Suomen työ-

väenliikkeen piirissä. »Vallankumouksen kellot soivat», siinä todettiin ja vedottiin työväkeen seuraavasti: »Suurten historiallisten tapahtumain sarja on siis alkamassa. Nämä tapaukset varmaankin vaikuttavat meidänkin oloihimme. Olkoon työväki siis valveilla.»

Tuskin julistuksen antajat itsekään tajusivat, kuinka oikeaan osunut sen sanonta oli. Ymmärrettiin väliaikaisen hallituksen kaatumisen ja työväen vallan syntymisen Venäjällä merkitsevän, että Suomen porvarit menettivät ulkopuolisen tuen, jonka avulla he olivat kerta toisensa jälkeen tehneet tyhjäksi työväenliikkeen ajamat uudistuspyrinnöt. Käsitettiin myös, että työväenliikkeen esiin nostaman ja sitkeästi ajaman kansallisen riippumattomuuden asian ratkaisulle oli nyt muodostunut kokonaan uudet edellytykset. Mutta paljon hämärämpi käsitys oli vielä Venäjän sosialistisen vallankumouksen suuresta yleisestä merkityksestä, siitä, että se avasi uuden aikakauden koko ihmiskunnan historiassa. Sosialistisen vallan syntyminen imperialistisen maailmansodan riehuessa avasi tien rauhaan, mutta lisäksi se nosti esiin kysymyksen sosialistisesta vallankumouksesta muissakin maissa, niinkuin sitten Suomessakin saatiin omakohtaisesti kokea. Sosialistinen päämäärä, jonka tieteellisen sosialismin suuret esitaistelijat hahmottelivat työväenluokalle, muuttui todellisuudeksi. »Kommunismin aave», josta Kommunistinen manifesti puhui, oli tullut todella elävänä maan päälle ensimmäisen työväenvallan syntymisessä Venäjällä. Sosialistisen vallankumouksen aate tunkeutui sodan rasittamien kansanjoukkojen tietoisuuteen voimakkaampana kuin koskaan ennen, ja luokkayhteenotot kävivät kaikkialla maailmassa monin verroin entistä tiukemmiksi. Suomen vanhan työväenpuolueen eteen nousi kokonaan uusi taistelutilanne,

johon se ei ollut kuitenkaan valmistautunut kuten Venäjän bolševikkipuolue oli vuosikymmenien ajan Leninin johdolla tehnyt. Suomen työväenliikkeen taistelukannalla olevat siltasaarelaiset ja heidän mukanaan maan työväestön suuret joukot näkivät kuitenkin Venäjän sosialistisessa lokakuun vallankumouksessa innoittavan esimerkin, ja tämän vaikutuksesta alkoi selvitä entistä paremmin, että Suomessakin jouduttaisiin yhä kärjistyneempään luokkataisteluvaiheeseen.

Valtionhoitajakunta — uusi kaappaushanke

Venäjän suuri lokakuun vallankumous sotki pahasti Suomen porvariston kortit. Yritys luoda väliaikaisen hallituksen avulla eduskunnasta riippumaton toimeenpanovalta raukesi tyhjiin. Venäjällä oli tullut valtaan työväenhallitus, jonka edustajat eivät missään tapauksessa olisi tukeneet Suomen porvariston diktatuurihankkeita. Tämän tietäen porvarisenemmistöisen eduskunnan puhemiehistö teki marraskuun 8 pnä esityksen kolmihenkisen valtionhoitajakunnan asettamisesta. Esityksessä lausuttiin mm. että »keisarin ja suuriruhtinaan käyttämä valta toistaiseksi on uskottava tarkoitusta varten asetetulle valtionhoitajakunnalle; että valtionhoitajakuntaan kuuluu kolme jäsentä, jotka eduskunta valitsee sillä tavoin, kuin on säädetty puhemiesten vaaleissa, ellei eduskunta voi yhtyä sen jäsenistä.»

Oli luonnollista, että sosialidemokraatit vastustivat jyrkästi porvarien esittämää valtionhoitajakuntahanketta. Edvard Valpas sanoi eduskunnassa suoraan, että ehdotus

oli osa monarkistien pidemmälle tähtäävästä suunnitelmasta. Kaukonäköisesti hän lausui mm.:

»Jos otettaisiin esimerkiksi, että saksalainen asevoima nousisi täällä maihin, niin eiköhän olisi luultava, että Saksan militarismi, joka vihaa kansanvaltaa, tulisi juuri rakentamaan tälle perustalle, mitä tämän eduskunnan oikeisto täällä pystyttää, tulisi tukemaan asevoimalla näitä oikeiston pyrkimyksiä. Näiden kolmen henkilön tilalle voitaisiin silloin tosiaankin hankkia joltakin maailman taholta jokin sapeliprinssi, antaa sille kuninkaan nimi, ja niin olisi menty monarkistiseen hallitusjärjestelmään. Minä olen ihan varma siitä, että meillä Suomessa on nyt, niinkuin ainakin on ollut oikeiston taholla juuri monarkian kannattajain suuri ja vaikutusvaltainen joukko. He pelaavat mukana. He tahtovat johtaa monarkistiseen järjestelmään, vaikka eivät julkea tuoda sitä esille, vaan esiintyvät kansan edessä jonkinlaisen kauniin naamarin varjossa.»

O. W. Kuusinen selitti puheenvuorossaan sosialistien suhdetta Venäjän vallankumoukseen ja Suomen itsenäisyyteen seuraavasti:

»Olen siinä vakaumuksessa, että nyt on ensi kerran aika tullut, jolloin olisi käytännössä mahdollista saada toteutetuksi Suomen itsenäisyys, mutta että se teko, jota nyt on täällä valmisteltu, on varmin keino tekemään tämän tyhjäksi. ... Ensi kerran on Venäjällä vallassa sellainen hallitus, joka todella on kansain täyden itsemääräämisoikeuden kannalla. Nyt voi Suomen kansan itsenäisyyden toivo tulla toisellakin tavalla täytetyksi ja varmemmin. Mutta, kuten jo sanoin, niin täytyisi sen vallan, jolla Suomessa on korkein valtiovalta, voida antaa myös Venäjän hallitukselle takeita siitä, että Suomi ei suinkaan pelaa epärehellistä peliä.»

»Me vaadimme»

Valtionhoitajakunnan vastapainoksi sosialistit esittivät nk. »Me vaadimme»-julistuksen, joka sisälsi sekä vaatimuksen valtalain vahvistamisesta ja Suomen itsenäisyyden toteuttamisesta neuvotteluteitse neuvostohallituksen kanssa että myös kaikki ajankohtaiset, ratkaisua vaativat yhteiskunnalliset kysymykset. Julistuksessa syytettiin Suomen porvaristoa edesvastuuttomasta luokkaitsekkyydestä sekä liittoutumisesta venäläisen sortajan kanssa mm. myötävaikuttamalla eduskunnan laittomaan hajottamiseen. Vaikean elintarviketilanteen johdosta vaadittiin valtiota takavarikoimaan kaikki elintarvikkeet ja ottamaan ankaraan valvontaansa koko kulutustavaratuotanto ja kauppa, jotta jakelun tasapuolisuus voitaisiin turvata ja keinottelu ehkäistä. Työttömille vaadittiin järjestettäväksi kohtuullisesti palkattua työtä. Julistuksessa vaadittiin edelleen mm. eduskunnan jo hyväksymien kunnallislakien julkaisemista ja uusien kunnallisvaalien toimeenpanemista niiden mukaisesti. Ajankohdan hengen mukainen oli vaatimus, että virkakunta ja tuomioistuimet oli puhdistettava kansan sortajista ja saatava nämä laitokset palvelemaan kansan asiaa. Myös senaatti oli hajotettava. Porvariston perustamat aseelliset järjestöt oli heti lakkautettava ja riisuttava aseista. Me vaadimme-julistuksen tärkeimpiä kohtia olivat vaatimukset kahdeksan tunnin työaikalain viipymättömästä voimaansaattamisesta ja noudattamisesta sekä torpparien ja mäkitupalaisten itsenäistämisestä. Julistuksessa asetuttiin edelleen päättävästi valtalain noudattamisen kannalle korostamalla, että tämä eduskunnan heinäkuun 18 pnä hyväksymä laki Suomen korkeimman vallan käyttämisestä oli julkaistava ja siten täytäntöön

pantava. »Kunnes kysymys Suomen itsenäisestä valtiollisesta asemasta tulee koko laajuudessaan ratkaistavaksi ja sosialidemokraattisen puolueen viime valtiopäivillä esitetty kanta toteutettavaksi, on väliaikaisena lähempänä toimenpiteenä vaadittava Suomen sisäisen vapauden turvaamista Suomen ja Venäjän välisellä sopimuksella», sanottiin julistuksessa. Lopuksi selitettiin, että oli kutsuttava koolle kansalliskokous säätämään uusia perustuslakeja ja päättämään muista perustavaa laatua olevista uudistuksista.

Maalaisliiton horjunta

Maalaisliiton puolesta teki Santeri Alkio esityksen, että eduskunta päättäisi itse ryhtyä korkeimman hallitusvallan käyttäjäksi. Täten kolme esitystä, porvarien valtionhoitajakunta, sosialidemokraattien »Me vaadimme» ja maalaisliiton valtalain mukainen esitys, asetettiin eduskunnassa ratkaistavaksi äänestämällä. Eduskunnan oikeistoryhmät taktikoivat siten, että maalaisliitto saatiin tässä kysymyksessä lopuksi yhtymään porvariston kanssa valtionhoitajakunnan asettamisen kannalle työväen Me vaadimme-ohjelmaa vastaan. Tämä tapahtui siten, että eduskunnan puhemies asetti ensin vastakkain Me vaadimme-ohjelman ja maalaisliiton ehdotuksen, ja tässä äänestyksessä oikeistoporvarit äänestivät sosialistien ohjelman puolesta, joten maalaisliiton ehdotus raukesi. Sitten asetettiin vastakkain sosialistien ehdotus ja senaatin valtionhoitajakunnan asettamisehdotus. Nyt maalaisliitto siirtyi jälkimmäisen kannalle ja eduskunnan päätökseksi tuli monarkistihenkinen laki valtionhoitajakunnasta.

Näin maalaisliitto asettumalla kannattamaan loppuäänestyksessä taantumuksen diktatuurihankkeita asettui vastustamaan samalla työväen taholta esitettyjä uudistusvaatimuksia. Me vaadimme-ohjelman sisältö ei tähdännyt millään tavoin maan talonpoikaisväestön etuja vastaan, vaan siinä ilmeni pyrkimys torjua suurporvariston diktatuurihankkeet sekä turvata työväen ja köyhän maalaisväestön kipeästi kaipaamat uudistukset lainsäädännöllistä tietä. Mutta siitä huolimatta maalaisliitto yhtyi suurpääoman edustajain kanssa kaatamaan kaikkia esitettyjä ja jo silloin kaikkien tarpeellisiksi katsomia uudistuksia. Täten kääntyi maalaisliiton kesällä valtalain yhteydessä ottama edistyksellinen suunta taantumuksen rinnalle. Tätä käännöstä seurasi sitten välitön liittyminen porvariston taantumusrintamaan ja Svinhufvudin hallituksen diktatuuripolitiikan kannattajaksi.

2. Marraskuun suurlakko

Suurlakon tavoitteet

Työväenluokka torjui porvarien vallankaappaushankkeen suurlakollaan, joka alkoi sosialidemokraattisen puolueen ja Suomen Ammattijärjestön asettaman vallankumouksellisen keskusneuvoston julistamana marraskuun 13 pnä. Suurlakossa esitettiin samat vaatimukset, jotka esiintyivät jo Me vaadimme-ohjelmassa; vaadittiin elintarvike- ja työttömyyskysymyksen järjestämistä, valtalain ja kunnallislakien sekä 8-tunnin työaikalain vahvistamista ja

voimaansaattamista, torpparivapautusta, valtiollisen äänioikeuden ulottamista myös 20 vuotta täyttäneihin, suurituloisten verottamista sekä perustuslakia säätävän kansalliskokouksen koollekutsumista. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä esitti Suomen Ammattijärjestön puolesta tämän vaatimusohjelman myös eduskunnalle marraskuun 13 pnä. Sen luki eduskunnan istunnossa kansanedustaja Vuoristo, joka omasta puolestaan vielä vetosi kansanedustajiin seuraavalla tavalla:

»Meidän vallassamme tämän jälkeen, kun suuret kansanjoukot... ovat meille lakinsa lukeneet, ei ole enää asian johtaminen eikä niistä määrääminen... historia ja eduskunnan pöytäkirjat tulevat kai todistamaan, että tältä puolelta on yritetty rauhallista ratkaisua. Te olette päivästä päivään hylänneet — hylännettekö vielä viimeisellä hetkellä — tällaiset pienet vaatimukset, joita te myös joka päivä olette sanoneet kannattavanne, mutta ette sittenkään niitä toteuta. Syöksettekö tällaisten pienten vaatimusten tähden kansamme kenties onnettomuuteen.»

Suurlakon luonne

Vuoden 1905 suurlakko oli alkaessaan temmannut mukaansa myöskin porvarillisen virkamiehistön eikä sitä ollut uskaltanut ryhtyä vastustamaan yksikään porvarillinen puolue. Vuoden 1917 marraskuun suurlakko oli toisenluontoinen. Se lähti liikkeelle lokakuun sosialistisen vallankumouksen luomassa ilmapiirissä, työväenluokan ja maaseudun köyhälistön vallankumouksellisena taisteluna porvaristoa vastaan. Tosin työväestö oli jo vuoden 1905 tapahtumissa joutunut taistelemaan myös omaa porvaris-

toa vastaan, kun tämä lopuksi oli kiirehtinyt sopimaan mahdollisimman pian tsaarinvallan kanssa saadakseen pysäytettyä demokraattisen eduskuntauudistuksen mahdollisimman vaatimattomaksi. Mutta vuoden 1917 suurlakossa työväenluokka iski vastakkain ennen kaikkea oman maan porvariston kanssa, eikä siinä loppujen lopuksi ollut kysymys vähemmästä kuin vallasta.

Lakko levisi yli maan ja sai heti kärkevän luokkayhteenoton luonteen. Porvaristo ei vielä tässä vaiheessa tuntenut itseään kyllin vahvaksi käymään avoimeen yhteenottoon työväestön kanssa. Porvareilla oli kyllä silloin jo verrattain laaja suojeluskuntien verkosto ja ne olivat saaneet mm. Saksasta yli 7.000 kivääriä sekä muita aseita. Mutta aloite oli työväestöllä, joka lakollaan kykeni halvauttamaan koko maan liikenteen, jopa hallinnonkin. Suuremmissa työläisvaltaisissa asutuskeskuksissa isännöivät työväen järjestyskaartit, työväen »eduskunnat» ja työväenjärjestöjen neuvostot. Työväen järjestyskaarteihin liittyi kymmeniätuhansia työläisiä ja torppareita, ja ne alkoivat julistautua punakaarteiksi. Monin paikoin työväestö miehitti poliisilaitokset ja lääninhallitukset sekä takavarikoi porvarien kätkemiä elintarvikkeita ja aseita. Tällainen kehitys johti luokkasuhteiden tavattomaan kärjistymiseen.

Yrjö Sirola kuvaa eräässä v. 1928 laatimassaan tutkimuksessa suurlakkoa seuraavasti:

»Lakko levisi nopeasti yli maan ja sai pian vallankumouksellisen luonteen. Työväki ei enää tyytynyt vaatimaan edellämainittuja uudistuksia ja eduskunnassa esitetyssä »Me vaadimme»-ohjelmassa esitettyä lahtarikaartien aseistariisumista, vaan rupesi vaatimaan vallanottoa. Asiallisesti olikin valta suurimmassa osassa maata (var-

sinkin kaupungeissa ja maaseudun työläiskeskuksissa riidattomasti) järjestyneen työväestön vallankumouselimien käsissä. ... Johdossa ilmeni kuitenkin epäröintiä. Ei ollut luottamusta Venäjällä tapahtuneen lokakuun vallankumouksen pysyväisyyteen. Oli pelko, että saksalaiset nousisivat maihin, kuten niillä näyttää olleen aikomus, vaikka se, luultavasti lokakuun vallankumouksen takia, jäi suorittamatta. Puolueen johto pelkäsi, että työväen valta ei selviäisi finanssi-, elintarviketuotanto- ym. vaikeuksista. Eräänä yönä (marraskuun 18 vasten) Keskusneuvosto pienellä enemmistöllä päätti ottaa vallan, mutta pian se päätöksensä peruutti, huolimatta siitä, että osa ensimmäisessä äänestyksessä vähemmistöön jääneitä s.o. niistä, jotka vastustivat silloin vallanottoa, ilmoittivat olevansa valmiit enemmistön johdolla olemaan mukana siinä tehtävässä, mikä heille vaan annetaan. Ja niin julistettiin marraskuun 19 pnä suurlakko lopetetuksi. Saavutukseksi jäi se, että eduskunta oli julistautunut ylimmän valtiovallan haltijaksi sekä vahvistanut kunnallis- ja 8-tunnin lait.»

Suurlakon tulokset

Suurlakolla työväestö pakotti porvariston tilapäisesti perääntymään diktatuurihankkeistaan. E. N. Setälän johtama huonomaineinen kotimainen hallitus, joka oli valmistanut ehdotuksen valtionhoitajakunnan asettamisesta, katsoi parhaimmaksi erota. Maalaisliiton johtaja Santeri Alkio teki eduskunnan istunnossa marraskuun 16 pnä aloitteen valtionhoitajakunnasta luopumisesta ja valtalain voimaansaattamisesta. Alkion ehdotus kuului seuraavasti:

»Koska sitä valtionhoitajakuntaa, jolle eduskunta on

päättänyt antaa Suomen korkeimman valtiovallan käytön, ei vielä ole voitu valita, päättää eduskunta toistaiseksi itse käyttää sitä valtaa, joka voimassa olleiden säännösten mukaan on kuulunut keisarille ja suuriruhtinaalle.»

Eduskunnan porvarilliset puhemiehet olivat puolestaan jo edellisenä päivänä ehdottaneet eduskunnan päätettäväksi, »että kunnes eduskunnan päätös valtionhoitajakunnan asettamisesta toteutetaan tai eduskunta muuten toisin päättää, keisarin ja suuriruhtinaan vallan käyttäminen annetaan Suomen senaatin talousosastolle.»

Suurlakon painostuksen alaisena suoritettiin eduskunnassa ratkaiseva äänestys näistä kahdesta ehdotuksesta. Alkion ehdotus hyväksyttiin työväen ja maalaisliiton edustajien sekä eräiden porvarillisten ns. itsenäisyysmiesten äänillä. Näin saatiin valtalain periaatteet jälleen vähäksi aikaa tunnustetuksi Suomen hallitusmuodon perusteiksi.

Samassa istunnossa eduskunta käytti korkeinta valtaansa vahvistamalla kunnallislait ja lain kahdeksan tunnin työajasta.

Tällä tavoin työväestö suurlakollaan ajoi päätökseen nämä huomattavat uudistukset, joista työväenliike oli kamppaillut jo kauan. Edellämainitut lait oli eduskunta työväenedustajain tarmokkaan taistelun ja kansan joukkoliikkeen painostuksesta hyväksynyt jo kesällä. Mutta tarvittiin vielä suurlakon kaltainen voimainponnistus, ennenkuin porvariston vastustus murrettiin lakien vahvistamisen tieltä.

Kun on tarkasteltu suurlakon lopettamista sen tulosten valossa, on vasemmiston taholta usein lausuttu arvosteluja, että sosialidemokraattisen puolueen epäröinti esti Suomen työväestöä lähtemästä päättävästi valtiovallan valtaamiseen suurlakon luomassa tilanteessa. Eräissä suh-

teissa olivat onnistumisen mahdollisuudet silloin todellakin paremmat kuin sitten v. 1918 tammikuussa. Tärkeä on kuitenkin ottaa huomioon, että vallanoton ajatus vasta alkoi nousta esiin. Aseita ei työväestöllä myöskään sanottavasti ollut — sensijaan porvareilla oli jo huomattavia asevarastoja. Joka tapauksessa valtakysymys nousi suurlakon jälkeen yhä kärjistyneempänä esiin.

Suurlakon johtavaksi elimeksi muodostui Työväen vallankumouksellinen keskusneuvosto, joka perustettiin puoluetoimikunnan aloitteesta. Siinä oli edustajat puoluetoimikunnasta, eduskuntaryhmästä, Järjestyskaartin johdosta sekä ammatillisesta keskusjärjestöstä. Tämä elin teki marraskuun 18 päivän vastaisena yönä päätöksen lakon lopettamisesta, kun oli tullut tunnetuksi, että eduskunta oli julistautunut korkeimmaksi vallanpitäjäksi vahvistamalla valtalain ja sitten sen mukaisesti vahvistamalla myös 8 tunnin työaikalain ja kunnallislait. Keskusneuvosto antoi lakon lopettamisesta julistuksen: »Luokkataistelu ilman suurlakkoa», jossa se selosti mitä lakolla oli saavutettu. Samalla selitettiin, että järjestyskaartit on edelleen säilytettävä ja niiden hallussa olevat aseet pantava talteen. Julistuksen pohjalla tapahtui sitten suurlakon lopettaminen marraskuun 20 päivänä. Eduskunnallista tietä aikaansaatavan punaisen senaatin ajatus, joka syntyi keskusneuvoston kokouksessa, raukesi porvariston vastustukseen. Kun senaatin muodostaminen astui päiväjärjestykseen eduskunnassa, esittivät sekä sosialistit ja että porvarit omat ehdokkaansa hallitukseen. Eduskunta hyväksyi 100 äänellä 80 vastaan senaattorilistan, joka oli kokoonpantu pelkistä porvareista Svinhufvudin tullessa puheenjohtajaksi.

3. *Lokakuun vallankumous ja Suomen itsenäisyys*

Tie itsenäisyyteen avautuu

Lokakuun vallankumous teki mahdolliseksi Suomen valtiollisen itsenäisyyden toteuttamisen. Tämän totuuden tajusivat heti vallankumouksen tapahduttua eräät Suomen työväenliikkeen johtomiehet, ennen muita Kuusinen, Sirola, Valpas, Mäkelin ym.

Sosialistien kanta vakiintui käsitykseksi, että Suomen itsenäisyydelle oli syntynyt pohja Neuvosto-Venäjän synnyttyä, ja siksi itsenäisyyden toteuttaminen oli suoritettava neuvotteluteitse tämän kanssa. Porvarit eivät tahtoneet kuulla puhuttavankaan tällaisesta ratkaisusta. Samat porvarilliset oikeusoppineet ja poliitikot, jotka olivat puolustaneet Venäjän väliaikaisen hallituksen holhousoikeutta Suomeen aina lokakuun vallankumouksen aattopäivään asti, alkoivat nyt puhua itsenäisyyden toteuttamisesta, mutta siten, että sille ei saanut edes yrittää saavuttaa tunnustusta neuvostohallitukselta.

Itsenäisyyskysymys tuli eduskunnan käsiteltäväksi joulukuun 6 pnä. Silloin hyväksyttiin porvarillisten ryhmien enemmistövoimalla seuraava päätös:

»Sen johdosta, että hallitus on tehnyt eduskunnalle esityksen uudeksi hallitusmuodoksi, joka on rakennettu sille pohjalle, että Suomi on riippumaton tasavalta, eduskunta korkeimman vallan haltijana päättää puolestaan hyväksyä tämän periaatteen ja hyväksyä myös, että hallitus, saattaakseen Suomen valtiollisen itsenäisyyden tunnustetuksi, ryhtyy toimenpiteisiin, jotka hallitus on sitä varten tarpeelliseksi ilmoittanut.»

Päätöksen lopussa mainittu hallituksen ilmoitus sen tarpeellisiksi katsomista toimenpiteistä sisälsi nimenomaan sen — Svinhufvudin edellisessä eduskunnan istunnossa ilmoittaman — kannan, että aikomuksena oli toteuttaa Suomen itsenäisyys pyytämällä tälle tunnustusta kaikkien muiden maiden hallituksilta mutta ei Venäjän neuvostohallitukselta. On selvää, että sosialistit eivät voineet tällaista asiakirjaa hyväksyä. Päinvastoin, sosialistien mielestä juuri se, että Venäjälle oli muodostettu työväenhallitus, antoi mahdollisuuden turvata maallemme itsenäisyyden. Neuvostohallitus oli julistanut hyväksyvänsä kaikille kansoille itsemääräämisoikeuden aina valtiolliseen eroamiseen saakka. Siksi Suomen itsenäisyyskysymyksessä oli lähdettäväkin siitä, että itsenäisyydelle oli pyydettävä neuvostohallituksen tunnustus. Työväen eduskuntaryhmä teki itsenäisyyden toteuttamistavasta oman päätösehdotuksen, joka kuului seuraavasti:

»Suomen korkeimman valtiovallan haltijana lausuu Suomen eduskunta periaatteen, että Suomi on oleva riippumaton tasavalta. Tämä riippumattomuus on koetettava toteuttaa sovinnollista tietä Venäjän kanssa aikaansaatavalla sopimuksella. Sitä ehdotusta tekemään olisi asetettava yhteinen neuvottelukunta, jossa olisi yhtä monta Suomen ja Venäjän edustajaa. Neuvottelukunnan tulisi tehdä myös muita ehdotuksia Suomen ja Venäjän suhteiden järjestämiseksi. Nuo ehdotukset olisi alistettavat molempien valtioiden täysvaltaisten valtioelinten hyväksyttäväksi. Suomen olisi koetettava saada myös muut valtiot tunnustamaan Suomen riippumaton tasavalta ja tekemään sen kanssa sopimuksia suhteiden järjestämiseksi.»

Sirola lausui seuraavana päivänä eduskunnan istunnossa, että Suomella oli ulkopolitiikassa valittavana heti

alusta lähtien vain kaksi tietä, joko salainen diplomatia julkeine valheineen ja erilaisine ryöstösuunnitelmineen tai rehellisen ja vilpittömän ulkopolitiikan tie, ilman vihaa ja valheita ja salaisia juonia. Hän lausui, että joulukuun 6 pnä tehdyn päätöksen muoto oli sellainen, että se selvästi osoitti porvariston tarkoituksena olleen ryhtyä toimenpiteisiin, jotka olivat vihamielisiä Neuvosto-Venäjää kohtaan.

Porvariston vehkeily lokakuun vallankumouksen jälkeen

Lokakuun vallankumousta seurannut Suomen porvarillisten puolueiden kannanmuutos maan itsenäisyyden toteuttamisen vastustajasta sen asianajajaksi ei perustunut vilpittömään itsenäisyystahtoon. Suomen porvarit olivat kadottaneet lokakuun vallankumouksen tapahduttua sen ulkopuolisen tuen, johon he aina olivat voineet turvautua ja vedota taistellessaan oman maan työväenluokkaa vastaan. Tsaarinvallan kukistuttua porvaristo oli valinnut turvakseen Venäjän väliaikaisen hallituksen. Mutta tämän kaaduttua ei Venäjältä enää ollut odotettavissa apua siinä tapauksessa, että jälleen olisi pitänyt jarruttaa sosiaalisten uudistusten toteuttamista tai hajottaa eduskunta, jossa työväestö saattaisi saada enemmistön. Porvarit eivät voineet toivoakaan, että neuvostohallitus varustaisi heidän luokkakaartinsa asein ja joukoin. Eikä se myöskään tulisi auttamaan yrityksiä kumota tasavaltainen valtiomuoto. Siksi porvarilliset puolueet asennoituivat jyrkän vihamielisesti Neuvosto-Venäjää kohtaan, vaikka Suomen itsenäisyys tuli mahdolliseksi ainoastaan sen syntymisen ansiosta.

Suomen porvaristo ei kuitenkaan katsonut voivansa jäädä vaille ulkomaista tukea. Se pelkäsi joutua vastakkain oman maan työväenluokan kanssa, joka järjestäytyttyään puolueeksi vuosisadan alussa oli senjälkeen moneen otteeseen näyttänyt luokkatietoisuutensa ja voimansa. Porvariston johtomiehet olivat valmiit menemään minkälaisiin sopimuksiin tahansa vieraitten imperialististen valtojen kanssa, kunhan vain saivat näistä selkänojan oman maan työväenluokkaa ja muiden sorrettujen kansankerrosten vapautuspyrkimyksiä vastaan. Porvarillisen senaatin puheenjohtaja Svinhufvud lähetti senaattori Edvard Hjeltin edustajanaan rukoilemaan Saksasta apua. Porvarillisten poliitikkojen toiveet kohdistuivatkin nimenomaan Saksan apuun. Apua ei suinkaan tarvittu Suomen itsenäisyyden toteuttamista varten — sen tieltähän oli esteet raivannut sosialistisen vallankumouksen voitto Venäjällä — vaan sitä tarvittiin säilyttämään porvariston luokkavalta ja etuoikeudet Suomessa. Porvaristo tarvitsi apua lyödäkseen maahan Suomen työväenliikkeen.

Suomen porvaristo joutui kuitenkin loppujen lopuksi kääntymään, niinkuin työväenliikkeen taholta oli vaadittu, neuvostohallituksen puoleen ja pyytämään tältä Suomen itsenäisyyden tunnustamista. Kun Suomen senaatti lähetti pyynnöt itsenäisyyden tunnustamisesta Saksalle, Ruotsille ynnä muille mailla aina Etelä-Amerikan pikkuvaltioita myöten, mutta ei Neuvosto-Venäjälle, osoittautui, että tätä tietä ei päästykään tarkoitettuun tulokseen. Svinhufvudin edustajalle Edvard Hjeltille asetettiin Saksassa Suomen itsenäisyyden tunnustamisen ehdoksi, että Suomen oli saatava ensin Neuvosto-Venäjän tunnustus. Hjelt sai sähkeitse toistaa moneen otteeseen tätä, ennenkuin Suomen senaatti uskoi, mistä oli aloitettava tunnustuksen hankki-

minen Suomen itsenäistymiselle. Siis vasta Saksan vaatimuksesta Suomen porvarillinen hallitus loppujen lopuksi pyysi maan itsenäisyyden tunnustamista neuvostohallitukselta. Saksa joka tähän aikaan oli rauhanneuvotteluissa Venäjän hallituksen kanssa, ilmoitti, että neuvostohallituksen edustajat ovat vakuuttaneet antavansa Suomelle itsenäisyyden, kun sitä pyydetään siltä.

Neuvostohallitus antoi Suomelle itsenäisyyden

Suomen itsenäisyyden tunnustetuksi tulemiseen tarvittiin vieläkin Suomen työväenliikkeen myötävaikutusta.

Joulukuun 27 päivänä vei työväenliikkeen lähetystö Neuvosto-Venäjän bolševikkipuolueen keskuskomitealle Suomen sosialidemokraattisen puolueen puolesta pyynnön, että se myötävaikuttaisi Suomen itsenäisyyden tunnustamiseen neuvostohallituksen toimesta. Työväenedustajain pyyntö joudutti ratkaisevalla tavalla itsenäisyytemme tunnustetuksi tulemista.

Svinhufvudin senaatin valtuuskunta sai vuoden 1917 viimeisenä päivänä neuvostohallituksen kirjallisen ilmoituksen Suomen itsenäisyyden tunnustamisesta. Tammikuun 4 päivänä tunnustus vahvistettiin Neuvosto-Venäjän työväen, sotilaiden ja talonpoikain neuvostojen toimeenpanevan keskuskomitean päätöksellä.

Suomea hallinneet porvarit eivät suinkaan pelkkää tietämättömyyttään olleet itsenäisyyskysymystä ratkaistaessa kiertäneet juuri sitä hallitusta, joka itsenäisyyden saattoi antaa. Olihan jo neuvostojen II edustajakokous, joka kokoontui lokakuun vallankumouksen tapahtuessa, julistanut antamassaan asetuksessa rauhasta, että vallan-

kumous turvaisi »kaikille Venäjän kansakunnille todellisen itsemääräämisoikeuden». Stalin oli vieraillessaan Suomen sosialidemokraattisen puolueen marraskuun puoluekokouksessa selvästi ja päättävästi julistanut neuvostohallituksen myönteisen suhtautumisen Suomen itsenäisyyteen:

»Täydellinen vapaus oman elämänsä järjestämiseen Suomen kansalle samoin kuin muillekin Venäjän kansoille! Suomen kansan vapaaehtoinen ja rehellinen liitto Venäjän kansan kanssa! Ei minkäänlaista holhousta, ei minkäänlaista valvontaa ylhäältä käsin Suomen kansaan nähden! Sellaisia ovat kansankomissaarien neuvoston johtavat periaatteet.»

Esitellessään perusteita, joilla Suomen itsenäisyys oli päätetty tunnustaa, Stalin lausui Neuvostojen Toimeenpanevan Keskuskomitean istunnossa mm. seuraavaa:

»Hiljattain Suomen edustajat kääntyivät puoleemme vaatien täydellisen riippumattomuuden tunnustamista. Vastaukseksi Kansankomissaarien Neuvosto päätti suostua tähän vaatimukseen ja antaa asetuksen Suomen täydellisestä riippumattomuudesta... On ymmärrettävää, että Kansankomissaarien Neuvosto ei voinut menetellä toisin, sillä jos kansa omien edustajiensa kautta vaatii riippumattomuuden tunnustamista, niin proletaarisen hallituksen on suhtauduttava siihen myönteisesti.

Maailmassa ei ole sellaista voimaa, joka voisi pakottaa Kansankomissaarien Neuvoston peruuttamaan lupauksensa.»

Suomelle annettu tunnustus maan itsenäisyydestä kuului seuraavasti:

»Vastaukseksi Suomen hallituksen esitykseen, että Suomen tasavalta tunnustettaisiin riippumattomaksi, Kansankomissaarien Neuvosto, täysin yhdenmukaisesti kan-

sain itsemääräämisoikeuden periaatteen kanssa, päättää Toimeenpanevalle Keskuskomitealle ehdottaa:

a) että Suomen tasavallan valtiollinen itsenäisyys tunnustetaan, sekä

b) että erityinen komitea kummankin puolen edustajia yksissä neuvoin Suomen Hallituksen kanssa asetetaan valmistelemaan niitä käytännöllisiä toimenpiteitä, jotka aiheutuvat Suomen eroamisesta Venäjästä.»

Näin sai Suomi itsenäisyytensä Venäjän sosialistisen työväenvallankumouksen avulla ja sen kädestä. Tämän tosiasian joutui tunnustamaan jopa sellainen Neuvosto-Venäjän vihollinen kuin Svinhufvud. Eduskunnan istunnossa tammikuun 8 pnä 1918 hän lausui: »... nyt Venäjän kansa on ylevämielisesti Suomeen nähden täyttänyt lupauksensa pienten kansojen itsemääräämisoikeuden toteuttamisesta.» Ja eduskunnan porvarillinen puhemies Lundson selitti: »Venäjän demokratian edustajat ovat Venäjän puolesta tunnustaneet Suomen täyden itsenäisyyden. He ovat siten teossa käyneet toteuttamaan sitä kansojen itsemääräämisoikeutta, jota he voimakkaasti ovat koko maailmalle julistaneet.»

Näin joutuivat porvariston johtomiehet, jotka olivat vain muutama viikko aikaisemmin ilkkuen torjuneet vaatimuksen, että itsenäisyyden saavuttamiseksi olisi ollut käännyttävä Neuvosto-Venäjän hallituksen puoleen, tunnustamaan, että juuri neuvostohallitus oli antanut Suomelle itsenäisyyden. Muutamaa viikkoa myöhemmin he väittivät nousseensa »vapaussotaan» hyökätessään oman maan työväenluokan kimppuun.

Kun itsenäisyys oli saavutettu, astui esiin kysymys siitä, kuinka ja mihin suuntaan itsenäisen Suomen elämää oli ohjattava. Porvariston johtomiehet olivat suuntansa

valinneet: he olivat ottaneet kurssin maamme työväenliikkeen väkivaltaiseen murskaamiseen ja siinä tarkoituksessa jo saattaneet vaaraan maamme nuoren itsenäisyyden ryhtyessään juonitteluihin imperialistisen Saksan kanssa, jotta saisivat tämän sotajoukot miehittämään maatamme.

4. Marraskuun puoluekokouksen suuntataistelu

Tilanteen kärjistyminen suurlakon jälkeen

Suurlakon lopettamisen jälkeen kävi selväksi, että uutta yhteentörmäystä porvariston kanssa ei voitu välttää. Saavutetut tulokset, valtalain, kahdeksan tunnin työaikalain sekä kunnallislakien vahvistaminen, jotka vielä kesällä olisi käsitetty työväen keskuudessa huomattavaksi demokraattiseksi edistykseksi, nähtiin tämän taisteluvaiheen luonteen valossa riittämättöminä. Porvaristo varustautui tietoisesti lujittamaan oman valtansa. Edessä oli taistelu koko yhteiskunnallisen ja valtiollisen kehityksen suunnasta. Levottomuus työväestön keskuudessa kasvoi yhä suuremmaksi sen jälkeen, kun Svinhufvudin taantumussenaatti oli muodostettu ja porvariston taholta uhkailtiin työväestöä suoranaisella väkivallalla.

Sosialidemokraattien eduskuntaryhmässäkin alkoi näkyä mielipide-eroavaisuutta toisaalta eräiden puolueen oikeistosiipeen lukeutuvien ja toisaalta joukkojen keskuudessa kehittyviä mielialoja tulkitsevien edustajien välillä.

Myös porvarillisissa piireissä olivat Venäjän lokakuun vallankumous ja sitä seurannut Suomen työväen suurlakko marraskuussa lisänneet levottomuutta. Suurlakonaikaiset myönnytykset oli tehty pakkotilanteessa; heti lakon jälkeen alkoi porvarien kiivas varustautuminen myönnytysten takaisin ottamiseksi, tahdottiinpa työväestöltä riistää yleensäkin oikeudet, joita käyttäen se oli kyennyt etujensa puolesta taistelemaan. Porvaristo muokkasi mielialoja työväenliikettä vastaan kaikkialla ja erityisesti varakkaamman maalaisväestön keskuudessa. Samanaikaisesti peloteltiin koko pikkuporvarillista väestöä »bolševismin vaaralla» ja koetettiin tehdä sitä suosiolliseksi porvariston diktatuuripyrkimyksille.

Porvaristo ei tyytynyt vehkeilemään ainoastaan kotimaan kamaralla, vaan sen agentit kävivät rukoilemassa apua Ruotsista ja varsinkin Saksan keisarikunnasta. Porvarit luottivat pääasiallisesti juuri Saksan apuun. Kuvaavana esimerkkinä tästä on marraskuun suurlakon alkupäivinä tapahtunut Edvard Hjeltin lähettäminen Saksaan järjestelemään sieltä apua hätääntyneelle porvaristolle. Hjelt kertoo teoksessaan Itsenäinen Suomi Svinhufvudin evästäneen häntä hankkimaan saksalaiset Suomeen, koska muuten »me emme tule toimeen». Samanlaisen evästyksen Hjelt kertoo saaneensa muiltakin saksalaisystäviltä matkalle lähtiessään. Tämä tapahtui marraskuun puolivälissä. Porvarit suosittelivat Saksalle, että se miehittäisi heti Ahvenanmaan. Samanaikaisesti he hankkivat kuumeisesti aseita ja muita varusteita aseellista taistelua varten. Tämä luonnollisesti kärjisti jännitystä ja levottomuutta maassa. Tilanne oli kehittymässä sellaiseksi, että työväenliikkeen oli nopeasti ratkaistava menettelytapalinjansa edessä olevien ja uhkaavien tapahtumien varalta. Tämä tehtävä suo-

ritettiin sosialidemokraattisen puolueen puoluekokouksessa marraskuussa.

Kaksi linjaa marraskuun puoluekokouksessa. Luokkataistelulinjan voitto

Marraskuun puoluekokouksen aikana oli yleensä käynyt jo selväksi, että porvaristo ei tulisi taipumaan sovitteluihin työväestön kanssa. Mutta tästä huolimatta — tai ehkä juuri tästä syystä — puolueeseen vielä kuuluneet mutta luokkataistelulinjaa vastustaneet oikeistolaisainekset koettivat yhä uskotella, että vain parlamentaarinen taistelu saattoi tuottaa tuloksia. Samat henkilöt osoittautuivat heti lokakuun vallankumouksen tapahduttua Venäjällä syntyneen työläisvaltion vihollisiksi ja alkoivat yhdessä porvariston kanssa ennustella sille pikaista tuhoa syytellen samalla kaikesta mahdollisesta pahasta bolševikkeja, jotka olivat Venäjällä työväenvallankumouksen johdossa.

Väinö Tanner, joka oli v. 1917 kesällä paljastunut sotasosialistiksi, ei itse ollut puoluekokousedustaja, mutta otti kuitenkin tehtäväkseen oikeistolaisten ryhmätyön järjestämisen marraskuun puoluekokouksessa. Hän keräsi luokkataistelua vastustaneet puoluekokousedustajat osuusliike Elannon hallintoneuvoston huoneistoon, järjesti näiden ryhmätoiminnan ja valmisti oikeiston päätösehdotuksen puoluekokoukselle. Päätösehdotuksessa selitettiin, että työväenliikkeen olisi toimittava vain entisen tapaisella osuus-, parlamentti- ja ammattiyhdistystoiminnan linjalla ja leimattiin joukkoliikkeisiin nojautuvat menetelmät anarkistisiksi. Ajatus proletariaatin diktatuurista tuomittiin ja ehdotettiin pyrkimystä kokoomushallitukseen.

Tannerin viitoittaman linjan kannattajat kieltäytyivät näkemästä sitä tosiasiaa, että tällaisella rauhallisella parlamentaarisella toimintalinjalla ei nyt kerta kaikkiaan ollut mahdollisuuksia. Porvaristo uhkasi tuhoamisella työväenliikettä. Yrjö Sirola kehotti puheenvuorossaan Tainiota ja muita Tannerin asiamiehiä selittämään, mitä he vaatisivat tehtäväksi työväenluokan suojaamiseksi uhkaavalta hyökkäykseltä. Kuusinen piti menettelytapa-alustuksen, jossa hän toi esiin puolueen siihenastiset saavutukset ja kiinnitti huomiota helmikuun vallankumousta seuranneisiin tapahtumiin. Hän osoitti luokkataistelun kärjistyneen ja piti välttämättömänä puolueen eheyden säilyttämistä.

Menettelytapavaliokunnan ehdottamassa päätöslauselmassa, jonka puoluekokous kiihkeän väittelyn jälkeen hyväksyi, todettiin aluksi, että on annettava arvo niille osittaisillekin eduskunnallisille tuloksille, jotka saavutettiin äskettäin käydyllä valtavalla suurlakkotaistelulla, johon Suomen työväenluokan pakotti ryhtymään kauan kärsitty nälkä ja äärimmäisestä nylkemisestä johtunut hätä sekä porvariston uhkaava aseistautumis- ja kaappaushanke. Mutta saavutetut tulokset olivat riittämättömät ja siksi velvoitettiin puoluejärjestöjä ja edustajia ja kaikkia jäseniä jatkamaan taistelua leivän ja kansanvallan puolesta. Erikoisesti päätöksessä korostetaan valtalain puolesta käytävän taistelun merkitystä. Sen kumoamishankkeet leimataan porvariston kaappausyritykseksi Suomen kansan perusoikeuksia vastaan.

Puolueen menettelytavasta päätöksessä sanotaan, että se pyrkii suuret historialliset tehtävänsä toteuttamaan kaikilla kansan oikeudentuntoa vastaavilla keinoilla. Tilanteen kärjistymisen takia on työväellä oikeus, kun muu ei auta, myös ase kädessä puolustaa itseään aseistettuja vihollisia

vastaan. Mutta silloin, kun työväestö on pakotettu esiintymään ase kädessä, on pidettävä kiinni siitä, että väkivaltaa ei käytetä muuta kuin vakivaltaa vastaan eikä missään tapauksessa enempää kuin mitä on tarpeen työväkeä vastaan esiintyvän väkivallan murskaamiseksi. »Tästä yleisestä säännöstä poikkeavaa väkivaltaista toimintaa ei puoluekokous hyväksy. Murhat, ryöstöt ja kaikenlaiset muut senlaatuiset ilkityöt sosialidemokratia tuomitsee», sanottiin päätöksessä.

Puoluekokous torjui katalana herjana porvarien valheet, että suurlakon aikana ja sen jälkeen sattuneista raaoista anarkistisista teoista lankeaisi vastuunalaisuus sosialidemokraattiselle puolueelle tai puolueen järjestöille taikka työväen vallankumoukselliselle keskusneuvostolle. Tosiasiassa juuri nämä olivat koettaneet ehkäistä terroritekoja. Kun porvaristo yritti tuomita ja saattaa kostonsa uhreiksi järjestötoiminnan päätösten toimeenpanijoita, kokous varoitti siitä selittäen että järjestynyt työväki tulee jyrkästi taistelemaan kaikkia kostohankkeita vastaan. »Kantakoon porvaristo itse edesvastuun anarkiastaan, sekä tähänastisesta että kaikesta tulevasta, koska se on jarrutuksellaan anarkistista henkeä lietsonut kuulematta sosialidemokraattien varoituksia».

Puoluekokous päätti, että työväen järjestyskaartit on kehitettävä työväen vakiintuneitten menettelytapojen mukaisiksi, työväen järjestöjen valvonnan alla toimiviksi luotettaviksi järjestöiksi ja että niiden aseita ei ole porvaristolle luovutettava.

Sosialidemokraattisen puolueen puolueneuvostolle ja eduskuntaryhmälle annettiin valtuus päättää, otetaanko hallitus- ja valtiovalta kokonaan sosialidemokraattien käsiin taikka ottavatko sosialidemokraatit osaa sellaiseen

kokoomushallitukseen, jossa porvarilliset jäsenet ovat vähemmistönä. Lopuksi puoluekokous varoitti siitä, että kärjistyneessä luokkataisteluvaiheessa on jokaisen sosialidemokraattisen työväenliikkeen riveissä olevan toverin entistä tarkemmin varottava, ettei minkäänlaisella esiintymisellään anna aihetta hajaannukselle omissa riveissä.

Tätä päätöstä vastaan esittivät oikeistolaiset vastalauseen. Toisaalta eräät kokouksessa olleet vasemmistolaiset edustajat tahtoivat saada päätöslauselman jyrkemmäksi ja esittivät kantansa vastalauseessa. Onni Tuomen esittämä vastalause korosti tinkimätöntä luokkataistelukantaa ja vaati:

»Nykyisen tilanteen vallitessa on käytävä päättäväisesti vallankumoustielle, hallitus- ja valtiovallan valtaamiseksi työväenluokan käsiin kaikilla kansan oikeudentuntoa vastaavilla keinoilla Forssan puoluekokouksessa tehdyn puolueohjelman mukaan.»

Tuomen esitys voitti kyllä alkuäänestyksessä oikeistolaisten esityksen, mutta loppuäänestyksessä Tuomen kannattajat, kun heidän oma ehdotuksensa tuli välillä hylätyksi, siirtyivät kannattamaan valiokunnan edellä selostettua päätöslauselmaehdotusta.

Puoluekokous lujitti puolueen vasemmistosivustan johtoasemaa valitsemalla puolueen johtoon eräitä vasemmistolaisia lisäjäseniä.

O. W. Kuusinen on jälkeenpäin kirjassaan »Suomen työväenliikkeen opetuksia» esittänyt ajatuksen, että päätöksen jossakin suhteessa epäselvä sanamuoto puolusti paikkaansa sentakia, ettei silloin ollut syytä hälyttää porvaristoa liikkeelle tuomalla kovin selvästi esiin sitä, mitä työväen taholla suunniteltiin tehtäväksi. Tärkein tavoite tällä päätöksellä oli estää puolueen täysi hajaantuminen

ja turvata puolueelle mahdollisuus soveltaa menettelytapansa kärjistyvän tilanteen mukaisesti.

Puolueen johto saattoi nyt luottaa siihen, että sillä oli puolellaan sosialidemokraattisen puolueen ja muiden työväenjärjestöjen jäsenenemmistö sekä suuressa määrin myös järjestäytymättömienkin työläisten tuki porvariston hyökkäysaikeita vastaan.

* * *

Saatuaan lokakuussa suoritetuissa vaaleissa enemmistön eduskuntaan porvaristo pyrki tekemään tyhjäksi Suomen itsenäisyyteen tähdänneen valtalain ja sitä varten se yritti saattaa maassa voimaan monarkistisen valtiomuodon asettamalla valtionhoitajakunnan. Tämän vallankaappauksen Suomen työväenliike ja työväestö torjui suurlakolla. Samalla pakotettiin porvaristo vahvistamaan valtalaki ja näin täysivaltaiseksi tullut eduskunta pantiin vahvistamaan suuret uudistuslait, 8-tunnin työaikalaki ja kunnallislait.

Vehkeiltyään loppuun saakka Venäjän väliaikaisen hallituksen kanssa Suomen itsenäisyyttä vastaan Suomen porvaristo asennoitui lokakuun vallankumouksen voiton jälkeen neuvostohallitusta kohtaan vihamielisesti ja kieltäytyi pyytämästä siltä maamme itsenäisyyden tunnustamista.

Maamme itsenäisyys tuli ratkaistuksi Venäjän lokakuun vallankumouksen murskattua porvarillisen väliaikaisen hallituksen. Porvariston oli loppujen lopuksi pakko kääntyä neuvostohallituksen puoleen, joka periaatteensa mukaisesti tunnusti Suomen itsenäisyyden.

Pelätessään työväenliikkeen voimaa porvaristo otti

kurssin Suomen työväenliikkeen väkivaltaiseen murskaamiseen. Siinä tarkoituksessa se kiirehti aseellisten voimiensa luomista, mutta ennenkaikkea se etsiessään ulkopuolista tukea horjuvalle luokkavallalleen riensi kauppaamaan vasta saatua maan itsenäisyyttä keisarilliselle Saksalle. Työväenluokan puolue, joka edusti sitä kantaa, että maan itsenäisyys voitiin turvata vain sopimustietä neuvostohallituksen kanssa, joutui marraskuun puoluekokouksessa suunnittelemaan toimenpiteitä uhkaavaa porvariston päällekarkausta vastaan. Vasemmiston voitto oikeistolaisista marraskuun puoluekokouksessa merkitsi, että työväenpuolue ei antautunut porvariston uhkauspolitiikan edessä, vaan asettui vastarinnan tielle.

XII luku

KANSALAISSOTA

1. Sodan syyt

Porvarien diktatuuripyrkimys — »luja järjestysvalta»

Suomen itsenäisyydestä oli siis tullut tosi lokakuun sosialistisen vallankumouksen kautta syntyneen neuvostohallituksen annettua vapaaehtoisesti sen Suomelle. Suomen porvarillisen historiankirjoituksen yleinen väite, että valkoisten taistelu vuonna 1918 olisi ollut vapaussotaa Suomen itsenäisyyden puolesta, on mitä karkeinta valhetta. Suomen porvaristoa kannustivat aivan toisenlaiset syyt aseelliseen päällekarkaukseen työväenpuoluetta, ammattiliittojärjestöä ja niiden takana olevia voimia, työväenluokkaa ja torppareita vastaan. Ensinnäkin oli ratkaistava kysymys siitä, kuinka Suomen itsenäisyys oli rakennettava. Porvaristo pelkäsi sellaista kansanvaltaista kehitystä, joka pääsi alkuun v. 1917 vallankumouskeväänä, jolloin kansanjoukot saivat mahdollisuuden edustajiensa kautta eduskunnassa ja joukkovoimallaan puolustaa sosiaalisia oikeuksiaan ja ajaa valtiollisia tavoitteitaan, esim. valtalakia, joka kohotti eduskunnan maan täysivaltaiseksi isännäksi. Porvaristo tahtoi siirtää vallan painopisteen pois eduskunnasta ja luoda luokkaetujensa turvaksi kansasta riippumattoman hallituskoneiston. Hyvän esimerkin

tästä pyrkimyksestä antoi aikaisemmin mainittu »kolmen kuninkaan vaali», valtionhoitajakunnan valitseminen. Kun hanke oli mennyt myttyyn työväen suurlakon ansiosta, ryhtyi porvaristo uuteen yritykseen; nyt se muotoili diktatuuripyrkimyksensä »lujan järjestysvallan» vaatimukseksi.

Porvarien vaatimus lujasta järjestysvallasta esitettiin eduskunnassa tammikuun 9 pnä 1918, siis muutamia päiviä sen jälkeen, kun maan valtiollinen itsenäisyys oli toteutunut neuvostohallituksen antaman tunnustuksen kautta. Tällöin senaatti vaati porvarillisten aseellisten kaartien laillistamista maan viralliseksi sotavoimaksi.

Senaattori Arthur Castrén lausui eduskunnassa asiaa esitellessään, että »senaatti on katsonut tosiolojen vaatimaksi viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin sellaisen tehokkaan ja täysikuntoisen Suomen valtion järjestyskunnan perustamiseksi, joka luotettavasti ylläpitää järjestystä ja turvallisuutta maassa.» Sitten Castrén esitti, että »eduskunta päättäisi oikeuttaa hallituksen ryhtymään kaikkiin niihin toimenpiteisiin, joita se katsoo tarpeellisiksi lujan järjestysvallan luomiseksi maahan.»

Työväenedustajat varoittivat porvaristoa lähtemästä tälle tielle. He osoittivat, että suojeluskunnat oli perustettu porvariston taistelukaarteiksi ja että niitä oli jo käytetty monissa provokatorisissa hyökkäyksissä työväkeä vastaan. Niiden tunnustaminen hallituksen sotavoimiksi merkitsisi suoranaista luokkasodan aloittamista.

Porvaristo oli jo valinnut suunnakseen hyökkäyksen alkamisen työväestöä ja torppareita vastaan. Se ei halunnut kuunnella varoituksia, vaan ajoi enemmistönsä avulla eduskunnan päätökseksi Castrénin esityksen oikeuttaen hallituksen ryhtymään tarpeellisiksi katsomiinsa toimenpiteisiin »lujan järjestysvallan luomiseksi maahan».

Työväestö oli jo saanut esimakua kevään ja kesän lakkotaistelujen aikana siitä, mitä tämä »luja järjestysvalta» merkitsi; suojeluskuntalaiset olivat ampuneet ja pieksäneet aseettomia lakkolaisia. Tiedettiin hyvin, että porvarit kouluttivat ja aseistivat luokkakaartejaan työväenliikkeen pään menoksi. Aseellisten voimiensa avulla porvaristo suunnitteli lyövänsä maahan työväenjärjestöt, riistävänsä työväestön kokoontumis- ym. demokraattiset oikeudet ja ottavansa takaisin sosiaaliset uudistukset, joihin työväestö joukkovoimansa ja eduskunnassa olevan edustuksensa avulla oli sen pakottanut myöntymään. — Hanke oli siis yksinkertaisesti sodanjulistus Suomen järjestyneelle työläis- ja torppariväestölle.

Suomen vanha sosialidemokraattinen työväenpuolue ja sen mukana Suomen työväenluokka ei tahtonut antautua. Puolueensa johdolla se oli taistellut maan kansanvaltaisen kehityksen puolesta ja ratkaisevasti vaikuttanut eduskuntauudistuksen toteuttamiseen. Puolue ja koko työväenliike oli puolustanut eduskunnan oikeuksia ja taistellut niiden laajentamisen puolesta. Puolue oli herättänyt Suomen työväestön ja maaseudun köyhälistön valtiolliseen taisteluun kansamme oikeuksien puolesta tsaarinvallan sortoa vastaan. Se oli tässä valtiollisessa taistelussa kohottanut tavoitteeksi Suomen itsenäisyyden saavuttamisen ja vienyt sen — porvariston kaikesta vastustuksesta ja jarrutuksesta huolimatta — Venäjän vallankumouksen avulla päätökseen. Nyt siltä tahdottiin riistää mahdollisuus puolustaa itseään ja taistella oikeuksiensa puolesta. Vuoden 1917 kesällä ja syksyllä Suomen työväenluokka oli oppinut entistä selvemmin tietämään, että sillä ei ollut loppujen lopuksi muuta keinoa olojensa parantamiseen kuin omien järjestöjensä taisteluvoiman käyttäminen. Kun

tämä mahdollisuus oli nyt joutunut uhanalaiseksi, työväenluokka oli valmis nousemaan taisteluun järjestöjensä ja kaikkien demokraattisten oikeuksien puolesta. Työväen joukkoliikkeeseen yhtyi maan suurilukuinen torppariväestö.

Kaksi vastakkaista linjaa ulkopolitiikassa

Hakiessaan itselleen selkänojaa, aseapua Saksasta ja muista kapitalistimaista Suomen porvaristo paljasti samalla selvästi vihamielisyytensä Neuvosto-Venäjää kohtaan. Hallitseva porvaristo oli valmis miehittämään maamme saksalaisilla vähänkään välittämättä siitä, että äsken saatu itsenäisyys siten vaihdettiin uuteen vieraaseen holhoukseen. Porvarilliset poliitikot tarjosivat maamme alueineen ja voimavaroineen Saksan käytettäväksi sen pyrkiessä omien imperialististen tarkoitusperiensä mukaisesti ulottamaan vaikutuksensa maamme kautta Muurmannin rautatielle ja samalla kuristamaan vallankumouksen kehdon, Pietarin.

On luonnollista, että Suomen työväenliike ei voinut hyväksyä tällaista itsenäisyyden hävittämispolitiikkaa, vaan nousi sitä vastaan. Suomen työväenliike oli jo varhaisempina nuoruusvuosinaan tullut tuntemaan, että ainoa ulkoapäin odotettavissa oleva tuki Suomen vapaudelle oli Venäjän vallankumouksellisessa työväenliikkeessä. Siltä oli apu saatu vuoden 1905 vallankumouspäivinä, siltä taholta oli tuettu maamme itsenäisyystaistelua valtalain päivinä väliaikaista hallitusta vastaan ja Suomen itsenäisyyden oli vihdoin tehnyt tosiasiaksi lokakuun suuren sosialistisen vallankumouksen luoma neuvostohallitus. Oli siis selvää, että työväestö ryhtyi jyrkästi vastustamaan

porvarillista seikkailupolitiikkaa, joka nyt uhkasi saattaa maamme sotaan sitä valtaa vastaan, joka oli Suomelle itsenäisyyden antanut ja joka myös kunnioitti Suomen itsenäisyyttä loukkaamattomana.

Työväenliikkeen isänmaallisen kannan tulkitsi Yrjö Sirola eduskunnassa joulukuun 17 pnä käsiteltäessä porvariston puuhaamaa sotalaitoksen perustamista. Hän lausui:

»En halua olla mukana politiikassa, joka voisi johtaa siihen, että avattaisiin ehkä jonkin imperialistiryhmän hallituksen sotaväelle tie vallankumouksen pääkaupunkiin. Sillä jos Venäjän vallankumous kaatuu, silloin ei myöskään ole Suomen itsenäisyydestä paljon takeita.»

Työväenliike tahtoi siis Suomen itsenäisyyden rakentuvan keskinäisen ystävyyden pohjalle Neuvosto-Venäjän kanssa. Porvaristo pelkäsi ja vihasi Neuvosto-Venäjää siksi, että se näki siinä vaarallisen esimerkin Suomen työtätekeville. Neuvosto-Venäjän olemassaolo ryhdisti Suomen työläisiä näiden kansanvaltaisuustaistelussa.

Työväen taloudellisen aseman huononeminen

Tilanne oli kehittynyt vallankumoukselliseksi kriisiksi, jolle oli ominaista, että työväenluokka ei voinut jatkaa elämäänsä entiseen tapaan eikä porvaristo hallita entiseen tapaan. Täytyi tapahtua ratkaisu suuntaan tai toiseen. Sovittelumahdollisuutta ei enää ollut.

Työtätekevien taloudellinen asema oli käynyt sietämättömän huonoksi. Jo maailmansodan ensimmäisinä vuosina olivat palkat jääneet jälkeen jatkuvasti nousseista elintarvikkeiden hinnoista. Työläiset koettivat v. 1917 kevään ja kesän taisteluissa saada palkkojaan korotetuiksi, mutta

valloilleen päässyt keinottelu elintarvikkeilla ja salaisten varastojen kerääminen kohottivat niiden hinnat huimaaviksi. Kansalle ei voitu jakaa edes pienennettyjä korttiannoksia, ja keinotteluhinnoilla ostamiseen eivät työläisten ja muiden palkannauttijain tulot riittäneet. Syksyllä alkoi myös työttömyys pelottavasti kasvaa. Joukkomittainen nälkä ahdisti työläisväestöä. Myös maaseudun köyhälistö joutui sen kynsiin.

Nälänhädän laajuus käy ilmi mm. Elintarvehallinnon maan sanomalehdissä julkaisemista kuulutuksista. Joulukuussa 1917 se julkaisi seuraavan kuulutuksen:

»Kuten tunnettua, ovat meillä kaikki kaupungit esikaupunkeineen sekä maalaiskunnat, joiden asukkaista melkoinen määrä on teollisuusväkeä tai jossa maanviljelys on takapajulla, jo syyskuun puolivälissä olleet nälänhädän partaalla. On ollut kahden ja kolmen viikon väliaikoja, jolloin ei ole voitu jakaa viljaa. Nälänhädän jatkuminen ja leviäminen tuottaa siksi suuren vaaran koko maallemme, — että tämän vaaran torjuminen on meidän kaikkien yhteinen asia. Nyt, kun jo 800.000 Suomen asukasta kärsii viljan puutetta, riippuu yhteiskunnan säilyminen viljapitäjien elintarvelautakuntien ripeästä toiminnasta.»

Tammikuun 17 pnä Elintarvehallitus julkaisi kiertokirjeen, jossa hälytettiin:

»Leivänpuutetta kärsivien paikkakuntien luku, ei vain kaupunkien vaan maalaiskuntienkin, lisääntyy alinomaa ja muutamilla paikkakunnilla on jo tultu niin pitkälle, että nälkä elintarvelautakuntien antamien tietojen mukaan on jo aiheuttanut sairaaloisuutta ja kuolemantapauksia. Ei ole vältettävissä, ettei sellainen asema synnytä yhteiskunnalle vaarallisia levottomuuksia.»

Varoituksia ei otettu maan hallituksen piirissä edes

vakavasti harkittavaksi. Viljapitäjissä kierteli keinottelijoita keräten elintarvikkeiden salavarastoja varakkaampien kansankerrosten kulutukseen. Hallituspiirien sotavarustelujen yhteydessä pidätettiin mm. Etelä-Pohjanmaan viljaseutujen varastot kulutuksen ulkopuolella hallituksen sotasuunnitelmien varalta.

On selvä, että aineellinen hätä aiheutti kuohuntaa työtätekevän kansan keskuudessa, varsinkin kun tiedettiin, että viljalla keinoteltiin ja salavarastoja luotiin hallituksen siipien suojassa. Maan oma viljantuotanto ei kyennyt kuin osittain tyydyttämään tarvetta. Sen takia oli viljaa tuotu Suomeen Venäjältä. Tämän tuonnin oli tyrehdyttänyt Venäjän väliaikainen hallitus, joka koetti silläkin tavalla kiristää Suomea.

Torpparien hätä

Torpparien asema oli yhä järjestämättä. Porvariston itsekäs ja lyhytnäköinen jarrutuspolitiikka oli ehkäissyt kaikki lainsäädännölliset yritykset torpparivapautuksen toimeenpanemiseksi. Torpparit jotka olivat yhtyneet maatyöläisten kanssa yrittämään lakkotaistelulla korjausta oloihinsa, olivat nyt joutuneet näiden kanssa myös kostotoimenpiteiden alaisiksi.

Torpparien yhteiskunnallinen pyrkimys oli yhä selvemmin alkanut kiteytyä yhtenäiseksi vaatimukseksi vapautuksesta ilman lunastusmaksua. Tässä vaatimuksessaan torpparit olivat saaneet tukea työväenliikkeeltä, joka Me vaadimme-ohjelmassaan oli esittänyt tämän vaatimuksen ja joka esitti sen myös eduskunnassa.

Torpparien asema oli kurjuudessaan ja epävarmuu-

dessaan sellainen, että heillä oli täysi syy yhtyä työväestöön, kun tämä alkoi nousta porvariston diktatuuripyrkimyksiä vastaan.

Aseellinen yhteentörmäys kiertämätön

Suomen työväestöllä ei siis näyttänyt olevan muuta mahdollisuutta kuin nousta puolustamaan oikeuksiaan. Sillä oli, kuten on jo todettu, valittavana vain kaksi tietä: joko alistua ilman taistelua siihen, että maamme ohjakset annettaisiin yksinomaan porvaristolle, joka tahtoi lyödä työväenliikkeen maahan voidakseen entistä enemmän tehostaa riistoaan, tai nousta taisteluun työväenluokan ja koko työtätekevän kansan oikeuksien, maamme itsenäisyyden sekä rauhallisen, Neuvosto-Venäjää kohtaan ystävällisen politiikan puolesta. Ratkaisua ei voitu saavuttaa entisin parlamentaarisin luokkataistelukeinoin. Porvaristo oli tarttunut aseisiin ja alkoi niitä käyttää. Siksi myös työväestön täytyi nousta aseelliseen taisteluun sortajaansa vastaan.

2. *Porvariston ja työväestön sotilaalliset voimavarat*

Valkoisten päällystö ja miehistöaines

Asetettuaan tehtäväkseen työväenliikkeen voiman nujertamisen porvaristo saattoi aseellista ratkaisua ajatellen

nojata ensinnäkin virkamiehistöön, joka yli maan levinneenä saattoi muodostaa ikäänkuin rungon organisaatioverkostolle. Kaupunkien vapaan ammatin harjoittajat sekä ylioppilaat olivat suuressa määrin porvarillisen politiikan aktiivisia kannattajia, samoin teollisuuden teknillinen henkilökunta. Kartanonomistajat ja muut maaseudun suuromistajat olivat kiihkeitä työväenliikkeen vihollisia. Porvariston vaikutusvalta ulottui voimakkaana myös itsenäisen maataviljelevän väestön piiriin, jota oli peloteltu sillä, että työväenliike tahtoi ryöstää talonpojilta maat.

Sotilaalliselta kannalta porvaristo oli työväestöön verrattuna valtavasti paremmassa asemassa siinä, että sillä oli koulutettua ja kokenutta upseeriainesta käytettävänään kokonaan toisissa mittasuhteissa kuin työväestöllä. Ns. »valkoisen armeijan» upseeristoon kuului kenraalin arvoisia henkilöitä 11 (joista osan koulutus tosin oli vanhentunutta), Suomen vanhan kadettikoulun oppilaita 480. Jääkärien joukossa oli 403 upseerin arvoista ja 724 aliupseerin arvoista miestä. Vöyrin sotakoulusta valkoiset saivat huhtikuun alkuun mennessä 118 aliupseeria. Ruotsista saapui 27 aktiiviupseeria. Kaikkiaan oli valkoisilla upseeristoon kuuluvaa väkeä 1700 miestä.

Aluksi valkoiset heittivät rintamalle 10.000 miestä. Mutta helmikuussa heidän oli turvauduttava jo pakkomobilisointiin, jolla he saivat 32.000 miestä. Ylimääräiset aseet tekivät mahdolliseksi muodostaa Seinäjoelle, Kuopioon ja Sortavalaan asevarikot ja Pohjois-Suomeen luotiin harjoituskeskukset.

Valkoisten omien tietojen mukaan heidän rintamaarmeijansa suuruus oli kansalaissodan alussa 10.000 miestä, huhtikuun alussa 35.000 miestä ja sodan loppuvaiheessa 70.000 miestä.

Saksan aseapu porvareille

Valkoisten aseistuskin oli parempi. He saivat jo lokakuussa 1917 Saksasta aselähetyksenä mm. 7.000 kivääriä, suuret määrät konekiväärejä, käsikranaatteja, patruunoita ym. Tammikuun loppupuolella valkoiset saivat lisäksi anastetuksi Pohjois-Suomessa olleilta antautuneilta venäläisjoukoilta 7880 kivääriä, 1.143.000 patruunaa, 10 konekivääriä ja 12 tykkiä. Saksalaisilta saapui vielä kaksi aselähetystä, joissa oli yhteensä 140.000 kivääriä ja yli 83 miljoonaa patruunaa, 250 konekivääriä, 500.000 käsikranaattia ja 32 tykkiä ammuksineen. Näiden lisäksi saatiin muitakin aseita ja kaikenlaisia varusteita, kuten pistooleja, radioita, kenttäpuhelimia jne.

Valkoisilla oli lisäksi jo helmikuun lopussa varma tieto Saksan armeijan puuttumisesta sodan kulkuun; maaliskuun alussa tästä oli olemassa jo täsmällinen sopimus. Edelleen valkoiset saivat avukseen ruotsalaisen niin sanotun mustan prikaatin. Yksityisiä upseereita ja muitakin vapaaehtoisia tuli muistakin pohjoismaista. Myös venäläiset vastavallankumoukselliset upseerit avustivat valkoisten sotatoimia.

Punaisten asevoimat

Punaisten miehistöaines oli sotilaalliselta ja luokkakannalta katsottuna kieltämättä yhtenäisempää kuin valkoisilla, ja sitä oli saatavissa riittävästi vapaaehtoista tietä. Kaupunkien ja teollisuuskeskusten koko työväestö, myös sen ammattitaitoinen kerros, jonka keskuudessa eli työväenliikkeen vaikutuksesta luja tottumus järjestyneeseen toimintaan ja kuriin, oli valmis astumaan punaisten

kaartien riveihin. Myös maatyöläiset ja torpparit olivat vapaaehtoisesti punaisten puolella.

Punaisten sotilaallista johtoa ei sensijaan voi edes verrata valkoisten johtoon. Suomessahan ei ollut saatu sotilaallista koulutusta vuosikymmeniin. Yksinkertaistenkin aseiden käytön oppiminen vaati aikansa, eikä kouluttajavoimia ollut. Punaisten käytettävissä oli vain muutama venäläinen upseeri, heidän joukossaan eversti Svetšnikov, joka toimi punaisen kaartin sotilaallisena neuvonantajana. Punaisten sotilaallinen johtajisto kasvoi käytännöllisesti katsoen kokonaan vasta taistelujen kestäessä.

Miesluku punaisissa kaarteissa kohosi kansalaissodan alkuvaiheessa n. 20.000—30.000 mieheen. Aseita oli alussa riittämättömästi. Vasta taistelutoimien alettua niitä saatiin riittävästi rintamajoukoille.

Punaisten kaartien rintamajoukkojen vahvuudesta ei ole tarkkaa tietoa. Koko kaartin miesluku oli korkeimmillaan 70.000—80.000.

Kun valkoisten sotavoimat järjestettiin jo taistelujen alkuun mennessä vakituisen sotilaallisen armeijan rakenteen mukaisesti ja luotiin sotilaallinen porrastus aina divisioonan vahvuisiin ryhmityksiin asti, niin punaiset kaartit syntyivät aluksi työpaikkojen pohjalla tai järjestöjen puitteissa. Tiettyjen työpaikkojen työläiset tai jonkin järjestön jäsenet muodostivat usein oman komppaniansa. Tunnettu oli mm. urheiluseura Jyryn komppania. Maaseudun työväenyhdistysten piirissä ja usein saman kunnan alueella syntyivät omat paikalliset punakaartilaisosastot. Tämä oli luonnollinen lähtökohta vapaaehtoisen sotilaallisen luokkaarmeijan muodostumiselle. Sen etuna oli perusyksikköjen kiinteä yhteenkuuluvaisuuden tunne — jokainenhan tunsi toisensa. Päälliköt valittiin henkilöistä, jotka entisen toi-

mintansa perusteella nauttivat kaikkien luottamusta. Toisaalta kuitenkin suurempia sotilaallisia ryhmityksiä muodostettaessa ja joukkoja siirrettäessä siten, että ne joutuivat kauas omilta paikkakunniltaan, tämä osastojen muodostuminen paikkakunnittain jarrutti osastojen käyttämistä yleisiin tehtäviin. Oman paikkakunnan puolustaminen katsottiin tärkeimmäksi, odotettiin usein ohjeita kotipaikkakunnan esikunnalta jne. Mutta taistelujen kestäessä punaisista kaarteista muodostui kuitenkin verrattain tiivis pohja yhtenäisen armeijan luomista varten. Sotilaallinen kokemus opittiin käytännössä ja päällystökin kasvoi niin, että muutamassa kuukaudessa Suomen työväen punakaarti kykeni suoriutumaan vaikeistakin tehtävistä.

3. Kansalaissodan puhkeaminen

Valkoisten päällekarkaus

Suomen saatua itsenäisyytensä vahvistuksen Neuvosto-Venäjältä tammikuun alussa oli maan sisäinen tilanne kehittynyt räjähdyspisteeseen, kuten edellä on kerrottu. Porvariston asekaartit oli jo pantu liikekannalle ja niitä keskitettiin erityisesti Etelä-Pohjanmaalle. Tammikuun puolivälissä alkoivat suojeluskuntalaisten järjestelmälliset hyökkäykset eri puolilla maata työväenjärjestöjen ja yksityisten pienten punakaartilaisosastojen kimppuun.

Työväenliikkeen johto yritti eduskunnassa saada Svinhufvudin hallituksen kaadetuksi, mutta turhaan, sillä tämä hallitus oli muodostunut suorastaan diktatoriseksi, edus-

kunnasta riippumattomaksi elimeksi sen jälkeen, kun maalaisliitto oli luopunut valtalain kannalta ja siirtynyt kannattamaan »lujan järjestysvallan» hallitusta. Svinhufvudin hallituksen julistama lujan järjestysvallan tunnus ja porvarien luokkakaartien, suojeluskuntien, julistaminen samassa yhteydessä maan ainoaksi sallituksi sotilaalliseksi järjestöksi merkitsivät selvästi sodanjulistusta työväenluokalle.

Valkoisten ylipäälliköksi nimitettiin tammikuun 16 pnä entinen tsaarin armeijan kenraali C. G. Mannerheim. Kahta päivää myöhemmin tämä siirtyi Vaasaan, Etelä-Pohjanmaalle, jonka valkoiset jo etukäteen olivat valinneet sotatoimiensa tukialueeksi. Etelä-Pohjanmaalla porvarien ase- ja sotavarustelut olikin saatettu kaikkien pisimmälle. Siellä oli mm. toiminut n. 60 jääkäriä jo pitemmän aikaa kouluttaen suojeluskuntajoukkoja. Valkoisten sotakoulu oli käynnissä Vöyrissä. Etelä-Pohjanmaalle oli sotatoimien varalta keskitetty valkoisten elintarvikevarastoja.

Etelä-Pohjanmaa oli sopiva valkoisten tukialueeksi myös sen takia, että siellä ei ollut suuria työläiskeskuksia, vaan asujamiston enemmistön muodostivat itsenäiset maanomistajat, jotka eivät voineet tuntea esimerkiksi torpparilaitoksen epäkohtia ikeenä niskassaan. Valitsemalla Etelä-Pohjanmaan sotatoimiensa tukialueeksi porvarit laskivat jakavansa maan kahteen osaan ja voivansa sitten kohta sodan alkuvaiheessa eristää ja kukistaa Perä-Pohjolan rannikkoseutujen punaiset kaartit. Tällöin voitiin päästä välittömään yhteyteen Ruotsin kanssa, jonka taholta tulevaan apuun asetettiin toiveita.

Samaan aikaan kun senaatin toimesta käytiin Helsingissä neuvotteluja venäläisten sotilasjärjestöjen edustajien

kanssa venäläisten joukkojen kotiuttamisesta, suojeluskuntalaiset suorittivat Etelä-Pohjanmaalla pienten venäläisten joukko-osastojen aseistariisumista. Tässä suojeluskuntalaisia auttoivat venäläisten joukko-osastojen vastavallankumoukselliset upseerit, jotka toimivat usein yhteistyössä suojeluskuntien kanssa.

Senaatti siirtyi tammikuun 26 päivänä Vaasaan, jossa suojeluskunnat olivat jo lähteneet hyökkäykseen.

Punaisten vastatoimenpiteet

Suostuminen punaisten kaartien lakkauttamisvaatimukseen olisi merkinnyt työväenliikkeelle heittäytymistä aseistetun porvariston armoille. Puoluejohdon ja työväestön keskuudessa tämä käsitettiin selvästi ja sitä vastustettiin jyrkästi. Puoluetoimikunta asettui myös päättävästi hanketta vastaan. Se antoi tammikuun 15 pnä julistuksen, jossa sanottiin:

»Senaatti aikoo hyökätä lahtarivoimalla työväenluokkaa vastaan... Työväen järjestyskaartit ovat aivan välttämättömät Suomen työväenluokan turvaksi... Sos.dem. puolueen viime kokouksessa, missä tosin esitettiin eri ehdotuksia työväenkaartin ja puolueen välisten suhteiden järjestämisestä, ei ainoakaan ääni ehdottanut tämän kaartin hajoittamista eikä aseiden luovuttamista työväestön käsistä. Tietäköötsiis porvarit, jotka nyt parjaavat koko työväenkaartia, ja senaatti, joka tahtoo hyökätä asevoimin sitä vastaan, että se olisi hyökkäämistä koko Suomen työväenluokan kimppuun. Sellaista uhkausta vastaan työ-

väen on vahvistettava työväen kaarteja sekä samalla pidettävä huoli siitä, ettei keskinäisellä eripuraisuudella ja hajanaisilla esiintymisillä eikä omavaltaisilla tai anarkistisilla teoilla työväen taistelun menestystä vahingoiteta.

Porvariston röyhkeän kaappauspolitiikan johdosta voi luokkataistelu maassamme lähiaikoina suuresti kärjistyä ja synnyttää ennakolta arvaamattomia tilanteita. Olemme nyt kutsuneet puolueneuvoston koolle... ja päättäneet sille ehdottaa, että tulevaan puoluekokoukseen asti puolueemme valtiollisen menettelyn ohjaaminen uskotaan erityisesti asetettavalle valtuuskunnalle, johon kutsutaan myös S. Ammattijärjestön sekä Järjestyskaartin edustajia...»

Tilanne oli nyt käynyt sellaiseksi, että aseellista yhteenottoa ei voitu välttää. Sosialidemokraattisen puolueen johto oli joutunut tilanteeseen, josta marraskuussa pidetty puoluekokous oli varoittanut. Tammikuun 22 pnä pidetyssä puoluetoimikunnan kokouksessa harkittiin tilannetta. Myös punakaartien edustajat vaativat ryhtymistä valtiovallan haltuunottamiseen. Seuraavana päivänä kutsuttiin koolle puolueneuvosto, ja siinä uudistettiin puoluetoimikunnan kokoonpano; eräät sen oikeistojäsenet jäivät sivuun. Puolueneuvosto asetti myös erityisen vallankumouksen johtoelimen, sosialidemokraattisen puoluetoimikunnan toimeenpanevan komitean. Itse puoluetoimikunnalle jäi tehtäväksi hoitaa vain puolueen juoksevia asioita.

Puoluetoimikunta ja Työväen Järjestyskaartien esikunta antoivat tammikuun 26 pnä julistuksen, jossa viitattiin hetken vakavuuteen ja hälytettiin sen johdosta, että porvaristo on ase kädessä ryhtynyt hyökkäykseen työväenliikettä vastaan riistääkseen työväeltä ne kansanvaltaiset

saavutukset, jotka äskeisen suurlakon vallankumouksellisella taistelulla oli voitettu. Työväestön vallankumouksellisen mielialan voimistumiseen viitaten ilmoitettiin, että puolueneuvosto oli ryhtynyt tilanteen vaatimiin toimenpiteisiin puoluejohdon vahvistamiseksi valitsemalla siihen viisi lisäjäsentä ja asettamalla korkeimmaksi vallankumouksselliseksi elimeksi sosialidemokraattisen puolueen toimeenpanevan komitean, jonka ohjeita työväen ja sen kaartien oli noudatettava. Työväenkaarteille annettiin liikekannallepanomääräys ja toimintaohjeet. Liikekannallepanon piti tapahtua kolmessa vuorokaudessa alkaen tammikuun 27 päivän vastaisena yönä klo 12.

Punaisen kaartin yleisesikunta, joka oli muodostettu toimeenpanevan komitean määräysten mukaisesti työväen järjestökaartin ja Punaisen kaartin edustajista toimeenpanevan komitean ohjeita noudattaen, antoi päiväkäskyn liikekannallepanosta. Käskyssä hahmoteltiin paikalliskaartien sijoittaminen, niiden varustaminen ainakin kahden kuukauden retkeä silmälläpitäen. Päiväkäskyssä annetaan ohjeet vihollismielisten henkilöiden vangitsemisesta sekä tärkeitten paikkojen ja laitosten valtaamisesta, aseiden ja elintarvikkeiden takavarikoimisesta, joista kaikista toimenpiteistä on tarkkaan tiedotettava toimeenpanevalle komitealle. Edelleen määrätään, että työläisten on astuttava valtion ja kunnallisten laitosten johtoon. Porvarillinen sanomalehdistö on lakkautettava. Kaikessa esiintymisessä on noudatettava päättäväisyyttä, varmuutta ja kylmäverisyyttä, mutta samalla moitteetonta käytöstä. Vankien ja haavoittuneiden rääkkääminen ei saa tulla kysymykseenkään, korostetaan käskyssä.

Toimeenpaneva komitea julisti tammikuun 27 pnä:

»Kaikki vallankumouksellinen valta Suomessa kuuluu nyt järjestyneelle työväestölle ja heidän vallankumouksellisille järjestöilleen.»

Laajennetun puoluehallinnon kokous tammikuun 26 pnä päätti vastata porvariston taisteluhaasteeseen. Vallankumous julistettiin alkavaksi tammikuun 27 pnä. Johtavaksi vallankumoushallitukseksi asetettiin Kansanvaltuuskunta, jonka jäsenet nimitettiin Työväen toimeenpanevan komitean ehdotuksen mukaisesti. Siihen tulivat mm. puheenjohtajana Kullervo Manner, ulkoasiain valtuutettuna Yrjö Sirola, sisäasiain valtuutettuina Eero Haapalainen ja Adolf Taimi, oikeusasian valtuutettuina Lauri Letonmäki ja Antti Kiviranta, valistusasian valtuutettuna Otto Wilhelm Kuusinen, raha-asiain valtuutettuna Jalo Kohonen, työväenasian valtuutettuna Johan Henrik Lumivuokko, maatalousasiain valtuutettuna Evert Eloranta, elintarveasiain valtuutettuna Oskari Tokoi, liikenneasian valtuutettuna Konstantin Lindqvist, posti- ja tiedotusasiain valtuutettuna Emil Elo, prokuraattorina Matti Turkia. Myöhemmässä vaiheessa valittiin Kansanvaltuuskunnan jäseniksi vielä Edvard Gylling, Hilja Pärssinen ja Hanna Karhinen.

Laajennetuksi vallankumouselimeksi asetettiin Työväen pääneuvosto, johon puolueneuvosto nimitti 10, Suomen Työväen pääneuvosto 10, Suomen Työväen Punainen Kaarti 10 sekä Helsingin työväenjärjestöjen eduskunta 5 jäsentä.

Tässä yhteydessä ilmoitettiin senaatin virkavaltainen järjestelmä lakkautetuksi.

Vallankumoushallituksen ohjelmalliset tavoitteet

Kansanvaltuuskunta antoi tammikuun 29 pnä ensimmäisen julistuksensa Suomen työväestölle ja kansalaisille. Tämä historiallinen julistus sisältää Suomen työväenvallankumouksen ohjelman. Se kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

»Kansanvaltuuskunnan
Julistus

Suomen työmiehet, kansalaiset!

Jos teidän tahtonne on se, että meidän on yhdessä muodostettavan Työväen Pääneuvoston kanssa astuttava tällä kohtalokkaalla hetkellä täyttämään maan vallankumoushallituksen tehtäviä, niin tahdomme ne tehtävät horjumatta täyttää voimaimme mukaan. Kun köyhälistön hätä on niin hirveä, että työläistoveri siitä pelastuakseen nostaa kiväärin olalleen, ja kun hänessä yhteiskunnallisen vapauden jano on niin valtava, että hän sen takia astuu vaikka päin kuolemaa, niin tällöin on meidän jokaisen työväenliikkeenmiehen pyhä velvollisuus, missä toimessa vain tarvitaan, ponnistaa kaikki voimamme työväenluokan vapautuksen auttamiseksi niin pitkälle kuin suinkin on mahdollista. Mutta jos tahdotte, toverit, toisia miehiä vallankumoushallituksen tehtäviä täyttämään, niin sanokaa se millä hetkellä tahansa yhteisten järjestöjemme kokousten kautta ja heti on jokainen meistä valmis siirtämään ohjat kenelle te määräätte.

Me olemme sosialidemokraatteja. Tiedätte siis, mikä on toimintaohjelmamme. Se on sosialistinen ohjelma.

Me uskomme, että Suomen työväki voittaa vihollisensa

nykyisessä vallankumoustaistelussa, olkootpa sitten vielä edessä olevat ottelut kuinka vaikeita tahansa. Ja tällöin on joka tapauksessa paljon voitettu, niin nykyisten kuin tulevienkin sukupolvien hyväksi. Ei ainoastaan ole torjuttu synkkiä vaaroja, vaan myös vallattu elämän kohoamisen tärkeät perusehdot.

Meidän mielestämme on nyt Suomessa pyrittävä rohkein, harkituin ottein muuttamaan koko valtiojärjestystä. Virkavalta on nyt niin murrettava, ettei se enää myöhemminkään voi kansan herraksi päästä. Tuomioistuintenkin itsevaltiudesta on tehtävä kertakaikkiaan loppu. Koko valtiosääntö perustettava taatusti työväen etujen mukaisen kansanvallan pohjalle. Veroja ja rasituksia on siirrettävä vähävaraisten hartioilta rikkaitten riistäjien kannettavaksi. Vanhain ja työkyvyttömäin vakuutus alettava käytännössä jo ennenkuin varsinainen vakuutuslaki ennättää tulla säädetyksi. Kansanvalistusasiain johdosta on hävitettävä taantumuksellisuus. Torpparit ja mäkitupalaiset heti vapautettava kokonaan isäntiensä vallasta. Ja vieläkin syvemmältä on käytävä kapitalismin riistojärjestelmään käsiksi. Pankkipääoma alistettava yhteiskunnan valvontaan ja sen kautta päästävä mahdollisimman pian pitämään kurissa teollisuus- ja kauppapääomaa. Vähävaraisten omaisuuteen ei ole kajottava, mutta millä alalla kansan yhteinen hätä jo selvästi vaatii suurten riistäjien tuotantolaitosten ottamista yhteiskunnan haltuun, väistyköön heidän omistusoikeutensa.

Tällä tavoin on päivä päivältä, viikko viikolta astuttava herkeämättä eteenpäin sosialistisen kumouksen tietä. Se voi kumousaikana tapahtua ainoastaan vallankumouksellisten säännösten kautta, joita vallankumouksen valtaelimet antavat ja joiden toimeenpanosta pääasiassa vallan-

kumouksellinen kansa itse, omine järjestöineen huolen pitää.

Suomen porvarillinen hallitus astui julkeasti taantumuksellisen valtiokaappauksen tielle. Nyt on Suomen työväenluokka vuorostaan käyttävä vallankumouksen oikeuttaan yhteiskunnallisen edistyksen palvelukseen.

Porvarit tahtoivat »lujaa järjestysvaltaa», tahtoivat sitä omien pyyteittensä pönkäksi. Nyt tulkoon tähän maahan luja järjestysvalta, mutta köyhälistön turvaksi, sorrettujen avuksi!

Tämä on meidän kantamme. Ainoastaan tekomme saattavat osoittaa, mitä aikaansaadaan. Me emme ole enempää kuin tekään, lähteneet vallankumoukseen leikin vuoksi, vaan syvästä vakaumuksesta, että ainoastaan siinä on Suomen työtätekevän kansan pelastus, ja että sen eteen on uhrattava mitä ikinä vaaditaan.

Mutta sanokaamme samalla suoraan: teistä itsestänne, vallankumoukselliset työläistoverit, riippuu nyt kaikkein enimmän, kuinka isoja tuloksia aikaansaadaan. Ei mikään valtuuskunta voi ominpäin todellista olojen kumousta tehdä. Siihen kykenee vain kansa itse suurten järjestöjensä avulla.

Voimaa ja yksimielisyyttä nyt kysytään. Suuria uhrauksia ja uupumattomuutta. Niistä riippuu nyt Suomen työväenluokan voitto.»

Ohjelmajulistus merkitsi yhteiskunnallisen vallankumouksen tielle astumista. Vaatimukset virkavallan murtamisesta ja tuomioistuinten uudistamisesta, ajatus uudesta työväen etuja palvelevasta valtiosäännöstä ja pankkipääoman alistamisesta yhteiskunnan valvontaan sekä torpparivapautus olivat sen luontoisia, että toteutettuna ne

vaativat työväen vallan luomista entisen porvarillisen valtion tilalle.

Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöesitys

Esitys uudeksi valtiosäännöksi julkaistiin Kansanvaltuuskunnan toimesta helmikuun 23 pnä 1918. Valtiosääntöesitys, joka oli tarkoitus alistaa yleiseen kansan käsittelyyn, oli tarkoitettu lopullisesti hyväksyttäväksi ja voimaansaatettavaksi kansanäänestyksen jälkeen. Ehdotuksessa kuvastuu syvä luottamus kansaan. Itse valtiosääntöesitys valottaa omalla tavallaan Suomen vanhan työväenliikkeen pyrkimyksiä tuossa historiallisessa vaiheessa, jolloin Suomen työväenluokka ja torpparitalonpoikaisto olivat aseellisessa taistelussa puolustamassa elinehtojaan ja oikeuksiaan.

Valtiosääntöesitys rakentui kansanvallan kehittämisen ja syventämisen pohjalle. Siinä olivat lain muodossa esitettynä ne periaatteet, jotka Suomen työväenliike oli omaksunut. Tärkeimmät näistä periaatteista näkyivät esityksen seuraavissa ajatuksissa:

Suomi on tasavalta. Kaikki valta kuuluu kansalle ja sitä käyttää Suomen kansaneduskunta valtiosäännön perusteella ja kansan tahdon mukaisesti. Toimeenpanovallan asettaa eduskunta, ja tällä on myös oikeus sen päätökset tarkistaa. Kansalle kuuluu myös välitön lainsäädäntäoikeus kansanaloitteen muodossa; sitä varten tarvitaan kymmenentuhannen kansalaisen allekirjoitus. Suomessa ei saa säätää lakia, joka sortaisi jonkin toisen kansallisuuden oikeuksia. Äänioikeusikäraja on 20 vuotta. Äänioikeus voidaan riistää vain laillisen tuomion nojalla. Lakko-,

kokoontumis- ja yhdistymisoikeus sekä henkilökohtainen oikeusturvallisuus ovat valtiosäännössä taatut. Maan oikeuslaitos sekä virkakoneisto on alistettu kansan valvontaan eduskunnan kautta. Kansanvaltuuskunnan, joka käyttää toimeenpanovaltaa, asettaa eduskunta kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Kansanvaltuuskunnan puheenjohtajan, Suomen Tasavallan Esimiehen, valitsee eduskunta kansanvaltuutettujen joukosta kuudeksi vuodeksi kerrallaan.

Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotus sisälsi Suomen historiallisiin oloihin perustuvan pyrkimyksen turvata kansalle vallan täydellisyys. Kansanvaltuuskunta ei kyllä tuonut työväestön ja maalaisköyhälistön silmien eteen valtiosäännössä selvästi ja määrätietoisesti vallankumouksen sosialistista ohjelmaa. Se olisi edellyttänyt selvempää määrittelyä proletaarisen vallan luonteesta sekä yhteiskunnallisen ohjelman esittämistä. — Mutta huolimatta tällaisesta ohjelmallisesta heikkoudesta työväen vallankumous joutui kuitenkin käytännössä näissä kysymyksissä oikealle tielle. Vallankumouksen aikana otettiin yhteiskunnan haltuun tehtaita ja suuria maatiloja, jotka olivat jääneet isännättömiksi niiden omistajien karattua valkoisten puolelle tai sabotoidessa tuotannon ylläpitämistä. Julistettiin yleinen työvelvollisuus, jolla niskuroivia porvareita pakotettiin tuotannolliseen työhön. Porvarilliset lehdet estettiin ilmestymästä. Perustettiin vallankumouksellisia tuomioistuimia. — Työväestö pääsi nopeasti tuloksiin tuotantokoneiston käyntiinpanossa ja selustan hallintotoiminnassa. Itse valtiokoneisto uudistettiin. Työväenvalta otti käsiinsä valtakunnan pankin. Entinen virkakoneisto lakkasi toimimasta, valtion ja kuntien hallintoelimet muodostettiin järjestyneen työväen edustajista. Vallan luonne oli

proletaarinen ja se suoritti yhteiskunnallisen vallankumouksen tehtäviä.

4. Kansanvaltuuskunnan politiikka

Suomen ja Neuvosto-Venäjän suhteiden järjestäminen

Kansanvaltuuskunta pyrki saamaan Suomen itsenäisyyden turvatuksi kansainvälisestikin. Siinä tarkoituksessa ulkoasiainvaltuutettu Yrjö Sirola lähetti kirjelmän useiden ulkovaltojen virallisille edustajille. Useimmat ulkovallat eivät tietenkään tahtoneet kuulla puhuttavankaan punaisen Suomen tunnustamisesta, mutta eräiden maiden edustajat selittivät hallitustensa suhtautuvan puolueettomasti Suomessa käytävään taisteluun. Neuvostohallituksen kanssa Kansanvaltuuskunta rakensi heti ystävälliset suhteet molempien maiden täsavertaisuuden pohjalle. Maaliskuun 1 pnä allekirjoitettiin »Sopimus Venäjän ja Suomen sosialististen tasavaltain välillä». Sopimuksessa Neuvosto-Venäjä luovutti kaikki Venäjän hallituksen haltuunsa ottamat suomalaiset laivat takaisin Suomelle »kauppalaivaston kansallistamisen edistämistä varten». Muustakin venäläisten hallussa olleesta suomalaisesta omaisuudesta sovittiin. Kummankin osapuolen kauppaaluksille taattiin kaikiksi ajoiksi vapaa pääsy toistensa satamiin. Samassa sopimuksessa Venäjä luovutti Suomelle Petsamon alueen ja Suomi taas Venäjälle Inon linnakkeen, joka oli aivan Kronstadtin naapurina. Venäjä sitoutui myöntämään suomalaisille työläisille ja talonpo-

jille kaikki valtiolliset oikeudet Venäjällä ja suomalaisten puolesta lupauduttiin myöntämään venäläisille Suomen kansalaisoikeudet »mahdollisimman helpoilla ehdoilla erityisesti ottaen huomioon liikkuvan työtätekevän väestön edut».

Tämä oli ensimmäinen valtiosopimus työväen hallitsemien maiden välillä. Sopimus kumoaa kaikki väitteet siitä, että sosialistinen Suomi olisi liittynyt Neuvosto-Venäjään hävittäen itsenäisyytensä, sillä tällä sopimuksella juuri turvattiin Suomen itsenäisyys. Antoipa se Suomelle uusia tärkeitä etujakin, kuten esimerkiksi Petsamon liittämisen Suomeen.

Sensijaan ne sopimukset, joita suunnilleen samaan aikaan Suomen valkoinen hallitus teki Saksan keisarihallituksen kanssa rukoillessaan siltä sotilaallista apua Suomen sosialistisen hallituksen kukistamista varten, sisälsivät maan itsenäisyydestä luopumisen. Niinpä valko-Suomen ja Saksan välillä 7. 3. 1918 tehty sopimus saksalaisten joukkojen hyökkäyksestä sisälsi lupauksen, että Saksa sai Suomen sotilaalliseen valvontaansa. Suomi sitoutui samaisessa sopimuksessa myös olemaan tekemättä sopimuksia muiden valtioiden kanssa ja jättämään maan itsenäisyyden tunnustamisen ennen kaikkea Saksan asiaksi. Sitä seurasi vielä kauppasopimus, jossa valko-Suomen hallitusherrat tunnustivat Suomen kuuluvan Saksan taloudelliseen etupiiriin.

Näiden kahden erilaisen sopimuksen valossa käy selväksi, miten Suomen sosialistinen tasavalta todella ajoi maan itsenäisyyden etujen mukaista politiikkaa. Samalla ne osoittavat, miten neuvostohallitus todella kunnioitti kansojen itsemääräämisoikeutta ja piti kiinni kansojen tasavertaisuuden periaatteesta. Toisaalta sopimusten va-

lossa käy selväksi myös porvariston »vapaussota»-tunnuksen valheellisuus. Porvaristo oli valmis antamaan maan itsenäisyyden ensimmäiselle ulkovallalle, joka tarjosi sille pistimiään. Saksan apu, joka ostettiin Suomen työväen tasavallan kukistamiseksi, merkitsi samalla Suomen suvereenisuuden menettämistä. Saksalaiset kenraalit ovat muistelmissaan avoimesti selittäneet, että hyökätessään Suomen punaista kaartia vastaan Saksa ajoi yksinomaan omia laajentamispyrkimyksiään.

Torpparivapautus

Vallankumoustaistelujen yhteydessä työväestö meni pitemmälle kuin mitä se vallankumouksen alkaessa oli kyennyt ohjelmallisesti viitoittamaan. Vallankumouksen luonne oli selvästi proletaarinen, vaikka sen suoritettavaksi jäi vielä eräitä porvarillisdemokraattisen vallankumouksen tehtäviä. Sellainen tehtävä oli ennenkaikkea torpparien vapauttaminen, jonka suorittamista porvaristo oli vastustanut. Työväenliikehän oli joutunut järjestämään torpparit ja puolustamaan heitä suurmaanomistajain riistoa vastaan. Vuoden 1917 kesällä avautui ensi kerran mahdollisuus saada toteutetuksi vaatimus torpparien vapauttamisesta ilman lunastusmaksuja. Jo Me vaadimme-ohjelmassa oli esitetty tämä ajatus. Ja sama vaatimus liitettiin myös eduskunnan pöytäkirjoihin uuden eduskunnan kokoonnuttua syksyn vaalien jälkeen. Esityksessä vaadittiin, että olisi säädettävä laki, joka julistaisi torpat ja mäkitupa-alueet päätiloista ja niiden omistajista riippumattomiksi säilyttäen kumminkin torppariluokalle kaikki

edut ja oikeudet, jotka heille vuokrasopimuksiensa perusteella tai muuten kuuluvat.

Lakiesitys piti porvarillisen puhemiehistön jarrutuksen takia lukea eduskunnan pöytäkirjoihin. Sen teki torpparien oma edustaja Santeri Mäkelä.

Ensimmäinen työväenhallituksen julkaisema laki oli laki torpparien vapauttamisesta. Valtakautensa kolmantena päivänä Suomen Kansanvaltuuskunta näet hyväksyi ja Asetuskokoelmassa julkaisi todellisen torpparien vapauttamislain. Se julisti kaikki torpparit, lampuodit ja mäkitupalaiset maanomistajista riippumattomiksi selittäen, että he saavat tähän asti asumiaan alueita kaikkine niihin kuuluvine etuineen ilman vuokramaksua esteettömästi viljellä ja hallita. Samalla ilmoitettiin, että pienten tilojen omistajille tullaan antamaan korvaus niistä menetyksistä, joita torpparien vapauttaminen heille merkitsee. Torpparien vapauttaminen katsottiin viipymättömäksi tehtäväksi sekä määrättiin, että lakia ei saa muuttaa eikä kumota muuta kuin kansanäänestyksen kautta.

Kansanvaltuuskunnan toimenpide lujitti liiton, joka oli syntynyt jo työväenliikkeen alkukautena työläisten ja torpparien välille. Torpparit kävivät työväestön rinnalla vallankumoustaisteluun, raivaamaan pois torpparijärjestelmää, feodaalisen orjuuden jätettä. Torpparien »vapauttamislaki», jonka tynkäeduskunta syksyllä v. 1918 hyväksyi, oli tulosta työläisten ja torpparien yhteisestä taistelusta. Se että työtätekevät joutuivat vallankumouksessa tappiolle, johti kuitenkin torpparien vapauttamislain huonontamiseen. Torpparit pantiin maksamaan suurmaanomistajille lunastusmaksut. Kansanvaltuuskunnan antamassa torpparien vapauttamislaissa oli otettu huomioon suojan antaminen varsinaisille talonpoikaisviljelijöille,

jotta he eivät olisi joutuneet kärsimään torpparivapautuksesta, mutta suurkartanoille ja yhtiöille ei kansanhallitus v. 1918 luonnollisesti suostunut maksamaan korvausta. Suurkartanot ja yhtiöthän olivat anastaneet haltuunsa suuret alat talonpojille aikaisemmin kuulunutta maata. Se maa oli palautettava maan todellisille viljelijöille. Suomen Kansanvaltuuskunta antoi torppareille maat, jotka nämä olivat itse itselleen raivanneet.

Toimenpiteet työväen aseman parantamiseksi

Kaikki Kansanvaltuuskunnan toimenpiteet tähtäsivät työtätekevien kansankerrosten elämän parantamiseen. Paitsi edellämainittua torpparien vapauttamislakia ehti Kansanvaltuuskunta antaa kokonaisen laki- ja asetussarjan työväen vallankäytön järjestämisestä, työtätekevien elinkysymysten korjaamisesta. Näiden joukossa on mm. lakeja, joille on jäänyt pysyvä merkitys myöhemminkin. Niinpä Kansanvaltuuskunta kumosi v:n 1865 palkollissäännön, jonka mukaan palvelusasemassa olevat olivat eläneet isäntäväen holhouksen alaisuudessa. Naisen oikeus päästä valtion virkoihin turvattiin erikoislailla. Verotuslainsäädäntöä uudistettiin niin, että vähätuloisten verokuormaa helpotettiin ja suurtuloisten veroja lisättiin. Vallankumoushallitus kumosi myös virkamiesten erottamattomuutta koskevat lait. Maan oikeuslaitos järjestettiin uudelleen työkansan etuja palvelemaan. Sen lisäksi tehtiin edellä esitetty suurimerkityksinen valtiosopimus Neuvosto-Venäjän kanssa.

Vastavallankumouksellinen toiminta ja kiihotus

Suomen vv. 1917 ja 1918 vallankumousajan murheellisimpiin sivuihin kuuluu katala vihan kylvö ja parjauskamppailu, jota taantumusporvaristo silloin harjoitti työväenliikettä vastaan. Kaikkien elintarviketilanteen aiheuttamien rasitusten, pakko-ottojen ym. selitettiin häikäilemättä johtuvan työväenliikkeen suurista vaatimuksista. Työväen liikehtimiset selitettiin sosialistien kiihotuksen aiheuttamiksi. Ja kun työväestö puolusti torpparien oikeutettuja vaatimuksia, uskoteltiin, että työväestö uhkasi maanviljelijöiden omistusoikeutta. Näihin valheellisiin väitteisiin liittyi vielä nationalistinen kiihotus venäläisiä sotilaita vastaan, jotka olivat osoittaneet myötätuntoaan oikeuksiaan puolustavia työläisiä kohtaan. Näin tehtiin siitä huolimatta, että porvaristo oli itse väkisin pitänyt maatamme sidottuna väliaikaiseen hallitukseen ja haali vastavallankumouksellisia tsaarin upseereita omiin sotavoimiinsa.

Työväestö ei pystynyt kyllin voimaperäisesti puuttumaan tähän katalaan yllytystyöhön. Niinpä ei aina tehty selväksi silloin kun vaadittiin keinottelijoita tilille, että keinottelijoita olivat ennenkaikkea suurmaanomistajat ja sodan aikana rikastuneet »gulaššit». Tämä auttoi valkoisten valheellisen propagandan leviämistä talonpoikaiston keskuudessa. Samoin sitä auttoivat Suomen sosialidemokraattisen puolueen ohjelmassa esiintyvät heikkoudet maakysymyksen selvittämisessä. Kun siinä ei ollut selvästi määritelty suhdetta itsenäiseen talonpoikaiseen maanomistukseen, pääsivät porvarilliset puolueet kylvämään itsenäisten viljelijöiden keskuuteen epäluuloja, että työväenliike ei suvaitse maan yksityistä omistusoikeutta, vaan

tulisi riistämään talonpojilta heidän maansa. Porvariston kiihotus saattoi synnyttää epäluuloja pienviljelijöidenkin keskuudessa, vaikka työväenliike oli käytännössä aina puolustanut näiden etuja ja todellisuudessa talonpoikaiston maanomistuksen uhkana ja ryöstäjinä olivat olleet tukkiyhtiöt, pankit ja maakeinottelijat. Kaikesta yllytyksestä huolimatta monet tuhannet pienviljelijät Etelä-Suomessa liittyivät kuitenkin työväestön riveihin.

5. *Kansalaissodan taistelut*

Taistelun alku ja kulku

Aseellisessa taistelussa Suomen työväenliike joutui toimimaan aivan vieraalla alalla. Se näkyi selvästi punaisten kaartien muodostamisessa, niiden varustamisessa ja ennen kaikkea taistelujen johtamisessa. Uusi nouseva luokka, jollainen maamme työväenluokka oli, ei tietenkään koskaan pysty sotilaallisella alalla kilpailemaan ammattitaidossa vallassa olevien luokkien kanssa, joilla tällä alalla on kaikki kokemukset hallussaan. Upseeristo on aina vallitsevan järjestelmän palveluksessa, siitä riippuvainen ja siihen kiinni kasvanut. Nouseva valtaan pyrkivä työväenluokka voi taas parhaassa tapauksessa omata jonkinlaisen taidon aseiden käytössä ja rivistötottumuksen, mutta ei sotatoimien johtamisen taitoa. Suomen työväenluokka oli tässä suhteessa vieläkin heikommassa asemassa. Vuoden 1918 asekuntoinen miespolvi ei ollut saanut edes rivistötottumusta. Sama puute oli tosin porvaristonkin

luokka-armeijan miehistöllä, mutta valkokaarteilla oli sentään upseerikoulutuksen saanutta johtaja-ainesta runsaasti, ja sen avulla se saattoi muodostaa suurempia joukkoyhdistelmiä.

Porvaristo oli taistelujen alkaessa paremmin varustautunut aseilla ja muilla taisteluvälineillä.

Sodan alussa tapahtunut maan väestörikkaimman ja tärkeimmän alueen, Etelä-Suomen, joutuminen työväen valtaan antoi mahdollisuuden punakaartilaisille kohdistaa iskunsa pohjoiseen, jonka valkoiset olivat valinneet tukikohdakseen. Tärkeää oli myöskin se, että punainen Suomi oli välittömässä yhteydessä Neuvosto-Venäjään, josta saatiin aseita varsinkin taistelujen alettua. Sieltä tuli myöskin elintarvikkeita. Mutta sotatoimien johtamisessa ilmeni punaisten taholla asiantuntemuksen puutetta, ja se haittasi suuresti sotatoimia alusta lähtien.

Aluksi punaiset aloittivat aivan oikein etenemisen pohjoista kohti, mutta se ei tapahtunut tarpeeksi nopeasti ja määrätietoisesti. Tämän vuoksi Haapamäen — Pieksämäen tärkeä ratalinja jäi valkoisten haltuun. Kun punaiset pysähtyivät Vilppulaan, saivat valkoiset lujitetuksi haltuunsa tämän rataosan. Punaisten sodankäynnin heikkoutta osoitti myös se, ettei taistelujen alussa nostettu Pohjois-Suomen punakaarteja taisteluun eikä sitten, kun pohjoisen punakaartit kärsivät tappion, yritetty järjestää sissiliikettä valkoisten selustassa.

Punaisten puolella ei kyetty keskittämään kaikkia voimia aseellisen taistelun vaatimusten mukaisesti. Tässä mielessä on oikeutettua arvostella Suomen sosialidemokraattisen puolueen toimintaa. Puolue myöhästyi taisteluun valmistautumisessa eikä siten kyennyt vastaavassa tilanteessa turvaamaan tarpeellista johtoa tärkeimmälle

alalle: työläisten ja torpparien punaisten kaartien taistelulle. Tärkeät hallinnolliset toimenpiteet ja vallankumouksen ohjelmallisten tavoitteiden selvittely saattoivat johtaa tulokseen vain siten, että olisi turvattu voitto alkaneissa sotatoimissa.

Sotatoimien alkuvaihe johti siihen, että valkoiset saivat haltuunsa Pohjois-Suomen ja punaiset kaartit Etelä-Suomen. Muodostui rintama yli maan lännestä itään, Merikarvialta Ikaalisten, Virtain, Ruoveden, Vilppulan, Jämsän, Mäntyharjun, Savitaipaleen ja Vuoksenniskan kautta aina Laatokkaan asti. Sotilaallinen aloite siirtyi helmikuun jälkipuoliskolla punaiselle kaartille. Maaliskuun alussa suunniteltiin siirtymistä yleiseen hyökkäykseen, jonka tarkoituksena oli vallata jo aikaisemmin mainittu Haapamäen — Pieksämäen välinen rata. Valkoisten joukoissa alkoi tässä vaiheessa näkyä selviä väsymyksen ja tyytymättömyyden merkkejä. Porvarilehtien ja upseerien harjoittama monarkistihenkinen kiihotus oli omiaan paljastamaan valkoisten todellisia tarkoituksia. Mutta ennen kaikkea, kevät lähestyi, ja maanmiehet alkoivat tulla levottomiksi peltotöistä.

Saksalaisten tulo ratkaisi

Tilanne oli valkoisten kannalta pelottava, ja se pakotti Mannerheimin maaliskuun 5 pnä Saksan päämajoitusmestari Ludendorffille osoittamassaan sähkeessä kiirehtimään apujoukon lähettämistä. Sähkeeseen saapui sotamarsalkka Hindenburgin vastaus maaliskuun 10 pnä, ja kun varmuus saksalaisten tulosta näin oli saatu, uskaltautui Manner-

heim hyökkäykseen Tamperetta vastaan. Valkoiset heittivät tuleen kaikki reservinsä ja heikensivät suuresti rintamajoukkojen vahvuutta molemmilla sivustoilla.

Tampereen hyökkäyksen kestäessä Mannerheim kiirehti vielä maaliskuun 20 pnä saksalaisten avun saamista.

Tampereen punaiset puolustajat joutuivat veristen taistelujen jälkeen antautumaan, kun heidän tykistöltään olivat kaikki ammukset loppuneet. Antautuminen tapahtui vasta huhtikuun 6 pnä, saksalaisten jo noustua Hangossa maihin.

Tässä ratkaisevassa vaiheessa Satakunnan rintaman punakaarteille annettiin määräys vetäytyä kaakkoon päin aina Kymijoelle saakka. Tällä liikkeellä olisi voitu välttää läntisellä rintamalla taistelleiden joukkojen joutuminen eristetyksi keskisen ja itäisen rintaman punakaarteista Saksan interventiojoukkojen aloittaessa hyökkäyksensä. Tätä sotilaallisesti oikeaa määräystä ei voitu kyllin nopeasti noudattaa.

Sodan kulun ratkaisi loppujen lopuksi saksalaisten sotilaallinen isku punakaartilaisten selkään. Saksalaiset nousivat valkoisten kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella maihin Ahvenanmaalla maaliskuun 15 pnä. Huhtikuun 3 pnä nousivat kenraali Rüdiger von der Goltzin johtama saksalainen divisioona maihin Hangossa ja Brandensteinin prikaati Loviisassa. Hangosta liikkeelle lähteneet saksalaisjoukot valtasivat Helsingin huhtikuun 12 päivänä, jonka jälkeen ne suuntasivat iskunsa pohjoiseen.

Sotatoimet päättyivät toukokuun alkupäivinä punaisten tappioon. Saksan sotilaallinen apu oli tuonut taistelussa voiton Suomen porvaristolle, joka tämän avun saamiseksi oli alistanut maamme Saksan imperialismin vasallin asemaan.

Oma osuutensa punaisten kaartien tappioon oli Tannerin johtamilla oikeistolaisilla, jotka jo syksyllä olivat toimineet tosiasiallisesti valkoisten kanssa käsikädessä työväen taistelutahdon lamaannuttamiseksi ja sen rivien hajottamiseksi. Nämä henkilöt näyttelivät katalaa osaa silloin, kun saksalaiset aloittivat hyökkäyksensä Helsinkiin. Punakaartilaiset kykenivät pidättelemään saksalaisten etenemistä ensin Karjaalla ja sitten Helsingin porteilla. Punakaartilaisten tunnukseksi tuli Työmies-lehden lennokas lause: »Pystyy se kuula saksalaiseenkin». Tällöin eräät Helsingissä valkoisten kanssa veljeilleet työväenliikkeen oikeistolaiset, mm. Väinö Tanner, Väinö Hakkila, Väinö Vuolijoki ja Lauri af Heurlin ryhtyivät taivuttamaan punakaartilaisia luopumaan »turhasta» vastarinnasta. Kun saksalaiset eivät vielä olleet päässeet Helsingin lähellekään, nämä herrat koettivat saada puolustajat antautumaan Helsingin suojeluskunnalle, joka oli koko ajan piileskellyt kellareissa. Punakaartilaiset torjuivat suostutteluyritykset, mutta työväen rivien hajottajat saivat kuitenkin julkaistuksi antautumiskehotuksen mm. Työmiehessä ja siten horjutetuksi punaisten rivien taistelutahtoa. Kun saksalaiset sitten ankaran taistelun jälkeen pääsivät Helsingin herroiksi, menivät Tanner ja Väinö Wuolijoki von der Goltzin päämajaan ja tarjosivat tälle palveluksiaan. He laativat punaisille kaarteille osoitetun antautumiskehotuksen, jota saksalaiset lentokoneet sitten levittivät taistelevien punakaartien keskuuteen. Se oli isku Suomen työväenluokan selkään.

Suomen työväenluokka sai aseista luovuttuaan nähdä, mitä porvaristo oli tarkoittanut »lujan järjestysvallan»

tunnuksellaan. Kahdeksankymmentätuhatta työväenliikkeen miestä ja naista suljettiin vankileireihin, noin viisitoistatuhatta ammuttiin ja yhtä monta kuoli nälkään vankiloissa. Työväen järjestöjen toiminta estettiin väkivalloin, sanomalehdet lakkautettiin. Työväenliike aiottiin murskata ja hukuttaa vereen. »Ei se ainakaan viiteenkymmeneen vuoteen enää nouse», ilkkuivat valkoiset. Kansa oli syösty nälkään ja kurjuuteen, maan itsenäisyys myyty Saksan imperialisteille, sillä nyt puuhattiin saksalaista kuningasta. Hurjimmat porvarit esittivät, että punakaartilaisvankeja olisi vietävä orjatyöhön Saksan kalikaivoksiin.

Suomen porvariston kosto, valkoinen terrori, sai raivotessaan sellaiset mittasuhteet ja luonteen, että se herätti huomiota ulkomaillakin. Eräs Englannin arvovaltaisimmista sanomalehdistä asetti kyseenalaiseksi, voitaisiinko Suomi, jossa tuollaista julmuutta harjoitettiin, lukea sivistysmaihin kuuluvaksi.

SUURI OPETUS

Suomen työväen vallankumous murskattiin saksalaisin asevoimin. Työväenliike lyötiin hajalle, sen johtajat tapettiin, joutuivat vankiloihin tai maanpakoon. Ne harvat entisen sosialidemokraattisen puolueen johtohenkilöt, jotka olivat olleet taisteluista syrjässä tai liittoutuneet suoraan valkoisten kanssa, alkoivat nyt syyttää työväenliikettä tästä tilanteesta. »Ei olisi pitänyt tarttua aseisiin». Tällainen oli se nuotti, jota Väinö Tanner ja hänen liittolaisensa vetivät.

Mutta oliko yhteiskuntaluokkien välisestä yhteentörmäyksestä, kansalaissodasta päättäminen ollut työväen tai työväenliikkeen johdon vallassa? Taloudellinen, poliittinen ja muu yhteiskunnallinen kehitys oli vääjäämättömästi vienyt yhteiskuntamme tuohon myrskyyn. Myrskyn puhkeamista kiiruhti porvaristo, joka ryhtyi väkivalloin riistämään työväen joukkotaistelullaan saavuttamia uudistuksia ja kaappaamaan diktatorisen vallan omiin käsiinsä. Historia lukee vanhalle työväenpuolueelle kunniaksi, että se lähti mukaan työväen aseelliseen puolustus- ja vallankumoustaisteluun ja että se myös kykeni kasvamaan ja kohoamaan taistelun johtajaksi.

Suomen vanhan työväenpuolueen silloinen johto olisi pettänyt työväen asian, jos se olisi kieltäytynyt työväen taistelujen johtamisesta tammikuussa 1918. Tilanne oli sellainen, että se ei olisi voinut estää työväestöä nousemasta itsepuolustukseen, vaikka se olisi sitä yrittänytkin.

vielä vähemmän se olisi voinut hillitä porvaristoa ja estää sen päällekarkausta työväenliikkeen kimppuun. Porvaristo joka tunsi luokkavaltansa horjuvan, oli pelosta ja raivosta silmittömän kiihkon vallassa. Se ei tahtonut kuulla eikä ottaa huomioon minkäänlaisia vetoomuksia eikä varoituksia rauhallisesta sovitteluratkaisusta. Järjestynyt työväestö tiesi tämän. Sen elämä oli ohjattu sellaiseen umpikujaan, ettei se voinut olla nousematta puolustamaan itseään. Näin ollen sosialidemokraattisen puolueen johdon kieltäytyminen tilanteen asettamasta tehtävästä olisi vain auttanut verta janoavaa porvaristoa sen pyrkiessä nujertamaan työväenliikettä. Työväen taistelu olisi muodostunut epäyhtenäiseksi eikä sen tavoitteita olisi voitu viitoittaa edes sillä määrätietoisuudella kuin Kansanvaltuuskunnan toimesta tehtiin. Porvariston kostovimma olisi joka tapauksessa kohdistunut työväenliikkeeseen ja sen taistelijoihin. On muistettava, etteivät kaikki kansalaissodan taistelut vaatineet edes kymmenettä osaa taistelujen päätyttyä alkaneen valkoisen koston uhrien määrästä.

Olisi helposti voinut luulla, että kansalaissodan ankara tappio ja sen verinen loppuselvittely olisivat masentaneet Suomen työväestön ja työväenliikkeen. Mutta tosiasiassa Suomen työväestön enemmistön keskuudessa eli tappion jälkeenkin kaikesta vainosta ja terrorista huolimatta edelleenkin vallankumouksellinen mieliala, jota kärsityt vääryydet vain voimistivat. Se että työväestö jo seuraavina vuosina suurin joukoin liittyi kannattamaan vastaperustetun Suomen Kommunistisen Puolueen ja Sosialistisen Työväenpuolueen yhteisrintamaa selvän luokkataisteluohjelman puolesta, on kieltämätön todistus masennustilan nopeasta voittamisesta.

Tärkeää on todeta, että Suomen vanha työväenpuo-

lue jo kansalaissodan kestäessä alkoi vapautua vasemmisto-sosialidemokraattisesta puolinaisuudesta. Vallankumoustaistelun ollessa kiertämättömänä edessä se ei pelännyt ottaa vastuuta sen johtamisesta. Tappion jälkeen se rohkeni pelotta arvostella heikkouksiaan ja tuoda esiin valmistautumattomuutensa ratkaisevaan taisteluun.

Suomen työväen vallankumoukseen osallistuneet sosialidemokraattisen puolueen puoluetoimikunnan jäsenet ja muut toimihenkilöt sekä monet rivijäsenet ryhtyivät järjestämään uudelleen Suomen työväenliikkeen rivejä heti vallankumouksen kukistumisen jälkeen. Elokuun lopulla v. 1918 heidän toimestaan perustettiin Suomen Kommunistinen Puolue. Se otti uusissa oloissa suorittaakseen vanhan työväenpuolueen työn jatkamisen.

Suomen vanhan työväenpuolueen historia ja varsinkin vuosien 1917—1918 vallankumoustaistelujen tutkiminen osoittaa, että työväen taistelun johdossa tarvitaan todella vallankumouksellista puoluetta, joka on aatteellisesti eheä ja määrätietoinen sekä järjestöllisesti luja. Vain sellainen puolue saattoi uudelleen koota Suomen työväenliikkeen rivit ja järjestää ne taisteluun työväen elämän, kansan vapauden ja sosialismin puolesta. Suomen Kommunistisen Puolueen perustivat työväen asialle uskolliset vanhan työväenpuolueen johtohenkilöt ja taistelijat. Sen perustaminen merkitsi Suomen työväenliikkeen luokkataisteluperinteiden jatkamista ja kehittämistä. Se merkitsi uuden toivon viriämistä ja taistelutahdon nousua valkoisen terrorin alla kamppailevan Suomen työkansan keskuudessa.

Valkoisten voittajien suostumuksella ja turvin Tanner ja hänen kumppaninsa saivat anastetuksi haltuunsa Suomen vanhan työväenpuolueen omaisuuden ja nimen. Var-

mistaakseen asemaansa Tanner kutsui v:n 1918 viimeisiksi päiviksi koolle kokouksen, joka laittomasti julistettiin Suomen sosialidemokraattisen puolueen ylimääräiseksi edustajakokoukseksi. Kokouksen koollekutsujista tai osanottajista ei yksikään kuulunut vanhan sosialidemokraattisen puolueen johdon jäsenyyteen. Puoluekokousedustajain valinta oli tapahtunut kokouksen puuhaajain tuttavuuksien perusteella tai satunnaisten kokousten antamin valtuuksin. Jo pelkästään tästä käy ilmi, että kysymyksessä oli kaappauskokous, jolle valkoinen terrorikomento antoi edellytykset.

Kokouksen päätökset ja siellä esitetyt alustukset osoittavat vieläkin selvemmin, ettei Tannerin tarkoituksena suinkaan ollut nostaa Suomen työväenliikettä taistelemaan työväen elämän ja sosialismin puolesta, kuten vanha työväenpuolue oli tehnyt. Suomen työväen vallankumoustaistelua häväistiin. Tanner kumppaineineen tahtoikin perustaa kokonaan uuden sosialidemokraattisen puolueen. Hän tuomitsi vanhan sosialidemokraattisen työväenpuolueen luokkataistelulinjan — taistelun työväen asian ja sosialismin puolesta.

Maamme vanhan työväenpuolueen uumenista nousi vallankumouksellinen puolue — SKP. Ottaen oppia omista ja Venäjän työväenliikkeen rikkaista kokemuksista se kohotti korkealle Suomen työväenliikkeen luokkataistelulipun. Kun tannerilainen luokkasovinnon tie on auttanut taantumusta työväen rivien hajottamisessa, johtaa SKP:n omaksuma marxilaisuuden ja leninismin tie työväen ja muiden työtätekevien voimien yhteiseen rintamaan taistelussa leivän, rauhan, vapauden ja sosialismin puolesta.

SISÄLTÖ

LUKIJALLE 5

I luku. TYÖVÄENLIIKKEEN ALKUVAIHEET

1. Teollisuuskapitalismin esiinmurtautuminen 9
   Teollisuuden synty — Maanomistusolot — Työväen olojen kehittyminen
2. Maan valtiollinen asema 17
   Suomen autonominen asema — Porvaristo työväenliikettä holhoamassa. Wrightiläinen kausi — Työväenyhdistysten yhteistoiminta alkaa — Työväestön itsenäistymisen merkkejä — Työväenyhdistysten 2. edustajakokous v. 1896
3. Työväestö herää 33
   Työmies-lehti, Suomen itsenäisen työväenliikkeen tienraivaaja — Vaalilakkokysymys v. 1898 — Työväestö lehtensä puolesta — Suomen työväenpuolueen perustaminen

II luku. PUOLUE OMAKSUU SOSIALISTISEN OHJELMAN

1. Bobrikovilaiskausi ja työväenliike 47
   Hyökkäys alkaa — Suuri adressi ja työväenliike
2. Menettelytapakysymys esillä Viipurin kokouksessa 53
   Puolueen asema bobrikovilaisella taantumuskaudella
3. Forssan puoluekokous 62
   Sosialistinen ohjelma hyväksytään — Äänioikeusjulistus

III luku. PUOLUE VALLANKUMOUKSELLISEN NOUSUN KAUDELLA vv. 1904—05

1. Äänioikeustaistelun kehitys 70
   Säätylaitoksen kriisi — Säätylaitoksen paikkaussuunnitelmat — Työväenpuolue ja säätyvaltiopäivävaalit 1904 — Ylimääräinen puoluekokous Helsingissä v. 1904
2. Taistelu kärjistyy 81
   Laillisuuskysymys säätyvaltiopäivillä 1904—05 — Äänioikeustaistelu kasvaa valtavaksi joukkoliikkeeksi — Säätyjen häpeäpäivä — Joukkoliikkeiden kehitys säätyjen häpeäpäivän jälkeen
3. Marraskuun suurlakko 93
   Venäjän vallankumouksellisen liikkeen vaikutus — Suurlakko — Vallankumouksen ohjelmakysymys — Marraskuun manifesti — Suurlakon lopettaminen — Tilanteen

kehitys suurlakon jälkeen — Marraskuun puoluekokous. Puoluejohto muutetaan Helsinkiin — Puoluehallinto Helsinkiin

IV luku. ÄÄNIOIKEUSTAISTELUN RATKAISUVAIHE

1. Suuret joukkoliikkeet 114
Naisten äänioikeusliike — Äänioikeustaistelun loppuvaiheet
2. Äänioikeusuudistuksen merkitys 122
3. Viaporin kapina ja Suomen työväenliike 123
4. Torpparien joukkotaistelu 129
Torppariliike ja puolue
5. Oulun puoluekokous 133
Puolue puhdistautuu. Ministerisosialismi tuomitaan — Karin erottaminen — Kansallisuuskysymys — Kunnianteko Punaiselle kaartille — Siltasaarelaisen linjan voitto — Puolueen vaaliohjelma — Puolueen järjestömuoto — Oulun puoluekokouksen merkitys

V luku. PUOLUE EDUSKUNTATAISTELUSSA

1. Puolue ja joukkojärjestöt 153
Suomen Ammattijärjestön perustaminen — Puolueen ja ammattiyhdistysliikkeen suhteet — Sosialidemokraattisen nuorisoliiton perustaminen
2. Työväenpuolue ensimmäisissä eduskuntavaaleissa 162
Vaalien tulos
3. Puolue eduskuntatyössä ensimmäisillä valtiopäivillä .. 166
Eduskuntatyön luonne — Perustuslaillisen senaatin politiikka. Eduskunnan hajottaminen

VI luku. SEYNILÄINEN TAANTUMUSKAUSI

1. Valtiollisen tilanteen kehitys vv. 1907—1908 174
Valtakunnallistuttamispyrkimykset — Työväenliike sortotoimenpiteitä vastaan — Puolueen valistustyön tehostaminen — Anarkistiset ilmiöt ja työväenliike — Menettelytapalinjan tarkistus Kotkassa

VII luku. SUOMEN KANSAN OIKEUKSIEN PUOLESTA

1. Tsaarin hallituksen sortotoimenpiteet kansainvälisen huomion kohteena 192
2. Suomen työväenpuolue tsarismin sortopolitiikkaa vastaan 196
Puolueen kannatus vaaleissa — Puolueen jäsenmäärän kehitys
3. Valtiollinen menettelytapa 200
Kaksi suuntausta tsarisminvastaisessa taistelussa — Menettelytapakysymys — Työväenpuolueen linja kansallisuuskysymyksessä
4. Maa- ja talonpoikaiskysymys 208
Taistelu eduskunnassa torpparien oikeuksien puolesta

VIII luku. SUOMEN TYÖVÄENLIIKE ENSIMMÄISEN MAAILMANSODAN EDELLÄ

1. Taistelu tsaarinvallan sortotoimenpiteitä vastaan jatkuu 217
Vainotoimenpiteet työväenliikettä vastaan

2. Taistelu sananvapaudesta. Työväen sanomalehdistö 220

3. Aatteellinen kasvatustyö 221
Teoreettisen kasvatustyön heikkouksia

IX luku. ENSIMMÄISEN MAAILMANSODAN AIKA

1. Sodanvaaran kasvu ja kansainvälinen työväenliike 226
Sodan syttyminen

2. Sotatilan vaikutus Suomessa 228

3. Työväenliikkeen suhde sotaan 229
Aktivistien puuhat

4. Sotatilan vaikutus työväenliikkeeseen 234
Uusi nousu

X luku. TILANNE VENÄJÄN HELMIKUUN VALLANKUMOUKSEN JÄLKEEN

1. Suomen valtiollinen asema 237
Venäjän väliaikainen hallitus — Porvarilliset puolueet ja Venäjän väliaikainen hallitus — Työväenliikkeen itsenäisyyskanta — Sosialistit ja hallituskysymys

2. Työväenpuolue Suomen itsenäisyyden puolesta 245
Venäjän bolševikkipuolueen rohkaiseva vaikutus — Kesäkuun puoluekokous Suomen asemasta — Valtalain säätäminen ja eduskunnan hajottaminen

3. Eduskuntataistelu ja suuret joukkoliikkeet 1917 257
Taistelu 8 tunnin työpäivästä ja kunnallisesta äänioikeudesta — Maatyöläisten ja torpparien joukkoliikkeet — Elintarvikepula kärjistää tilannetta — Työväenjärjestöjen voiman kasvu 1917 — Porvaristo veritöissä — Uudet vaalit lokakuussa 1917

XI luku. TYÖVÄENPUOLUE ITSENÄISYYSKYSYMYKSEN RATKAISUVAIHEESSA

1. Porvariston diktatuurihankkeet 273
Vallankaappausyritys — Venäjän sosialistisen vallankumouksen vaikutus — Valtionhoitajakunta — uusi kaappaushanke — »Me vaadimme» — Maalaisliiton horjunta

2. Marraskuun suurlakko 280
Suurlakon tavoitteet — Suurlakon luonne — Suurlakon tulokset

3. Lokakuun vallankumous ja Suomen itsenäisyys 286
Tie itsenäisyyteen avautuu — Porvariston vehkeily lokakuun vallankumouksen jälkeen — Neuvostohallitus antoi Suomelle itsenäisyyden

4. Marraskuun puoluekokouksen suuntataistelu 293
Tilanteen kärjistyminen suurlakon jälkeen — Kaksi lin-

jaa marraskuun puoluekokouksessa. Luokkataistelulinjan voitto

XII luku. KANSALAISSOTA

1. Sodan syyt 301
Porvarien diktatuuripyrkimys — »luja järjestysvalta» — Kaksi vastakkaista linjaa ulkopolitiikassa — Työväen taloudellisen aseman huononeminen — Torpparien hätä — Aseellinen yhteentörmäys kiertämätön

2. Porvariston ja työväestön sotilaalliset voimavarat 308
Valkoisten päällystö ja miehistöaines — Saksan aseapu porvareille — Punaisten asevoimat

3. Kansalaissodan puhkeaminen 312
Valkoisten päällekarkaus — Punaisten vastatoimenpiteet — Vallankumoushallitus muodostetaan — Vallankumoushallituksen ohjelmalliset tavoitteet — Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöesitys

4. Kansanvaltuuskunnan politiikka 323
Suomen ja Neuvosto-Venäjän suhteiden järjestäminen — Torpparivapautus — Toimenpiteet työväen aseman parantamiseksi — Vallankumouksellinen toiminta ja kiihotus

5. Kansalaissodan taistelut 329
Taistelun alku ja kulku — Saksalaisten tulo ratkaisi — Valkoisten liittolaisia työväenliikkeessä

SUURI OPETUS 335